

Riksdagens protokoll

1986/87:122

Protokoll
1986/87:122

13 maj 1987

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 maj

Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)	3
Tidsplan för kammarens sammanträden	3
Ledningen av den statliga förvaltningen	4
Skadeverkningar av amalgäm (forts. från prot. 118)	40
Bidrag till sjukförsäkringen m. m. (forts. från prot. 119)	43
Vägpolitiken	50
Statshälsan samt förnyelsefonderna på det statligt reglerade området	85
Anslag till jämställdhetsombudsmannen m. m.	91
Voteringar under kvällen torsdagen den 4 juni	103
Föräldraförsäkringen m. m.	104
Värdbidrag för handikappade barn och handikappersättning	120
Rutiner vid ansökan om svenskt medborgarskap	126
Nordiskt dubbelbeskattningsavtal m. m.	128
Rättshjälp m. m.	131
Ändring i förvaltningsprocesslagen, m. m.	140
Överenskommelse med Tyska Demokratiska Republiken om inbördes rättshjälp i brottmål	144
Konsumentpolitiska frågor m. m.	146
Vårdnad om barn m. m.	164
Följdlagstiftning till äktenskapsbalken m. m.	168
Meddelande om frågor	
1986/87:589 av Karl-Anders Petersson (c) om institutets för vatten- och luftvård kontor i Karlskrona	172
1986/87:590 av Bengt Wittbom (m) om åtgärder för att täcka närlivets behov av arbetskraft	172
1986/87:591 av Lennart Alsén (fp) om förläggningen av det genom sammanslagning av bostadsstyrelsen och planverket nybildade ämbetsverket	173

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 maj

Väl av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)	3
<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i>	
1986/87:29 Ledningen av den statliga förvaltningen	4
<i>Finansutskottets betänkande</i>	
1986/87:22 Granskningen av riksbankens förvaltning 1986 och dispositionen av riksbankens vinst	39
<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
1986/87:45 Anslag till utgivande av statliga medel i visst fall	39
<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
1986/87:28 Tilläggsbudget II	40
1986/87:33 Ändring i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.	40
<i>Lagutskottets betänkande</i>	
1986/87:21 Anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m.	40
<i>Socialutskottets betänkande</i>	
1986/87:26 Hybrid-DNA-kontrollen	40
<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
1986/87:21 Försäljning av viss fast egendom	40
<i>Socialutskottets betänkande</i>	
1986/87:23 Skadeverkningar av amalgam	40
<i>Socialförsäkringsutskottets betänkande</i>	
1986/87:14 Bidrag till sjukförsäkringen m. m.	43
<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
1986/87:19 Anslag till Vägväsende m. m.	50
<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkanden</i>	
1986/87:12 Anslag till statlig personalpolitik m. m.	85
1986/87:14 Anslag till Jämställdhetsombudsmannen m. m.	85

1986/87:122

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Onsdagen den 13 maj

Kl. 09.00

*Val av en riksdagens
ombudsman (justitie-
ombudsman)*

*Tidsplan för kamma-
rens sammanträden*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)

Företogs val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman).

Anf. 1 OJLE SVENSSON (s):

Herr talman! Valperioden för justitieombudsmannen Sigvard Holstad utgår under innevarande kalenderår. Med anledning därav skall val förättas av en riksdagens ombudsman. JO-delegationen har berett frågan om val av en ombudsman. Samråd har därvid ägt rum med de av partigrupperna utsedda ledmöterna i talmanskonferensen. JO-delegationen föreslår enhälligt att riksdagen för tiden från den 1 juli 1987 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter till justitieombudsman väljer professor Hans Ragnemalm.

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

JO-delegationen har föreslagit att professor Hans Ragnemalm väljs till justitieombudsman. Valet avser tiden från den 1 juli 1987 till dess nytt val har förättats under fjärde året härefter.

Kammaren utsåg för tiden från valet till dess nytt val förättades under fjärde året härefter till

justitieombudsman

professor Hans Ragnemalm

2 § Tidsplan för kammarens sammanträden

Anf. 3 ANDRE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den upprättade tidsplanen börjar kammarens arbetsple-num torsdagen den 21 maj kl. 10.00. Det sammanträde som utsatts till fredagen den 29 maj inställs.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Ledningen av den statliga förvaltningen

Jag vill samtidigt erinra om att sammanträdet måndagen den 25 maj börjar kl. 09.00 med besvarande av interpellationer och fortsätter kl. 12.00 med ärendebehandling.

3 § Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

4 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1986/87:23 till konstitutionsutskottet

5 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:Jo165–Jo178 till jordbruksutskottet

1986/87:Sk154–Sk171 till skatteutskottet

1986/87:Sf123–Sf125 till socialförsäkringsutskottet

6 § Föredrogs men bordlades åter

Bostadsutskottets betänkanden 1986/87:13–15 och 20

7 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:29 om ledningen av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99 och 1986/87:100 delvis).

Ledningen av den statliga förvaltningen

Anf. 4 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Den svenska förvaltningstraditionen har under lång tid präglats av självständiga myndigheter, relativt klara ansvarsförhållanden och en tradition av kunniga och lojala ämbetsmän samt en offentlighetsprincip som har syftat till att garantera insyn och kontroll. Allt detta har i sin tur syftat till att etablera en god grund för rättssäkerhet i maktutövningen, effektivitet i den statliga verksamhetens inriktning, klara ansvarsförhållanden och en kontrollerbarhet av de beslut som fattas inom ramen för statlig och offentlig verksamhet. Allt detta har varit och borde vara en god grund för en stark stat och en stark offentlig verksamhet, som förmår fullgöra sina uppgifter på ett bra sätt inom ramen för en fungerande och vital demokrati, där medborgarna har insyn, kontroll och möjlighet att påverka samhällsutvecklingen.

Det är mot denna bakgrund man skall bedöma regeringens proposition om ledningen av den statliga förvaltningen. Propositionen innebär att man de facto vill urholka offentlighetsprincipens betydelse genom att öppna möjligheter till informella kontakter mellan regeringskansliet och olika myn-

digheter. Detta innebär, att ansvarsfördelningen mellan dem som fattar politiska beslut och förvaltningen suddas ut. Det innebär också att myndigheternas självständighet gröps ur genom att en ny tolkning görs av regeringsformen.

Herr talman! Denna utveckling som vi i dag kan se är uttryck för civilminister Bo Holmbergs förnyelsearbete när det gäller den offentliga verksamheten – detta i en tid då produktiviteten inom den offentliga sektorn är ifrågasatt och då vi vet att den inom många områden är negativ, i en tid då vi vet att effektiviteten och förmågan inom den offentliga verksamheten då det gäller att ge medborgarna den typ av service och trygghet som de vill ha också är ifrågasatt och i en tid när människors krav på att få göra sig hörda och få bestämma mer själva blir allt starkare. Regeringen och socialdemokratin försöker att på detta sätt möta de allt starkare kraven från människorna på att den offentliga makten skall begränsas till förmån för en ökad personlig frihet.

Herr talman! Förnyelsearbetet, åtminstone som vi hitintills har sett det, är inget annat än ett sätt att försvara och upprätthålla den politiska maktens kontroll över allehanda mänskliga angelägenheter förutom över de angelägenheter som det råder enighet om att det offentliga skall sköta. Denna typ av utveckling, där man slår vakt om den politiska kontrollen över en mängd olika angelägenheter, är ingenting som gynnar medborgarna, utan det är en utveckling och en process som ytterst är till för de styrande och inte för de styrda. Det är en process som bygger på en tanke som vi har kunnat ta del av under det senaste årets debatt om den politiska makten kontra t. ex. äganderätten, en tanke som bygger på att det i stort sett inte skall finnas någon gräns för hur långt den offentliga makten skall kunna sträcka sig.

Herr talman! Den förnyelse som kommer till uttryck i denna proposition är inte så mycket av förnyelse av den offentliga verksamheten som en politisering av den. Vi har redan sett denna politisering ta sig många uttryck i form av generaldirektörsutnämningar till politiskt meriterade vänner. Det är inte någon ny företeelse, men vi kan klart se att detta under de senaste två tre åren är något som har ökat, dvs. att man utnämner de egna partipolitiska vännerna. Därigenom blir statliga myndigheter ett slags förläningar som man tilldelar goda vänner för trogen tjänst. Den lojalitet som man därigenom får i den offentliga verksamheten knuten till den politiska makten är inte ämbetsmannaloyaliteten mot fattade beslut, utan det är partivänners lojalitet mot partiet. Denna lojalitet, herr talman, gynnar varken medborgarna i deras möte med den offentliga makten eller deras möjlighet att få insyn i vad som sker i en fri och öppen samhällsdebatt. Denna lojalitet gynnar enbart de styrande. Den leder till mindre kritik, ett slutnare debattklimat och mindre mångfald av kompetens inom myndigheternas olika områden.

Herr talman! I den här propositionen, det skall jag gärna säga, tas även en del bra saker upp. Propositionen innehåller en uppläggnings som leder till en bättre uppföljning från riksdagens sida när det gäller de föreskrifter som statliga myndigheter utför. Det innebär att riksdagens revisorer kommer att få möjlighet att revidera statliga bolag och stiftelser. Propositionen innehåller kloka och bra saker när det gäller chefsförsörjningen och när det gäller de statliga myndigheternas anslagsframställning under budgetperioden. Men den principiella utvecklingen som man i den här propositionen pekar på är ett

uppbrott från den ämbetsmannatradition som vi i Sverige länge varit stolta över mot en ökad politisering. Propositionen bygger på att regeringen i ökad utsträckning jämfört med i dag skall kunna styra de offentliga myndigheterna. Man skall kunna ta informella kontakter och därigenom påverka och styra myndigheter från regeringskansliets sida. Propositionen går ut på att vi även framgent skall ha en omfattande ramlagstiftning. Även om utskottet i sitt betänkande framhåller att det finns anledning att hålla igen med ramlagstiftningen, bygger de tankar som finns i propositionen på att man skall ha en fortsatt ramlagstiftning. Det är ett av motiven till ökade möjligheter för politisk styrning. Det skall bli lättare att flytta generaldirektörer utan att man klagör på vilka kriterier man flyttar en generaldirektör. Det innebär att politiker även framgent skall bindas upp när det gäller myndigheternas budgetarbete och föreskrifter till allmänheten.

Herr talman! Alla dessa steg innebär sammantaget en fortsatt utveckling mot en ökad politisering. En alltmer växande offentlig sektor blir svarare att styra i takt med att den blir alltmer svåröverskådlig, samtidigt som socialdemokratins ambition att styra samhället i dess helhet när det gäller människornas vardag i den faktiska politiska gärningen synes obegränsad. Det är mot denna bakgrund man skall se regeringssidans vilja att tillförsäkra trogna partivänner ute i förvaltningen möjligheten att tillämpa ramlagstiftning så att man därigenom skall kunna politiskt styra samhället utan att för den skull i varje skede behöva gå vägen över riksdagen. Den utvecklingen, herr talman, stärker inte demokratin. Den minskar medborgarnas möjlighet till kontroll och insyn. Den minskar medborgarnas möjligheter att påverka genom val och opinion, och den minskar riksdagens möjligheter att styra till förmån för politiska beslut ute i förvaltningarna.

Herr talman! En politisering av den offentliga verksamheten som bygger på en obegränsad ambition i vad gäller den offentliga maktutövningen kan inte lösa de problem som den offentliga sektorn möter i dag. Det gäller brister och problem inom en lång rad områden som beror på att man vill göra allt i stället för att koncentrera sig på det som man kan göra bäst. Vi ser det inom sjukvården, inom barnomsorgen, och vi kan konstatera att rättstryggheten för de enskilda medborgarna är eftersatt. Vi ser det i de olika planeringsmisslyckandena inom bostadsområdet. En politisering som syftar till att upprätthålla den politiska maktens kontroll innebär inte heller att man tillmötesgår alla dem som själva vill bestämma över sin vardag och som vill bidra genom att själva skapa alternativ, det må gälla sjukvården, barnomsorgen eller något annat viktigt område.

Herr talman! Politiseringen gynnar inte professionalism. Framför allt gynnar den inte de människor ute i förvaltningarna som är professionella och duktiga och får se sig åsidosatta av politiskt utnämnda personer. Politiseringen gynnar inte heller hävdandet av en viss sakkompetens inom en myndighets område, utan viker i stället till förmån för politiska värderingar. Politiseringen gynnar, som jag sagt, inte medborgarnas möjlighet till inflytande, och den gynnar inte heller effektiviteten eftersom den suddar ut gränserna för ansvar mellan de politiskt beslutande och de förvaltande organen. Politiseringen, herr talman, gynnar kort sagt inte demokratin. I stället för en strikt uppdelning mellan politisk makt och förvaltning får vi oklara gränser. I stället

för politiska beslut i riksdagen kommer vi att få en mängd olika politiska beslut ute i förvaltningarna, som är svårare att kontrollera och där medborgarna har svårare att ställa de ansvariga till ansvar.

Herr talman! Det måste i framtiden handla om att medborgarna skall kunna lita på staten. Det är viktigt i ett läge då vi kan konstatera att en mycket stor del av svenska folket har ett bristande förtroende för rättssäkerheten i vårt samhälle, då allt fler människor känner sig skrämde och oroade över sin integritet gentemot stora offentliga dataregister, då allt fler medborgare betvivlar sanningshalten i det ledande politiker säger och då vi redan i dag kan se att allt för få politiker är beredda att ta det ansvar som de så många gånger söker få.

Herr talman! De konkreta förslagen i propositionen handlar främst om ett par konstitutionella frågor. Regeringen vill genom en ny tolkning av grundlagen i praktiken ändra den. Genom att analysera i vilken utsträckning *regeringsformen ger regeringen rätt att styra olika myndigheter* har man kommit fram till att man har större möjlighet än vad som traditionellt har ansetts att styra förvaltningen. Rimligtvis borde man mera lita på den tradition som vi här. Rimligtvis borde det vara så att om man vill ändra tillämpningen av rådande grundlag skall man inte göra detta genom en ny tolkning utan genom att man faktiskt ändrar grundlagen. Mot den bakgrunden, herr talman, anser vi moderater att *regeringsformen* inte ger de ytterligare möjligheter till styrning som regeringen i propositionen låter påskina. Möjligheterna att styra är, som en mängd olika juridiska organ har framhållit, mer begränsade än vad regeringen och majoriteten i riksdagen påstår.

Herr talman! I propositionen framförs också förslag om att man skall institutionalisera något som kallas informella kontakter. Det innebär att man från *regeringskansliet* på olika vägar skall informera om vad ett beslut egentligen betyder. Det innebär självfallet att man sänker kraven på innehållet i ett beslut, kravet på att besluten skall vara lättförståeliga av alla och envar. Men det innebär också att man skapar och institutionaliserar en form för påtryckningar genom åsikter och information, vilket minskar kontrollerbarheten, suddar ut ansvarsgränserna och också drabbar själva offentlighetsprincipen, som ju är till för att medborgarna på ett enkelt och lätthanterligt sätt skall kunna kontrollera de offentliga organens beslut.

Herr talman! Även när det gäller ramlagstiftningen har majoriteten i utskottet gått emot oss moderater. Vi vill minska ramlagstiftningen till förmån för lagar som är konkreta och lätt utläsbara. Vi menar att det är fel att anpassa oss till den rådande stora omfattningen av ramlagar genom att öka politiseringen. I stället bör man rimligen kunna ställa större krav på lagarna och de beslut som fattas av riksdagen.

När det gäller revisionen av den offentliga förvaltningen har vi moderater under ett antal år fört fram förslag om att förvaltningsrevisionen skall ligga hos riksdagsrevisorerna. Vi tycker att det är rimligt att revisionen av den statliga förvaltningen ligger hos riksdagen, så att man därigenom ger riksdagen bättre kontrollmöjligheter. Vi kommer att fortsätta att driva den här frågan.

Herr talman! I propositionen förs ett långt resonemang om vikten av att

myndigheter har klara ansvarsförhållanden, att det inte råder något tvivel om vem som är ansvarig för en myndighets beslut. Mot den bakgrunden argumenterar civilministern mot lekmannastyrelser. Likväl slutar man med ett förslag om att lekmannastyrelserna skall fatta beslut i frågor där de också de facto blir mest bundna, nämligen när det gäller anslagsframställningar som sedan skall behandlas av riksdagen och när det gäller föreskrifter till allmänheten. Vi menar att det rimliga, när vi strävar efter klara ansvarsförhållanden, är att se till att få en konsekvent enrådighetsmodell, där myndighetschefen fattar beslut mot bakgrund av de lagar och föreskrifter som regeringen meddelar och där riksdagen är fri och obunden att kontrollera verksamhetens utfall. Man kan fråga sig vilket ansvar de politiker kommer att ha som kommer att sitta i olika styrelser. Kommer de att företräda styrelsen eller sin valkrets eller riksdagen? Det är en oklarhet som vi menar borde undanröjas genom en konsekvent enrådighetsmodell.

Herr talman! Vi hälsar med visst välkomnande det faktum att personalföreträdarnas aktivitet i styrelserna minskas genom att man begränsar deras rättighet till närvaro och yttranderätt. Vi menar dock att det är otillräckligt, och därför har vi reserverat oss mot det förslag som regeringen för fram. Vi menar också, i strävan att skapa klarhet i olika ansvarsförhållanden, att det är viktigt att skilja myndighetsverksamhet från kommersiell verksamhet. Mot den bakgrunden har vi fört fram krav på att de affärsdrivande verken skall, i vad gäller den affärsdrivande verksamheten, bolagiseras och att myndighetsverksamheten skall renodlas. Detta är viktigt av konkurrensskäl. Men vi menar också att det är viktigt av det skälet att myndigheternas myndighetsutövning inte skall påverkas av marknadshänsyn, lika väl som den kommersiella verksamheten skall stå fri från offentlig byråkrati och politisering.

Herr talman! I grunden för den politik som vi moderater vill föra när det gäller den statliga förvaltningen ligger synen att staten skall vara stark men begränsad. Den skall präglas av kompetens och effektivitet. Det skall finnas klara lagar och regler för vilka uppgifter som skall fullgöras. Besluten skall vara lätta att kontrollera. I varje skede skall det stå helt klart att det är riksdagen som styr. Man skall ta vara på den mångfald av sakkompetens som finns inom olika myndigheter.

Det är mot den bakgrunden vi säger nej till en ökad politisering. Det är även mot den bakgrunden som jag yrkar bifall till de reservationer som de moderata företrädarna står bakom.

Anf. 5 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! En bärande tanke i vår svenska statsförvaltning är att regeringen är ansvarig inför riksdagen för vad som utträttas i förvaltningen. Detta ansvar blir utan innehåll om regeringen inte kan påverka förvaltningen på ett effektivt sätt. Denna kedja av ansvar brister om regeringen inte har befogenhet och förmåga att leda arbetet inom statsförvaltningen. Folkpartiet anser att propositionen i inledningen tar upp detta på ett insiktsfullt och klagörande sätt.

Vi instämmer i att det är av värde att politiker har insyn i förvaltningen. Den oklara rollfördelning som rader i dag bör dock utredas mera än vad propositionen har gjort. Vi menar att lekmannastyrelsen skall ha ett uttalat

granskningsansvar och att generaldirektören skall ha ett uttalat ledningsansvar för verksamheten vid myndigheten, s. k. enrådighetsmodell.

Daniel Tarschys, som deltog i utredningen som ligger bakom propositionen, kommer senare att redogöra för folkpartiets syn på hur detta skall gå till. Jag yrkar bifall till reservationerna 12 och 14.

Jag yrkar också bifall till reservation 5. Vi är tillsammans med de övriga borgerliga partierna skeptiska till den ökade användningen av ramlagstiftning – inte minst av rättssäkerhetsskäl, men även till att ramlagar kan innebära att förvaltningarna gör rent politiska bedömningar. Vi menar att detta är att ta ifrån riksdagen möjligheten till överblick över resp. lagområde.

I reservation 8, som jag yrkar bifall till, behandlas riksdagens revisorers ställning. Folkpartiet vill att en samlad översyn av riksdagens möjligheter att utöva sin kontrollmakt skall göras. På senare år har riksdagens revisorers arbete ökat i mängd och inflytande genom det nära samarbete som etablerats mellan revisorerna och utskotten. Detta bör ytterligare vidgas på så sätt att revisorerna får resurser att snabbare och djupare kunna följa upp olika förslag till granskning, bl. a. från utskotten. Vi menar att ansvaret för den statliga kontrollen av förvaltningen ur konstitutionell synpunkt i ökad omfattning bör ligga hos riksdagen och utövas av riksdagens förvaltningsrevision. Den översyn vi begär bör utreda hur detta skall låta sig göra, dvs. vilka delar av riksrevisionsverkets uppgifter som skall överföras till riksdagen.

Herr talman! När jag nu också yrkar bifall till reservation 18 kan det tyckas märkligt. Propositionen inskränker ju personalföreträdarnas makt i den statliga förvaltningen genom att de i fortsättningen endast skall ha närvaro- och yttranderätt, dvs. de skall inte ha möjlighet att delta i beslut, på samma sätt som det är i den kommunala politiska församlingen. Folkpartiet menar dock, tillsammans med de övriga borgerliga partierna, att propositionens lösning inte blir mera rätt bara för att den redan finns inom ett annat politiskt område. Personalen inom statlig och kommunal verksamhet har ett extra inflytande, som inte tillkommer medborgare i allmänhet. Det strider därför mot principen om alla medborgares lika rätt till inflytande. Av principiella skäl avvisar vi att anställda inom statsförvaltningen via personalrepresentation skall ha möjlighet att delta i organ som utövar offentliga politiska funktioner.

Reservationerna 19, 21, 24 och 25, som jag också yrkar bifall till, tar upp frågor om affärsverken – deras ombildning till aktiebolag, deras ställning som monopolföretag och att riksdagen skall yttra sig över förslaget om en särskild förordning för affärsverken. Folkpartiets uppfattning är att affärsverken skulle må bättre av att drivas i bolagsform med breddat ägande. Ägarna skulle ställa andra krav än dem som ställs i dag, och de skulle också ta det fulla ansvaret för verksamhetens finansiering av t. ex. investeringar. Detta leder till mera långsiktiga och marknadsinriktade beslut. Om man fullt ut har ett långsiktigt kostnads- och intäktsansvar blir man mera uppmärksam på byråkratiska hinder och ser till att de försvinner. Det blir då ett överlevnadsvillkor. Även i detta fall skall staten självfallet se till att samhällets krav på t. ex. försvarspolitiska investeringar regleras i särskilda avtal. Det är enligt folkpartiets uppfattning helt nödvändigt att skilja på affärsverkens roll som myndigheter och deras konkurrensutsatta verksamhet. Sammanblandningen

av uppgifter medför problem och skapar misstänksamhet hos marknadens övriga aktörer. Detta bör, och kan, undvikas.

Jag yrkar även bifall till reservation 26, som gäller koncernstyrelsernas sammansättning.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att jag är glad över att Daniel Tarschys motion om spörsmålsinstitutet vunnit bifall på så sätt att den utredning som han efterlyser nu kommer att genomföras av konstitutionsutskottets arbetsgrupp för riksdagsfrågor, som är parlamentariskt sammansatt. Även motionen av Lennart Alsén och Lars Ernestam om möjlighet att följa upp delegeringsbeslut och besluts ekonomiska konsekvenser har i princip blivit tillgodosedd genom utskottets skrivning.

Anf. 6 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Bengt Kindbom och jag har i konstitutionsutskottet begärt att denna proposition och dess behandling skulle skjutas till hösten. Vi har gjort detta med hänvisning dels till det ansträngda läget i kammarrarbetet, dels till att detta är en ganska besvärlig proposition att genomskada. Det hade inte skadat med ytterligare litet eftertanke. Förslaget har dock avisats av utskottets majoritet. Eftersom jag är medveten om hur ont om tid det är de dagar vi har framöver, skall jag begränsa mitt anförande och i huvudsak uppehålla mig vid en del principiella frågor.

Jag tycker inte att denna proposition är tillfredsställande. Att hantera den är ungefär som att boxas med en amöba – det är svårt att träffa och om man träffar så känner man inte riktigt av det. Det finns många allmänna uttalanden som riksdagen inbjuds att ställa sig bakom. Det mesta som skulle kunna vara substantiellt lämnas åt regeringen att bestämma.

Hur relationerna mellan regering och förvaltning kommer att bli efter kammarens beslut vet vi inte så mycket om. Det kommer att ge sig så småningom. Detta tycker inte jag är särskilt bra ur riksdagens synpunkt. Den allmänna trend som man kan läsa ut ur propositionen är dock klar. Greppet från regeringens sida skall stramas åt, och förvaltningen skall bli mer av ett smidigt och följsamt redskap i regeringens hand. Det är väl bra, kan man tycka. Förvaltningen skall förverkliga de beslut som de politiska organen har fattat, och det är naturligtvis i princip riktigt. Frågan är bara hur och på vilka grunder det skall ske.

Sedan gammalt har vi i vårt land en boskillnad mellan politiska organ och förvaltningen. Det är en ordning som från början tillkom närmast av en slump, men som sedan har utvecklats genom århundradena. Denna ordning har från vissa synpunkter visat sig fungera mycket bra. Tanken är alltså att beslut som gäller lagar, förordningar och medelstilldelning skall fattas av riksdag och regering och att verkställigheten skall ligga hos, som det brukar heta, självständiga förvaltningsmyndigheter. Detta har ansetts så viktigt att det t. o. m. har skrivits in i grundlagen. I den nya regeringsformen finns huvudbestämmelsen i 11 kap. 7 §, av vilken det framgår att varken regering eller riksdag får bestämma hur förvaltningsmyndigheter skall besluta i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskild eller kommun eller som rör tillämpning av lag.

Det avgörande skälet för att vi behållit denna ordning så länge har varit att

den har ansetts främja rättssäkerheten och även effektiviteten. Myndigheterna skall tillämpa gällande bestämmelser utan mannamån. Detta har enligt min mening varit en bra ordning, och den är som sagt dessutom grundlagsfäst. Naturligtvis kan man tänka sig en vidareutveckling av den inom olika områden, men en sådan bör då klart motiveras och regelfästas.

I propositionen förs olika resonemang om detta. Att regeringen vill vidga räjongen för sitt ingripande är alldeles uppenbart - en stor del av propositionen handlar om detta. Vi från centerpartiet tror att det vore en olycklig väg att gå och har i en motion ganska utförligt motiverat vår ståndpunkt. Detta följs upp i reservation 2, som jag, herr talman, vill yrka bifall till.

Nära samband med vad jag här har sagt har det som anförs i reservation 4, som jag också yrkar bifall till. I denna reservation berörs de s. k. informella kontakterna mellan regeringen och myndigheterna, vilka regeringen uppenbarligen vill vidga och göra mer formlösa. Vi reserverar oss anser att det som sker vid beslutsfattande och ordergivning skall dokumenteras, redovisas och kunna granskas. Inte minst senare tiders händelser illustrerar hur viktigt detta är. Det styrande skiktet, oavsett om det finns inom förvaltningen, i regeringen eller inom andra områden, bör inte få bli en formlös massa, som är oangripbar och omöjlig att kontrollera. Det krävs alltså ett regelsystem som anger var ansvaret ligger och en ordergivning som är av ett sådant slag att den kan dokumenteras och granskas.

Att styrningsfrågor av det slag som behandlas i propositionen ägnats så stor möda beror naturligtvis i stor utsträckning på att den normgivning som har sin grund i riksdagens lagbeslut i rätt hög grad har ändrat karaktär. Detta är inte någonting som har kommit plötsligt, utan det har skett en gradvis förändring. Vi har i allt större utsträckning fått s. k. ramlagstiftning, vilken ger regering och myndigheter stort utrymme när det gäller att "fylla i" med egen normgivning och egna beslut. I en centerpartimotion som väcktes under den allmänna motionstiden och som i denna del behandlas i betänkandet har vi ganska utförligt berört den här frågan. Vi anser att denna utveckling är olycklig och att en uppstramning bör ske.

Jag är naturligtvis medveten om att här finns problem inbyggda, både principiella och praktiska, och att man inte utan vidare och i allä lägen kan avvisa vad som brukar ingå under beteckningen ramlagstiftning. Vi är emellertid övertygade om att det är viktigt att de senaste årens trend bryts och att vi går tillbaka till ett mera noggrant lagstiftningsarbete, som ger riksdagen möjlighet att på ett distinktare sätt ta ställning till hur regelsystemet som helhet skall se ut.

De problem som har uppkommit genom denna typ av regelgivning och som torde ha inspirerat till tanken på att regeringen på ett mera direkt och substantiellt sätt skall kunna gå in och styra även i förvaltningsmyndigheterna bör enligt centerns mening angripas vid källan. Lagstiftningen i sig bör med andra ord bli mera preciserad och hållfast och minska utrymmet för skönsmässiga beslut. Tankar av detta slag, som vi har diskuterat i vår motion, ligger också bakom reservation 5, till vilken jag ber att få yrka bifall.

När det sedan gäller verksamhetsorganisation är det oklart hur denna kommer att bli som en följd av det beslut som riksdagen kommer att fatta i dag. Det mesta härvidlag lämnas åt regeringen. Detta tycker inte vi från

centerpartiet är bra. Det handlar här om viktiga frågor. Det riktiga hade enligt vår mening varit att vi mera konkret kunnat få ta ställning till helheten. Vi anser att åtminstone den verksordning som regeringen säger sig vara i färd med att utarbeta borde ha varit klar, så att vi hade kunnat väga in denna i det beslut som skall fattas. Så är det inte. Vi kräver därför att verksordningen, när den blir klar, underställs riksdagen så att vi får tillfälle att mera konkret ta ställning till hur verken skall vara organiserade på högsta plan.

Detta anför vi i reservation 15, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

I betänkandet behandlas många frågor som i och för sig är intressanta och som man skulle kunna tala mycket om. Men tiden är knapp, och jag har här bara skummat innehållet och tagit upp några av de problemställningar som jag tycker är intressantast ur principiell synpunkt. Bland de många andra frågor som är betydelsefulla vill jag nämna frågan om revisionen, som vi i vår motion uppehållit oss ganska mycket vid. Det är viktigt att vi har revisionsorgan som kan kontrollera förvaltningsmyndigheterna i övrigt och som i sin förvaltningsrevision kan gå in även på strukturen, effektiviteten och ändamålsenligheten i olika myndigheters organisation och arbete. Det har framförts krav på att huvudparten av denna typ av revision skall läggas under riksdagen. Principiellt talar en hel del för detta. Enligt centerns mening kan det inte vara till skada att ha ett par organ som på olika vägar och från olika utgångspunkter kan ta upp frågor av detta viktiga slag. Vi tror att det skulle kunna bli bekymmer, om vi i princip lade hela denna typ av revision under riksdagens revisorer. Det skulle kräva mycket stora arbetsinsatser, bl. a. av de riksdagsledamöter som ingår i riksdagsrevisorerna. Frågan är om det skulle vara möjligt att genomföra. I realiteten skulle det i så fall i stor utsträckning bli en tjänstemannarevision.

Vi tycker att det är bra att vi har riksdagsrevisorerna. Vi kan tänka oss att utvidga deras granskningsområde. Numera är det i stor utsträckning utskotten som kan ge uppslag till riksdagsrevisorerna. Det finns inga formella gränser för vad de kan ägna sig åt. I och med den här propositionen vidgas ju också i någon mån deras möjligheter rent formellt.

Vidare menar vi att riksrevisionsverket, som ju är en statlig myndighet och formellt lyder under regeringen, har gjort ett mycket gott arbete. Om man läser revisionsrapporterna från riksrevisionsverket visar det sig att revisorerna där ofta på ett mycket självständigt och ambitiöst sätt har gått igenom olika förvaltningsdelar och att det arbetet också har avsatt resultat. Vad vi har varit ängsliga för – och det uttrycker vi i vår motion – är att den ordning som nu sägs skall råda, dvs. att riksrevisionsverket skall stå till regeringens förfogande i större utsträckning än tidigare, skulle kunna leda till att den självständiga verksamhet som riksrevisionsverket har utövat skulle inskränkas och att verket skulle bli mera av ett ämbetsverk i ledet så att säga och agera enbart på order av regeringen. På grundval av vår motion har vi lyckats få en mycket kraftfull skrivning på den här punkten i utskottets betänkande, s. 24, som jag hänvisar till, en skrivning som uttrycker ungefär vad vi har sagt i vår motion. Det är min förhoppning att man skall kunna leva upp till detta.

Jag ser att den föranmälda taletiden börjar ta slut för min del, och jag vill då avslutningsvis bara säga i vad gäller verksstyrelserna i övrigt att jag inte tror på rådgivande organ i sådana sammanhang. Jag har personligen en viss

erfarenhet och tycker att det skulle vara mycket konstigt att sitta med i en styrelse där man inte har någonting att säga till om. Jag är rätt övertygad om att rådgivande och granskande organ av den typ som en del menar att vi borde ha skulle bli rätt verkningslösa. De som sitter där skulle säkert inte ägna sådant intresse åt verksamheten som man är tvungen att göra, om man tar del av besluten och också måste ta ansvar för besluten. Vad jag är missbelåten med på den punkten i propositionen är att det inte är klart angivet var rågången skall gå mellan verkschefsbeslut och styrelsebeslut. Det hade även här varit en fördel, om vi hade kunnat ha verksordningen på bordet när vi fattar beslut med anledning av den här propositionen.

Utöver de reservationer som jag redan har yrkat bifall till vill jag yrka bifall till reservationerna 18, 21, 24 och 25. När det gäller dessa reservationer kan jag i stort ansluta mig till vad Gunnar Hökmark tidigare har sagt.

Anf. 7 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Statliga och andra offentliga verksamheter är ju starka, drivande och oundgängliga inslag i ett civiliserat samhälle. Det går inte att driva någon sorts meningsfull nationell politik i ett högindustrialiserat samhälle med mindre än att man har en stark och välorganiserad statsmakt.

Det finns också anledning att – då i polemik åt visst håll – säga att en sådan statsmakt inte alls får framställas som någon sorts belastning på folkhushållet, som en tärande kraft. Tvärtom är det så att statliga och andra offentliga verksamheter på ett mycket markerat sätt bidrar till effektiviteten och produktiviteten i samhället. Det finns delar av de statliga verksamheterna som är bland de mest produktivetsfrämjande som man över huvud taget kan tänka sig. Staten bidrar på många sätt till effektivitet och bättre funktion i samhället, exempelvis genom sitt övergripande ansvar för kommunikationsväsen av olika slag, för utbildning, forskning och undervisning.

Den offentliga sfären, däribland den statliga, är den sfär i samhället där medborgarnas demokratiska fri- och rättigheter någorlunda kan utövas. Utanför den sfären, i den privata kapitalmaktens sfär, är dessa medborgerliga fri- och rättigheter föga värda. Därför innebär alltid en privatisering, i viss mån också en bolagisering, av offentliga verksamheter en inskränkning i den medborgerliga insynen och en inskränkning allmänt i de medborgerliga fri- och rättigheternas sfär. Den minskar med andra ord friheten i samhället ur medborgerlig synvinkel.

Efter dessa allmänna reflexioner skall jag gå in på några av de områden som berörs i propositionen. Jag kan delvis hålla med Bertil Fiskesjö om att det finns många avsnitt som är alltför obestämt och svävande uttryckta och där en fortsatt penetrering är absolut nödvändig. Jag skall omedelbart beröra några av dem som från vår synpunkt i vpk kanske är speciellt intressanta; det finns många andra.

När man talar om styrbarhet i den offentliga sfären finns det i propositionens inledande delar resonemang om exempelvis frikommuner, specialdestinerade statsbidrag och brukarinflytande. Det där är, menar vi, rätt komplicerade frågor som borde ha fått en mer djupgående behandling och som behöver en mer djupgående diskussion fortsättningsvis. Vi kan mycket väl ställa oss bakom en hel del av tankarna bakom frikommunförsöken, men vi

vill samtidigt varna något för att man går in för något slags federalisering av landet, så att standard, service och även ansvarsfördelningen inom kommunala enheter blir så olikartade från kommun till kommun och från landsdel till landsdel, att medborgarnas anspråk på att ha en någorlunda likartad service och samma rättigheter på något sätt störs. Det finns många gånger all anledning att hålla fast vid att staten, centralregeringen och riksdagen, skall ha ordentliga och effektiva instrument för att garantera att kommunerna uppfyller sina skyldigheter, så som det är lagstiftarnas avsikt att de skall göra. Vi är skeptiska mot en fortskridande federalisering.

Det skulle vara intressant att höra civilministern något utveckla de mer djupgående tankarna bakom detta, hur långt man tänker gå och vilka de egentliga avsikterna är. I och för sig finns det ur den lokala demokratins synvinkel många tilltalande drag i detta tänkesätt och dessa principer.

Jag vill i anslutning till detta säga att vpk är motståndare till att man skulle avskaffa eller uppluckra specialdestinerade statsbidrag, eftersom vi ser dem som viktiga styrinstrument för att garantera likvärdighet i exempelvis social service från kommun till kommun.

Även frågan om brukarinflytande är intressant och litet motsägelsefull. Det är klart att också det är en tilltalande tanke. I princip är det naturligtvis riktigt att brukarna på ett annat sätt än vad som hittills har varit fallet skall komma in. Aktiviteten ute bland människorna, bland dem som är brukare av offentliga tjänster har ju stigit, och detta att folks medborgerliga intresse ökar skall man naturligtvis hälsa med tillfredsställelse. Men samtidigt får man inte bortse från att vi lever i ett klassamhälle och att ett brukarinflytande i sämsta fall kan utvecklas på det sättet att det blir en viss begränsad kategori, den välutbildade medelklassen, de som är mest talföra och har lättast att företräda sina intressen som där lätt kommer fram, medan däremot de mer undanträngda skikten i samhället, de tysta, de mer undertryckta inte har samma bakgrund och inte har samma möjligheter att kunna göra sig gällande. De måste alltså ha sina företrädare och kunna garanteras att också de på ett eller annat sätt blir hörda om det inte skall bli en obalans i systemet.

Därefter skall jag något kommentera begränsningsregeln och frågan om politiseringen av förvaltningen. Jag tycker att det borgerliga sättet att resonera här är mycket egendomligt. Det är 1800-talsmässigt.

I det här landet har det aldrig funnits en opolitisk förvaltning. Ingen offentlig förvaltning kan vara opolitisk. All samhällelig styrning är egentligen politisk – frågan är bara på vilket sätt den skall vara politisk.

Vi menar att riksdagen och lagstiftarna måste vara suveräna även när de anger riktlinjer för praxis. Detta är ingenting man skall överlämna åt enskilda myndigheter, utan här kan man allt efter lämplighet styra ganska långt. Inom dessa riktlinjer, i de enskilda ställningstagandena och de enskilda rättsfallen, skall det självfallet råda suveränitet för förvaltningen, rättsväsendet osv. Därför måste naturligtvis en god förvaltningstjänsteman alltid utses med utgångspunkt i att vederbörande har den förmågan till distans från sitt eget personliga tyckande och sina egna personliga värderingar så att vederbörande inom den ram som är politiskt given opartiskt och med oväld utövar sina funktioner.

Tron att man genom att ge förvaltningen stora befogenheter och minska de

demokratiska politiska instansernas inflytande får en mer opolitisk förvaltning är rena myten. Vad man får är en lika politisk förvaltning; det är bara det att den blir mera konservativ, mera traditionell.

Vi skall inte glömma att upphovet till tanken på den s. k. opolitiska förvaltningen ligger i den tid som var före det parlamentariska styrelseskicket och före det demokratiska genombrottet, och den baserar sig egentligen på ämbetsmannaaristokratiens gamla önskan att slippa bli alltför mycket styrd från riksdagen och av den av kungamakten personifierade centralmakten. Det är där denna myt om den s. k. opolitiska förvaltningen har sitt ursprung. Konservativa ämbetsmän har alltid älskat att framställa sig själva som opolitiska, men så har det naturligtvis inte varit i verkligheten.

Vi säger tvärtom, att just när landet har ett väl förankrat parlamentariskt styrelseskick – hela den parlamentariska tanken är en väsentlig del av statsskicket och de sociala tankesätten – så är det all anledning att låta denna tanke slå igenom just i styrningsprinciperna för förvaltningen. Vi är alltså för ett så konsekvent parlamentariskt inflytande över förvaltningarnas ledningsfunktioner som det är möjligt och rimligt att ha.

Detta för oss in på frågan om lekmannastyrelser. Vi har uttryckt sympati för tanken om en förhållandevis konsekvent parlamentarisk representation. Just genom denna lokala parlamentariska representation i de olika förvaltningarnas styrelse utövar riksdagen, den centrala parlamentariska makten, den styrning som är nödvändig. Det är så att säga där de aktiva politikerna, de som är förtroendevalda och har fått det demokratiska ansvaret av medborgarna, skall granska beslut och delta i övergripande beslut, och det är där de nödvändiga, nyttiga och sunda begränsningarna av chefernas och ämbetsmännens envælde skall bestämmas.

För att gå över till ett annat problem, som också har stor plats i propositionen, nämligen frågan om effektiviseringen, är det också där, sett utifrån arbetarrörelsens utgångspunkt, en del viktiga tankegångar som förtjänar att understryka. Effektivitetsargumenten förvandlas nämligen i den borgerliga propagandan ofta till argument för privatisering eller bolagisering. Där är det framför allt fyra punkter man bör erinra om när man nu tar upp det i och för sig viktiga problemet med effektivisering av den statliga förvaltningen.

Det första man bör påminna om är att man inte till statlig förvaltning, eller till offentliga verksamheter och service över huvud taget, kan överföra den typ av resultatmätning och finansiella kriterier som är regel i det privata näringslivet, där man utgår från kommersiella värderingar och målsättningar. Det fungerar över huvud taget inte, bl. a. därför att man i offentlig förvaltning och offentlig service rör sig så mycket med kvalitativa ting, som inte kan mätas på det konventionella sättet, med hjälp av finansiella och kvantitativa mätinstrument.

Kvalitetsaspekten är det andra argumentet mot ett konventionellt privatisistiskt effektivitetskriterium.

Det tredje argumentet baserar sig på det förhållandet att när det gäller offentliga verksamheter kan deras effektivitet inte mätas eller ses utifrån en isolerad blick på själva verksamheten som sådan, med en inre analys. Vad som är effektivt i en statlig verksamhet är inte så mycket vad som sker inom

förvaltningen, även om det självfallet spelar sin viktiga roll, utan effektiviteten gör sig ofta gällande i den del av samhället som ligger utanför förvaltningen, som förvaltningen servar på olika sätt eller övar annan påverkan på. De externa effekterna är genomsnittligt sett av större betydelse i offentliga verksamheter än i privatkommersiella verksamheter. Det är via studium av dessa externa effekter som man på ett någorlunda vettigt sätt kan mäta en förvaltnings eller en serviceinstitutions effektivitet, och det är någonting helt annat än vad som gäller på den privatkommersiella sektorn.

För det fjärde måste effektivitetsmätningen ske på mycket olika sätt inom olika typer av förvaltningar och andra statliga verksamheter, därför att förhållandena är olika. Staten har en mer mångsidig verksamhet än man har i den privatkommersiella sfären. Situationen är olika från fält till fält.

Om jag så går över en smula till vad vpk anser om den inre organisationen, vill jag säga att vi är skeptiska till att öka förvaltningarnas självständighet på det sättet att man ökar chefsmakten, och det av flera skäl.

Först och främst gillar vi inte en sådan maktkoncentration till enstaka personer. Det är bl. a. därför vi inte vill ha den ordningen att högste chefen i en förvaltning skall kunna utse sina närmast underställda chefer. Vi anser att dessa bör ha en självständigare ställning och utgöra en viss motvikt till chefen och kunna arbeta mera kollegialt, så att säga. Detta fordrar att de utnämns av en utomstående instans, i det här fallet regeringen.

Vidare menar vi att en viktig del i reformerna och effektiviseringen av den statliga förvaltningen ligger i att man mobiliserar de breda skikten av anställda. Detta fordrar i sin tur en mer demokratisk ledningsfilosofi än vad som är förenlig med den konsekventa enrådighetsprincipen och en förstärkt chefsmakt. Det där med den förstärkta chefsmakten är för övrigt också en myt, som verkar hämtad från de stora jätteföretagen, där man talar mycket om det personliga ledarskapet osv. Men det finns en annan typ av ledarskap, det demokratiska, och vi menar att statsförvaltningen har all anledning att dra växlar på den många gånger outnyttjade kapacitet och begåvning som finns hos de breda skikten anställda och att man med en mer demokratisk chefs- och ledningsfilosofi lättare åstadkommer en sådan mobilisering.

Vi menar också att man inte skall ge cheferna för stor makt, av den anledningen att de inte bör ha frihet att möblera om i exempelvis kompetensfördelning och ärendefördelning inom förvaltningen, utan där skall, precis som i ett välordnat storföretag, råda en relativt strikt och fast kompetensfördelning. En verkschef skall inte kunna spela ut olika avdelningar eller underställda tjänstemän mot varandra genom att utnyttja sina stora befogenheter att manipulera, utan han skall följa den kompetensfördelning som är föreskriven av statsmakterna.

När det gäller affärsverken behöver jag inte här upprepa att vi är skeptiska motståndare till bolagisering – vi har fört fram våra argument i många sammanhang.

Sist och slutligen skall jag bara beröra en sak, som, typiskt nog, de borgerliga talarna inte har berört, nämligen det problem som har uppstått till följd av de strukturella förändringar som regeringen har företagit eller ämnar företa när det gäller en del statliga verksamheter och de fackliga organisatoriska effekterna av detta.

Vi vill uppmana regeringen att inte företa en sådan typ av förändringar som gör att man rubbar de anställdas rättsliga situation eller förhandlingsposition eller skapar fackliga problem – t. ex. genom att i onödan byta arbetsgivarorganisation. Vidare anser vi inte att det är särskilt gynnsamt om detta i sin tur skall skapa gränsdragningskonflikter mellan olika fackliga organisationer. Vi tar upp det här problemet av den speciella anledningen att vi ser en viktig del av reformerna inom den statliga förvaltningen just som en fråga om mobilisering av de anställdas entusiasm, kunnande, utveckling, skolning osv. Då måste man ha goda relationer och inte i onödan skapa tvister som man annars genom ett klokt handlande nog skulle kunna undvika.

Med dessa synpunkter, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationerna 3, 6, 7, 10, 17, 20, 22, 27, 29 och 30.

Anf. 8 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av Jörn Svenssons anförande. Han framförde i början av sitt anförande anklagelser, som tydligen skulle vara riktade mot tidigare talare här. De inkluderar således även mig. Vi skulle ha ett slags naiv syn när det gäller ämbetsvärldens politiska beslutsfattande genom tiderna. Jag tror i varje fall att det inte gäller mig.

Men samtidigt landade Jörn Svensson på en ståndpunkt som i stort sett bekräftar vad jag tidigare har sagt, nämligen att vi måste se till att regelsystemet och ordningen för ordergivning är sådana att det politiska ställningstagandet i förvaltningsmyndigheterna minskar. Det är ju syftet med den kritik som vi har riktat mot ramlagstiftningen t. ex.

Nu kan ju den här diskussionen influeras av att man definierar "politisk" på olika sätt. Men jag skall inte gå in på den frågan. Rent allmänt är det ju dock klart att ju vidare lagstiftningen är, desto större blir utrymmet för förvaltningsmyndigheterna när det gäller att fatta i varje fall skönsmässiga beslut.

Sedan något om ordergivningen genom det parlamentariska systemet. Det är klart att makten skall ligga hos riksdagen. Det har jag hävdad många gånger. Men då måste vi också leva upp till det genom att stifta lagar, som verkligen innebär att riksdagen styr genom lagstiftningen och vidare i nästa led. Poängen med det som jag har sagt är att styrningen skall ske genom normer som är kontrollerbara, som kan granskas och som kan ge en rättslig grund. Styrningen skall således inte ske genom direktorder, vilket ju är en önskan som lyser igenom i propositionen.

Anf. 9 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vände mig inte specifikt till Bertil Fiskesjö i mitt inlägg. Vad jag polemiserade mot var det allmänna synsätt som är väldigt vanligt i mycken borgerlig statsrättslig argumentation. Man delar alltså upp den offentliga makten i en politisk del och en s. k. opolitisk del. Sedan tror man att den opolitiska delen är präglad av någon sorts gudomligt ideal som svävar ovanför de samhällseliga realiteterna. Det finns inga som helst värderingar i detta. Men det kan det mycket väl finnas – och sådana finns också. Vad jag förespråkar är alltså, naturligtvis, – och på den punkten är vi självfallet överens – att någon sorts politiskt godtycke inte får styra enskilda beslut. Det

måste man i högsta grad slå vakt om, och i det ligger naturligtvis logiken att man måste vara skeptisk och försiktig när det gäller tendensen till ramlagstiftning.

Vad jag hävdade är således att man generellt sett när det gäller de övergripande riktlinjerna, utformningen av riktlinjerna för tillämpningen, borde ha en mera politiserad förvaltning – i den meningen att dessa riktlinjer skall ankomma på det parlamentariska inflytandet, inkl. de olika parlamentariskt sammansatta lekmannastyrelserna ute i förvaltningar och affärsverk. Men inom dessa ramar skall den strikta ovälden naturligtvis råda i de enskilda fallen. Man skall givetvis handla i riktlinjernas anda, och dessa skall vara politiskt styrda. Men beträffande tillämpningen i de enskilda fallen skall man självfallet inte öva mannamån.

Anf. 10 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall något kommentera denna debatt. Av tidsskäl kan jag inte gå igenom hela betänkandet, som ju är mycket omfattande. I varje fall utgår man från ett mycket omfattande material. Det rör sig ju inte bara om den s. k. verksledningspropositionen, utan det handlar också om en rad motioner, vilka vi också har tagit upp. Betänkandet kan även ses som resultatet av ett lagarbete, därför att det i stor utsträckning bygger på de yttranden som har inkommit från finans-, lag-, trafik-, närings- och arbetsmarknadsutskotten. Dessutom har vi berört ett avsnitt i budgetpropositionen, som gäller regelförenkling och delegering hos de statliga myndigheterna.

Jag börjar med att yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Det finns här ett mycket stort antal reservationer. Men jag har den bestämda uppfattningen att man, när man väl har erfarenheter av det här riksdagsbeslutet, kommer att finna att det ändå har skapats en modell för hanteringen av ledningen av den statliga förvaltningen, som kommer att vara användbar för regeringar av olika partikulör. Huvuduppgiften har varit – och det ligger i alla partiers intresse som verkar inom vårt folkstyre – att förstärka riksdagens och regeringens förmåga att följa upp de statliga myndigheternas arbete. Därvid har man att säkerställa att verksamhetens inriktning stämmer överens med politiskt uttalade riktlinjer och prioriteringar. Vidare gäller att tillräcklig kontroll vinnés för att inom medgivna ekonomiska ramar kunna uppnå målet för verksamheten.

Det var konstitutionsutskottet som tog initiativ till det beredningsarbete som har lett fram till det utskottsbetänkande som i dag behandlas. Så började arbetet med förvaltningsutredningen, vars ordförande Daniel Tarschys står på talarlistan i dagens debatt. Sedan fullföljdes arbetet i verksledningskommittén, där jag själv hade glädjen att vara med. Slutligen har civilminister Holmberg – och det vill jag gärna ge honom ett erkännande för – lagt sig vinn om att ge oppositionen insyn under arbetet med propositionen. Därför skulle jag sammanfattningsvis vilja säga att verket, nu när hela frågan föreligger för avgörande, har blivit ganska gott. Enigheten i många av de stora frågorna är större än de 30 särredovisade ständpunkterna i reservationerna ger ett intryck av.

I den här debatten kan man nog bortse från delar av Gunnar Hökmarks

anförande, som mera var en politisk pamflett. Om centerpartiet kan jag säga att jag hos det partiet har noterat olika grader av entusiasm i detta sammanhang. Det började med Karl Boo, som efterlyste utredningar. Det fortsatte med Anders Dahlgren, som stod bakom verksledningskommitténs förslag i dess helhet. Sedan har vi Bertil Fiskesjö, som i stora delar väl gillar arbetet men som litet filosofiskt reserverar sig på olika punkter.

Jag går därmed in på dagens debatt. Gunnar Hökmark inledde med en litanian över den svällande statliga förvaltningen. Jag anser att debatten om den offentliga sektorns storlek måste föras i andra sammanhang. Det viktigaste är – oberoende av hur stor den är – att det demokratiska folkstyret tar ett ansvar för att myndigheternas verksamhet fungerar väl. Jag vill säga till Gunnar Hökmark att jag minns att den meningen med kraft hävdades av en person som står bakom verksledningsutredningens betänkande, nämligen Per Lindberg, som har haft sin verksamhet inom det privata näringslivet. Han förstod detta och ansåg att det var viktigt att skapa bra instrument för denna verksamhet. Han ogillade säkert att den har blivit så stor, men han tyckte ändå inte att det var fel att skapa ordentliga styrinstrument.

Genom det riksdagsbeslut som vi i dag fattar ändras inte gränserna mellan offentlig och privat sektor. I detta hänseende är förslaget neutralt. Det syftar däremot till att öka de folkvalda organens möjligheter att leda förvaltningen. Där vill jag helt instämma i de principiella resonemang som nyss har framförts av Jörn Svensson. Folkstyrets organ skall därvid också kontrollera att myndigheterna inte överskrider den gräns för den offentliga makten som har dragits upp genom politiska beslut – det vill jag erinra Gunnar Hökmark om.

För konstitutionsutskottets del har det varit lätt att ställa sig bakom den analys av de konstitutionella frågorna som görs i *propositionen*. Den har nämligen starkt stöd, dels av förvaltningsutredningen i dess analyser, dels av de remissinstanser som uttalade sig efter den utredningen – både juridiska och statsvetenskapliga instanser. Gunnar Hökmark har sannerligen inte mycket att bygga sin kritik på. Analysen har dessutom stöd av den beredning som har skett under utformningen av *propositionen*.

Det är rena stolligheterna, när Gunnar Hökmark här påstår att vi genom detta beslut skulle omtolka *regeringsformen*. Kritiken får väl hans partikollega Knut Billing ta åt sig, eftersom han också står bakom den konstitutionella analys som finns i verksledningskommitténs betänkande. Spara därför valtalet för moderatera auditorier, men vantolka inte det förslag som har lagts fram i *propositionen*!

Margitta Edgrens bedömning var så mycket bättre. Hon påpekade att redovisningen av de konstitutionella frågorna innebar ett betyg på att analysen har gjorts på ett mycket insiktsfullt sätt. Jag vill gärna instämma i det yttrandet.

Det finns inget fog för de farhågor som uttalas i den moderata reservationen om att förvaltningsmyndigheterna på något sätt skulle kränkas i sin självständiga roll, exempelvis vid myndighetsutövning. Jag finner inte heller att centern och moderaterna här fog för sin oro när det gäller vad som sägs i *propositionen* om de informella kontakterna mellan *regeringskansliet* och myndigheterna. Här står folkpartiet, socialdemokraterna och vpk på säker

grund. Det är ingalunda på det sättet, som Bertil Fiskesjö sökte göra gällande, att staketet mellan regeringsbeslut och myndighetsavgöranden har rivits upp. Utskottet understryker att oavsett om informationsutbyte har ägt rum bär myndigheterna det fulla och slutliga ansvaret för besluten i de enskilda fallen.

Jag vill också gå in på det som Margitta Edgren tog upp, nämligen den begäran som folkpartiet har gjort i en motion om en översyn av spörsmålstinstitutet i riksdagen mot bakgrund av den tolkning av 11 kap. 7 § regeringsformen som görs i propositionen och som utskottet ställer sig bakom. Vi kommer inom den arbetsgrupp som arbetar inom konstitutionsutskottet, där alla politiska partier är representerade och även kammarkansliet finns med, att allvarligt ta upp den frågan och så snabbt som möjligt direkt genom utskottet lämna förslag till riksdagen.

Så några ord om ramlagstiftningen. Denna fråga tas upp nästa onsdag, då riksdagen behandlar granskningsbetänkandet. Jag vill peka på att utskottet vid flera tillfällen i sin granskning har ställt krav till regeringen om att få en förteckning över normgivningsbemyndiganden i lag. Den förteckningen har vi nu fått, och den kan användas av alla utskott som vill göra kontroller av föreskrifter inom ett visst rättsområde. Konstitutionsutskottet kommer att ha hjälp av registret när utskottet gör kontroller av utvecklingen på normgivningsområdet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att utskottet i det betänkande som i dag behandlas konstaterar att riksdagens och regeringens kontroll av normgivningen är ett försummat område. Det är angeläget att statsmakterna bättre följer upp de materiella, ekonomiska och administrativa effekterna av beslutade föreskrifter. Här "flaggar" utskottet för att riksdagens alla utskott måste spela en mera aktiv roll i detta arbete. Vid uppföljningen av föreskrifternas ekonomiska konsekvenser bör också samarbete ske med riksdagens revisorer.

Jag vill gärna kommentera folkpartiets synpunkter på att riksdagen borde ta på sig större granskningsuppgifter. Jag kan också hänvisa till en intressant ledarartikel i Dagens Nyheter kring dessa frågor. Här är det inte bara konstitutionsutskottet som bör aktivera sig, utan det är också viktigt att man kommer i gång på andra håll.

Folkstyrelsekommittén har lagt fram förslag som skulle kunna effektivisera riksdagens arbete. Finans- och skatteutskotten skulle enligt förslaget kunna slås samman till ett utskott. Vidare skulle budgetbehandlingen i de olika fackutskotten kunna tidigareläggas, så att såväl regeringen som finansutskottet fick en reell möjlighet att under april och maj summera och korrigera tidigare riksdagsbeslut med hänsyn till den ekonomiska politiken. Jag tror faktiskt att det behövs en förstärkt finanskontroll, inte minst med tanke på de senaste långa perioderna med minoritetsregeringar – det tycks nu vara en minoritetsparlamentarismens period.

Riksdagens revisorers ställning har stärkts under senare år. Behovet av samarbete mellan utskotten och revisorerna kan också öka om folkstyrelsekommitténs förslag om fördjupad budgetprövning i riksdagen vart tredje år genomförs. Det kan bli aktuellt med en översyn av riksdagsrevisorernas organisation, resurser och samverkan.

Beträffande riksrevisionsverkets ställning, som Bertil Fiskesjö var inne på och där han och jag har samma uppfattning, har tidigare förts en något förvirrad debatt. Jag har svårt att förstå invändningarna emot att regeringen får möjlighet att använda riksrevisionsverket för särskilda granskningsuppdrag. Det ligger ju i linje med intentionerna att stärka ledningen av den statliga förvaltningen och att regeringen bättre skall utnyttja sina stabsorgan. Men samtidigt kan det inte nog starkt understrykas att verket bör bibehålla sina möjligheter att självständigt ta initiativ till och genomföra egna undersökningar. Jag läste häromdagen i Dagens Nyheter att den nya chefen Ingemar Mundebo var väl införstådd med båda dessa uppgifter.

I fråga om chefsförsörjningen i statsförvaltningen och förflyttningsskyldigheten för verkschefer hänvisar jag till betänkandets motiveringar.

Jag blir något utförligare beträffande lekmannastyrelserna och deras uppgifter. Här skrev på sin tid verksledningskommittén ihop sig om en kompromiss, som innehöll förslag till försöksverksamhet dels med s.k. enrådighetsverk i vissa myndigheter, dels med lekmannastyrelser i andra. Avsikten med utredningsuppdraget var att man skulle komma fram till mer preciserade regler för styrelsernas och verkschefernas befogenheter. Jag vill gärna medge, Bertil Fiskesjö och Jörn Svensson, att det som har uppnåtts bara är en viss ökad klarhet. Jag måste medge att resultatet av bemödandena kunde ha präglats av större tydlighet.

Det avgörande är ändå för utskottsmajoriteten att lekmännen får en roll inom myndigheterna som är meningsfull både för dem själva och för myndigheten. Jag betvivlar liksom Bertil Fiskesjö starkt att det blir fallet om denna roll inskränks till att vara rådgivande eller granskande såsom moderaterna och folkpartiet föreslår. Delaktighet i beslutsfattandet är en förutsättning för lekmännens engagemang för uppgiften. Det är också en garanti för att lekmännen bereds insyn i verksamheten av en sådan omfattning att uppdraget kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt.

Jag är litet förvånad över att Gunnar Hökmark så entusiastiskt talar för systemet med enrådiga myndighetschefer. Det stärker ju regeringens möjligheter att centralstyra myndigheterna! Ett starkt lekmannainflytande däremot är ett värn för myndigheternas självständighet inom de ramar som har givits genom politiska beslut.

Jag vill också säga något om att inflytande för personalföreträdarna i lekmannastyrelserna minskar genom detta förslag. De skall ha närvaro- och yttranderätt men ingen beslutsrätt. Jag tycker inte att det innebär att den politiska demokratin träds för när.

Låt mig sammanfattningsvis säga när det gäller lekmannastyrelserna att allt som där föreslås kanske inte är så logiskt, men vi slår vakt om en bra svensk modell. Den modellen innebär att företrädare för de politiska partierna får vara med i arbetet med beredning av ärendena. Vi har det unika svenska systemet med den noggranna utskottsbehandlingen och vi har dessutom en möjlighet att delta i styrelserna i förvaltningen.

Jag tror att detta mycket väl kan genomföras med respekt för det inflytande man har i olika sammanhang. Jag tror inte att en person som sitter i en verksledningsstyrelse agerar som om han sitter i ett utskott, men han kan

genom sin insyn få informationer som gör att han sätter i gång den demokratiska processen.

Jag skall inte bli mer långrandig, men jag tror att talmannen förlåter mig att jag måste bemöta de tidigare inläggen och därför något överskrider den anmälda tiden.

Låt mig bara beröra ett par punkter som har diskuterats. Vi har avstyrkt förslaget att bemyndiga regeringen att besluta i frågor som rör dels affärsverkskoncernernas organisation, dels affärsverkens förvärv, bildande, avyttring, ombildning och nedläggning av aktiebolag. Vi anser liksom näringsutskottet att bemyndigandet är väl vittgående. Liksom hittills bör bemyndiganden till regeringen i organisationsfrågor och bolagsfrågor avse särskilt affärsverk och innehålla beloppsgränser eller andra restriktioner. Förslag om sådant bemyndigande kan naturligtvis som hittills behandlas i positiv anda. De kan också utformas generellt inom exempelvis vissa beloppsgränser, men större ombildningar bör vara föremål för riksdagens granskning.

Jag vill slutligen göra en kommentar till vad som sägs om affärsverken och deras dotterbolag. Där bygger vårt betänkande från konstitutionell synpunkt på den bedömningen att vi anser att det är nödvändigt med klara ansvarsförhållanden. Ett affärsverk och dess bolag bör behandlas som en sammanhållen grupp av företagsenheter, en affärskoncern.

Vi har från konstitutionsutskottet tidigare, exempelvis i granskningsärendet gällande domänverket, funnit hur olyckligt det var när vi mötte domänverkets styrelseordförande, som inte kände till något alls om verkets underlydande bolags Italienaffärer. Klara ansvarsregler är bra här och i folkstyrelsens intresse.

Anf. 11 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Detta är en viktig och mycket seriös debatt och förtjänar kanske därför några andra uttryck än okvädingsord typ stolligheter och pamfletter. Jag tycker att utskottets ordförande Olle Svensson med sin erfarenhet borde vara den av oss som känner sig mer begränsad på grund av sin erfarenhet än jag eventuellt skulle kunna göra.

Det faktum att det har funnits tidigare utredningar på detta område, Olle Svensson, gör ju inte att vi inte här i riksdagen skulle kunna debattera olika saker. Debatten handlar just om att makten skall ligga i riksdagen och att det inte skall vara så att beslut är fattade på förhand. Det skall vara vars och ens rättighet att tycka fritt, och vi skall inte behöva bindas upp av eventuella tidigare ställningstaganden.

Om Olle Svensson inte hade varit så upprörd som han blev när han förpassade både sig och mig till valmöten, skulle han nog ha hört att jag egentligen inte talade om den offentliga sektorns tillväxt som sådan. Jag ville peka på att synen som socialdemokraterna har på den offentliga sektorn är annorlunda än den som vi moderater har. Från socialdemokratisk synpunkt är det ett önskemål att öka den offentliga sektorns kontroll över olika delar av samhället. Den skillnaden i synsätt leder också till en skillnad i synen på hur den offentliga förvaltningen skall fungera. Det är inte konstigt, utan det

är tvärtom någonting som måste ligga till grund för den här typen av diskussion.

Herr talman! När det gäller frågan om tolkning av grundlagen står det faktiskt på s. 24 i propositionen:

”Regeringsformens bestämmelser ger regeringen utrymme för en starkare styrning av förvaltningsmyndigheterna under regeringen än som hittills skett.”

Visst är det en ny tolkning, inte minst eftersom den bryter mot den tradition som vi har haft i Sverige när det gäller myndigheternas självständighet. Detta är också någonting som andra uppmärksammar. Uppsala universitets juridiska fakultets styrelse skriver:

”Frånvaro av ministerstyrelse, legalitetsprincipen enligt 1 kap. 1 § regeringsformen och förbudet mot inblandning i myndighetsutövning och lagtillämpning 11 kap. 7 § regeringsformen är härvidlag relevanta faktorer. Att förbudet mot direktiv till förvaltningsmyndigheterna är begränsat till handläggning av ärenden och sålunda inte avser faktiskt handlande rubbar inte betydelsen av den i 11 kap. 7 § regeringsformen fastslagna ramen.”

Det är möjligt att Olle Svensson anser att även detta är stolligheter, men det är likväl sant att vi här står inför ett nytt sätt att tillämpa denna del av regeringsformen. De informella kontakter som föreslås öppnar en kanal för påverkan på myndigheterna som tidigare inte funnits, och kommerskollegium påpekar bl. a. att det innebär att man försvårar offentlighetsprincipen. Det drabbar, Olle Svensson, ytterst folkmakten – både medborgarnas möjlighet till insyn och riksdagens förmåga att följa beslutsfattandet.

Anf. 12 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Olle Svensson använde en del nedlåtande uttryck i sitt anförande. Det mot mig mest nedlåtande var att jag skulle ha varit filosofisk. Man kan naturligtvis ta det som klander, man kan också ta det som beröm, *men med hänsyn till hur begreppet används bland maktens praktiker får jag väl ta det som hårt klander.*

I mitt anförande tog jag upp några som jag tycker principiellt intressanta frågor till belysning och angav mina synpunkter. Jag pekade på de uppenbara oklarheter och ofullständigheter som finns i propositionen – det går inte att komma ifrån att det finns sådana – och jag berörde det som är konstitutionellt tvivelaktigt. För att hänga kvar ett slag vid det senare är det alldeles uppenbart att majoriteten ger grundlagsbestämmelserna en annan tolkning än den som varit vanlig. Enligt gammal god sed i vårt land brukar man inte ändra lagbestämmelsers innehåll genom motivuttalanden. Det är möjligen filosofiskt att påpeka sådant, men det kan inte vara någon särskilt klandervärd filosofi i sammanhang när vi behandlar principiellt viktiga ting.

Olle Svensson blir ju lätt känslös i sådana här sammanhang. Nu är det folket som skall få bättre möjligheter att kontrollera förvaltningen menade han, och han tog med riksdagen i svepet. Jag skulle vilja fråga Olle Svensson: På vilket sätt ökar det beslut som vi nu går att fatta riksdagens kontroll av förvaltningen? På vilket sätt? Propositionen syftar ju till att förbättra regeringens styrning av förvaltningen, inte riksdagens. Detta står det ingenting om, i varje fall anvisas inga vägar för det.

Så tycker jag att Olle Svensson får bestämma sig. Är det så att propositionen syftar till att öka regeringens möjligheter att styra förvaltningen, eller är det inte så? I första delen av Olle Svenssons anförande lät det helt klart: Nu äntligen skulle demokratiska organ, dvs. regeringen, kunna styra förvaltningen kraftfullt. Men i polemik mot mig i slutdelen av sitt anförande tog Olle Svensson tillbaka alltihop – det skall vara som förut hela vägen. Det gäller för Olle Svensson att bestämma sig och i repliken ange vad som verkligen är syftet med propositionen. Att en sådan diskussion kan uppkomma visar också på de uppenbara svagheter i propositionen som sådan.

Anf. 13 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Olle Svensson sade i en del av sitt anförande att gränserna inte hade ändrats. Jag vill mena att det också gäller innehållet, och det var väl ändå det som allt utredande, allt sammanträdande och allt skrivande syftade till. Efter den insiktsfulla analys, som vi enligt vad Olle Svensson säger tydligen är överens om, hade man kunnat förvänta sig att den oklara rollfördelning som finns i dag skulle bli undanröjd. Men det blir den inte. Vi menar att tiden nu är mogen för en mer genomgripande reform för att klara ut vilken uppgift styrelserna skall ha. Daniel Tarschys kommer att ge folkpartiets syn på detta i sitt anförande.

Så till lekmännens uppgifter. Vad kan vara mera meningsfullt för en lekman, som oftast är riksdagsledamot, än att granska hur beslut fungerar i praktiken, hur målen nås, hur resurser används, än att granska författningar och att känna av myndighetsutövandets effekter ute bland allmänheten! Det är väl en verklig uppgift för en lekman.

Anf. 14 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Som jag fattar det är Olle Svensson överens med vpk om förstärkandet av det parlamentariska inflytandet i statsförvaltningen i allmänhet. Men jag vill gärna be honom att om han har tillfälle något kommentera det som jag ser som en inre motsättning i den socialdemokratiska ståndpunkten, nämligen att man samtidigt förordar vad som i praktiken är en ökning av chefstjänstemännens eller chefernas rörelsefrihet och deras möjlighet att agera. Jag kan förstå det om man enbart menar i förhållande till den centrala förvaltningen, men det finns här ett problem. Om det skall fungera bra demokratiskt förutsätter det att man har en stark och verksam lekmannastyrelse. Och nog märker vi, om vi ser på verksamheten ute i förvaltningarna, att cheferna inte alltid har någon större veneration för sina lekmannastyrelser. De vill helst undvika att sammankalla dem eller sammankallar dem så litet som möjligt.

Vi är, som jag sade, bestämda anhängare av den parlamentariska principen. Det innefattar också att cheferna skall samverka på ett bättre sätt och i en demokratisk anda med lekmannastyrelserna och att lekmannastyrelserna skall vara ansvariga för vissa övergripande och större beslut och även över huvud taget ha en så livlig kontakt med den administrativa ledningen som möjligt. Vi är motståndare, som jag redan har sagt, till korporativa representationsprinciper i sådana sammanhang. Vi påpekar som ett exempel i vår motion att det är fel när verksamhetsföreträdare för åkeribranschen

sitter i vägverkets styrelse. Det är en typ av intresserepresentation som vi inte uppfattar som sund. När man har en politisk parlamentarisk representation i en lekmanastyrelse får man dessutom normalt in en betydligt högre procent kvinnor. I varje fall kan man förutse att det är betydligt lättare att rekrytera kvinnor till den sortens funktioner.

Däremot skall man kanske vara försiktig med att sopa ut de anställdas företrädare. Det får inte bli så att lekmanastyrelsens representanter, som då ensamma skall ha beslutanderätt och beslutandefunktion, vid sammanträdena bara möter företrädare för verksledningen och för de högre tjänstemannakategorierna. Det kan vara nog så viktigt för dem att höra synpunkter också från den breda kategorin anställda, som annars inte kommer till tals. Därför skall man inte kasta ut barnet med badvattnet i det fallet.

Som jag sade tidigare noterar jag att det här finns en mängd problem om vilka en fortsatt och kanske också mera konkret diskussion är nödvändig. Vi har diskuterat frågan på ett principiellt plan, men verkligheten ute på förvaltningarna erbjuder många exempel som är både intressanta och kontroversiella.

Anf. 15 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Gunnar Hökmark: Jag vill hävda att det som klarats ut under det långa beredningsarbetet inte rör sig om en nytolkning av regeringsformen. Det som hänt är att man visat att regeringen har ett större handlingsutrymme än den hittills har utnyttjat i fråga om att leda förvaltningen.

Till Bertil Fiskesjö, och även till Margitta Edgren och Jörn Svensson, vill jag säga att jag utgår från den demokratiska ansvarskedjan. All offentlig makt utgår från folket. Riksdagen är folkets främsta företrädare. Regeringen måste i en parlamentarisk demokrati vara tolererad av riksdagen. Jag kan alltså inte se någon motsättning mellan riksdag och regering. Då bör man arbeta så att folkets intentioner hittar fram till medborgarna via statsförvaltningen. Man skall naturligtvis också, Jörn Svensson, ha chefspersoner som är lojala mot regeringsmakten. De får gärna vara självständiga, men de skall vara lojala när det gäller verkställigheten av i riksdagen fattade beslut. Det är så jag ser på dessa frågor.

Jag finner ingen som helst motsättning mellan mitt resonemang om att riksdagen skall se till vad den släpper ifrån sig av inflytande i form av bemyndiganden och det jag sade om att regeringen måste ha ett inflytande över förvaltningen.

Anf. 16 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Det är bra med en något lugnare debatt. Då kan vi också i lugnare former tala om vad detta egentligen innebär när det gäller styrningen av olika myndigheter från regeringskansliet. Frågan är då om det rör sig om en nytolkning eller ej. Olle Svensson kan väl i alla fall inte säga emot mig om jag säger att det är en tolkning av regeringsformen som syftar till en ändrad praxis. Det må vara att man inte gärna vill kalla det en nytolkning. Men visst är det ett sätt att tolka regeringsformen i syfte att få till stånd en ändrad

praxis. Annars hade det ju varit meningslöst att över huvud taget ta upp detta till behandling.

Herr talman! Bertil Fiskesjö ställde en fråga till Olle Svensson om på vilket sätt riksdagen kunde få en ökad insyn genom denna proposition. Till den frågan, som jag inte tycker fick något bra svar, skulle jag vilja addera ytterligare en fråga: På vilket sätt kommer medborgarna att få bättre möjligheter att urskilja vem som har ansvaret och kontrollera dem som fattar besluten? Genom denna förändring till att acceptera och institutionalisera informella samtal kommer man också att ta bort en stor del av kommunikationen mellan regeringskansliet och myndigheter från den typ av verksamhet som medger en insyn enligt offentlighetsprincipen. Det faktum att det ibland sker ändå ger ingen anledning till att göra detta till en regel.

Herr talman! Det allvarliga med detta förslag är att det innebär ytterligare ett steg på vägen mot en politisering av den statliga förvaltningen. Och då menar jag inte en politisering i den bemärkelsen att den politiska makten har kontrollen över den statliga förvaltningen, utan att man genom andra åtgärder ser till att den styrande maktens politiska värderingar kan få genomslag utan att gå vägen via riksdagen. Det är det som gör att detta är en principiellt viktig sak. Det handlar också om riksdagens ställning. Olle Svensson accepterar civilministerns proposition alltför gersvint. Det är inte ett bra sätt att värna om riksdagens ställning.

Anf. 17. Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Olle Svensson säger att folkets intentioner skall hitta fram. Ja, det är riktigt. Jag har ingenting att invända mot det i princip. Frågan är på vad sätt. Det är det vi diskuterar. På vad sätt skall folkviljan omsättas i praktiska förvaltningsbeslut? Det är hela den kedjan som är upp till diskussion i detta sammanhang, och inte själva vår demokratiska och parlamentariska princip.

Olle Svensson menar fortfarande att riksdagen får ökat inflytande genom denna proposition. Jag frågade på vad sätt. Nämn något sätt på vilket riksdagen får ett ökat inflytande över förvaltningen genom denna proposition! Riksdagen får inte det, så det är inte så lätt att nämna några sådana exempel. Det uttalade syftet är i stället att stärka regeringens möjligheter till direktstyrning av förvaltningen och, såvitt jag kan förstå, i enskilda beslutsärenden. Annars är allt detta rabalder meningslöst.

Jag vill gärna helt allmänt säga att jag tycker att den ordning vi har haft med förhållandevis självständiga verkschefer och verksstyrelser har varit bra, även ur andra aspekter än dem jag tog upp i mitt inledningsanförande. Det har gett dem som sitter i verksstyrelser ryggrad nog att våga gå ut i den allmänna debatten och redovisa synsätt som inte alltid har fallit den sittande regeringen på läppen. Ingen kan påstå att de har överträtt sina befogenheter.

Vad skall vi nu få? Skall vi få något slags tystnadens konformism? Skall vi gå miste om kunniga inlägg i den allmänna debatten i viktiga samhällsfrågor därför att verkschefer och andra i förvaltningen skall vara lojala, inte bara mot de formella beslut de har att följa utan också mot det sätt på vilket regeringen vill framställa dessa beslut?

Till slut upprepar jag min andra fråga: Vad är syftet med propositionen,

Olle Svensson? Är det, såsom det sägs i propositionen, att öka regeringens möjligheter till direktstyrning av förvaltningen, eller finns det inget syfte?

Anf. 18 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! När jag tyckte mig se en motsättning i den socialdemokratiska ståndpunkten på det område vi tidigare berörde var det kanske inte så mycket på det teoretiska planet. Det var mera med utgångspunkt i exempel på hur det kan fungera i praktiken. Visst finns det problem med hur chefer, som nu förutsätts få större självständighet, utnyttjar sin makt redan nu. Det gäller inte minst i samarbetet med lekmannarepresentanter. Vi betraktar ju lekmannainflytandet som en central punkt i det hela.

Det är inte ovanligt att det från chefens sida föreligger en ganska godtycklig uppfattning om vilka ärenden man skall föra upp på ett styrelsesammanträde. Det är inte heller ovanligt att man manipulerar genom att ringa upp styrelseledamöterna en och en, i stället för att kalla till sammanträde så att de kan uppträda som en enhet med en uppfattning som de har resonerat om sinsemellan. Även i andra sammanhang förekommer att chefer så att säga trampar över de regler och gränser som finns för ärenden och kompetensfördelning. Det är därför vi är litet skeptiska till ökade chefsbefogenheter. Det förutsätter också en konsekventare demokratisk och parlamentarisk karaktär i ledningsfunktionen totalt sett.

En god chef i en modern offentlig förvaltning skall ju inte betrakta lekmannastyrelsen som något sorts besvärande påhäng som han har skyldigheter emot. Han skall se den som en resurs som han skall samverka med, vars kompetens han skall försöka mobilisera och ta till vara. Det blir då inte minst betydligt roligare att vara chef, om man är rätt sorts chef.

Anf. 19 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Till Gunnar Hökmark vill jag säga följande. Han slog i sitt inledningsanförande ett slag för de professionella och de duktiga, som han kallade dem. Han sade att de skulle missgynnas av denna proposition. Jag har en känsla av att han spelar ut professionellt och duktigt folk mot folkstyret, som alltså skall styra denna verksamhet.

Det skall ju vara folket som styr, genom sitt förnämsta organ riksdagen och genom regeringen, som i en parlamentarisk demokrati tolereras av riksdagen. Denna ansvarskedja är det som våra resonemang utgår från. Jag vill också säga till Bertil Fiskesjö att han själv har arbetat för detta i grundlagberedningen, där han har medverkat till att parlamentarismen har skrivits in i grundlagen. Om man förstärker regeringens ställning i förhållande till förvaltningen, förstärker man ju också riksdagens ställning och folkets möjligheter att påverka. Det är ju vad som händer.

Jag vill gärna framhålla att konstitutionsutskottet 1974 uttalade att regeringen skall så länge den tolereras av riksdagen och inom den ram riksdagens beslut bildar kunna handla med den kraft och snabbhet som fordras i ett utvecklat samhälle som vårt. Detta är alltså meningen med reformen.

I en av folkpartiets motioner heter det i år att den bärande tanken i vårt statskick skall vara att regeringen inför riksdagen skall vara ansvarig för

förvaltningen. Utan en skyldighet och en förmåga för regeringen att aktivt leda arbetet inom statsförvaltningen brister den ansvars- och befogenhetskedja som utgör en förutsättning både för demokratin och för parlamentarismen, står det.

Detta är mina svar till Bertil Fiskesjö. Vi måste bygga ut folkstyrets möjligheter att styra förvaltningen.

Och till Jörn Svensson vill jag säga att även cheferna skall vara underställda detta styre. Vi kanske får diskutera hur det i detalj skall utformas.

Andre vice talmannen anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 20 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag har deltagit i två av de utredningar som ligger till grund för propositionen – förvaltningsutredningen och verksledningskommittén – och känner därför del i det andliga faderskapet för propositionen.

Det är i stora drag en bra proposition. Den utvecklar en riktig filosofi för förhållandet mellan statsmakterna och förvaltningen. Men på några punkter är jag besviken.

Det gäller först och främst behandlingen av lekmannastyrelserna och generaldirektörerna. Där är läget i dag det, att vi har ett dubbelkommando som är oklart i så måtto att man inte riktigt vet vem som har ansvaret för verket. Propositionen är i det här avsnittet oklar. Det förs inledningsvis ett klokt resonemang, där det framhålls att det här är ett problem. Föredraganden tar sats för att komma fram till en lösning, men någonstans på vägen hamnar han inte i en lösning utan i en mindre förändring som innebär att de grundläggande oklarheterna kvarstår. Det är olyckligt att så sker.

Jag känner inte riktigt igen den bild som Bertil Fiskesjö ger, att styrelseledamöterna ilar ut från sammanträdena för att kasta sig in i den allmänna debatten om resp. verk. Jag tror för min del snarare att det förhållandet att man i en styrelse har varit med om att fatta ett beslut ofta hämmar ledamöten när det gäller att delta i en fri och obunden debatt om verkets aktivitet. Man känner sig medansvarig, trots att styrelseledamöterna – som alla vet – inte har så stora förutsättningar att sätta sig in i de beslut som de faktiskt skriver under på. Jag tror att det finns många problem med den konstruktion som vi har när det gäller verksstyrelsen i dag – problem som bara i ringa utsträckning lindras genom förslaget i propositionen.

Får jag sedan säga några ord om den kritik som har framförts från moderaterna och centerpartisterna och som går ut på att det skulle handla om en förstärkt styrning av förvaltningen. Jag tycker att det finns en grundläggande brist i Gunnar Hökmarks resonemang när han inte vill göra skillnad mellan frågan om statens inflytande över samhället å ena sidan och regeringens inflytande över staten å den andra sidan. Gunnar Hökmark och jag kan i långa stycken vara överens om, tror jag, att vi skall ha ett samhälle där det politiska inflytandet är begränsat, där staten inte intervenerar på alltför många områden och där den offentliga sektorn inte är alltför omfattande. Så långt kan vi som sagt i många avseenden vara överens.

Men en helt annan fråga är: Vilket inflytande skall regering och riksdag ha

över staten? Gunnar Hökmark sade själv att makten skall ligga hos riksdagen. Men makten kan inte ligga hos riksdagen, Gunnar Hökmark, om det inte finns organ som förmedlar de beslut vi här fattar till förvaltningen och ser till att förvaltningen handlar i enlighet med dessa beslut. Då blir riksdagen maktlös. Det ideal som Gunnar Hökmark ställer upp är i praktiken den självstyrande byråkratin. Det är inget bra ideal, för har vi offentlig makt – och vi behöver ett visst mått av offentlig makt i samhället – är det viktigt att denna offentliga makt är underkastad demokratisk styrning och kontroll.

Den här frågan har samband med några speciella problem som behandlas i propositionen och i debatten. Det gäller t. ex. regeringsformen 11:7, där det framgår att inget organ, inte heller regeringen, får lägga sig i hur vissa beslut skall fattas i förvaltningen.

Den tolkning som propositionen ger uttryck för och som är grundad på förvaltningsutredningens och verksledningskommitténs enhälliga betänkanden – även de moderata ledamöterna och centerledamöterna står bakom ställningstagandet härvidlag – har fått ett utomordentligt starkt stöd av de remissinstanser som yttrat sig. Det är riktigt att några remissinstanser har opponerat sig, men det är enstaka ropande röster. Jag tycker det är bra att regeringen har ställt sig bakom de båda enhälliga utredningarnas tolkning. Det bidrar till att klarare etablera en grundsyn i enlighet med regeringsformens huvudtanke, att regeringen är ansvarig inför riksdagen. För att det ansvaret skall fungera måste också förvaltningen vara ansvarig inför regeringen. Om inte regeringen kan påverka förvaltningen, kan inte vi här i riksdagen utkräva ansvar av statsråden. Då får vi en ordning där statsråden står här i talarstolen och säger att det och det har jag ingen synpunkt på – det är inte mitt bord, jag kan inte ta ansvar för vad de självständiga verken gör. Men en sådan ordning vill vi inte ha. Skall vi ha en stark riksdag, skall vi ha en riksdag som förmår att utkräva ansvar av regeringen, måste vi också acceptera att regeringen har möjlighet att påverka vad som sker i förvaltningen.

En annan fråga i detta sammanhang är de informella kontakterna. Jag uppfattar inte propositionen på det sättet att man önskar utvidga de informella kontakterna. Jag uppfattar den i stället så, att det handlar om att acceptera att dessa kontakter existerar. Vi har alltför länge hycklat och hymlat på denna punkt. Konstitutionsutskottet uppdagade under många år, när jag var ledamot, då och då kontakter mellan regeringskansliet och ett ämbetsverk och hade då en tendens att lägga sig på marken och börja skrika att här pågår någonting som är orimligt och okonstitutionellt och stridande mot vedertagna principer. Men alla människor vet att för att samhällsförvaltningen skall fungera är det helt enkelt nödvändigt med ett visst mått av informationsutbyte mellan folk i regeringskansliet och folk ute i verken. Det har alltid förhållit sig så. Vad som varit fel är att riksdagen lätsats som om detta inte förekom och har skrikit till så fort man uppdagat att det vid något enstaka tillfälle ägt rum.

Här handlar det alltså om att erkänna realiteter och att försöka klargöra i vilken utsträckning sådana här kontakter, sådant här informationsutbyte, får förekomma och i vilken utsträckning det är stridande mot grundlagen. Jag tycker det är utomordentligt värdefullt att vi i och med framläggandet av den

här propositionen har fått en genomgång av problemet, till ledning både för tjänstemännen och för konstitutionsutskottet i dess framtida arbete.

Ramlagstiftningen är också en fråga som tas upp i betänkandet. På den punkten måste jag erkänna att jag är missnöjd med såväl majoritetens som reservanternas skrivning. Majoriteten säger att man skall minska på ramlagstiftningen, och reservanterna säger att man skall minska mycket på denna lagstiftning. Jag undrar om konstitutionsutskottet riktigt har tänkt igenom vilka konsekvenserna av förslagen blir.

Låt mig ta några ramlagar: socialtjänstlagen, som vi jobbar med i socialutskottet, högskolelagen och arbetarskyddslagen. Det är väldigt svårt att föreställa sig hur man skall kunna precisera de lagarna mycket mera än vad som nu sker.

Vill verkligen Gunnar Hökmark och Bertil Fiskesjö att man skall ha en mycket mera preciserad högskolelag? Vill de att vi skall ha en mycket mera preciserad socialtjänstlag? Och om vi skulle precisera arbetarskyddslagen och föra tillbaka till riksdagen alla de beslut som nu fattas i arbetarskyddsstyrelsen, skulle vi stå upp till öronen i kemiska substanser! Det är faktiskt en omöjlighet att föra tillbaka alla de här besluten till riksdagen.

Problemet är inte att befogenheterna är delegerade till lägre instanser, utan problemet är att vi inte har tillräckliga instrument för att granska den normgivning som sker på lägre nivåer. Det är därför det som Olle Svensson sade som här är av betydelse, nämligen att vi i riksdagen bör skaffa oss en bättre möjlighet att följa upp, utvärdera och granska det som regeringen och förvaltningsmyndigheterna har för sig.

Jag tror att vi måste acceptera att ett inte obetydligt mått av ramlagstiftning existerar, för det är den enda praktiska möjligheten att hantera många komplicerade samhällssektorer. Vad vi måste arbeta på är att öka möjligheterna till kontroll i riksdagen av det som sker inom dessa områden och till en utvärdering av hur de befogenheter som överläts genom ramlagstiftning har utnyttjats.

Låt mig allra sist säga att jag tycker att centerpartiet har en klok reservation, som heter nr 15, där man säger att den författning som skall utarbetas om verksledningen bör ha formen av lag. Jag tror att det är riktigt. Vi har haft en allmän verksstadga hittills, men det är faktiskt inte rimligt att en norm av så stor betydelse som den som ger de allmänna ramarna för ledningsorganisationen i verken inte har karaktären av lag.

Jag skulle därför vilja anbefalla kammarens ledamöter att stödja centerpartiets reservation nr 15.

Anf. 21 Tredje vice, talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag tackar Daniel Tarschys för det sista han sade här. Det var det bästa i hans anförande som helhet. I övrigt måste jag säga att jag blev besviken även på Daniel Tarschys försök att försvara propositionen.

Jag förstår fullt väl statsråd, f. d. statsråd, f. d. statssekreterare, som suttit i kanslihuset, att det kliar i fingrarna. Vi får inte ut det vi vill, anser man. Vi får inte myndigheterna att besluta exakt som vi vill. Vi vill kunna smälla till dem och säga: Gör så! Gör så! Det är regeringens intentioner!

Det är en naturlig önskan hos maktpersoner över huvud taget och hos

personer som vill ha någonting gjort. Men vi får ju inte falla till föga för sådana känslor, utan det intressanta måste ändå vara att diskutera principerna.

Jag vill än en gång understryka – precis som jag tog upp det i polemik med Olle Svensson – att jag självfallet menar att de beslut som vi fattar i riksdagen och de förordningar som regeringen i anslutning till dessa beslut utfärdar skall följas av förvaltningen. Det är inte detta det gäller, utan vad frågan gäller är i vad mån regeringen – märk väl regeringen; riksdagen är inte ett dugg inkopplad! – skall kunna ge direkta order till förvaltningen att göra så och så och så och kunna göra detta utan att det blir dokumenterat, utan att man kan se var det egentliga beslutet har fattats och utan att man kan se vem som har påverkat vem. Det måste väl ändå vara i riksdagens intresse att kunna göra dessa konstateranden.

KU har lagt sig på marken och skriat, säger Daniel Tarschys. Det må ha varit på den tiden han själv var medlem i konstitutionsutskottet – jag har inget minne av detta. Vad vi från konstitutionsutskottets sida har krävt i olika sammanhang är att vi skall klart kunna ange, precis som jag har sagt tidigare, var besluten har fattats. Det tycker jag inte är något ohemult krav.

Sedan vill jag säga att Daniel Tarschys var klarare än Olle Svensson. Olle Svensson har svävat litet fram och tillbaka i sitt resonemang. Dels är det stora förändringar, dels är det inga förändringar alls. För Daniel Tarschys var det mera raka rör. Det skall bli förändringar. Regeringen skall styra förvaltningen och därmed basta.

Låt mig så kvittera Daniel Tarschys beröm till centerpartiet med att säga att det naturligtvis ligger en hel del i Daniel Tarschys resonemang om ramlagar. Jag sade i mitt inledningsanförande att man inte kan ta ramlagar över en kam. Det viktiga är att stoppa den nuvarande utvecklingstrenden. Vi behöver ju inte arbeta bara med ramlagar. Eller rättare sagt: Vi skall inskränka användningen av ramlagar till de områden där de absolut är nödvändiga.

Anf. 22 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tror att det var Olle Svensson som tidigare i debatten sade att det som här föreslås kommer att vara användbart för regeringen. Jag tror att det är riktigt. Jag tror också att i den delen har Daniel Tarschys rätt i analysen att detta är ett sätt att öka regeringens möjligheter att styra över staten.

Jag vill gärna ge Daniel Tarschys rätt i den distinktion som han gör, nämligen att det är frågan om dels hur mycket staten skall styra över samhället, dels hur mycket regeringen skall styra staten. Det är inte nödvändigtvis samma sak.

Det är då viktigt att det finns klara, konkreta regler för hur regeringen skall styra staten. Det är viktigt av det skälet att riksdagen skall kunna kontrollera regeringen. Daniel Tarschys glömde det tredje ledet, nämligen hur riksdagen skall kunna styra staten och regeringen. Om man inte har med det ledet, blir den första distinktionen inte så meningsfull som den framstod när Daniel Tarschys framförde den.

Det var inte min avsikt att polemisera mot Daniel Tarschys, utan jag ville

visa att detta hänger samman. Har man ambitionen att staten skall styra över större och större del av samhället, då är det också intressant att skapa en användbarhet i sättet att styra för regeringen som gör det enklare för regeringen att styra staten.

Jag menar att om riksdagen inte kan besluta och styra i de delar som den rimligtvis bör göra när det gäller den politiska utvecklingen, på grund av mångfalden och svåröverskådligheten, då är detta också en anledning till att begränsa hur långt den offentliga makten skall gå. Även om vi gör olika analyser på vägen dit, tror jag att det där finns en gemensam nämnare mellan mig och Daniel Tarschys: svårigheten att styra allt gör det viktigt ur politisk och ideologisk synpunkt men också ur konstitutionell synpunkt att se till att det finns en begränsning för den offentliga makten.

Sedan vill jag säga att jag inte tror att det går att stoppa informella kontakter. Det är kanske inte heller i enskilda frågor hundra procentigt nödvändigt, men visst är det en skillnad att nu gå över till att institutionalisera dem. Det gör att dessa kontakter givetvis kommer att öka. Det kommer också att eliminera riksdagens och konstitutionsutskottets möjligheter att granska och därmed också ha en kontroll på hur mycket som dokumenteras och hur mycket som inte dokumenteras när det gäller regeringens styrning av staten.

Anf. 23 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! När det talas om informella kontakter, får man ofta föreställningen i den här debatten att det handlar om direktiv som under hand framförs till myndigheterna. Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att den stora merparten av dessa kontakter är av mycket mera oskyldigt slag. I allmänhet rör det sig om att någon i ett verk ringer upp någon i regeringskansliet och frågar exempelvis: Vad är meningen? Finns det någon lag som handlar om det här? Vad är det som är på gång? Har ni några planer i någon viss fråga? Det är alltså ett informationsutbyte som inte i någon större utsträckning påverkar besluten men som kan leda till ökad klarhet i handlandet. Hela det flödet av informella kontakter fyller en viktig och nödvändig funktion.

Gunnar Hökmark säger att man söker institutionalisera systemet, men jag tror inte att det är riktigt. Jag tror att man försöker skapa ökad klarhet i vilka kontakter som får förekomma, under vilka omständigheter de får förekomma och under vilka omständigheter man bör iaktta försiktighet. Jag tycker att det är lovvärt att man här har försökt rensa upp litet grand i snårskogen, där det har rått mycken oklarhet.

Då kan det hända, säger Gunnar Hökmark, att det försvårar KU:s kontroll av regeringen. Jag tycker att det är viktigt att inte se på det här ur KU-perspektiv så mycket som kanske hittills har skett i debatten. Det viktigaste för riksdagen är trots allt inte att undersöka vilka kontakter som regeringen har med myndigheterna, utan det är att undersöka om regeringen sköter sig, om innehållet i regeringens politik är bra. Vi måste i ökad utsträckning kunna ställa statsråden till ansvar för vad förvaltningen utträttar. Statsråden bär ett ansvar för att förvaltningen fungerar i enlighet med riksdagens intentioner, och skall statsråden kunna bära det ansvaret, måste

de i sin tur ha möjligheter att på olika sätt påverka förvaltningens verksamhet. Därför är det ett demokratiskt intresse att vi har en förvaltning som inte är självstyrande, utan underordnad riksdag och regering. Sedan är det en helt annan sak att vi på en hel del områden – typ högskola, kulturliv osv. – måste ha en ordning som innebär att det råder mångfald och pluralism och att man där är fredad från politisk styrning från regeringens sida.

Anf. 24 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! När det gäller informationsutbytet mellan regeringskansli och olika myndigheter tror jag att man skall vara litet mera försiktig än vad Daniel Tarschys är, eftersom det givetvis innebär att man utökar möjligheterna till och den generella acceptansen av ett sådan utbyte av åsikter och information. Det betyder också att det blir legitimt att obehövlig information kan lämnas den vägen i stället för i dokumenterad form. Därmed minskar möjligheterna att kontrollera vad som har förevarit inte bara för konstitutionsutskottet – det håller jag helt med Daniel Tarschys om – utan också för allmänheten.

Man kan också se saken från det motsatta hållet. Om motivet i dag för att institutionalisera detta med informella kontakter är att man skall uttolka otydliga lagar och informera om vad som egentligen har avsetts, då är lösningen kanske inte att man skapar ett institut för informella kontakter utan snarare att man ålägger sig kravet att stifta tydligare lagar där avsikterna framgår klarare.

Jag är rädd för att en del av de förändringar som vi nu är i färd med att genomföra kommer att öka utrymmet för lagstiftning som inte är så tydlig som den borde vara. Jag är också rädd för att vi därmed är på väg att få en ansvarsfördelning som är suddig. Det låter sig säga att ett statsråd skall vara ansvarig för allt, men redan i dag, då vi har en betydligt mer begränsad ansvarsbeskrivning för olika statsråd, är det få av dem som vill ta ansvar för det som görs inom den ramen. Skall man bli ansvarig för allt, vill kanske snart ingen ta ansvaret för något.

Anf. 25 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Ett par ord bara. Daniel Tarschys använder på ett vilseledande sätt begreppet självstyrande förvaltning, precis som om t. ex. jag skulle ha förordat någonting sådant. Det är naturligtvis inte på det viset, utan förvaltningen skall självfallet styras. Vad Daniel Tarschys borde ha upptäckt under den här debatten och under hela sitt långa utredningsarbete är att vad det handlar om är hur, på vilket sätt och på vilka grunder förvaltningen skall styras för att rättssäkerhet, effektivitet och ansvarsutkrävande skall bli så bra som möjligt.

Anf. 26 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Gunnar Hökmark var rädd för att man skulle göra regeringen ansvarig för allt. Låt mig säga att regeringen redan i dag är ansvarig för allt. Det är vi här i riksdagen som är litet för spaka när det gäller att ställa regeringen till ansvar, men det skall vi inte vara. Vi borde alla gå hem och läsa 1 kap. regeringsformen, för det säger mycket klart och tydligt att regeringen

är ansvarig inför riksdagen. Då spelar det ingen roll vilka informella eller formella kontakter som har förekommit. Om förvaltningen fungerar illa, skall vi här i riksdagen kritisera statsråden och regeringen, och regeringen skall inte få försvara sig med att det inte är dess börd, att det kan den inte påverka utan det ligger hos ett ämbetsverk som regeringen inte har någon makt över. Regeringen skall skaffa den makt den behöver för att se till att förvaltningen fungerar väl, och vi här i riksdagen skall hålla regeringen ansvarig för att den statliga sektorn fungerar som vi önskar. Annars fungerar inte demokratin, och det är därför regeringens befogenheter, att styra förvaltningen är viktiga också för parlamentarismen, för riksdagens möjligheter att kontrollera staten och för folkets möjligheter att kontrollera riksdagen.

I den här debatten har det ibland låtit som om det bara är genom lagar som riksdagen påverkar den offentliga sektorn, men vi skall komma ihåg att vi också har anslag och anslagsvillkor som ett viktigt styrmedel. Vi beviljar oavbrutet pengar och förknippar villkor med dessa anslag. Det är regeringens sak att se till, att de villkor som vi uppställer också uppfylls. Regeringen måste kunna vidarebefordra de här villkoren och anvisningarna till förvaltningen, och vi här i riksdagen måste kunna protestera när de villkor som vi har uppställt inte realiserar i praktiken.

Herr talman! Allt detta talar för att vi skall se till, att vi har ett statsklick där det inte finns en självstyrande förvaltning, utan en förvaltning som står under riksdagens och regeringens kontroll.

Anf. 27 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Först några ord om formerna när den här propositionen har framarbetats. Vi har en tradition i Sverige och i riksdagen att vi skall försöka nå partipolitisk enighet omkring de demokratiska arbetsformerna. Vi skall alltså ha ideologiska skiljelinjer i fråga om politikens innehåll, men när det gäller demokratins arbetsformer skall vi försöka vara överens. Alltsomoftast lyckas vi också uppnå detta.

Jag har resonerat på samma sätt när det har gällt de viktiga principerna för hur statsförvaltningen skall styras och organiseras. Det är väsentligt att åstadkomma en bred politisk enighet kring formerna för styrning av statsförvaltningen. Det bör alltså inte vara på det sättet att vi har ett antal styrformer om socialdemokratin regerar och ett annat antal viktiga och avgörande styrformer om vi har borgerliga regeringar. Det vore en olycka för statsförvaltningen, för demokratin och för effektiviteten, om vi fick den ordningen i Sverige.

Mot denna bakgrund hade verksledningskommittén och dess ordförande Sven Moberg i uppgift att ge regeringen ett underlag till den här propositionen. Tidigare utredningsarbete hade också gjorts; Daniel Tarschys hade lett förvaltningsutredningen.

Sven Moberg och verksledningskommittén hade alltså uppgiften att ge regeringen ett underlag men också att försöka uppnå enighet mellan de politiska partierna om det förslag som skulle läggas fram. Jag kunde alltså få fram ett förslag till regeringskansliet som de politiska partierna ställt upp på. Jag är angelägen om att betona detta inför riksdagen. Jag försökte också

fullfölja detta arbetssätt i regeringskansliet genom att ha en öppenhet mot företrädarna för samtliga politiska partier inför slututformningen av den proposition som riksdagen nu skall behandla.

Beträffande innehållet i propositionen har det från tid till annan diskuterats hur mycket regeringen får och inte får styra myndigheterna och affärsverken. Det är till stor del också detta dagens diskussion har handlat om. Genom två viktiga utredningars arbete, genom remissopinionen och inte minst genom uttalanden från de rättsvärdande myndigheterna JO och JK har det nu slagits fast en tolkning av ansvarskedjan: förvaltningsmyndigheterna är ansvariga inför regeringen, regeringen är ansvarig inför riksdagen. Jag menar alltså att vi står på en mycket stark plattform när vi nu kan ge klara besked om hur ansvarsfördelningen skall vara utformad för förvaltningsmyndigheterna, regeringen och riksdagen. Det är förstås en annan sak att vissa kanske inte tycker om att få denna klarhet, men klarheten finns där, och jag tror att vi inom alla politiska partier skall vara glada över att vi nu i en proposition kan redovisa denna klarhet.

Ytterst handlar detta också om på vilket sätt den politiska viljan skall slå igenom. Hur skall de mål som riksdagen och regeringen fastställer för välfärdssamhället förverkligas? Diskussionen i dag har ju också rört detta. Den kritik som har framförts, och som jag har uppfattat att verksledningskommittén tagit till sig, gällde på vilket sätt den politiska viljan skulle få bättre genomslag.

Många av oss är ute i landet på politiska möten. Jag hörde en riksdagsman uttrycka sig ungefär så här: Jag känner faktiskt inte igen riksdagsbesluten som de tillämpas i människornas vardag. Något måste ha hänt på resans gång, sade han. Ja visst, något har hänt på resans gång. Hela diskussionen i dag handlar om hur de intentioner som regering och riksdag slår fast skall slå igenom i människornas vardag.

Den genomlysning som har gjorts av verksledningskommittén, liksom det omfattande utredningsarbete i övrigt som har gjorts i regeringskansliet när det gäller den offentliga sektorn, visar att regering och riksdag har ett antal styrinstrument som icke på ett bra sätt möjliggör att den politiska viljan får genomslag. Entydigt visar dessa genomlysningar att det finns en övertro på detaljstyrningens förmåga i vad gäller övertro här i riksdagen, i regeringen och i kömmunstyrelserna. Det visar utredningsresultaten tydligt. Ser man sig också om i den politiska vardagen får man den bilden klar för sig.

Det är mot den bakgrunden som det i propositionen förordas att vi skall försöka utveckla den politiska verktygslådan så, att styrningen blir mer målinriktad i stället för att detaljstyrningen ökar. För att detta skall kunna genomföras krävs kunskap, engagemang och inte minst tid. Det betyder att vi inte med den här propositionen kan se alla instrument för detta. Det är inte så lätt. Men jag ser framför mig ett utvecklingsarbete som kommer att ge både regering och riksdag bättre möjligheter att få genomslag för den politiska viljan.

Ett annat syfte med propositionen har varit att se hur vi på ett bra sätt skall kombinera det faktum att vi i Sverige har en demokratiskt styrd förvaltning, men också, inom givna ramar, än självständig förvaltning. Förslagen i propositionen bygger på detta. Vi vill alltså tydliggöra målen, men när det

gäller på vilket sätt och med vilken organisation detta skall ske vill vi lägga ett större ansvar på myndigheterna själva. Detta skall också innebära att man skall kunna redovisa mål och resultat, så att regering och riksdag kan se tillbaka och bilda sig en uppfattning om på vilket sätt myndigheterna har lyckats genomföra skolpolitiken, jordbrukspolitiken osv. Detta syftar alltså till att utveckla självständigheten och kreativiteten inom myndigheterna, men inom den demokratiska ram som vi lägger fast och som vi alla är överens om bör finnas.

Om man ger ett ökat ansvar till myndigheterna, menar jag att det är angeläget att regeringen ställer ökade krav på cheferna i verksledningen. Om regering och riksdag säger att svensk statsförvaltning skall vara mer servicieriktad och tjäna medborgarna, är det verksledningens och chefernas uppgift att se till att detta genomförs. Då måste också regeringen se till att få styrmedel och instrument så att man, om besluten inte genomförs, kan se efter var det brister, om det är i verksledningen eller någon annanstans. Ytterst måste vi ställa krav på att cheferna tolkar de demokratiskt fattade besluten rätt och ser till att de genomförs på ett bra sätt. Det är därför vi har ett avsnitt i propositionen om chefsutveckling och chefspolitik.

De studier och iakttagelser som man kan göra visar också att den personal som finns inom statsförvaltningen kan komma mer till sin rätt, om den själv får bestämma mer över sina arbetsuppgifter. Studierna visar alldeles entydigt att vi har ett antal styrinstrument i statsförvaltningen som hämmar den kunskap och kapacitet som personalen skulle kunna utveckla. Jag är bestämd i min uppfattning, att om vi kan ändra dessa förutsättningar, kommer vi att kunna öka personalens stolthet och kraft, och vi kommer att kunna tillvarata en utveckling, mångfald och effektivitet som vi inte i dag fullt ut har utnyttjat. Det ligger också i propositionens anda att vi skall kunna utveckla kvaliteten och effektiviteten i statsförvaltningen. Detta skall kunna ske samtidigt med att vi hushållar bättre med pengarna. Det kan tyckas vara en stor utmaning, och det är det, men det är en positiv utmaning. Vi har fått så många belägg från personal, ledning och studier för att detta faktiskt kan vara möjligt för oss att åstadkomma.

Några ord om att demokratin också skall kunna komma till uttryck genom lekmannastyrelserna i myndigheterna. Jag är medveten om att förslagen och resonemangen i viss mån kan vara krokiga. Men jag tror att det var filosofen Kant som sade att verkligheten är krokig och då kan också besluten behöva bli det ibland. Här finns alltså ett starkt intresse att tillvarata lekmannainflytande. Demokratin skall kunna ha "en tumme i ögat på byråkratin". Detta har vi velat slå vakt om samtidigt som vi inte vill se styrelserna som någon miniriksdag mellan myndigheterna och regeringen. Tanken är att styrelseledamöterna skall stå för ett allmänt medborgerligt omdöme, att styrelserna bör bli mindre och att ledamöterna skall erbjudas en särskild utbildning. Det är alltså min förhoppning att förslagen i verksledningspropositionen skall förbättra den demokratiska styrningen och insynen, men också att myndigheterna skall kunna utveckla rättvisan, servicen och effektiviteten i det system som kännetecknar vår välfärdsmodell, som kännetecknar den svenska modellen.

Låt mig allra sist, herr talman, säga till Jörn Svensson att regeringen

kommer tillbaka med en proposition som rör frågeställningarna om brukarinflytandet. Den kommer inom kort att läggas på riksdagens bord. Då tar jag gärna en diskussion och utvecklar hur vi har tänkt i den frågan. Detsamma gäller det Jörn Svensson tog upp om frikommunerna. Försöket utvärderas nu och tanken är, om allt går enligt planerna, att riksdagen även här skall möta en proposition. Jag hoppas att då få återkomma till de frågeställningar som Jörn Svensson tog upp.

Anf. 28 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Civilministerns anförande var, liksom vad som skrivits i propositionen, allmänt hålllet. Det var inte mycket kontroversiellt i det anförandet, och det mesta skulle jag kunna instämma i.

Jag noterar bara avslutningsvis att civilministern undvek att beröra de kontroversiella frågorna och att de problem som jag har försökt belysa i mina tidigare inlägg i den här debatten fortfarande kvarstår. De invändningar jag har haft och de frågor som jag har ställt kvarstår också obesvarade.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (synen på statlig förvaltning)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 71 för reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Mom. 6 (förvaltningsmyndigheternas självständighet gentemot regeringen)

Först biträdades reservation 2 av Anders Björck m. fl. – som ställdes mot reservation 3 av Nils Berndtson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 209 röster mot 99 för reservation 2 av Anders Björck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 102 för reservation 4 av Anders Björck m. fl.

Mom. 9 (ramlagstiftning)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 148 för reservation 5 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (effektivitets- och produktivitetskriterier i statlig verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 17 för reservation 6 av Nils Berndtson.

Mom. 14 (myndigheternas inre organisation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (riksdagens revisorers och riksrevisionsverkets ställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (riksrevisionsverkets självständighet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 9 av Anders Björck m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (chefs försörjning i statsförvaltningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (förflyttningsskyldighet för verkschefer i allmänhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (lekmannainflytandet i förvaltningsmyndigheternas ledning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (lekmännens roll inom myndighetsledningarna)

Först biträdde reservation 13 av Anders Björck m. fl. med 77 röster mot 46 för reservation 14 av Birgit Friggebo och Margitta Edgren. 187 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Anders Björck m. fl. – genom uppresning.

Mom. 32 (lekmannastyrelsernas beslutanderätt)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 37 för reservation 15 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Mom. 33 (styrelsernas sammansättning)

Först biträdde reservation 16 av Anders Björck m. fl. med 73 röster mot 17 för reservation 17 av Nils Berndtson. 219 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Anders Björck m. fl. – genom uppresning.

Mom. 36 (personalföreträdare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (ombildning till aktiebolag av affärsverken inom trafikutskottets område)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 19 av Anders Björck m. fl., *dels* reservation 20 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (ombildning till aktiebolag av affärsverken inom näringsutskottets område)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Anders Björck m. fl., *dels* reservation 22 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (utförsäljning av affärsverkens dotterbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (affärsverkens monopolställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (en särskild affärsverksförordning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (koncernstyrelsernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 26 av Anders Björck m. fl., *dels* reservation 27 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (utnämning av chefer närmast under affärsverkscheferna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Nils Berndtson – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (arbetsgivarfunktionen i affärsverkens dotterbolag)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 20 för reservation 30 av Nils Berndtson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

8 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:22 om granskningen av riksbankens förvaltning år 1986 och dispositionen av riksbankens vinst (förs. 1986/87:13 samt redog. 1986/87:15 och 19).

skatteutskottets betänkande

1986/87:45 om anslag till utgivande av statliga medel i visst fall (prop. 1986/87:130),

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

*Skadeverkningar av
amalgam*

justitieutskottets betänkanden

1986/87:28 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1986/87
(prop. 1986/87:109 delvis),

1986/87:33 om ändring i lagen om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.
(prop. 1986/87:111).

lagutskottets betänkande

1986/87:21 om anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m. (prop.
1986/87:100 delvis och förs. 1986/87:7),

socialutskottets betänkande

1986/87:26 om hybrid-DNA-kontrollen (skr. 1986/87:131) samt

trafikutskottets betänkande

1986/87:21 om försäljning av viss fast egendom (prop. 1986/87:138).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

9 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1986/87:19 om anslag till Vägväsende m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Förste vice talmannen meddelade att detta betänkande samt socialutskottets betänkande 23, som föredragits vid kammarens arbetsplenium torsdagen den 7 maj (prot. 118), och socialförsäkringsutskottets betänkande 14, som föredragits vid arbetsplenium fredagen den 8 maj (prot. 119), skulle avgöras i ett sammanhang när debatten om alla dessa betänkanden var avslutad.

Först fortsattes behandlingen av socialutskottets betänkande 23 om skadeverkningar av amalgam.

Skadeverkningar av amalgam (forts. från prot. 118)

Anf. 29 CLAES RENSFELDT (s):

Fru talman! Debatten gäller alltså socialutskottets betänkande 1986/87:23 om skadeverkningar av amalgam. Jag begärde genmäle på Per Arne Aglerts anförande i en kvällsdebatts sena timme för snart en vecka sedan med anledning av hans kommentarer angående tidigare och pågående utredningar beträffande användningen av amalgam i tandvården.

Vad beträffar Nordiska institutets för odontologisk materialprovning, NIOM:s, uppdrag att utföra riskvärderingar av kvicksilver i dentalt amalgam resulterade deras rapport i att dentalt amalgam är ett väl lämpat tandfyllningsmaterial med mycket få kända biverkningar. Detta var det resultat institutet kom fram till, och utskottsmajoriteten har inte haft anledning att ifrågasätta utredarnas kompetens. Därför bör vi inte diskutera denna fråga. Vi lekmän måste ha tilltro till expertgrupperns utlåtanden.

Den av socialstyrelsen tillsatta expertgruppen har aviserat sin rapport till i

slutet av våren 1987. Rapporten kommer alltså inom den närmaste tiden, vilket jag också sade i mitt anförande i förra veckan. Det är den tidsuppgift som utskottet haft att tillgå.

Låt oss alltså avvakta utredningen. Avsikten för oss alla i utskottet är ju givetvis att hjälpa de människor som har detta tandproblem, att stilla den oro som de känner och att verkligen ta dem på allvar. För att dessa patienter skall få en adekvat vård måste tillgängliga experters forskning föreligga. Först då visar vi den förståelse och den omtanke som dessa människor har rätt att kräva.

Anf. 30 PER ARNE AGLERT (fp) replik:

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än herr Rensfeldt. Jag har nu gjort klart för mig att justeringssammanträde äger rum i morgon. Det hör ju till spelets regler att man inte begär något annat när en utredning är så nära förestående, annars hade det varit starkt frestande.

Jag uppfattade Claes Rensfeldt som om han i första hand månade om experterna och utredningarna och mycket litet funderade på vad man skall göra åt dessa 4 000 människor som har skador och de 39–40 tandsköterskor som lider ganska svårt av de skador som de har fått i sitt arbete. Vi väntar naturligtvis på utredningen och hoppas och kräver att den skall leda till något annat än NIOM:s undersökning, som faktiskt var att jämföra med en polisutredning som utreder polisen.

Anf. 31 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Denna debatt blir lång – den började ju redan i torsdags. Det kanske är litet betecknande för detta problem att det är mycket svårt att komma fram till något resultat.

I det här betänkandet behandlas ett antal motioner i vilka man tar upp amalgamets skadeverkningar. Jag står tillsammans med Jan Hyttring bakom tre av dessa motioner. Jag skall i mitt anförande bara komplettera Stina Gustavssons inlägg i denna debatt i torsdags.

Kvicksilver är ett av de giftigaste ämnen vi har. Kvicksilverförgiftning ger många och svåra sjukdomssymtom, både fysiska och psykiska. Vem minns inte restriktionerna mot att äta kvicksilverförgiftad insjöfisk under 1960- och 1970-talen. Trots att detta är helt vedertaget stoppas gladeligen ca 10 ton kvicksilver in i svenska folkets munnar varje år – detta i form av tandfyllningar med amalgam.

Varje form av samband mellan amalgam och kvicksilverförgiftning har tidigare förnekats av socialstyrelsen och av hela tandvårds- och sjukvårdsetablissemangen.

Först när några envisa människor med kunskaper om korrosion och förgiftningssymtom och som själva drabbats började plocka fram fler och fler bevis på att kvicksilvret i amalgam inte är stabilt började man motvilligt medge detta. Många forskare har i årtal arbetat med de här frågorna men under mycket stort motstånd.

Kvicksilvret i amalgam är inte bara ett problem för de människor som drabbas av förgiftning. Det är också ett stort arbetsmiljöproblem för

tandsköterskor och tandläkare, och kvicksilvret förorsakar betydande utsläpp från tandläkarmottagningar, kyrkogårdar och krematorier.

Förutom det rent mänskliga lidandet förorsakar de människor som drabbas av kvicksilverförgiftning samhället stora kostnader varje år i form av läkarundersökningar och långa sjukskrivningsperioder. Ändå har man inte velat ta deras problem på allvar. Det är ganska anmärkningsvärt, eftersom det tidigt har funnits en insikt om det här problemet på högsta politiska nivå. Olof Palme skrev redan i september 1982 i ett brev att socialdemokraterna skulle arbeta för kontroll och prövning av dentalmaterial. Man skulle verka för en förbättring av upplysningen till både patienter och tandläkare och för en generös tillämpning av tandvårdsförsäkringens regler. Verkligheten blev dock en annan. Motståndet fortsatte att vara lika stort, och inga egentliga åtgärder vidtogs förrän hösten 1985, då så många forskningsrapporter kommit som bevisade sambandet mellan kvicksilverförgiftning och amalgam att man inte längre kunde negligera frågan. Då tillsattes den expertgrupp som nu snart väntas avlämna sin rapport.

Vid denna tid utbildades också ett antal hänvisningstandläkare som fick till uppgift att bedöma dessa patienter. De fick en mycket kort utbildning genom socialstyrelsens försorg, och de fick också sin utbildning innan de senaste rönen i frågan kommit fram. Det ankommer alltså på dessa tandläkare att bedöma huruvida patienten är förgiftad eller ej. Rimligen ligger inte detta inom deras kompetensområde. Det händer t. o. m. att dessa hänvisningstandläkare ställer psykiagnoser. Sådant skulle inte få förekomma. Hänvisningstandläkarna borde, som Stina Gustavsson sade i torsdagens debatt, syssla med primärt allergiska reaktioner orsakade av tandfyllningsmaterial, och hänvisningsläkarna borde bedöma förgiftningssymtomen. Det är därför vi i centern tycker att det är så viktigt att man också inrättar hänvisningsläkare ute i varje landsting med speciell kompetens att bedöma förgiftningssymtom. Dessa läkare kan se till att de rätta proverna blir tagna på patientens blod, så att de kan konstatera om det finns förhöjd kvicksilverhalt i blodet. Det är ju först då som en riktig diagnos kan ställas.

Av Claes Rensfeldts inlägg i denna debatt i torsdags framgick med all tydlighet att han inte hade uppfattat skillnaden mellan en hänvisningstandläkare och en hänvisningsläkare. Det är beklagligt, men det speglar samtidigt den okunskap och begreppsförvirring som finns bland både allmänhet och politiker i den här frågan. Jag hoppas att jag har kunnat klargöra det hela något.

En sak som också berörs i betänkandet är ett dentalt produktregister. Regeringen väntas ta ställning till detta i samband med behandlingen av betänkandet från kommittén för utredning av den medicintekniska säkerheten. Det sägs dock inget om när den behandlingen väntas ske. Claes Rensfeldt ger inga upplysningar alls i det avseendet. I socialstyrelsens rapport som avlämnades i januari 1986 påtalades behovet av ett sådant register. Nu har vi maj 1987. När händer det något. Claes Rensfeldt? När får vi något resultat? I själva verket vet inte tandläkarna vad det är som de stoppar i tänderna på sina patienter, vilket är oacceptabelt.

Alltmer talar för att amalgam inte bör användas som tandfyllningsmaterial. I sitt inlägg hänvisade Claes Rensfeldt till den undersökning som gjorts av

NIOM. Han sade också att vi skall ha tilltro till experter. Men enligt min erfarenhet har det alltför ofta visat sig att man kan vara mycket illa ute om man bara litar på experter som sysslar med traditionella kunskaper. Man måste också se till det som kommer fram från andra håll och bedöma saker ur flera synpunkter.

Sambandet mellan amalgamfyllningar och kvicksilverförgiftning är så pass bekräftat att man redan nu borde kunna fatta beslut om att förbjuda amalgam som tandfyllningsmaterial. Det stora antalet människor i Sverige som blivit kvicksilverförgiftade anser att tiden nu är mogen för att angripa huvudorsaken, dvs. amalgamet. Det finns länder som har slutat att använda amalgam som fyllning i tänderna. Här i Sverige är det endast gravida kvinnor som rekommenderas att ej fylla sina tänder med amalgam. Det finns ersättningsmaterial, och forskning pågår. Även om de ersättningsmaterial som nu finns kanske inte har samma hållbarhet som amalgamet, är det enligt min mening bättre att man gör om en fyllning någon gång än att man fortsätter att förvärra det hela, som ju riskerar att leda till att kvicksilverförgiftningen blir en av vår tids folksjukdomar.

Sammantaget, fru talman, andas betänkandet försiktighet och avvaktan i väntan på expertgruppens förslag. Den har aviserats komma endera dagen nu. Det hade varit en stor fördel om vi hade haft rapporten som grund för bedömningen av motionerna i detta betänkande och om vi i stället väntat med att fatta beslutet till hösten. Nu kommer frågan att bli ytterligare fördröjd, med allt det mänskliga lidande som detta medför. Det är bara att beklaga. Naturligtvis är det lättare att hänvisa till en utredning än att fatta beslut i denna prestigefyllda fråga. Men nu måste vi komma till skott för de sjuka människornas skull.

Till slut, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 4 samt till motion 1986/87:So478 yrkande 2 om förbud mot amalgam:

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om trafikutskottets betänkande 19.)

Kammaren fortsatte här efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 14 om bidrag till sjukförsäkringen m. m.

Bidrag till sjukförsäkringen m. m. (forts. från prot. 119)

Anf. 32 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Det är flera dagar sedan vi började diskutera det här betänkandet, nr 14, från socialförsäkringsutskottet. Det handlar om bidrag till sjukförsäkringen m. m. Våra anföranden hann vi hålla i fredags, innan interpellationssvaren avbröt vår debatt. Då jag i fredags begärde ordet var det egentligen som replik främst till Lena Öhrsvik, men kanske också för att kommentera något av de andra anförandena. För att vi, om möjligt, inte skall få så lång debatt i dag vid den fortsatta behandlingen av ärendet, skall jag begränsa mig till Lena Öhrsviks anförande, eftersom hon begärt ordet efter mig.

Lena Öhrsvik vill tydligen inte hålla med mig om att folkpartiets besparingsförslag på sjukförsäkringen inte skulle drabba den enskilde individen särskilt hårt. Hon motiverar sin invändning med att alla sjukpenningförsäkrade inte har sjuklön. Men, Lena Öhrsvik, den sänkta kompensationsnivån blir ju lika stor oavsett om arbetstagaren eller arbetsgivaren får sjukersättningen. Skillnaden blir endast den att de som inte har sjuklön märker av effekterna med en gång, medan de som har sjuklön kommer att se effekterna vid avtalsförhandlingarna. Då kommer säkerligen förmåner som sjuklön att minska utrymmet för höjning av lönerna.

Från folkpartiets sida lägger vi oss inte i vad parterna i förhandlingar kommer fram till. Vi tänker inte ta bort förmåner som människor har fått genom att avstå löneutrymme. Men det vore naivt att tro att inte arbetsgivarna kommer att kompensera sig för minskad ersättning från sjukförsäkringen. Det blir alltså inte bara arbetarna som får kännas vid en mindre sänkning av sjukpenningersättningen utan även tjänstemännen.

Lena Öhrsvik undrade också om folkpartiets uppfattning när det gäller föräldraförsäkringen. Föräldraförsäkringen baseras ju på den summa som man har i sjukpenning. Vi har föreslagit två olika kompensationsnivåer vid sjukdom, alltså två olika sjukpenningbelopp. Eftersom vi inte har föreslagit någon ändring av föräldraförsäkringen utan endast en sänkning av kompensationsnivån för de 30 första dagarna vid sjukdom, kan det inte vara så svårt att förstå att vi även i framtiden vill ha det högre sjukpenningbeloppet som grund för föräldraförsäkringen. Vi har alltså inte föreslagit några ändringar av föräldraförsäkringen; eftersom vi inte vill att den skall ändras. Där gäller alltså en kompensation på 90 % av lönen.

När det gäller höjningen av de sociala avgifterna säger Lena Öhrsvik att man från socialdemokratisk sida är beredd att bekosta en bra sjukförsäkring genom en höjning av sjukförsäkringsavgiften och också av arbetsskadeavgiften. Men då vill jag säga till Lena Öhrsvik att vi i folkpartiet inte är ensamma om att tycka att arbetsgivaravgifterna inte skall höjas. Jag tror det vore intressant för Lena Öhrsvik att ta ett samtal med finansministern. Men innan Lena Öhrsvik hinner göra detta, skall jag redan nu citera vad finansministern bl. a. säger i den reviderade finansplanen: "Enligt regeringens bedömning är utrymmet för nivåhöjningar av lönekostnaderna (dvs. löner inkl. löneglidning samt arbetsgivaravgifter) starkt begränsat 1988. Cirka en procents kostnadsstegring är redan in-tecknad genom de avgiftshöjningar som tidigare föreslagits. Skulle dessutom löneglidningen bli av samma storleksordning som under 1986, skulle det samhällsekonomiska utrymmet för lönekostnadsstegringar överskridas med bred marginal."

Finansministern fortsätter: "Om löneökningstrymmet inte skall in-tecknas av ytterligare ökade arbetsgivaravgifter under åren efter 1988, måste beslut om kostnadskrävande reformer inom de områden som finansieras med sådana avgifter undvikas och den nuvarande kraftiga automatiska utgiftsökningen begränsas. Vidare bör möjligheterna att till en del finansiera de nödvändiga utgifterna på annat sätt prövas."

Hur tror Lena Öhrsvik att vi skall klara nästa års avtalsrörelse, då så mycket av utrymmet redan är in-tecknat genom höjda arbetsgivaravgifter? Vi kan naturligtvis i socialförsäkringsutskottet komma med många lovvärda

förslag, men vi måste också tänka på hur de skall finansieras och på hur mycket löntagarorganisationerna vill avstå i höjda löner i förhållande till höjda arbetsgivaravgifter.

Fru talman! Låt mig sluta med ytterligare ett kort citat av finansministern i kompletteringspropositionen: "Regeringen kommer att initiera ett sådant översynsarbete och kommer också att inbjuda arbetsmarknadens parter till överläggningar om den framtida avvägningen mellan höjda reallöner och expanderande utgiftsprogram, som finansieras med arbetsgivaravgifter."

Fru talman! Jag ber att få upprepa folkpartiets yrkande, som innebär bifall till reservationerna 2 och 7 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 33 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Även jag har tagit del av finansplanen och diskussionerna beträffande arbetsgivaravgifter i allmänhet. Om man fortsätter att läsa i finansplanen och lyssnar på vad finansministern säger, finner man att han menar att vi givetvis skall betala sjukförsäkringen med sjukförsäkringsavgifter och att vi skall betala arbetsskadeförsäkringen med arbetsskadeavgifter. Men man får ta en diskussion om den allmänna löneavgiften, och det är en helt annan sak än att säga att man generellt skall diskutera socialavgifterna. Varje sak skall bekosta sin egen verksamhet. Detta är ganska klart ut sagt. Läser man noga finner man detta.

När det gäller folkpartiets förslag om att sänka nivåerna i sjukförsäkringen är inte resonemanget trovärdigt så länge man inte föreslår något förbud mot att avtala om vissa saker på arbetsmarknaden. Vi har alltså redan i dag olika regler om sjuklön eller icke sjuklön. Man måste utgå från den verklighet som vi har. Sänker man kompensationsnivån drabbar detta dem som inte har sjuklön – det kan vi aldrig komma ifrån.

Beträffande folkpartiets besked om föräldraförsäkringen är det bra att man klargjort att man inte tänker röra den. Då får man så småningom förtydliga detta i sina förslag, eftersom det finns en automatisk koppling mellan sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen.

Jag måste även kommentera några av de andra inläggen från fredagens debatt. Jag skall börja med vpk-arna, som hela tiden envisas med att diskutera regeringens förslag om förändring av pensionärernas avgifter på sjukhus. Margó Ingvardsson måste väl ändå inse att det finns ett utskottsförslag som är annorlunda än regeringens förslag. Margó Ingvardsson hänvisade till att PRO och andra föreningar protesterat mot regeringens förslag. Visst har de gjort det, men vi har lyssnat till dem. Vi har ju lagt fram ett förändrat förslag, som innebär att samma regler skall gälla för pensionärer som för andra när vi nu har den generella begränsningsregeln.

Margó Ingvardsson diskuterade den generella välfärdspolitiken. Det är en mycket intressant debatt. Margó Ingvardsson påstod att vi gjort avsteg från den generella välfärdspolitiken. Då skall jag tala om för Margó Ingvardsson vad generell välfärdspolitik innebär. Det är att man ser till att alla har social och ekonomisk trygghet och att alla, också höginkomsttagare, omfattas av den generella välfärdspolitiken. Det innebär t.ex. att det skall finnas pensioner som man kan leva på och kan betala för sig så att vi slipper ha rabattsystem av olika slag och subventioner för fotvård osv. Vi arbetar för att

hela tiden förstärka de generella inslagen i socialpolitiken. Det innebär också att vi har valt en inkomstbortfallsprincip i vårt land, som också omfattar höginkomsttagarna. De som har förmögenheter omfattas också av den generella välfärdspolitiken. Vi frågar inte efter förmögenhet när en människa blir sjuk, utan hon får sin sjukpenning ändå. Utjämningen försöker vi åstadkomma i andra system, t. ex. genom skattesystemet och genom ett inkomstprövat stöd för barnfamiljer, nämligen bostadsbidragssystemet. Där sker utjämningen. Välfärdspolitiken är generell och bygger på en inkomstbortfallsprincip.

Här vill vpk inte vara med längre. För ett par veckor sedan noterade vi det senaste exemplet på hur vpk vill göra avsteg från inkomstbortfallsprincip och generell välfärdspolitik. Man vill t. ex. inte värdesäkra ATP. Jag tror inte att löntagarna upplever vpk som den största garanten för den generella välfärdspolitiken.

Margó Ingvardsson tog upp risken för indragning av KBT i kommunerna. Med den nuvarande utvecklingen ute i kommunerna, med ett ökat hemmaboende och med en aktiv medverkan från kommunernas sida, tror jag inte att risken är särskilt stor att kommunerna skulle gå in och skärpa reglerna för indragningen av KBT. Det finns ingen logik i ett sådant resonemang. Avsikten med de tvingande regler som vi nu inför när det gäller KBT är att förbättra för pensionärerna. Kommunerna hade inte skött sig på den punkten, och det var därför vi gick in med de tvingande reglerna. Vi skall givetvis följa kommunernas agerande i fortsättningen på den punkten.

När det gäller centern varnade jag i mitt första inlägg Kersti Johansson för att ta i för mycket i sin kritik av orättvisor inom försäkringen och i sin kritik av regeringen. Hon återkom ändå i sitt andra inlägg med att säga att centern: "— — — oändligt många gånger i riksdagen framfört förslag om hur man skall finansiera ett undanröjande av orättvisor för de grupper som har det sämst. Det är något som vi verkligen har jobbat med i centerpartiet. Vi kommer aldrig att ge avkall på den principen." Då frågar jag: Hur var det med karensdagarna? Hur var det med de höjda avgifterna till A-kassan och avskaffandet av skatteavdraget för fackföreningsavgiften? Hur var det med de försämrade statsbidragen till barnomsorgen? Hur var det med manipulationen med basbeloppet?

Ni har en ambition att regera tillsammans med folkpartiet och moderaterna. Hur går det då med pensionerna, som folkpartiet inte vill höja alls, som moderaterna eventuellt vill höja senare och som ni i centern tillsammans med vpk har en annan modell för? Hur går det med sjukförsäkringen, där moderaterna vill dra in 2 miljarder enligt en modell och där folkpartiet enligt en annan modell vill dra in 1 miljard? Detta är frågor som är av väsentlig betydelse för flertalet medborgare i detta land.

Anf. 34 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Fru talman! Vpk:s och pensionärsorganisationernas kritik mot slopandet av det fria året för pensionärer på sjukhus kvarstår trots att utskottet har infört en begränsningsregel. Jag får kopior av de brev med protestuttalanden mot detta förslag som pensionärsorganisationerna skickar till regeringen. Jag vet att pensionärsorganisationerna protesterar trots begränsningsregeln. Vår

kritik gäller dels pengarna, dels principen. Även med en begränsningsregel blir det en påfrestning för de sämst ställda pensionärerna att betala avgiften, som kommer att röra sig om ungefär 32 kr. per dag för de sämst ställda. Med en pension på 96 kr. per dag är 32 kr. en belastning på ekonomin. Lena Öhrsvik kommer tillbaka till att KBT innebär en förbättring och att det skall utgöra en kompensation. Men, Lena Öhrsvik, efter tre månaders institutionsvistelse görs en första prövning om KBT skall finnas kvar eller inte. Vid sex månaders sammanhängande sjukdom är risken oerhört stor att man mister KBT.

När det gäller det generella socialförsäkringssystemet anser vi att ett fritt år på sjukhus för alla pensionärer är ett bra exempel på en generell välfärdspolitik. Inga prövningar görs, alla har samma rättigheter. När avgifter införskapas ett selektivt system, dvs. människor utsätts för prövning av hur mycket de kan betala. De sämst ställda får fortfarande en möjlighet till jämkning om de inte har råd att betala 32 kr. per dag. De får alltså även i fortsättningen utsättas för en prövning av om utgifterna som de anför är skäligen eller inte. Vi är alltså inne på det selektiva systemet. Vi i vpk är för ett generellt system där människorna inte bedöms på det sätt som kommer bli fallet med avgifter för alla inom sjukvården.

Jag ställde förra gången till Lena Öhrsvik några frågor, som hon inte svarat på i dag. Jag vill veta hur länge förtidspensionärerna får behålla sitt friår på sjukhus. Jag vill också veta hur socialdemokraterna ser på de statsanställdas fria sjukhusvård och jag vill veta hur vi i fortsättningen skall kunna försvara att det skall vara skilda regler för mödrahälsovård jämfört med annan primärvård, när regeringen, folkpartiet och moderaterna hävdar att det inte skall vara några skilda regler för förlossningsvård och annan sjukhusvård.

Anf. 35 KERSTI JOHANSSON (c):

Fru talman! Om Lena Öhrsvik tar sig tid att studera centerns förslag när det gäller de områden hon tog upp, skall hon finna, att vi i alla våra förslag tar sikte på att skapa rättvisa och hjälpa utsatta grupper.

Jag kan bara nämna karensdagsdebatten. Lena Öhrsvik vet mycket väl att vårt förslag innefattade finansiering för att komma till rätta med det orättvisa i att de skiftarbetande och deltidsarbetande har sämre kompensation än andra.

När det gäller pensionerna vet vi att de största höjningarna går till dem som har de högsta pensionerna och att de som har enbart folkpension och pensionstillskott får minst. Genom centerns förslag får vi en annan fördelning av de förbättringar som pensionärerna behöver. För oss i centerpartiet är det en rättvisefråga att ge dem med låg inkomst en förbättring samtidigt som vi också vill förbättra pensionstillskotten. Den fördelningspolitiska effekten i vårt förslag är helt klar. Vårt förslag ger mer till dem som vi anser vara de sämst ställda pensionärerna.

Vi har målmedvetet arbetat för att undanröja orättvisor. Det står jag fast vid. Jag kan som exempel nämna de hemarbetandes sjukpenning. Oändligt många gånger har vi lagt förslag i riksdagen om förbättringar och lika många gånger har vi körts över.

Centerpartiet har arbetat för att förbättra villkoren för småbarnsföräldrar.

Vi driver kravet om vårdnadsersättning. I dag är det bara den tid som används i produktionen som mäts, värderas och uppskattas. Det arbete som utförs med de egna barnen i hemmet av föräldrar värderas inte och syns inte heller i den ekonomiska statistiken. Utan detta obetalda arbete skulle hela vårt välfärdssystem råka i gungning.

Det är en oändligt stor arbetsinsats som görs för barn och gamla i vardagsomsorgen i hemmet. Oftast är det kvinnor som utför det obetalda omsorgsarbetet. Den som är hemma och tar hand om barnen får också sämre pension än den som försörjer familjen. Hur ålderdomen blir bestäms av hur många ATP-poäng man kan skrapa ihop under sin yrkesverksamma tid. Detta är sådana frågor vi arbetar med i centerpartiet.

Jag har pekat på några av de orättvisor som finns och som det är viktigt att komma till rätta med. Vi har lagt fram förslag i riksdagen för att undanröja dessa orättvisor – det vet Lena Öhrsvik. En del av dessa förslag återkommer i de reservationer vi avgivit i det nu aktuella betänkandet.

I en reservation behandlas pensionärernas vårdavgifter vid sjukhusvård. Centerpartiet anser att pensionärerna skall få behålla sitt friår. Vi har pläderat för detta i vår motion nr 203 och i reservation 4. Friåret innebär en trygghet för pensionärerna som de enligt vår mening har rätt att kräva.

Frågan om BB-avgiften är faktiskt en principfråga. För oss är det viktigt att föräldrarna känner att samhällets resurser står till deras förfogande inför en så livsavgörande händelse som det är att bli förälder och att få en ny familjemedlem. Jag vill fråga Lena Öhrsvik: Tycker ni socialdemokrater att barnfamiljerna har det så bra i dag att detta ger anledning till att belägga förlossningsvården med avgift?

Anf. 36 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Jag vill börja med Margó Ingvardssons kritik mot förslaget. Hennes kritik kvarstår, trots utskottets förslag om en begränsningsregel. Margó Ingvardsson vidhåller att förslaget skulle innebära en påfrestning för de sämst ställda pensionärerna. Hon har då inte lyssnat på vad jag och Nils Carlshamre tog upp i fredags.

Vpk tar genom sin reservation avstånd från begränsningsregeln. Den innebär ju att pensionärerna får en generell nedsättning av avgifterna för all framtid. Med ert förslag får de ett avgiftsfritt år, men sedan står de där och skall betala sina 55 kr. De blir utsatta för den selektiva prövningen under återstående år, vilka kan bli ganska många eftersom våra pensionärer blir allt äldre. På sikt innebär det att vi ger de allra sämst ställda pensionärerna förmånligare regler, om vi tar bort avgiftsfriheten och i stället inför begränsningsregeln. Vi uppnår dessutom syftet att samma regler skall gälla vid vård på sjukhus som vid vård på BB. Jag kan inte förstå varför ni inte kan lyssna på de argumenten och själva räkna på detta. Jag konstaterar bara att ni tar avstånd från begränsningsregeln. Det innebär att ni vill behålla det gamla systemet. Enligt detta måste alla pensionärer efter friåret utsättas för den prövning som skall göras i varje landsting.

Kersti Johansson kom tillbaka till vad centern föreslagit och agerat för i riksdagen. Men vad jag tog upp var vad ni har gjort och hur ni har handlat när ni satt i regeringsställning och hade möjlighet att utträta någonting. Man

måste ju dömas efter sina handlingar och inte bara efter sina ord. Jag skall inte upprepa det jag sade om vad ni har gjort under er tid i regeringsställning, men ni införde många orättvisor som vi sedan har fått rätta till.

Centern återkommer också till diskussionen om en annan fördelning när det gäller pensionärerna. Då måste jag få fråga: Varför vill inte centern ha en obligatorisk höjning av KBT utan överlåter åt kommunerna att bestämma för det första om de vill ha KBT och för det andra hur stort detta i så fall skall vara? Ett obligatoriskt KBT på en rejäl nivå innebär ju en hjälp till de sämst ställda pensionärerna.

Jag tycker som sagt att man skall vara litet försiktig i sina uttalanden och inte ta munnen så full. Ord betyder inte alltid att någonting blir verklighet. Allmänhetens omdöme baserar sig på hur man har handlat när man haft ansvaret att handla.

Anf. 37 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Fru talman! Jag tror inte att Lena Öhrsvik är okunnig om att vpk när de differentierade vårdavgifterna skulle avskaffas lade fram förslag om ett högkostnadsskydd i slutenvården för utförsäkrade pensionärer. Vi pekade då på att man skulle införa en begränsningsregel efter det avgiftsfria året, och vårt förslag gällde halv avgift för pensionärer.

Men nu gäller det inställningen till det avgiftsfria året. Vi vill inte avskaffa detta. Därför behöver vi inte heller någon begränsningsregel under den tiden.

Med regeringens, moderaternas och folkpartiets förslag till avgifter kommer en pensionär som bara har folkpension att få betala drygt 12 000 kr. i vårdkostnader för ett år. En ATP-pensionär kommer att få betala över 20 000 kr. för ett års vård. Om de hade de pengarna att tillgå efter det avgiftsfria året skulle det räcka till en hel del vård dagar.

Det är alltså principen vi vänder oss emot. Vi tycker att friåret för pensionärerna har varit ovärderligt. Det har varit ett uttryck för en generell välfärdspolitik som vi gärna velat ha kvar.

Jag noterar att Lena Öhrsvik inte kan nämna en enda pensionärsorganisation som har ställt sig bakom regeringens förslag om att införa dessa avgifter. Det är i stället som jag sade, att samtliga pensionärsorganisationer har uttalat sina protester, trots begränsningsregeln.

Sedan till frågan om förlossningsvården. Lena Öhrsvik tycker att man skall betrakta förlossningsvård på samma sätt som annan sjukvård. Det tycker inte vpk och inte heller centern. Vad var det som gjorde att vi en gång i tiden fick en avgiftsfri förlossningsvård? Jo, det var just tanken att förlossningsvård och mödravård var så angelägna att de inte skulle vara avgiftsbelagda för den enskilde. Vi vet nämligen att avgifter i sig alltid innebär en begränsning för den enskilde när det gäller att söka vård. Samhället ville genom avgiftsfriheten visa att förlossningsvård och vård av små barn och mammor var så viktiga att inga mammor, inte ens mammor i låglönefamiljer, skulle behöva göra någon avvägning när det gällde att söka vård.

Lena Öhrsvik tycker inte att detta är en viktig princip att slå vakt om längre. Det beklagar vi verkligen. Men jag undrar hur Lena Öhrsvik i fortsättningen skall kunna försvara den fria mödrahälsovården. Vad är det

som skiljer den förebyggande vården inom mödrahälsovården från den förebyggande vård som ges inom primärvården?

Det är genom förslag som detta som socialdemokraterna börjar luckra upp välfärdspolitiken. Därmed bäddar de för att en eventuell borgerlig regering fortsätter på den vägen: Och då har socialdemokraterna ingenting att sätta emot.

Anf. 38 KERSTI JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill säga till Lena Öhrsvik att vi i centern målmedvetet driver våra frågor. Vi lägger fram våra förslag, och vi har också efter mycken envishet fått igenom förslag i riksdagen. Men Lena Öhrsvik vet lika väl som jag att det krävs en majoritet i riksdagen för att man skall få igenom förslag. Inte ens socialdemokraterna, som ändå anser sig vara så stora, klarar att ensamma driva igenom sina förslag i riksdagen.

Vad beträffar KBT har vi i centerpartiet gjort bedömningen att kommunerna klarar detta. Det är de som har den största och bästa kunskapen, och de är enligt vår mening kompetenta att själva avgöra den här frågan. Kommunerna vet var pengarna bäst behövs, och om de anser att pengarna behövs till KBT så lägger de dem där. Vi menar att detta är en fråga för kommunerna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om trafikutskottets betänkande 19.)

Kammaren övergick till att debattera trafikutskottets betänkande 19 om Anslag till Vägväsende m. m.

Vägpolitiken

Anf. 39 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Trafik är en nyttighet. I dagens debatt framställs ofta trafiken som enbart problemskapande. Det gäller framför allt vägtrafiken. Andra trafikslag – t. ex. spårbinden trafik och sjöfart – beskrivs som problemfyllda. Även om trafik orsakar en hel del problem resp. har problem, är den bild vi ofta får via massmedierna alltför förenklad. Transporter av olika slag ger förutsättningar för vår välfärd.

Modernt transporttänkande i näringslivet går ut på att öka de produktiva resursernas användning. Det gäller t. ex. att pressa ner förekomsten av oanvända resurser i lager. Det har lett till att lagren så att säga i stället befinner sig på väg, i transport. Begrepp som materialadministration, kapitalrationalisering och just-in-time har på några år blivit nyckelord i diskussionerna om hur svenska företag i framtiden skall klara sig i en allt hårdare internationell konkurrens. Valet av transportmedel bestäms i mycket hög grad av varuvärdet, och man kan säga att varan väljer färdmedel efter sitt värde. Järnväg och sjöfart konkurrerar om varor med lågt varuvärde. Varor med högt värde väljer flyget. För den största andelen varor tycks lastbilstransporter för närvarande utgöra det bästa transportsättet.

Transportsystem med kombinationer av olika transportslag blir allt viktigare. Härigenom får järnvägstransporter en renässans, flygfrakten blir allt intressantare och en god vägstandard blir avgörande för hur näringslivet kan nyttiggöra sig transportdelen.

I prioriterings- och fördelningssystemet för fördelning av våra vägenslag på olika objekt och delar av landet finns komponenter för beräkning av nyttoeffekt av olika slag. Där finns socialpolitiska inslag, regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska liksom trafiksäkerhetsmässiga. Möjligheten att beräkna exempelvis systemeffekter, nyttoeffekter för näringslivet har dock hittills varit ganska begränsade.

För den enskilda människan betyder både bilen och det kollektiva resandet nytta, välfärd. Vilken avlastning är det inte för småbarnsföräldern att kunna färdas i bil med barnen – till dagis, skolan, fritidsaktiviteter, morföräldrar eller vad det nu är. Tack vare bilen kan man i större utsträckning välja var man vill bo. Människor är oftast beredda till betydande ekonomiska uppoffringar för att kunna ha bil. Den ger frihet, rörelsefrihet.

Tack vare bilen, fru talman, ökar våra inkomster till landet, inte bara via transporter av varor. Massor av människor får sitt levebröd från bilnäringen med kringnäringar. Bil och transporter är viktiga bitar i vår moderna, bekväma vardag. Att därför försöka bromsa utvecklingen på den sidan, som man har intrycket av att vissa grupper strävar efter, är att söka stoppa en standardförbättring, välfärdsutveckling.

Självfallet skall allt göras för att hindra miljöförstörande utsläpp – genom katalytisk avgasrening på bilarna, genom att ändra trafiksystemen så att miljön skonas, genom att korta körsträckor på så sätt att tvärleder byggs, krokas i vägsystemet rätas ut och genom att andra kommunikationer än vägtransporter görs attraktivare.

Våra vägar finansieras genom anslag, anslag som vi måste hushålla med. Det kan betyda att angelägna projekt läggs efter andra angelägna projekt eller får anstå av regionalpolitiska eller sysselsättningspolitiska skäl. Det kan innebära trängsel och dålig framkomlighet, onödigt långa körsträckor, ojämn trafikrytm, förseningar – allt ledande till negativa konsekvenser i form av ökad miljöförstöring, ökat trafikolyckstal, fördyring för enskilda och näringsliv.

I årets budgetproposition föreslås en särskild satsning på bärighetshöjande åtgärder på framför allt vägar i skogslänen. Denna satsning är av särskild betydelse för skogsnäringen och för den del av åkerinäringen som särskilt nyttjar detta vägnät. Regeringen har haft överläggningar med företrädare för åkerinäringen, som gått med på en 50-procentig höjning av fordonsskatten för tunga fordon mot att viktbestämmelserna samtidigt ändras. Här föreslås en anpassning till EG:s regler. Trots vårt principiella motstånd mot att höja skatter har vi accepterat det här. Skälet är dels att det är fråga om en extraordinär åtgärd, nämligen att under en tioårsperiod åstadkomma en standardhöjning på aktuellt vägnät, dels att näringen själv accepterat förslaget och också får fördel av förändringen. Detta gäller dock inte hela näringen.

Att kalla finansieringssättet för en ny form av finansiering, som utskottet gör, tycker vi moderater är litet väl magstarkt. Det är faktiskt samma gamla

skattehöjningsfinansiering som vanligt, förhoppningsvis begränsad i tiden.

Under årets allmänna motionsperiod har vi till riksdagen i vår regionalpolitiska motion föreslagit en särskild regionalpolitisk satsning om 50 milj. kr. per år i tre år för att åstadkomma förbättringar i trafikflödet på delar av riksnätet, nämligen breddningar och sträckförändringar som kan ge ökad transporteffektivitet på delar av vägnätet som omfattar väsentliga transportleder genom viktiga utvecklingssvaga regioner.

I samband med bärighetspaketet diskuterar utskottet anpassningen till EG:s bestämmelser. Det är självklart att vi måste närma oss EG. Europa är vår viktigaste marknad. Anpassar vi oss inte till dess regler, skulle det betyda, som kommunikationsministern uttryckte det i en interpellationsdebatt, "utflaggning av åkerinäringen". Jag vill gå ett steg längre, anpassningen till EG måste gälla hela vår handel – om inte så "utflaggas" svenskt näringsliv.

Med samma motiv som ett antal år tidigare, nämligen att den kommunala expansionen måste dämpas, föreslår vi från moderat håll lägre anslag till byggande och drift av det s. k. statskommunala vägnätet än regeringen. Regeringen säger sig ofta vilja begränsa utrymmet för kommunal expansion. På den offentliga sidan är det kommunsektorn som har likviditetsöverskott, inte staten. Att begränsa utrymmet för kommunerna är därför en viktig uppgift. Hela samhället skulle utvecklas friskare, om den enskilde fick behålla mer av sin inkomst för egen och sin familjs konsumtion. Därigenom stimuleras utveckling och tillväxt.

Fru talman! Skall vi få ut en riktig nyttoeffekt av vårt vägsystem så skall vägar byggas, underhållas och förbättras där de verkligen behövs. Stockholmsområdet har under en följd av år missgynnats vad beträffar fördelning av de statliga väganlagen. Detta gäller för övrigt i viss mån alla storstadsområden. Vi moderater anser detta både inkonsekvent och slösaktigt. Stockholmsregionen fungerar nu inte trafikalt bra på grund av att kringleder och tvärleder inte byggts som behövs för att trafiken skall ledas förbi Stockholms centrum och för att sammanbinda Stockholms läns norra och södra delar. Stockholmsregionen fungerar i själva verket som ett lås för trafiken i Sverige. Företag från hela landet, i stor utsträckning från exempelvis Norrlands kustland, har Stockholm som mål eller begagnar regionen för genomfart.

Denna felsatsning av väganlagen gäller inte bara huvudstadsregionen, även om den behandlats värst. Under en följd av år har förutom de statliga väganlagen ca 500 milj. kr. per år satsats på vägbyggande av enbart sysselsättningspolitiska skäl. Av dessa pengar har ingenting tillfallit Stockholms län. Sedermera har regeringen krympt sysselsättningsanslaget, bl. a. efter kritik från oss, och i stället ökat det ordinarie anslaget. Det är bra. Emellertid har redan långa vägsträckor byggts i delar av landet där knappast någon trafik finns, vägsträckor som nu kräver drygt underhåll, medan de områden där trafikintensiteten är som störst och behovet av goda vägar är stora, bl. a. för näringslivets transporter, inte fått del av kakan.

Jag kan tillägga när det gäller Stockholmsområdet och hela Mälardalen för övrigt att här är dessutom en utbyggnad av den spårbundna trafiken av stort intresse. Den kan bli ett värdefullt alternativ till vägtrafik, för att avlasta vägsystemet och för att göra det möjligt för människor att välja arbetsplats

och boendeplats inom hela Mälardalsområdet. Tågprojekt här skulle dessutom sannolikt ge samhällsekonomiskt hygglig avkastning.

Det prioriterings- och fördelningssystem som vi har när det gäller att fördela vägpengarna till olika objekt är bra ur demokratisk synvinkel. Uppbyggnaden av processen genom kommuner, länsvägnämnder, vägförvaltningar, länsstyrelser och vägverk lyfter bort fördelningsbördan från t. ex. riksdagen. Emellertid bör den fördelningsnyckel som nu används kompletteras med sådana komponenter att anslagen i större utsträckning fördelas efter trafikintensitet, befolkningsmängd och näringslivets nyttoeffekter.

Jag har i denna sak rådfrågat vägverksrepresentanter på olika nivåer. De instämmer och skulle gärna vilja ha en annan fördelning av vägpengarna. Man har också framhållit att det numera finns avgjort större möjligheter att väga in "nyttan" för näringslivet. Det är egentligen redan nu alldeles självklart att Stockholms län ur avkastningssynpunkt borde ha en mycket större andel av vägpengarna. Industriförbundet påpekar i en rapport att av de offentliga investeringarna har väginvesteringarna den högsta "spin off"-effekten och att nyttoeffekten är störst i Stockholms län.

I ett särskilt yttrande, nr 5, till detta betänkande har vi två m-ledamöter i utskottet från Stockholms län utvecklat våra synpunkter på den hittillsvarande fördelningen och vad vi med ett kompletterat fördelningssystem hoppas åstadkomma i enlighet med reservation 11, nämligen en större andel av vänganslagen till Stockholms län men även till andra trafikintensiva områden, där också duplikateffekter för näringslivet uppstår.

Vi moderater har i en motion yrkat att vägverkets driftsform övervägs. Bolag eller affärsverk skulle bl. a. betyda ökade möjligheter till finansiering av angelägna objekt utanför statsbudgeten. I sammanhanget bör undersökas om inte delar av vägverkets verksamhet bör kunna avgiftsbeläggas. Utskottet hänvisar till pågående utredningsarbete inom kommunikationsdepartementet och till att den av oss aktualiserade ändringen av driftsformen därvid bör övervägas. I avvaktan på detta låter vi oss nöja.

Utskottet hänvisar också till utredningsarbetet i kommunikationsdepartementet och till väghållningsutredningens pågående arbete i anledning av motioner om nya finansieringsformer och kringfartsleder, t. ex. den s. k. Österleden, som skulle bekostas genom avgiftsfinansiering. I det nyligen behandlade trafikutskottsbetänkandet om trafikpolitiken var utskottet mycket tydligt i sitt ställningstagande. Utskottet uttalade nämligen att det inom trafiksektorn finns en rad projekt som är angelägna att utföra men som inte inom rimlig tid kan finansieras över statsbudgeten och sade vidare: "Utskottet anser därför i likhet med motionärerna att det är nödvändigt att pröva alternativa finansieringsformer."

Mot bakgrund av detta riksdagens uttalande avvaktar vi med positiv förväntan resultatet av pågående utredningsarbete.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i trafikutskottets betänkande nr 19 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 40 OLLE GRAHN (fp):

Fru talman! Det är ganska vanligt att vi, när vi träffar grannar och vänner, får frågor om olika vägar och vägavsnitt i just den bygd där vi själva bor. Om man tänker på detta är det inte alls förvånande att just det område som vi nu diskuterar är ett av de områden där nästan alla riksdagsledamöter har sina namn på åtminstone någon motion. De olika motivtexterna i motionerna vittnar om ett brett kontaktnät, och det är inte litet engagemang i de här frågorna. Och visst är våra vägar viktiga. Långt ifrån alla som nu vistas här i riksdagen har kommit hit med järnväg, med flyg eller båtvägen, men jag vägar påstå att alla har åtminstone på en del av färden på ett eller annat sätt använt en väg eller gata för att komma fram. Det är alltså ingen överdrift att påstå att vägväsendet berör oss alla. Av denna anledning är det därför inte alls överraskande att just vägväsendet får det i särklass största anslaget inom kommunikationssektorn.

Det är enligt vår uppfattning viktigt att alla vägbyggnadsprojekt blir utförda i den prioriteringsordning som arbetats fram i medverkan av regionala och kommunala organ, och därför står vi bakom utskottsskrivningen i alla delar som behandlar enskilda motionsförslag. Jag vill särskilt framhålla vikten av att olika projekt som påbörjats av olika skäl, t. ex. sådana arbeten som kommit till stånd med anledning av nedlagd järnvägstrafik eller igångsatts med beredskapsmedel, verkligen fullföljs till alla delar för att redan anvisade medel skall få den avkastning som avsetts vid igångsättandet.

Trots det stora anslaget till vägarna är de politiska partierna i stort sett överens om de stora behov som finns inom detta område. Ingen har heller motsatt sig regeringens förslag om särskilda bärighetshöjande åtgärder, då ju denna insats är avsedd att främja en av våra viktigaste näringsgrenar. Vi har från folkpartiets sida sett detta förslag som en viktig insats. Huvuddelen av anslaget kommer under den föreslagna tidsperioden att gå till skogslänen, men jag vill gärna framhålla att vi också anser det viktigt att t. ex. skogsnäringen i andra delar av landet tillgodoses genom den mindre del av anslaget som är avsedd för huvudvägnätet – riksvägar och primära länsvägar – även i södra Sverige. Trots allt är ju hela landets näringsliv med och bidrar till finansieringen av programmet.

Trafiksektorns negativa effekter på miljön genom luftförorening och buller måste uppmärksammas på allvar. De miljöstörningar som uppkommer på grund av trafiken i våra tätbefolkade områden måste naturligtvis bli föremål för särskild beräkningsgrund, men också värdet av bättre framkomlighet genom kringfartsleder av typ "Österleden", som planeras i Stockholm, och de vinster som uppkommer för miljön liksom näringslivets behov av snabba förbindelser måste värderas.

Herr talman! I en reservation – nr 11 – har folkpartiet och moderaterna begärt att regeringen skall se över vägplanerings- och fördelningssystemet med tanke på avkastningen av olika vägprojekt. Jag vill med det sagda yrka bifall till reservation nr 11 och i övrigt till trafikutskottets hemställan i betänkandet 1986/87:19.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 41 GÖSTA ANDERSSON (c):

Herr talman! Hur vägpengarna fördelas i olika delar av vårt land borde ses i perspektivet av vilka trafikalternativ som finns att tillgå i olika regioner. Någon sådan analys görs tyvärr sällan i den trafikpolitiska debatten. Vi ägnar oss alltför mycket åt att diskutera varje trafikalternativ för sig utan någon riktig totalanalys. En sådan ensidig och avgränsad debatt kan lätt leda oss på fel vägar.

För centern är det två målsättningar som är mycket väsentliga för den framtida trafikpolitiken.

Först och främst betonar vi trafikpolitikens stora regionalpolitiska betydelse. Det finns alltså anledning att fråga sig om regeringens vägpolitik har någon regional profil. Det är den första frågeställningen som jag vill analysera i den här debatten.

Den andra viktiga frågeställningen gäller miljöpolitiken. Styr trafikpolitiken verkligen av några miljöpolitiska värderingar? I mitt inlägg vill jag granska huruvida regeringen har några miljöpolitiska ambitioner för vägpolitiken.

Låt mig börja med de regionalpolitiska utgångspunkterna. De stora tätortsregionerna i vårt land har tillgång till mycket täta flygförbindelser med hög service. Detta är också naturligt, eftersom de har bra underlag för flyg. Det finns alltså ingen anledning att kritisera detta. Samma tätortsregioner har tillgång till en omfattande lokal och regional kollektivtrafik med förbindelser som ger tillgång till trafik upp till var femte minut i t. ex. Stockholms centrala delar. Det finns heller ingen anledning att invända mot denna relativt goda kollektivtrafik. Många skäl talar för den. Det finns också många skäl för att utveckla och förbättra kollektivtrafiken i dessa områden.

Ur regionalpolitisk synpunkt är problemet att man i stora delar av vårt land inte har tillgång till goda flygförbindelser eller lokal och regional kollektivtrafik. I praktiken har hundratusentals människor i Sverige inte någon som helst möjlighet att ta sig till eller från arbetet med kollektiva trafikmedel. Det finns helt enkelt inte underlag för kollektivtrafik i alla delar av vårt land. I sådana områden är bilen det enda möjliga alternativet. För alla dessa människor är vägstandarden av stor betydelse. Sakligt sett har man mycket goda skäl att kräva ett hyggligt vägnät. Detsamma gäller också i mycket hög grad näringslivets transporter i dessa områden.

I regioner som saknar förutsättningar för en bra kollektivtrafik får människorna och företagen finna sig i att bära betydande kostnader för bil och vägskatter. Dessutom får människorna solidariskt hjälpa till med att via skatten – det gäller då statsskatten, landstingsskatten och kommunalskatten – subventionera kollektivtrafiken i Sverige. Det är betydande insatser som görs. Ca 8 miljarder kronor per år går nämligen till kollektivtrafiken. En normalinkomsttagare kan få betala totalt ca 2 000 kr. per år i skatt till en kollektivtrafik som han inte har en chans att utnyttja. Det är den verklighet som gäller för många människor, och därmed även i många områden i Sverige. Den verkligheten kan vi inte blunda för.

Enligt centerns uppfattning borde människorna i dessa regioner åtminstone ha tillgång till ett bra vägnät. Så är tyvärr inte fallet. I stora delar av vårt land har vi tusentals mil grusväg som är av 1800-talsstandard. Vi har även

belagda vägar som är mycket dåliga. Detta svaga vägnät utgör självfallet ett allvarligt hinder för en positiv utveckling i dessa regioner.

Vad gör då regeringen för att förbättra vägnätet i de områden som har de sämsta vägarna? Ja, regeringen har försökt att göra ett stort nummer av det nya bärighetshöjande anslaget. Jag kan gärna medge att det är ett steg i rätt riktning. Det överensstämmer nästan helt med centerns förslag från förra året.

Detta nya väganslag kan bli ett värdefullt regionalpolitiskt inslag i den samlade trafikpolitiken – men endast under förutsättning att samma regioner inte får sänkta väganslag när det gäller andra områden. Tyvärr tycks regeringen vilja dramatiskt försämra anslagen i stora delar av landet under den närmaste tioårsperioden i fråga om byggandet av vägar. I flera län kommer de totala väganslagen att kraftigt minska, i jämförelse med väganslagen under den gångna tioårsperioden. Kalmar län är *ett* av de län där väganslagen nästan halveras. De försämrade anslagen till vägbyggande gör att de områden drabbas som har det sämsta järnvägsnätet och en relativt svag kollektivtrafik.

Vad är då detta för regionalpolitik? Ja, i praktiken satsar regeringen ännu mer vägpengar på områden som har en bra flygtrafik och stora subventioner till kollektivtrafiken. De områden som saknar bra flygtrafik och kollektivtrafik blir ännu fattigare när det gäller vägpengar. Detta är ingenting annat än en upp- och nedvänd regionalpolitik på vägområdet. De områden som redan har bra kommunikationer får ännu mer vägpengar. I de områden som har vägar som är av 1800-talsstandard får man finna sig i att leva med dessa vägar även i framtiden. Med en sådan politik kan det inte bli lätt att stimulera näringslivets utveckling i dessa områden av vårt land.

Det är därför litet fräckt av regeringen att hävda att man har regionalpolitiska ambitioner på vägområdet. Ambitionerna är ju nu mer centralistiska än de har varit på länge. Därför har vi i centern goda skäl att reservera oss mot inriktningen av den förda vägpolitiken och av den vägpolitik som planeras för framtiden. Åtskilliga av de motionärer som har argumenterat för enskilda vägförbättringar borde rösta för reservation nr 1. Det är endast genom att rösta för den inriktning av vägpolitiken som där anges som motionärernas önskemål kan tillgodoses.

Vi anser det vara nödvändigt att vägpolitiken får en klar regionalpolitisk profil. Konkret pekar vi på att anslaget för underhåll och drift av statliga vägar i ökad utsträckning borde inriktas på det svagaste vägnätet. Ett bifall till reservation nr 2 skulle innebära att åtskilliga av de motionärer som har yrkat på en upprustning av vägnätet i olika delar av vårt land får sina önskemål tillgodosedda.

Låt mig sedan analysera regeringens miljöpolitiska ambitioner på vägområdet. Det är sannerligen svårt att se någon riktig vilja när det gäller att ta större miljöhänsyn på vägområdet. Regeringens motorvägsbygge söder om Uddevalla är ett skrämmande exempel på bristande intresse för miljöfrågorna.

Företrädare för opinionsgruppen Rädde Bohuslän – såvitt jag förstår rör det sig om representanter för alla partier – uppvaktade trafikutskottet i vintras. De redovisade då starka skäl mot den aktuella sträckningen av

motorvägen. Gruppen var konstruktiv i sin föredragning och pekade på alternativ som av miljömässiga hänsyn var bättre. Man redovisade tänkbara och, såvitt jag kunde förstå, mycket realistiska alternativ till investeringar i bättre vägar i det aktuella området.

Opinionsgruppen representerade stor sakkunskap på miljöområdet. Därför borde det vara angeläget att låta myndigheterna pröva det miljövänligare alternativ som gruppen förordade. I motion T202 pekar Kjell A. Mattson och Elving Andersson på de goda skäl som föreligger för att motorvägsförslaget på sträckan Stora Höga-Uddevalle omprövas. Motionärerna pekar på möjligheterna att ge vägen en östligare sträckning, som skulle kunna ge det s. k. Trestadsområdet bättre vägalternativ. Eftersom det i olika delar av landet råder en skriande brist på pengar till angelägna vägförbättringar, borde det vara en självklarhet att man prövar hur man bäst löser vägfrågorna i en hel region. En sådan prövning är särskilt viktig när så stora investeringar skall göras som i det aktuella fallet. Det ekonomiska ansvaret i fråga om vägplaneringen måste vara sådant att de väginvesteringar som vi satsar på ger bästa möjliga resultat. Därför har vi i centern anslutit oss till motion T202, där tanken framförs att frågan om en östligare sträckning seriöst borde prövas, innan definitivt beslut fattas om den aktuella väginvesteringen. Självfallet inser vi att betydande investeringar måste göras i det aktuella vägnätet i Bohuslän.

Jag har redan pekat på att det finns starka ekonomiska skäl för att pröva andra alternativ när det gäller de aktuella vägprojekten. Det av regeringen förordade motorvägsbygget på en sträcka av två mil kostar nästan 700 milj. kr. Det är nästan ofattbara kostnader. I flera stora län får man enligt det nya vägplanerna vänta kanske 20–30 år, innan man får så här mycket pengar till investeringar i hela länets vägnät. Det vore ekonomiskt lättsinne att inte pröva möjligheterna till mera rimliga investeringskostnader för enskilda vägbyggen. Bohuslän behöver säkert fler väginvesteringar än den här aktuella investeringen. I trafikutskottet har vi i centern därför dragit slutsatsen att frågan om det aktuella motorvägsbygget bör omprövas. Man bör då utgå från såväl miljömässiga som ekonomiska faktorer. Av dessa skäl yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Kommunikationsministern upprepar gång på gång i den trafikpolitiska debatten att trafikpolitiken måste få en starkare och klarare regional- och miljöprofil. Det låter bra. Men när man studerar den faktiskt förda politiken, är det svårt att se hur detta budskap skall kunna bli trovärdigt.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 2, 3 och 6.

Övriga frågor i betänkandet kommer Anna Wohlin-Andersson att ta upp i sitt anförande.

Anf. 42 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Vpk var först här i riksdagen med att varna för den EG-anpassning som nu pågår för fullt i Sverige. Förspelet var ett användande av mycket vackra ord och begrepp inom Norden och mellan de nordiska länderna, där det talades om harmonisering, anpassning osv. Det var bara ett förspel till det som komma skulle när det väl syntes i öppen dager. Där ligger

begrepp som landsvägens totala frihet för de stora åkarintressena i Västeuropa tillsammans med exportnäringen i Sverige, typ P. G. Gyllenhammars Volvokoncern, mycket nära den lovsång till bilismens fromma som vi alldeles nyss hörde från talarstolen, där det moderata språkröret Görel Bohlin framförde sådana synpunkter.

Det värsta är att regeringen, herr talman, utan att använda samma lovsång i ord, faktiskt håller på att anpassa Sverige till ett sådant här trafik- och transportpolitiskt nät inom EG.

Anledningen till att vpk har agerat på detta sätt är både regionalpolitisk och miljöpolitisk. Gösta Andersson har här tagit upp några av de viktiga skäl som ligger bakom vårt sätt att se på trafikpolitiken i Sverige.

Det är helt orimligt att säga ja till ett belopp på nära 700 milj. kr. till en motorvägsstump på 2 mil, samtidigt som man inte unnar SJ, som står för den miljövänligaste trafiken i detta land, 25 milj. kr. för att hjälpa landets pensionärer att åka billigare på tåg. Vad är detta för politik?

Tack och lov ökar miljömedvetandet i landet och också kunskapen om de nära sambanden mellan trafikpolitiken och miljöpolitiken. Jag satt alldeles nyss och tänkte: Vart har Birgitta Dahl tagit vägen? Hon är helt tyst. Hon har alltför länge fått fungera som regeringens radikala skylt, på samma sätt som kommunikationsministern i ord använder begrepp som "miljöhänsyn och regionala hänsyn", som skall styra trafikpolitiken. Detta börjar mer och mer likna humbug.

Om denna motorväg byggs i Bohuslän kommer den att vara sista spiken i kistan när det gäller skogen i västra och sydvästra Sverige. De flesta som i dag är miljöaktiva känner mycket väl till detta.

Herr talman! Jag fick alldeles innan jag gick in i kammaren ett brev från en grupp miljöaktiva och miljöengagerade människor i min egen kommun som jag skall be att få läsa upp:

"Här i Mark har vi haft en kurs i ABF:s regi om miljöförstöringen, bl. a. luftföroreningen och försurning, och sambandet där emellan. Vi har haft Bo Landins bok 'Om träd kunde gråta'. Vi har gått ut och tittat på skogarna, och funnit oroande tecken på skogsdöd. Vi har inte funnit några helt friska barrträd, men även lövträden är i dålig kondition. PH-värden har studerats och vi har uppmätt så låga värden som 3,6 i smältvatten. Det är 1000 ggr. lägre än normalt, och kan innebära försurningschocker i sjöar och vattendrag så att all fisk dör.

Vi har blivit mycket oroade. Vad innebär denna traddöd för oss människor? Ska våra barn och barnbarn klara sin hälsa? Och ska det finnas skogar och djur och vacker natur för dem att glädjas åt i framtiden?

Vi protesterar mot att detta ska få fortgå, och vi är undrande och förbittrade över den politik som går ut på att lägga ned järnvägar och istället satsa på nya stora dyra motorvägar. Alla är väl medvetna om hur stor andel i miljöförstöringen som den alltmer utbredda biltrafiken har, och att inte ta itu med detta omedelbart är ett brott mot människor och miljö. Det blir billigare i längden att frakta gods på järnvägen än att låta tunga bilar köra sönder vägar och förstöra vår miljö.

Vi fordrar, satsa på kollektiv trafik! Satsa pengar på järnvägsnätet, där

finns energi och möjligheter. Ta gärna militärens anslag. Dyrbara JAS-plan och robotar kan vi klara oss utan, men inte en ren natur.

Politikerna här i Mark går i dagarna ut för att titta på skogen. Vi uppmanar riksdagsledamöter att göra detsamma innan ni tar beslut som ytterligare fördärvar miljön."

Herr talman! Jag vill, innan jag yrkar bifall till de reservationer som vpk står för, ställa ett par raka frågor till några av dem som har varit uppe eller skall gå upp i talarstolen, bl. a. Görel Bohlin och Olle Östrand: Har ni gjort några studiebesök i den svenska skogen? Är ni medvetna om vad som händer med den skånska lövskogen och att den kommer att få den slutgiltiga knäcken om Scandinavian Link fortsätter att byggas?

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4 och 9. Jag återkommer i debatten.

Anf. 43 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Den trafikpolitiska debatten har blivit allt intensivare under senare tid. Eftersom vägarna är det viktigaste transportsystemet i Sverige är det givetvis naturligt att de ägnas alldeles speciell uppmärksamhet. Ungefär 50 % av godstransportarbetet och nära 90 % av persontransportarbetet utförs på vägarna. Att intresset för vägfrågorna är stort även här i riksdagen har talare tidigare intygat, och det bevisas av att antalet motioner som berör vägarna ökar för varje år. Förra året väcktes 63 motioner, och i år har det väckts hela 74 motioner i anledning av detta vägbetänkande.

I det stora hela är utskottet relativt överens om vägpolitikens inriktning. Det råder också rätt stor samstämmighet kring anslagsfrågorna. Väganslagen har fått en mycket positiv behandling i årets budget. Jag tänker då närmast på det extra anslaget för bärighetshöjande åtgärder; som utöver ordinarie vägbyggnadsmedel rör sig om hela 5 750 miljoner under en tioårsperiod, varav över 4 000 miljoner kommer att investeras i skogslänen. Eftersom jag själv bor i ett av skogslänen tar jag naturligtvis emot detta med största tacksamhet. Jag skall återkomma till detta anslag litet senare.

Enligt 1979 års trafikpolitiska beslut är målet för väghållningen att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande transportstandard till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Denna målsättning har regeringen konkretiserat för väghållningen i några delmål. Väghållningen skall syfta till att förverkliga dessa mål.

Det första målet är att upprätthålla standarden på vägnätet. Vägunderhållet skall alltså täcka den årliga förslitningen. Det andra målet är att genom särskilda insatser återställa förslitna delar av vägnätet till en från allmänna synpunkter acceptabel standard. Med andra ord bör det eftersläpande vägunderhållet återhämtas under de närmaste 10–15 åren. Det tredje målet är att öka serviceåtgärderna på framför allt det lågtrafikerade vägnätet. Det gäller i första hand insatserna beträffande vinterväghållningen.

Utöver dessa tre delmål har regeringen också uppställt ett fjärde mål, som innebär att huvuddelen av vägnätet förstärks genom särskilda insatser, så att det kan upplåtas för de fordon som sedan den 1 juli 1986 är tillåtna enligt de viktbestämmelser som gäller för gränsöverskridande trafik inom EG.

Herr talman! Miljöfrågorna får större och större betydelse i planeringsprocessen. Mot den här bakgrunden förslås i en särskild proposition om

ändringar i miljöskyddslagen m. m., som senare kommer att behandlas av riksdagen, att väglagen kompletteras med krav på att den för byggande av väg föreskrivna arbetsplanerna också skall innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. Regeringen har vidare för avsikt att besluta att fastställandet av de tioåriga vägbyggnadsplanerna i fortsättningen skall ske efter samråd med naturvårdsverket och med rätt för verket att överklaga sådana planer till regeringen. Genom detta får vi en garanti för att miljöproblemen kan elimineras i ett tidigt skede av vägplaneringen.

Transporterna kommer också att få större och större betydelse för näringslivets utveckling. Rationaliseringssträvandena inom industrin kommer även under de närmaste åren i hög grad att inriktas på att åstadkomma en effektivare materialadministration. I denna rationaliseringsprocess kommer transporterna att spela en central roll. Distributionskostnaderna uppgår redan i dag till ungefär 50 % av en varas slutliga pris inom många branscher. I 1990-talets högautomatiserade miljö bedöms distributionen helt dominera kostnadsbildningen. Högpriesterande transportsystem med täta förbindelser och garanterad tidsprecision kommer mot den bakgrunden att bli ett allt viktigare konkurrensmedel inom stora delar av näringslivet. På motsvarande sätt kan bl. a. övergången till det s. k. informationssamhället väntas medföra ökade anspråk på persontransportsystemet. Kontakt- och resintensiva verksamheter kommer att svara för en allt större del av sysselsättningen, samtidigt som förändringar i fråga om förvärvsfrekvens och arbetstider skapar nya resmönster och resbehov. Även vägstandarden måste naturligtvis anpassas till denna utveckling.

Eftersom EG är en mycket stor marknad för svensk industri, är det också viktigt att vi här i Sverige anpassar våra viktbestämmelser till vad som gäller och kommer att gälla inom EG.

Det är glädjande att regeringen nu föreslår ett tioårigt investeringsprogram på hela 575 miljoner per år utöver ordinarie vägbyggnadsmedel för bärighetshöjande åtgärder. Speciellt glädjande är det, som jag tidigare sagt, att över 400 miljoner av dessa per år kommer att investeras i skogslänen. På detta sätt får det här investeringsprogrammet en mycket positiv regionalpolitisk inriktning, och det kommer då i första hand att underlätta skogsindustrins transporter. En positiv utveckling för skogsnäringen har givetvis mycket stor betydelse för sysselsättningen i framför allt skogslänen. Jag tycker att Viola Claesson, som är så stark motståndare till att vi höjer bärigheten på vägarna, skall tänka på det!

Herr talman! Trots att det råder en stor samstämmighet i utskottet, har det ändå fogats ett antal reservationer till betänkandet, som jag nu något skall kommentera.

När det gäller centerns och vpk:s krav på en mer decentralistisk inriktning av vägpolitiken och på att den skall få en starkare regionalpolitisk profil, vill jag betona att det ändå är få områden inom samhällsplaneringen som är så decentraliserade som just vägplaneringen. Här har ju kommuner och länsmyndigheter ett avgörande inflytande på prioriteringen. De beslutar t. o. m. själva när det gäller byggande av länsvägar. Sedan kan väl ingen förneka, Gösta Andersson, att årets väganslag, som jag tidigare nämnde, har en klar regionalpolitisk profil.

Det är givet att våra vägar har stor betydelse för människorna i glesbygden. Det var mot den bakgrunden som vi beslutade om 1978 års länstrafikreform, som skulle förbättra möjligheterna för människorna i glesbygd att åka kollektivt. Den reformen har inneburit att just människorna som bor i glesbygden har fått en bättre kollektivtrafik. Det finns exempel på att resandet i just dessa bygder har ökat med mellan 50 och 100 %, beroende på större turtäthet och bättre kollektivtrafik över huvud taget. Det kommer naturligtvis dessa människor till godo.

Samtidigt är det naturligtvis riktigt att det ändå finns många människor som inte har tillgång till kollektivtrafik. Det är mot den bakgrunden som vi har behov av tillgång till bra vägar. Ingen kan förneka, Gösta Andersson, att det under en hel del år har satsats mycket stora belopp på vägbyggande just i glesbygd bl. a. av arbetsmarknadspolitiska skäl.

Gösta Andersson anförde att bygnadsanslagen nu skärs ned mycket kraftigt och att det kommer att drabba många län. Det är riktigt att vägverket tidigare fick planera inom en ram på 1,5 miljarder kronor per år och att ramen nu ligger på en miljard. Men anledningen till att vi gick upp till 1,5 miljarder var att vi ville förbättra sysselsättningsläget 1982 när vi kom tillbaka till regeringsmakten. Dels hade ni då kört ekonomin i botten, dels hade vi en mycket hög arbetslöshet. Därför satsade vi under åren 1982, 1983, 1984 och även 1985 mycket pengar på just vägbyggande, framför allt i glesbygden, för att förbättra sysselsättningen. Det bör man ha i minnet. Men i dag är sysselsättningssituationen långt ifrån lika besvärande. Därför har vi av statsfinansiella skäl skurit ned detta anslag. Men det ligger ändå på över en miljard per år.

När det sedan gäller centerns och vpk:s reservationer mot utbyggnad av väg E 6 som motorväg på delen Stenungssund fram till Ljungskile kan man, som jag ser det, inte tolka det hela på annat sätt än att det är en allmänna motvilja mot motorvägar – och kanske vägar över huvud taget – som har föranlett de här reservationerna. Men det är ju fel att påstå, som centern gör i sin reservation, att medel på det här sättet dras bort från ordinarie väganslag. Den föreslagna investeringen skall finansieras inom en rörlig kredit vid riksgäldskontoret och belastar det ordinarie anslaget för budgetåret 1987/88 på 1 020 milj. kr. med endast fem miljoner per år.

Sedan tog jag faktiskt tid på klockan för att se när Viola Claesson första gången skulle nämna P. G. Gyllenhammar. Det tog inte mer än 6 sekunder.

Man kan ha vilken uppfattning som helst om P. G. Gyllenhammar och det svenska näringslivet, man kan ha väl ändå några förtjänster, eftersom han har råkat bli chef för Sveriges största företag – en industri som sysselsätter ungefär 60 000 människor, varav den största delen bor i den valkrets som Viola Claesson representerar.

Skall vi klara miljöfrågorna i detta land, Viola Claesson, måste vi se till att vi har konkurrenskraftig industri. Och om en industri skall vara konkurrenskraftig förutsätter det att den har tillgång till goda och effektiva transporter. Då kan vi inte föra en politik som innebär avskaffande av bilar och vägar – utan i stället skall vi försöka förbättra vägarna och förbättra våra bilar, så att vi får en renare miljö. Vi får katalytisk avgasrening 1989. Det är ett steg på vägen. Men det räcker inte. Vi har kvar problemet med de

dieseldrivna fordonen. Vi måste se till att få helt andra motorer som även eliminerar avgasutsläppen totalt sett. Det är en stor utmaning till bilindustrin att utveckla motorer och avgasrening även för de dieseldrivna bilarna. Om vi vill behålla vår levnadsstandard och förbättra den måste vi, Viola Claesson, gå den vägen och förbättra miljön.

Så kan jag för Viola Claesson intyga att om det är någon människa i den här riksdagen som vistas mycket ute i skogen så är det den som för närvarande står i talarstolen.

I fråga om bidragen till drift av kommunala vägar och gator är splittringen inom borgerligheten total. Där vill moderaterna minska anslagen med 100 milj. kr., centern vill vara värre och minska med hela 200 milj. kr., medan folkpartiet inte yrkar någon reducering av det här bidraget. Personligen tror jag att anslaget är väl avvägt.

När det sedan gäller bidrag till byggandet av kommunala vägar och gator är det endast moderaterna som vill minska anslaget med 70 milj. kr. Jag tror att även det här anslaget är väl avvägt.

Jag vill också påminna om att man håller på att se över hur väghållningsansvaret skall fördelas mellan stat, kommun och enskilda, och eftersom ett förslag skall komma under detta år bör vi avvakta det.

År 1985 införde vi ett nytt differentierat bidragssystem för den enskilda väghållningen. Avsikten var att det skulle ge en rättvisare fördelning av medlen. Nu vill centerpartiet återinföra det gamla bidragssystemet. Men, Gösta Andersson, jag tror att det system vi har är rättvisare. Det kan exempelvis inte vara riktigt att ge 70 % i statsbidrag till en enskild väg, exempelvis ut till ett sommarstugeområde.

Så kommer vi till de bärighetshöjande åtgärderna som jag tidigare varit inne på. EG är vår viktigaste exportmarknad, 50 % av vår export går till EG. Då är det viktigt att vi så långt det går försöker anpassa våra viktbestämmelser till vad som gäller för EG. Och varför vill vi göra det? Jo, för att försöka bibehålla den svenska industrins konkurrenskraft. Det är speciellt viktigt i Norrlandslänen. Viola Claesson sade att en höjning av fordonsvikterna inte är någon regionalpolitisk satsning. Men det är en stor regionalpolitisk satsning, eftersom vi i och med detta ökar den norrländska industrins konkurrenskraft. Det är samtidigt miljömässigt bra, eftersom det kommer att behövas ett mindre antal bilar för att transportera samma volym.

Centerreservationen ville öka det särskilda anslaget för bärighetshöjande åtgärder med ytterligare 200 milj. kr. med motsvarande minskning av bidraget till drift av kommunala vägar och gator. Det kan väl inte ses som annat än ett uttryck för att man vill stryka de motionärer medhårs som har velat använda de här pengarna till bärighetshöjande åtgärder över hela Sverige. Skulle man göra på detta sätt skulle den regionalpolitiska profilen av investeringsprogrammet i stort sett omintetgöras, och det säger vi från utskottsmajoriteten bestämt nej till. Bärighetsproblem i övriga delar av landet får beaktas av vägverket vid fördelningen av de medel som tillfaller de län som ligger utanför skogslänen.

Herr talman! När det så gäller den moderata och folkpartistiska reservationen, som tar upp fördelningssystemet för väganlagen, måste jag tyvärr säga att det är den mest storstadsinriktade reservation jag har sett på mängden god

dag. Skulle avkastningen vara vägledande vid fördelning av väganslagen, då skulle ju alla medel i första hand gå till storstadsregionerna, för avkastningen är naturligtvis som störst där trafiken är som tätast. Här finns det inte mycket av regionalpolitiskt tänkande kvar, varken i moderata samlingspartiet eller i folkpartiet. Det skulle vara intressant att få höra Gösta Anderssons uppfattning om denna reservation. Centerpartiet vill ju gå åt rakt motsatt håll. Här har ni helt oförenliga ståndpunkter.

Görel Bohlin tog upp Stockholmsområdet i ett långt avsnitt och hävdade att anslagen till Stockholmsområdet varit för små. Visserligen bor det många människor inom Stockholmsområdet men de bor på en mycket liten yta av Sverige, och vi måste ju ha ett vägplaneringssystem som fördelar vägpengarerna så att de kommer hela Sverige till godo och inte bara storstadsområdena.

Herr talman! Med detta vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 44 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! I den senare delen av sitt anförande tog Olle Östrand upp den reservation nr 11 där vi vill ha ett fördelningssystem som i större utsträckning tar hänsyn till avkastningskravet. Vi framhåller bl. a. hur diskriminerad Stockholmsregionen har blivit under ett stort antal år. Om man räknar på ackumulerade väginvesteringsbelopp i förhållande till antalet bilar under åren 1980–85 har Stockholms län fått 1 500 kr. per bil, medan norra Norrland – AC- och BD-län – har fått 6 000 kr. per bil. Det är en avsevärd skillnad. Anslaget till Stockholmsregionen har procentuellt sett minskat samtidigt som trafiken har ökat, och som jag sade i mitt tidigare anförande har Stockholmsregionen blivit ett lås för trafiken i hela landet. Det drabbar t. ex. företag från hela Norrlandskusten som skall till eller igenom Stockholmsregionen.

Vägarna i Stockholmsregionen är dessutom så dåliga att de måste förbättras. Stockholms län har den högsta olyckskvoten i hela landet, och det sammanhänger delvis med att vägsystemet inte är bra. Det är en mycket stor skillnad mellan olycksfrekvensen i Stockholm och Stockholms län jämfört med landet i övrigt.

Olle Östrand tog också upp vårt förslag till minskning av anslaget till statliga och kommunala vägar. Motivet till vårt förslag om neddragning av anslaget är att vi tycker att man skall spara på kommunsektorn. Vi har mycket noga undersökt om vårt förslag är genomförbart. Vi har alltså tagit reda på i vilken utsträckning staten genom vägverket har en sorts avtal med kommunerna, och vi tycker att det anslag vi föreslår är lagom stort. Dessutom är mitt tips till Olle Östrand att nästa års proposition skall innehålla förändringar över huvud taget beträffande dessa anslag.

Anf. 45 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Vilka slutsatser skall man egentligen kunna dra av Olle Östrands anförande? Han gav mycket klara besked på en avgörande punkt, nämligen att flera regioner och län i Sverige kommer att få inrikta sig på dramatiskt sänkta väganslag under den närmaste tioårsperioden. Han hade ingen invändning mot att detta är en realitet. Det är då fel att göra ett stort nummer av de bärighetshöjande anslagen. Den faktiska verkligheten är att

de här länen förlorar mer pengar på investeringsidan på vägområdet. Då är de ändå inte hjälpta utan har kommit i ett sämre läge än tidigare.

Olle Östrand ger i praktiken alla pendlare som har dåliga vägar och den egna bilen som det enda alternativet att ta sig till och från arbetet beskedet att de får leva med dessa vägproblem under överskådlig tid. Litet tillspetsat kan man säga att Olle Östrand grusar deras förhoppningar om att också deras vägsatser skall ge utdelning i bättre vägar.

Om nu Olle Östrand har svårt att tro på centerpartister kan han ju läsa motionen från de egna partivännerna i Älvsborgs län. Den motionen är ett utmärkt exempel på den oro som vägmyndigheter, länsstyrelser och andra myndigheter känner över investeringsidans utveckling på vägområdet under den närmaste tio årsperioden. I Älvsborgs län visar man på att man kommer att få ställa in sig på att avbryta arbetet på angelägna vägobjekt och att man får finna sig i att genomföra dem någon gång på andra sidan 2000-talet. Samma oro har vägmyndigheterna i mitt eget län. Kalmar län, givit uttryck för.

I Älvsborgs län pekar man på att man har ett investeringsbehov på nära 1 500 milj. kr. men man får en tilldelning för den närmaste tioårsperioden på 200 – 300 milj. kr. Det ger en bild av hur allvarligt problemet är ute i den faktiska verkligheten, ute i länen, där man känner behovet av vägförbättring.

Anf. 46 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Efter hand lär man känna människorna lite närmare, särskilt när de står i talarstolen och lämnar information om vad de brukar göra när de är lediga. Så har vi t. ex. fått veta att Olle Östrand är en skogsmänniska – är det någon som är ute mycket i skogen så är det Olle Östrand. Men jag tror att Olle Östrand något har missuppfattat vad jag här har försökt säga. Jag talade inte om att bara vara ute i skogen – jag talade om att studera förändringarna i naturen, så som människorna i Mark gjort och berättat om i sitt brev.

Jag vill rikta en allvarlig uppmaning till Olle Östrand att komma till oss i Västsverige och titta på hur förödda våra skogar redan är. De tål inte mer av bilavgaser – det är så enkelt.

Jag har många gånger när vi har diskuterat trafik- och transportpolitiken blivit besviken, för att inte säga förbittrad, över bristen på ideologi i debatten. Särskilt besviken anser jag att jag har rätt att vara på socialdemokraterna. Vad Olle Östrand här igen upprepar är den gamla vanliga visan, som inte så mycket skiljer sig från t. ex. moderaternas och högerkrafternas argumentering. Det handlar om att anpassa trafik- och transportpolitiken till kapitalet. Det handlar om att anpassa den till de behov av helt ny teknologi när det gäller distribution, kostnadsbilder och annat som näringslivet uppvisar. Men handlar det då inte alls om hur människorna här i landet har det? Kan det aldrig vara på befolkningens villkor som politiken bedrivs här i landet? Det är dithän jag syftar med den trafik- och transportpolitik som jag pläderar för.

Så till P. G. Gyllenhammar. Jag har inte det minsta emot P. G. Gyllenhammar som person. Varför skulle jag ha det? Det är inte därför jag nämner P. G. Gyllenhammar. Han är en av de viktigaste exportkoncerncheferna här i landet. I dag kan han knäppa med fingrarna och få en bit motorväg för en

miljard av den svenska regeringen och riksdagen. Jag tänker på den enorma makt som ligger hos t. ex. Volvokoncernen, när den kan styra miljö- och trafikpolitiken i landet. Tänker aldrig Olle Östrand och socialdemokraterna i sådana banor? Det är ju ännu mer förskräckande!

Jag moraliserar inte över hur kapitalets män agerar – det finns ingen anledning att göra det. Sådan är ju kapitalismen, Olle Strand. Men närmandena till Västeuropa visar vilken politik i övrigt Sverige är på väg emot. Inom EG-länderna är det i dag en katastrofal klyfta mellan olika områden. Klyftan ökar mellan storstadscentra å ena sidan – jag tänker då på alla de behov som storstadscentras befolkning inte får tillgodosedda; det finns rena slummen i dessa storstadscentra – och landsbygd och gamla industriorter å den andra. Den utvecklingen går vi emot i Sverige också.

Anf. 47 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Först några ord till Görel Bohlin, som hade räknat fram att stockholmarna fått 1 500 kr. per bil under de senaste åren och norrbottningarna 6 000 kr. per bil. Jag återkommer till att vi ökade väganslagen rätt väsentligt åren 1982–1984 och även under 1985 för att förbättra sysselsättningen. Och eftersom sysselsättningsproblemen var som besvärligast i andra regioner än i Stockholmsområdet gick huvudparten av anslagen naturligtvis då till övriga delar av landet.

Dessutom har man i Stockholmsområdet inte haft planer färdiga. Man har över huvud taget haft svårt att bestämma sig när det gällt kringfartsleder osv. För Stockholmsregionens del är det viktigt att ni under nästa planeringsperiod är mer på alerten än ni har varit tidigare.

Gösta Andersson talade om en dramatisk minskning av byggnadsanslaget. Det var ett enigt utskott som stod bakom det förslaget förra året, och Gösta Andersson och centern har i år inte föreslagit ett öre mer till ökat byggnadsanslag. Anser ni att det är fråga om en dramatisk minskning av byggnadsanslaget skulle ni väl ha föreslagit en ökning! Det har ni inte gjort. Det går inte ihop.

Det är klart att vi skall skydda miljön, Viola Claesson. Men vi har skilda synsätt på hur man skall skydda miljön – tyvärr. För att kunna få till stånd en bättre miljö måste man enligt vårt sätt att se få pengar för att utföra de åtgärder som fordras för en bättre miljö. Vi kommer inte ifrån det faktum att vi i vårt land har ungefär 400 000 km vägar, och vi har ungefär 11 000 km järnväg. Därför kan järnvägen aldrig bli ett alternativ till landsvägen – de båda transportsätten måste komplettera varandra.

Det har under senare år vidtagits en rad åtgärder för att föra över tyngre transporter från landsväg till järnväg, och det har i stor utsträckning lyckats. men mycket återstår att göra.

Anf. 48 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Olle Östrand sade själv i sitt anförande att näringslivets behov av goda vägar är mycket viktigt och att näringslivet är grunden för vår välfärd. Om det är Olle Östrands uppriktiga mening föreslår jag bifall till reservation 11, eftersom en ändring av prioriteringssystemet på det sätt som vi föreslår skulle ge mera pengar till de delar av landet där trafikintensiteten

är som störst och där vi har en sådan befolkningstäthet och ett sådant näringsliv att vi behöver bättre vägar.

Vad gäller siffrorna om den dåliga utvecklingen av Stockholmsregionens andel av väganslagen vill jag säga att det inte är jag som har räknat fram dessa siffror utan trafikprofessorn Bo Björkman.

En liten synpunkt på miljöfrågorna. Olle Östrand nämnde i sitt anförande att en förbättring av miljön skulle innebära en utmaning för bilindustrin. Jag tror på tekniken, Olle Östrand, och tror att man klarar uppgiften att förbättra bilarna så att utsläppen av avgaser kan minskas. Avgasutsläppen från en bil som går på tomgång är utan katalytisk avgasrening 100 %, men enbart 20 % när den är i rörelse. Dessa siffror säger en hel del om hur viktigt det är att bygga bort flaskhalsar i trafiksystemen, så att en jämn hastighet kan hållas. I Stockholmsområdet borde genom på utformningen av trafikmiljön en rad flaskhalsar kunnat undvikas, trots att trafiken ökat. Det är därför angeläget, inte bara i Stockholmsområdet utan generellt sett, att man inriktar sig på att försöka bygga bort flaskhalsar som nu gör att trafiken inte kan flyta jämnt. Det är en av de viktigare miljöåtgärderna.

Anf. 49 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Den poäng som jag försökte få Olle Östrand att förstå är att jag kritiserar den kraftiga omfördelning som sker av medlen till väginvesteringarna under den kommande tioårsperioden, till nackdel för de svaga regionerna i Sverige. Det är ju en dramatisk omfördelning som skett. Mycket tyder på att väganslagen har halverats för ett flertal län.

Så till den miljöpolitiska delen av trafikområdet. Jag är inte riktigt övertygad om att Olle Östrand är medveten om att biltrafiken svarar för en mycket hög andel av luftföroreningarna. Vet han att 70 % av kväveoxidutsläppen, 60 % av kolväteutsläppen och 83 % av koloxidutsläppen kommer från bilismen? Dessa luftföroreningar bör vara en väckarklocka även för Olle Östrand och ge honom anledning till ett självkritiskt nytänkande på trafikpolitikens område, i varje fall i en diskussion om motorvägsobjekt av den storleksklass som behandlas i denna debatt.

Olle Östrand argumenterar ibland nästan så att man skulle kunna tro att han inte känner till att skogen far mycket illa av luftföroreningarna. Vi har snart passerat gränsen för vad naturen tål i form av föroreningar. Att börja agera när skogen redan är död är inte särskilt framsynt. Då är vi för sent ute – krisen är redan över oss. Då hotas tiotusentals arbetstillfällen i näringar med anknytning till skogsindustrin, liksom också en av våra viktigaste exportnäringar. Det är ingen överdrift att säga att vår välfärd står och faller med att vi har friska skogar.

Min fråga blir närmast: Vad vill egentligen Olle Östrand åstadkomma i form av konkreta åtgärder för att minska miljöproblemen inom trafikområdet? Varför talar Olle Östrand inte för en upprustning av järnvägsnätet som ett alternativ till extremt dyra motorvägsbyggen? Varför argumenterar inte Olle Östrand för överföring av tung långväga godstrafik till järnvägen, varigenom trafiktrycket på vårt vägnät kan lättas. Om Olle Östrand gick in för att diskutera dessa frågor skulle jag vara beredd att ge honom en komplimang i den vägpolitiska debatten.

Anf. 50 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste säga att jag blir skrämmd av Olle Östrands argumenterande. Det verkar, precis som Gösta Andersson säger, som om Olle Östrand inte har en tillstymmelse till kunskap om de miljöpolutiska problemen. Det är för sent att i dag säga att vi först skall se till att näringslivet, på dess egna villkor, skall ge oss välfärd i vårt land och att vi sedan skall åtgärda miljön. Än en gång: Skogen i de trakter där jag bor tål inte mer. Det är bevisat av en samstämmig forskarkår i vårt land att ingenting stör och förstör skogen så mycket som bilismen. Jag har aldrig sagt att jag tror att man skulle kunna avskaffa bilismen. Varför skulle man göra det? Men man måste ta ett helhetsgrepp, som inte bara kortsiktigt tillgodoser näringslivets intressen, Olle Östrand.

Med en sådan politik anser jag dessutom att det är fullständigt självklart att säga nej till det dyraste vägprojektet i Sveriges historia: 1 miljard till några mil motorväg i Bohuslän, som är beställda av exportkapitalet i vårt land. Denna motorvägssträcka kommer dessutom att vara dödsstöten för den miljö som vi vill värna om.

Vi vill göra någonting innan det kanske är för sent. Vi vill rädda människor från att dö trafikdöden, och vi vill dessutom rädda skogen. Därför vill vi att vägen inte skall byggas som motorväg. Vi vill på ett sätt som kostar mycket mindre pengar förbättra de livsfarliga vägsträckor som finns i Bohuslän.

Vi vill också satsa på järnvägen i västra Sverige och Bohuslän, eftersom denna är det suveränt mest miljövänliga transportmedel som finns. Men hur lät det när vi helt nyligen diskuterade järnvägspolitiken här i kammaren? Socialdemokratiska företrädare, som först i SJ:s styrelse sagt ja till de krav som SJ har ställt för att få bygga ut järnvägen i landet, gör sig här till talesmän för den socialdemokratiska politiken, vilken innebär ett nej till detta. Vpk fick ensamt försvara SJ:s intressen. Det kallar jag för betongpolitik, Olle Östrand, och jag tror att kampen snart kommer att stå mycket hårdare än hittills emellan Miljösverige och Betongsverige. Jag hoppas att vi vinner den kampen.

Anf. 51 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Hoppas kan man alltid göra, Viola Claesson. Men nu är ju förhållandet det att vi har nått en sådan levnadsstandard i vårt land att var och varannan människa har kunnat skaffa sig en bil. Det tycker vi är bra.

Skall vi förbättra miljön, vilket vi alla är överens om, måste vi göra det inte genom att avskaffa bilismen utan genom att se till att vi får renare avgasutsläpp. Det får vi 1989 på personbilarna, och vi måste jobba för att få renare avgasutsläpp även från den tyngre trafiken. Och vi får bättre miljö på våra vägar om vi förbättrar vägarna.

Jag kan nämna för Viola Claesson att de bärighetshöjande åtgärderna och höjningen av viktbestämmelserna kommer att innebära att färre fordon kommer att frakta samma volymer. Det betyder för skogsnäringsens del att utsläppen minskar med 20 %. Det är ett steg i rätt riktning, men det räcker inte.

Viola Claesson är förmodligen också mycket väl medveten om att det finns olika påtryckningsgrupper här i vårt land. Näringslivet är en påtrycknings-

grupp som ser transportfrågorna utifrån sina utgångspunkter, och det finns andra organisationer som har andra synpunkter på transportnäringen. Vi som politiker måste se allt som rör våra transporter som en helhet.

Från vårt håll sitter vi inte bara och väntar på att någonting skall hända. Är det någon som har drivit miljöfrågorna med kraft, så är det socialdemokratin. De borgerliga partierna – moderaterna, folkpartiet och centerpartiet – kan aldrig, oavsett hur mycket deras företrädare står i riksdagens talarstol och pratar om en god miljö, bedriva en effektiv miljöpolitik, på grund av sin koppling till näringslivet och jordbruket.

När det gäller anslagen, återigen, vill jag säga till Gösta Andersson att det inte kan bli någon dramatisk omfördelning, för riksdagen har inte fattat beslut om någon annan planeringsprocess än den som gäller för närvarande. Så jag utgår ifrån att den miljard som vi kommer att anslå kommer att fördelas enligt samma principer som tidigare. Då kan det inte bli någon dramatisk omfördelning av väganslagen, som Gösta Andersson påstår.

Tredje vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Gösta Andersson och Görel Bohlin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker:

Anf. 52 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Vi har 7 000 mil enskilda vägar i vårt land. Så gott som varenda skogstransport börjar på en enskild väg, och exportinkomsterna från skogen ger Sverige mellan 40 och 50 miljarder kronor. Mjolk- och fodertransporter, skolskjutsar, djurbilar, färdtjänst och turister – allt detta och mer därtill skall fram på det enskilda vägnätet.

Med dagens system får en statlig väg ett anslag på 46 300 kr. i driftbidrag per år och kilometer, en statskommunal väg 21 000 per år och kilometer och en enskild väg 5 400 kr. Med de siffrorna som bakgrund är socialdemokraternas handlande i den här frågan obegripligt. Först sänkte ni bidraget till enskilda vägar 1983. När ni sedan såg hur orättvist det blev, ordnade ni till något så tokigt som den nuvarande regeln om differentierade bidrag.

För det första är systemet oerhört krångligt, nästan omöjligt att genomföra, och för det andra är det djupt orättvist. För löntagare eller företagare som är bosatta utmed enskilda vägar kan bidragssystemet innebära stora ekonomiska skillnader från det ena fallet till det andra. I ett fall kan man ha tur och få sin väg klassad med 80 % statsbidrag. I så fall blir den enskildes bidrag till driften av vägen ganska litet. Har man däremot otur och bor utmed en väg med i huvudsak fritidsboende, kan man få vägen klassad till 40 % statsbidrag. För människor som råkar illa ut blir det att plocka upp 60 % av vägens kostnader ur egen plånbok, och det tvingas de till trots att de betalar sina vägskatter, precis som alla andra.

Olle Östrand säger att det differentierade systemet är rättvisare än det gamla. Han motiverar det med att något större bidrag inte skall ges till vägar som går till fritidshus. Utmed hur många vägar i Sverige. Olle Östrand, finns det enbart fritidshus? Jag vet inte vad ni har för byggnation i Hälsingland, men nog är det så hemma hos oss att så gott som utmed varenda enskild väg

finns det någon eller några åretruntboende, ofta jordbrukare eller småföretagare.

De här människorna, pendlarna eller företagen, får som jag sade betala dels vägs katt lika väl som om de bodde inne i staden, dels i värsta fall 60 % av kostnaden för den enskilda vägen. Pratet om att det systemet är rättvisare är rent nonsens.

Om nu socialdemokraternas tal om jämlikhet inte gäller folk som bor vid en enskild väg, är det anmärkningsvärt men inte förvånansvärt. Men jag vill också fråga moderaternas talesman en sak. Ni säger att ni är emot byråkrati. Hur kan ni då ställa upp på ett sådant här krångligt och urbyråkratiskt system?

Ni moderater säger också att ert parti är det bilvänliga partiet. Men en bil förutan väg är ju som en snickare utan såg, som en målare utan pensel, en bagare utan tråg, för att citera Alice Babs. Vad är er bilvänlighet värd, om ni inte ens vill återställa statsbidraget till de 7 000 milen enskilda vägar till 1983 års värde, vägar som tjänar dem som bäst behöver bilen?

Och inte nog med det. Görel Bohlin säger att väganlaget i stor utsträckning skall gå till vägar där det går mycket trafik och bor mycket folk. Hon får instämmande av folkpartiet. Mot detta vill jag ställa några av vägverkets siffror i årets budgetproposition. Där står bl. a. att 21 % eller 14 000 km av de belagda vägarna är i behov av åtgärder, varav 8 700 km utgör akuta behov.

Där står också att det totala reparationsbehovet för brobeståndet beräknas till 650 milj. kr. och att ca 21 % av vägarna, motsvarande 21 000 km av det statliga vägnätet, årligen blir föremål för bärighetsrestriktioner i samband med tjällossningar, dvs. uttryckt på svenska: de blir avstängda därför att det är tjälskador.

Vi kan konstatera att tjälskador, urdåliga broar och akuta beläggningsskador inte är problem för Stockholmsområdet eller andra stora tätortsområden. Jag vill fråga Görel Bohlin och Olle Grahn: Skall man uppfatta er reservation nr 11 som att ni inte fäster något större avseende vid det mycket stora behov som de mindre vägarna har och som vägverket alltså pekar på?

Vi i centern vill ha tillbaka de statsbidragsregler för enskilda vägar som gällde för budgetåret 1982/83, och dessutom vill vi att anslaget till enskilda vägar höjs med 25 milj. kr. till 432,8 milj. kr. Med det yrkar jag bifall till reservation 8.

Regeringen har, som framgått av diskussionen här i dag, plussat på 500 miljoner på väganlaget till skogslänen, och det är bra. Det har vi inget emot. Men som bl. a. framgår av skrivelser till trafikutskottet från Hallands län, Jönköpings län, Kalmar län, Östergötlands län m. fl. och av en mängd motioner, finns det ett stort behov av upprustning av det svagaste vägnätet även söder om Dalälven. De tre b:na – bärighet, beläggning och broar – är i stort behov av åtgärder även där. För att i någon mån tillgodose detta föreslår vi att vägverket får ytterligare 200 miljoner utöver regeringens förslag, att framför allt användas söder om Dalälven.

Det har talats om miljö här. Olle Östrand sade med stort engagemang att de borgerliga partierna, centerpartiet inbegripet, aldrig kan åstadkomma någon bra miljövård därför att de har en koppling till näringsliv och jordbruk.

Men detta är ju fullständigt befängt. Koppling till näringslivet är det ju ni som har. Det är ju ni som säger ja till den här stora vägen som Viola Claesson och Gösta Andersson har talat om att vi inte vill ha. Det är ni som har kopplingen till det stora näringslivet – det mindre ger ni fullständigt katten i.

Och jordbruket! Hur skulle det här landet se ut, om vi inte hade haft några bönder? Jo, det skulle ha varit skog över nästan hela landet. Några öppna landskap hade inte funnits. Så nog är vi tacksamma för vår koppling till jordbruket i den mån vi har den, och det har vi till stor del.

Så var det då frågan om Blåviksfärjan i Östergötland, som inte är upptagen i någon reservation men som finns i en motion av mig och Marianne Karlsson. Jag har inte tyckt att jag behövde reservera mig, för utskottet har upprepat sitt uttalande från 1981, att "indragning av färjeförbindelser endast bör ske i de fall detta uppenbarligen medför ringa olägenhet för bygden". Vi i Östergötland vet att det skulle vara en mycket stor olägenhet för dem som bor på Torpön och för Boxholms kommun, om man drog in den här färjan. Därför hoppas jag verkligen att regeringen läser utskottets betänkande och tar sitt ansvar för den berörda bygden när man bestämmer om Blåviksfärjans framtid.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 6, som berör de 200 miljonerna.

Anf. 53 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vad beträffar bidrag till den enskilda väghållningen införde vi ett nytt, differentierat bidragssystem 1985, och avsikten med detta system var att det skulle ge den enskilde en rättvisare fördelning av medlen. Och så har det skett, Anna Wohlin-Andersson. Det har blivit en rättvisare fördelning.

Men man bör tillägga att i många fall innebär detta för de enskilda väghållarna att kommunen går in och täcker skillnaden med kommunala bidrag. Ofta får alltså de enskilda väghållarna samtliga sina kostnader betalade. Det är också att notera att centerpartiet står ensamt om den här reservationen, som går ut på att man skall återgå till tidigare system.

När jag i mitt tidigare inlägg nämnde fritidshuset tog jag dem som exempel på det orimliga i att en enskild väg till ett rent fritidshusområde skulle få 70 % i statsbidrag, som ni för er del vill.

Vad gäller anslaget till bärighetshöjande åtgärder är det riktigt att det blir kvar 200 milj. kr. från kommunerna, och man vill därför lägga ytterligare 200 milj. kr. på detta anslag. Det fordrar inte mer pengar, utan det är bara en omfördelning. När man läser motionerna som berör denna fråga märker man att vartenda län i vårt land har blivit skogslän. Men det är ju inte en sådan innebörd man får lägga i begreppet skogslän, utan skogslänen i vårt land är de län som är dominerade av skogsindustrin. Den har genomgått en mycket hård strukturomvandling under de senaste decennierna som har inneburit minskad sysselsättning. De pengar som nu föreslås ingår som ett led i en väldigt kraftig regionalpolitisk satsning just i de län som har dessa svårigheter. Därför kan vi inte pytsa ut pengarna över hela landet.

Herr talman! Till slut vidhåller jag vad jag sade tidigare: Centerpartiets koppling till jordbruket och de övriga borgerliga partiernas koppling till

industrin gör det omöjligt för er att bedriva en effektiv miljöpolitik. Det har vi erfarenhet av. Under de sex år då ni satt i regeringsställning åstadkom ni praktiskt taget ingenting när det gällde miljövärden i vårt land.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Vägpolitiken

Anf. 54 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson tycks tro att det i Stockholms län bara finns goda vägar. Hon talade om den förslitning av vägbanor som finns på annat håll i landet. Jag kan försäkra att det är ett ganska dåligt vägnät i Stockholmsområdet vad beträffar vägbanor. Frostsador har vi även här och spårbildning också. Stockholms län har missgynnats under ett så stort antal år att vägnätet har underminerats.

Det finns också en annan synpunkt på detta. Miljöaspekterna måste vägas in även i Stockholms län. Här finns det flaskhalsar i vägnätet som gör att miljön förstörs enormt, och jag trodde faktiskt att centern åtminstone var miljövänlig.

Stockholms län har den högsta olycksfrekvensen, och det är också beroende på bl. a. vägarna. Här finns en stor landsbygd och ett dåligt kollektivtrafiknät på vissa håll.

Sysselsättningsmedel till vägar ger visserligen en regionalpolitisk avkastning, men nyttoeffekten för hela landet är ganska dålig. Det är därför vi har tagit upp frågan om avkastningen av vägprojekt. Avkastningen på den del av vägsystemet som har en hög trafikintensitet – oftast näringslivstransporter – kommer hela landet till godo, och det måste man ha med i bedömningen.

Sedan vill jag påpeka att vi har ställt oss bakom bärighetspaketet och därmed också bakom kravet på en bärighetsupprustning av vägnätet i landet med speciell tonvikt på vägarna i skogslänen.

Anf. 55 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Först till Olle Östrand: Det kan under inga förhållanden bli rättvisare för dem som bor vid de enskilda vägarna, om man sänker bidraget. Förut betalade de 20 % av sina egna vägkostnader, och det var inte heller rättvist. Nu sänker man bidraget genom att differentiera det och säger att det blir rättvisare. Vi har tagit reda på bestämmelserna, och enligt dem gäller 70 % för väg för fast boende inom landsbygdsområdet. Trafik som alstras från bebodda och verksamma jordbruk hänförs till denna kategori. 70 % är 10 procentenheter mindre än förut. 40 % gäller för väg för fritidsbebyggelse inom byggnadsplanlagt område eller motsvarande som samlar upp utfarter för minst 25 fritidshus. Men centern hävdar att där finns så gott som alltid också permanent boende. Och gör det inte det, är det vår politik att människor skall ut och bo där, för det är ofta mycket bättre för dem än att bo i det överbefolkade Stockholmsområdet.

Jag vet inte hur jordbruket kan komma in i trafiken, men all right. Vill Olle Östrand se det här landet utan jordbruk? Ja eller nej?

Så skall jag vända mig till Görel Bohlin. Hur vill moderaterna egentligen att människor som bor utanför tätorterna skall ta sig fram? Olönsamma järnvägar vill ni lägga ned. Stöd till regional kollektivtrafik går ni med på att dra in helt och hållet. De mindre vägarna vill ni inte satsa på. Skall vi kanske cykla? Det är bara den möjligheten kvar. Flygplats har vi inte.

Det är riktigt att ni har sagt ja till 500 miljoner till vägarna i skogslänen, och det är bra. Men ni säger i reservation och härifrån talarstolen att det vore bättre att lägga pengarna där det mesta folket bor. Eftersom vägpengarna är begränsade måste prioriteringarna gå ut över bärighetsförbättringar, breddningar och broar ute i landet. Det ställer vi från centern inte upp på.

Olle Östrand sade att det är i skogslänen man producerar skog och skogsexportartiklar. Visst gör man det, och visst skall man ha sina 500 miljoner. Men det förekommer mycken skog och mycken skogsexport, från t. ex. Kalmar län. I Östergötlands län är t. ex. Holmens bruk den allra största arbetsgivaren i hela östra delen av länet. Inte är det fel att lägga litet pengar där också. Det går inte ut över skogslänen, för vi säger också ja till de 500 miljonerna. Men vi plussar på 200 miljoner på denna summa.

Anf. 56 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi skall ha ett jordbruk i fortsättningen, men det skall vara ett miljövänligare jordbruk än det vi har i dag.

Anf. 57 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Självklart förslits vägarna mer där man har en högre trafikintensitet. Det har givit utslag i Stockholmsområdet. Men det gäller också andra områden i landet där trafiken är tät och tung. Om man får ett system där man i högre grad väger in avkastningskravet, styr man vägpengarna till de delar där de verkligen behövs. Man skall alltså bygga och förbättra vägar där man behöver vägar. Det gäller t. ex. den sträckning av E 3 rörande vilken vi har blivit föremål för uppvaktning av kommuner och näringsliv. De ser det som mycket angeläget att flaskhalsar i E 3:ans system tas bort.

Jag vill upprepa att avkastningen på den del av vägsystemet som har hög trafikintensitet, och där näringslivet får god nytta av förbättringar, kommer hela landet till godo.

Anf. 58 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det kommer hela landet till godo, säger Görel Bohlin. Men faktum är att jag tycker att er trafikpolitiska reservation, nr 11, ger samma bild som om man hade kvar bara huvudblodomloppet och kapade alla artärer. Det blir inte någon uppdelning av skogsexportartiklar om de inte kommer utifrån landet. Så gott som alla skogstransporter, 95 %, startar på en enskild väg. Det är där vi måste rusta upp för att över huvud taget kunna bedriva denna del av svenskt näringsliv.

Det är bra att Olle Östrand vill ha ett jordbruk kvar och att det skall vara miljövänligare. Det är alldeles utomordentligt, om ni bara vill vara snälla att betala för det. För det ville ni inte under hela 60-talet och så länge ni satt vid makten under 70-talet. Vi ställer upp på detta, men vi vill ha betalt därefter.

Anf. 59 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! En av alla de motioner som trafikutskottet har behandlat i sitt betänkande nr 19 är motion 312, som handlar om en väg som är betecknad 957 och går mellan Börstad och Egebyåsen i Vadstena och Motala kommuner i Östergötlands län. Det gäller att få denna väg öppnad igen.

Man kan undra varför jag väcker den motionen, eftersom det inte är min valkrets. Däremot är detta min barndoms hembygd. Men det är egentligen inte därför jag tar upp motionen, utan det är av principiella skäl. Det finns risker för att det som har hänt där kan ha hänt eller kan komma att hända på andra håll i landet.

Om allt hade fungerat som det skall, hade denna motion aldrig behövt väckas. Vägen stängdes den 1 maj förra året, trots att Vadstena kommun var emot stängningen och trots att i stort sett en enig allmänhet var emot stängningen. Motala kommun, som egentligen inte alls har med saken att göra, hade inget att erinra emot att vägen stängdes. Likaså var det en godsägare som hade marker på ömse sidor om vägen som önskade få den avstängd.

Om nu vägförvaltningen och länsstyrelsen i Östergötlands län, liksom vägverket och regeringen, hade följt 1979 års trafikpolitiska beslut – bl. a. det som Olle Östrand nyss läste upp, och som jag refererar till igen – hade man inte stängt vägen. Där står nämligen: "Medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande vägtransportstandard till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad."

Detta generella mål har man brutit ned till följande sju delmål:

1. Hittills uppnådd vägstandard skall bevaras. – Jojo, här bevarades minsann ingen väg.
2. Antalet olyckor och olycksrisker skall fortlöpande minskas. Risken skall minskas i högre grad för oskyddade trafikanter. – Så blir ingalunda fallet här i fortsättningen.
3. Tillgängligheten till arbete och service bör utjämnas genom minskad restid. – Så blir det inte alls; restiden kommer att förlängas i det här fallet.
4. Kostnaderna för vägtransport och gods och personer bör minskas. Detta gäller särskilt i områden där höga kostnader hämmar näringslivets utveckling.
5. Vaghållningsåtgärder bör medverka till förbättrad samhällsbyggnad och markanvändning.
6. Vaghållningsåtgärder bör medverka till en förbättrad trafikmiljö.
7. Vaghållningsåtgärder bör medverka till en god kollektivtrafikstandard samt främja gång- och cykeltrafiken.

Genom att stänga av den aktuella vägsträckan har man helt gått emot 1979 års trafikpolitiska beslut. Några exempel:

Vägverket sparar enligt uppgift 13 000 kr. per år. I stället får Vadstena kommun en ökad kostnad på minst 15 000 kr. för skolskjutsar. Härtill kommer kostnader för alla som får förlängd väg. Har man då kunnat se på detta samhällsekonomiskt? Nej, man har alltså struntat i det. Flera tvingas också ut på den större vägen som går mellan Skänninge och Vadstena, bl. a. jordbrukare med stora maskiner. Det medför att trafiksäkerheten blir betydligt sämre.

Det kan alltså direkt ledas i bevis att det ur samhällsekonomisk synpunkt är förkastligt att stänga av vägen. Dessutom vill ju folk som bor i bygderna runt omkring, bortsett från godsägaren, ha den kvar. Det förefaller mig därför i högsta grad märkligt hur en avstängning trots allt kunnat ske samt att

regeringen kunnat avstyrka besvärerna. Men tyvärr är det nog sådana saker som händer i byråkratin.

Herr talman! Utskottet avstyrker motionen med motiveringen att man inte vill förändra beslutsordningen. Jag är också helt på det klara med att det inte skulle vara särskilt praktiskt att vi här i riksdagen tog över vägverkets uppgifter, och därför har jag inget yrkande. Men jag har ändå velat fästa kammarens uppmärksamhet på hur det inte får gå till. Det hade varit enklast om man hade undersökt de här sakerna från början – och framför allt lyssnat till folket som bor på orten. Nu kommer man från berörda parter, såvitt jag förstår, att begära att vägen öppnas. Jag förutsätter för min del att den snarast möjligt öppnas för trafik, så att 1979 års trafikpolitiska beslut även kan gälla i den delen av vårt land.

I detta anförande instämde Anna Wohlin-Andersson (c).

Anf. 60 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas fyra motioner om Europa-väg 3. Den motion som jag själv undertecknat har visserligen påståtts handla om "upprustning av vägnätet i Södermanlands län" – och det kan väl vara riktigt, eftersom den utan jämförelse sämsta delen av E 3 går genom Sörmland. Men vad vi egentligen krävt är ju att utskottet – och riksdagen – skall uttala sig om hur man ser på denna vägs roll i det framtida vägnätet. Detta har inte utskottet ansett mödan värt, och därför tar jag till orda, även om jag är medveten om att man inte hostar fram några fräscha väganslag i en sådan här debatt.

Vad trafikutskottet har gjort är att bunta ihop alla motioner som handlar om olika vägsträckor i det här landet i en enda lång uppräknings och sedan avstyrka dem med att säga att det är "olämpligt" att riksdagen tar ställning till de angivna objekten "med hänsyn till den decentraliserade planerings- och beslutsprocessen". Jag vet att trafikutskottet får en stor mängd motioner om olika vägar från olika länsgrupper här i riksdagen, och jag förstår att man inte kan sitta och fundera över alla vägstuparna. Men nu handlar det ju inte om någon vägstup precis. Det gäller den väg som sedan gammalt förbinder rikets två största städer och dessutom förutsätts bära fram gods till våra viktigaste exporthamnar.

Det är en väg som också utgör en viktig länk i förbindelsen mellan två av Nordens huvudstäder.

Det är en väg som 6 län och 26 kommuner numera engagerar sig i, därför att de insett att de inte kan acceptera att trafiken mellan Stockholm och Göteborg, liksom nu, alltmer tas över av E 4 och riksväg 40. Dessutom har man insett – och låtit utreda – vad trafikföringen betyder för näringslivets möjligheter att hävda sig och utvecklas. 1986 anordnades en konferens i Laxå om E 3-an, och så sent som i måndags hölls en stor konferens i Eskilstuna om E 3-ans framtid med företrädare för näringsliv och kommuner efter E 3. Oron för att E 3-an håller på att hamna i bakvatten eller slagskuggan från den nu väl utbyggda E 4 var uppenbar.

De krav som har rests beträffande E 3 är inte några storvulna planer på linkar eller annat som kommit i konflikt med miljöintressena, inte heller är

det några försök att ta frakter av gods eller människor från järnvägen. När det gäller det senare talades t. ex. mycket om s. k. kombitrafik på konferensen i måndags.

I fråga om miljö- och trafiksäkerhetsintressen tycker jag att det är uppenbart att det måste vara ett riksintresse att inte all trafik Stockholm-Göteborg och Stockholm-Malmö koncentreras till en enda väg.

När det gäller E 3 är vi ute efter rimlig framkomlighet. Det måste vara positivt också ur miljöaspekterna och inte någon ohämmad eftergift åt ensidiga bilistintressen.

Herr talman! Jag har utomordentligt svårt att svälja trafikutskottets påstående om att det skulle vara olämpligt att riksdagen uttalar sig om E 3-ans roll i vägnätet. Anledningen är väl efter det anförda uppenbar.

Det går inte att bara hänvisa till en decentraliserad besluts- och planeringsprocess. Sörmland är ett utmärkt exempel på den vanmakt som man kan hamna i vid en sådan process. Med konstant låga väganslag till riksvägar – sämst i landet när det gäller riksvägar som vi visat i motionen – skall vi dessutom prioritera när det gäller de två Europavägar som går genom länet. Då blir det som det blir, och den usla standarden på E 3 blir ett bekymmer inte bara för människorna i Malmby, Härad och Kjula, där trafiken går med 50 km i timmen mellan husen, inte bara ett bekymmer för oss i Södermanlands län utan för alla de 26 kommuner som känner sig berörda av E 3.

Då, herr talman, tycker jag att det är en fråga för riksdagen.

Även om trafikutskottet också känner en viss vanmakt inför begränsade ekonomiska möjligheter – där E 3 inte hamnat i prioritet 1 A, inte i 1 B, utan i den synnerligen osäkra grupp 2 – så borde väl ändå riksdagens trafikutskott kunnat ha någon uppfattning om vilken roll E 3 skall spela i det framtida trafiknätet. Nu förstod jag av Görel Bohlins allra sista replik att ni i alla fall uppenbarligen har diskuterat E 3-an i trafikutskottet. Det låter ju positivt, men det har ju inte avspeglat sig i betänkandet på något sätt.

Herr talman! Det är naturligtvis inte meningsfullt att komma med något yrkande, men jag vill påpeka att detta betänkande knappast leder till att det blir färre motioner om E 3 nästa år. Troligen blir det tvärtom. Då kanske vi kan få åtminstone *en* mening om Europaväg 3 i nästa betänkande.

I detta anförande instämde Reynoldh Furustrand (s).

Anf. 61 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att Maj-Lis Löow känner varmt för E 3-ans sträckning genom Södermanland. Jag känner själv mycket varmt för den del av E 4:an som går genom Gävleborgs län. Alla övriga motionärer som tar upp enskilda vägsträckor känner naturligtvis mycket varmt för sina speciella vägar. Det har man naturligtvis full förståelse för.

Den planeringsordning som riksdagen lagt fast innebär att riksdagen fastställer ramarna och sedan överlåter åt vägverket att fördela ramarna till resp. län. Därefter får kommunerna och länsstyrelsen göra de erforderliga prioriteringarna. Jag tror att det är det enda tillvägagångssätt som håller om vi skall kunna få en decentraliserad och riktig bedömning av de olika objekten i resp. län.

Till sist vill jag säga att det är ett enigt trafikutskott som står bakom denna princip. Det är inte första året som vi är eniga härom i utskottet, utan vi har under alla år varit eniga om att denna planeringsordning med en decentraliserad bedömning av medlens användning är den riktiga.

Anf. 62 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om detta var ett debattknep eller om Olle Östrand inte lyssnade ordentligt på vad jag sade. Visserligen nämnde jag Södermanland, men jag försökte i långa stycken att undvika att göra mitt inlägg till en Södermanlandsfråga. Jag är medveten om att om man i sådana här sammanhang tar upp regionala frågor är det alltid möjligt att avfärda det som sägs med att det är småaktigt att tala för det egna länets intressen. Naturligtvis är det då också möjligt att hänvisa till den decentraliserade beslutsordningen.

Vad jag faktiskt försökte peka på är att det ligger stora riksintressen i att för framtiden bevara E 3:ans roll som en viktig vägled mellan Stockholm och Göteborg. Detta är något som inte bara två kommuner i Södermanland som ligger utefter E 3-an känner, utan det är inte mindre än 26 kommuner som nu börjar samla sig kring strävandena att bevara E 3-an som en förbindelselänk mellan Stockholm och Göteborg. Jag hoppas att det så småningom skall avspeglas i ett betänkande från trafikutskottet.

Anf. 63 KJELL A. MATTSSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att tala något om Europaväg 6 genom Göteborgs och Bohus län. Europaväg 6 går ju från Trelleborg till Svinesund. Denna sträcka är drygt 500 km. Av dessa går drygt 40 % eller 21 mil genom Bohuslän.

Detta är en väg med en oerhört kraftig trafikbelastning. Bl. a. förekommer där en mycket stor godstrafik. Tullstationen i Svinesund passeras dagligen av 500–600 lastade vagnar. Det innebär att några miljoner ton gods passerar denna tullstation. Därtill kommer en omfattande busstrafik, eftersom E 6 är ett turiststråk för de svenskar som skall resa på fjällsemester i Norge och de som reser dit på sommarledighet. Vägen trafikeras också av norrmän som reser till Sverige eller till kontinenten.

Alla som rest i Bohuslän – och det har stora delar av den svenska befolkningen gjort, eftersom Bohuslän är ett landskap som det är populärt att vistas i under sommaren – vet att vi sommartid har en extraordinär kraftig trafikbelastning på Europaväg 6. Detta skapar naturligtvis köer och andra svårigheter, och det är ett bekymmer att vi inte har ett ordentligt fungerande trafiksystem. När vi har satsat pengar i vårt län har de i första hand gått till att förbättra vägen i Göteborgsregionen. Detta har vi varit överens om. Men i vårt planeringsarbete hade vi därefter kommit fram till att det nu var den norra länsdelen, delen norr om Uddevalla, som man skulle ta itu med. Vi ansåg att man skulle bygga om de delar av vägen som är alldeles för smala och där olycksfrekvensen är mycket hög och där många dödsolyckor inträffar varje år. På en del av dessa vägsträckor inträffar tyvärr många trafikolyckor med dödlig utgång. Dessutom, precis som Maj-Lis Löow nyss berättade,

dundrar trafiken fram genom ett antal samhällen. Vi hade nu kommit så långt att vi skulle försöka komma till rätta med det här.

Detta arbete påverkas emellertid av Uddevallaregionens arbetsmarknadsproblem i och med att ett beslut fattades om att varvet i Uddevalla skulle läggas ned. Regeringen måste då rycka ut med någon åtgärd utöver lokaliseringen av en bilfabrik till Uddevalla. Regeringen vidtog därför en rad andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I Uddevallapaketet ingick att man skulle bygga en motorväg mellan Stenungsund, eller Stora Höga som det står i handlingarna, och Uddevalla.

Den planering som vi under lång tid hade utarbetat och de regler som vi hade haft att följa uteslöt möjligheten för oss att planera en motorväg. Vår planering innebar, som jag nyss nämnde, att man skulle bygga om de sträckor norr om Uddevalla som hade den sämsta standarden. Men i all hast gjordes investeringarna i stället i denna motorväg.

Vi har från centerns sida, och jag har även vid arbete i länsstyrelsen, kritiserat denna uppläggning. Jag anser att det riktiga hade varit att de pengar som regeringen ville ställa till förfogande, 450 milj. kr., i ett enda sammanhang skulle ha förts över till Bohuslän och använts till de delar av Europavägen som vi redan var på det klara med att vi ville bygga om. Det hade ur väg- och trafiksynpunkt och när det gäller att bekämpa trafikolyckor osv. varit den absolut bästa lösningen. Det hade dessutom skett vid en arbetsmarknadsmässigt riktig tidpunkt, eftersom vi ännu inte har fått något dagsverke annat än i form av projekteringsarbete och utredningsarbete för motorvägen.

Detta motorvägsbygge kommer nu att sättas i gång, om riksdagsbeslutet blir det som majoriteten har föreslagit, ungefär vid samma tid som vi har den värsta rushen när det gäller att bygga industrilokaler i Uddevalla. Vi får alltså en överhettning av arbetsmarknaden och en mycket stark koncentration av tillgången på arbetstillfällen till en del av länet.

Det blir inte heller på det sätt som regeringen från början sade, eftersom de 450 miljonerna inte grundar sig på någon ordentlig beräkning utan bara var en höftning. Det visar sig då att regeringen trodde att man skulle kunna bygga fyra och en halv mil för 450 milj. kr. Nu blir det drygt två mil för 675 milj. kr.

Jag anser att detta är farligt, eftersom det vittnar om att regeringen nu backar inför de ekonomiska problem som uppstår när det gäller att klara motorvägsbygget mellan Stora Höga och Uddevalla.

Man kan fråga sig om det sedan finns möjlighet att uppfylla löftet och ställa dessa ytterligare 600–700 miljoner till förfogande. Jag tror att detta kommer att få precis de effekter som vi från centerns sida har framhållit och varit så kritiska mot, nämligen att andra oerhört angelägna investeringar som gäller Europaväg 6 i Bohuslän kommer att få stå tillbaka, helt enkelt därför att vi i diskussioner inom landet kommer att mötas av argumentet att vi nu faktiskt får lugna oss och att vi inte får mer pengar till Bohuslän, eftersom vi har fått 600–700 milj. kr. till ett motorvägsbygge. Eftersom alla län har krav på ännu större investeringar kan jag förstå att denna typ av resonemang förs. Min misstanke styrks också av det faktum att inte ett enda byggprojekt pågår på Europaväg 6 genom Bohuslän trots att behoven av förbättringar är så stora.

När länsstyrelsen nu diskuterar en ny flerårsplan för tio år framåt är det

inte fråga om att öka takten när det gäller att förbättra Europaväg 6, utan det är tvärtom så att man har fått direktiv om att dra ned på investeringarna, trots att de redan i dag i snitt bara ligger på 20–30 milj. kr.

Herr talman! Jag har velat framföra detta trots att jag är medveten om att trafikutskottet och riksdagen inte kan fatta beslut om varje vägstump, som det heter. Men detta är inte fråga om någon vägstump, eftersom den visserligen är kort men dyr. Jag ville framföra dessa synpunkter, eftersom jag anser att pengarna används på fel sätt och att de används till arbetsmarknadspolitiska åtgärder vid fel tidpunkt.

Mitt yrkande överensstämmer med den reservation som Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson har fogat till utskottets betänkande. Men för att undanröja vissa oklarheter vill jag yrka bifall till reservation 10.

Anf. 64 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om detta plenums fortsättning efter kl. 19.00.

Anf. 65 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag och mina partikamrater från södra Älvsborg har i motion T339 tagit upp frågan om väganslagets storlek och fördelningen av medlen för bärighetshöjande åtgärder.

Med utgångspunkt i mitt eget hemlän kan jag konstatera att det är olyckligt att anslaget till bärighetshöjande åtgärder begränsas till skogslänen när det gäller det mer lågtrafikerade vägnätet, det som benämns det sekundära och tertiära. I många län i södra Sverige finns väl så angelägna objekt som i skogslänen.

Älvsborgs län hamnar bland de tre sämsta länen i trafikolycksfallsstatistiken. Länet har en stor andel grusvägar och fler bärighetsrestriktioner än t. o. m. skogslänet Värmland. Förmodligen finns det fler län med betydande problem. Skogen och skogsindustrin är inte heller begränsad till skogslänen. Vad gäller huvudvägnätet får hela landet del av bärighetspaketet med en regionalpolitisk profil. Men den fördelning jag inte är nöjd med gäller alltså det övriga vägnätet. Det är rimligt att län i södra Sverige också får del av de medel som avsätts till detta senare nät, annars får dessa åtgärder bekostas ur de ordinarie väganlagen, och det kommer att innebära mycket begränsade åtgärder med tanke på väganslagets storlek för närvarande.

Utskottet hänvisar till regionalpolitiska motiv. Men sådana finns faktiskt även i södra Sverige, och dessutom måste förbättringar av vägnätet också knytas till behoven. Jag anser det motiverat att åtminstone län med särskilda behov i södra Sverige också får del av de medel som avsätts för bärighetshöjande åtgärder på det sekundära och tertiära vägnätet. Därför kan jag inte biträda utskottets hemställan under moment 38 utan yrkar bifall till motion T339 yrkande 2.

Herr talman! I vår motion tar vi också upp väganslagets storlek och exemplifierar med utbyggnaden av riksväg 41 mellan Borås och Varberg. På grund av medelsbrist har utbyggnaden hotats vid flera tillfällen, och det ser nu ut som om den definitivt skulle stoppas för en mycket lång tid framöver.

Som vanligt när vi skall behandla vägfrågor i kammaren finns det mängder

med motioner i vilka man tar upp utbyggnadsbehoven i olika delar av landet. Det är naturligtvis inte riksdagens uppgift att ta ställning till olika vägobjekt. Det ansvaret har vägverket och länsstyrelserna. Vad är det då för mening med att ta kammarens tid i anspråk för att peka på behovet i en viss del av landet? Ja, mitt motiv är att påverka väganlagens storlek och inriktning. Det är ändå riksdagens och regeringens uppgift.

Av antalet motioner som berör Älvsborgs län vill jag dra slutsatsen att detta län är missgynnade när det gäller väganlagen. Reser man runt i landet tycker jag man stärks i den uppfattningen. Flera utredningar och studier har också visat att just Älvsborgs län har varit och fortfarande är jämförelsevis dåligt tillgodosett med medel för vägbyggande. Jag har tidigare pekat på behoven av bärighetsförstärkningar. Jag vill här nämna ytterligare ett exempel som verkligen illustrerar hur läget är och vad bristen på medel kan leda till.

I samband med långtidsplaneringen har vägverket i länet inventerat utbyggnadsbehoven och kommit fram till ett sammanlagt belopp överstigande 1,5 miljarder kronor. Centralförvaltningen i Borlänge har tilldelat vägverket i länet 286 milj. kr. till statliga riks- och länsvägar för en period av tio år. Pågående objekt och sådana som startas nu i år är kostnadsberäknade till 232 milj. kr. Det återstår alltså ca 50 milj. kr. att fördela över resten av tioårsperioden 1988-1997. Det här medför bl. a. att utbyggnaden av riksväg 41 mellan Borås och Varberg inte kan avslutas inom tioårsperioden. Den tredje och sista etappen får skjutas på framtiden, dvs. färdigställas först en bit in på 2000-talet.

Den nuvarande riksvägen klassificerades i början av 70-talet som landets sämsta riksväg i en utredning av vägverket. Utbyggnaden av en ny väg har nu påbörjats. Den är i huvudsak indelad i tre etapper. Den första närmast Borås är färdigställd, den andra som ansluter till Kinna beräknas vara klar nästa år. Den tredje etappen skulle följa därefter.

Denna senare etapp innebär att nuvarande genomfart genom Kinna-Skene flyttas utanför tätorten till fördel för framkomlighet, trafiksäkerhet men också miljö. De boende och arbetande längs nuvarande genomfart slipper avgaser, buller och vibrationer. Tilläggas skall också att den nya sträckningen förbi tätorten är angelägen för att möjliggöra en god samhällsutbyggnad. I den flerårsplan för statliga vägar som vägverket i Borlänge nu utsänt på slutlig remiss till länsstyrelser och kommuner har denna förbifart inte inrymts, dvs. att en utbyggnad av riksväg 41 inte kan slutföras före år 2000. Detta upplever naturligtvis de som är engagerade i frågan som oacceptabelt. Dessutom hör till saken att utbyggnaden i fråga har varit med i de tidigare flerårsplanerna alltifrån 70-talets början.

Effekten av den stoppade utbyggnaden blir att den andra etappens provisoriska anslutning till tätorten Kinna skall bestå i kanske 15 år! Och lyssna: Det innebär att riksvägen får en korsning i plan med järnvägen samt en 90 graders sväng genom en ljusreglerad korsning. Den standarden har inte ens den gamla riksvägen genom tätorten!

Jag har velat lyfta fram det här exemplet för att peka på vad som kan hända när väganlagen begränsas så kraftigt som nu är fallet. Det väganlag vi diskuterar här i dag för statliga vägar uppgår till drygt 1 miljard kronor.

Motsvarande förslag för 1988 enligt den nu gällande flerårsplanen var 1,6 miljarder kronor. Det är klart att detta får negativa effekter, bl. a. för trafiksäkerheten, framkomligheten och jag skulle vilja påstå miljön, speciellt för tätortsborna. De bärighetshöjande medlen är ju ingen kompensation för minskningen, eftersom de gäller andra mål och behov än vad de ordinarie anslagen primärt är avsedda för.

Herr talman! Jag har dock inget yrkande på denna punkt, eftersom jag vet att frågan om finansieringen av såväl vägbyggandet som hela transportsystemet kommer att ses över inför den trafikpolitiska propositionen, som avses föreläggas riksdagen nästa år.

Anf. 66 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! De mål för trafikpolitiken som riksdagen lagt fast anger bl. a. att politiken skall syfta till att begränsa olyckorna och underlätta uppnåendet av andra mål inom t. ex. närings-, regional- och sysselsättningspolitiken. Trafiksäkerheten är självfallet oerhört central. Under flera år har vi i Jönköpings län arbetat för en nybyggnad av riksväg 31 och det nu aktuella avsnittet Nässjö-Öggestorp. Under en följd av år har denna väg varit länets mest olycksdrabbade med i storleksordningen ett hundratal olyckor om året. Ur regionalpolitisk synpunkt fyller denna väg en väldigt central funktion. Den är en viktig länk i öst-väst-kommunikationerna mellan Västergötland och Göteborgsområdet å ena sidan och Smålands kustland och Öland å den andra. Därtill är just denna vägsträcka den klart sämsta delen av dessa förbindelser.

Ur näringspolitisk synpunkt är också ombyggnaden väsentlig bl. a. därför att andelen tunga fordon på denna väg är större än riksgenomsnittet bl. a. beroende på att det finns mycket tung industri i området. Längre västerut, mot Jönköping, möter riksväg 31 E 4:an med dess anknäpning till Skåne och kontinenten och Stockholm. Detta visar vilken central betydelse denna väg har för trafiken inom Jönköpings län. Självfallet väger sysselsättningskålen väldigt tungt, eftersom östra länsdelen av Jönköpings län har de största sysselsättningsproblemen. Dessutom har arbetspendling mellan Jönköping och Nässjö ökat under senare år.

I utskottets betänkande skriver man att miljöaspekterna måste vägas in i större utsträckning. Jag vill hävda att en ny sträckning av vägen just med tanke på luftföroreningar skulle få positiva effekter totalt sett, dels av det enkla skålet att sträckningen blir kortare, dels av det skålet att genomfarten i Forserum skulle upphöra. Den genomfarten är i dag mycket problematisk med många tillbud och onödigt omfattande luftföroreningar. Dessutom skulle det självfallet vara positivt ur energipolitisk synpunkt.

Om jag förstod Kjell A. Mattsson rätt sade han nej till vägbygge på E 6 i Uddevallaregionen, som kostar 500 milj. kr. Jag vill gärna till kammarens protokoll få antecknat att vi i Jönköpings län skulle vara väldigt tacksamma om vi fick en del av dessa pengar som Kjell A. Mattsson säger nej till i sitt anförande. Vi är inte i den privilegierade situationen att vi kan göra det.

Kampen för denna väg har pågått många år. Jag har motionerat alltför många år, höll jag på att säga, i riksdagen om att någonting skall göras. Det

har varit mer än 30 års kamp för denna väg. Det 30-åriga kriget slutade 1648. Jag hoppas att den 30-åriga kampen kan upphöra 1988.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Vägpolitiken

Anf. 67 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av motion T227 av folkpartistiska riksdagsledamöter i Stockholms stad och Stockholms län. Vi kräver att man vid fördelningen av väganlagen i större utsträckning skall ta hänsyn till de faktiska förhållanden som råder här.

Stockholmsregionen har unika kvaliteter. Här bor en femtedel av landets befolkning. Regionen står för mellan en femtedel och en fjärdedel av landets inkomster. Här finns vart fjärde företag i Sverige som arbetar med import och export av varor och tjänster. I Storstockholm finns en tillräcklig bas för många olika slags aktiviteter, som helt saknas i andra delar av Sverige. Storstadens mångfald skapar möjligheter och ekonomisk expansion som kommer hela landet till del.

Utvecklingen i Stockholmsregionen har betydelse för hela landets framtid. Sysselsättningen i alla industrialiserade länder förskjuts från tung energi- och råvarukrävande varuproduktion mot den kunskaps- och kommunikationsberoende tjänstesektorn. Sverige befinner sig i en omfattande omstrukturering av arbetsmarknaden. Klarar vår region omställningen, kommer andra landsdelar att ha lättare att följa efter.

Goda kommunikationer är en förutsättning, men inte en garanti, för en framtidsinriktad utveckling av regionen. Effektiviteten i en storstads näringsliv, organisationsliv, kulturliv och sociala samvaro avgörs av kommunikationernas kvalitet. Mångfalden av möjliga transportlösningar är en väsentlig del av kvaliteten. Kommunikationerna måste komplettera varandra.

En statsfinansiell njugghet mot Stockholmsregionen får olyckliga verkningar för hela Sverige. Landets och regionens resurser bör därför samordnas för utveckling av Stockholmsregionens kommunikationsnät.

Det finns i dag stora behov av tvärförbindelser för bil och buss, vilket framför allt kräver utbyggnad av kringfartsleder runt Stockholms innerstad och nya väglänkar i öst-västlig riktning mellan regionens yttre delar.

I diskussionerna om Stockholmsregionens framtid figurerar många större och kostnadskrävande projekt. Problemet är dock att Stockholmsregionen på senare år inte erhållit till närmelsevis den andel av statens investeringar som vår befolkningsandel skulle motivera. Görel Bohlin har givit upprepade exempel på detta. Det kan inte vara orättvist om vi får behålla, inte allt, men mera av våra inbetalda skatter genom investeringar i vår landsdel. Härför talar även att det är i Stockholmsregionen som trafikinvesteringarna gör optimal nytta, samhällsekonomiskt och välfärdsmissigt.

Vi har fått bevittna en ganska massiv okunnighet om förhållandena i Stockholms län. Olle Östrand tycks tro att de flesta bor i centrum och har nära till jobbet. Storstockholm har, jämfört med riksgenomsnittet:

- 50 % lägre andel invånare med kort gångavstånd till arbetsplatsen,
- 50 % lägre andel invånare med mindre än 15 minuters restid till arbetet,
- dubbelt så stor andel invånare med mer än 30 minuters restid till arbetet och

- 50 % större andel invånare med mer än 90 minuters restid med kollektivtrafik till arbetet.

Vägpolitiken

En tredjedel av resandet med kollektiva transportmedel i landet, mätt i personkilometer, sker i Stockholms län.

Stockholmsregionen har faktiskt ganska omfattande glesbygdsområden, där arbetstillfällena är så gott som obefintliga och där befolkningen måste ta sig in till de tätbefolkade områdena för att över huvud taget få ett jobb. Detta kräver goda kommunikationer.

I avslagmotiveringen till ett antal motioner som rör Stockholms län skriver utskottet: "Inriktningen av vägplaneringen skall vara att utifrån samhälls-ekonomiska bedömningar vidta sådana åtgärder att det allmänna vägnätet vidmakthålls och successivt förbättras. Därvid skall såväl det högratifierade vägnätets standard anpassas till trafikutvecklingen som det lågratifierade vägnätet ges en tillfredsställande standard."

Mot bakgrund av de siffror jag nyss redovisade är det uppenbart att fördelningen av väganslag till Stockholms län ligger ganska långt ifrån den citerade målsättningen.

I reservation nr 11 av Olle Grahn m. fl. krävs att man skall se över fördelningssystemet från utgångspunkten att man i större utsträckning bör beakta effekterna på näringslivet, trafikintensiteten och befolkningmängden. Jag yrkar bifall till den reservationen, som väl ansluter till de tankegångar som motion nr T227 innehåller.

Om inte betydande ansträngningar görs för att förbättra situationen för både bilister och resenärer som åker kollektivt, kommer de genomsnittliga restiderna att öka kraftigt under kommande år. Kötider är totalt improduktiva för samhället. Det är uppenbart att en större andel av anslagen till vägbyggen och kollektivtrafik måste fördelas till Stockholms län om inte också säkerhets- och miljöproblemen skall bli oöverstigligena.

Anf. 68 INGEMAR KONRADSSON (s):

Herr talman! I motion T343 har riksdagsledamöterna från Örebro län föreslagit att de särskilda 575 miljoner som ställs till förfogande för väginvesteringar i de s. k. skogslänen också skall kunna användas till vissa vägprojekt i angränsande län. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till att den regionalpolitiska profilen försvagas om man utvidgar gränserna.

För min del vill jag framhålla att begreppet skogslän är någonting nytt och obekant för riksdagen – någonting obekant som ställer den av riksdagen beslutade stödområdesindelningen åt sidan. Det borde vara självklart att de delar av Bergslagen som nu är utsatta för hårda strukturförändringar och som ingår i stödområdet i minst lika stor omfattning som de s. k. skogslänen borde få omfattas av de särskilda väganslagen. Alla stödområdeskommuner i Bergslagen borde få finnas med i samma gemenskap som det övriga stödområdet.

På senare tid har nu de vägar som vi velat prioritera i motion T343 uppmärksammas i andra sammanhang. Det finns därför inte anledning att i detta sammanhang och mot ett enigt utskott yrka bifall till motionen.

För övrigt vill jag instämma i Maj-Lis Lööws anförande angående behovet

av upprustning och utbyggnad av E 3:an, inte bara genom Södermanland utan även som en viktig trafikled mellan Göteborg och Stockholm.

Prot. 1986/87:122

13 maj 1987

Vägpolitiken

I detta anförande instämde Maud Björnemalm och Gunnar Ström båda s).

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialutskottets betänkande 23

Mom. 3 (en samlad översyn m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (hänvisningsläkare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ulla Tillander och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (förbud mot amalgam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion So478 av Marianne Andersson och Jan Hyttring i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (rätt att avböja behandling med amalgam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ulla Tillander m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 14

Mom. 4 (besparingar inom sjukförsäkringen)

Först biträddes reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. med 75 röster mot 44 för reservation 2 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 191 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 195 röster mot 71 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (egenföretagares karenstid)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Karin Israelsson och Kersti Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (pensionärernas vårdavgifter vid sjukhusvård)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 53 för reservation 4 av Karin Israelsson m. fl.

Mom. 12 (avdrag från föräldrapenning vid förlossningsvård m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 53 för reservation 5 av Karin Israelsson m. fl.

Mom. 15 (höjning av socialavgifter)

Först biträdde reservation 7 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist med 44 röster mot 37 för reservation 8 av Karin Israelsson och Kersti Johansson. 228 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 6 av Nils Carlshamre m. fl. med det andra av de angivna hemställan-alternativen med 71 röster mot 44 för reservation 7 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 193 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Nils Carlshamre m. fl. med det andra av de angivna hemställan-alternativen – genom uppresning.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande 19

Mom. 1 (decentralistisk inriktning av vägpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 52 för reservation 1 av Gösta Andersson m. fl.

Mom. 11 (uppdelning av anslaget Drift av statliga vägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (utbyggnad av väg E 6 som motorväg på delen Stenungsund-Ljungskile)

Först biträdde reservation 3 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson med 51 röster mot 16 för reservation 4 av Viola Claesson. 241 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 256 röster mot 53 för reservation 3 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson.

Mom. 23 (anslag till Bidrag till drift av kommunala vägar och gator)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Görel Bohlin m. fl., *dels* reservation 6 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (anslag till Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Görel Bohlin m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (anslag till Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 37 för reservation 8 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson.

Mom. 30 (högsta tillåtna fordonsvikter)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för reservation 9 av Viola Claesson.

Mom. 31 (anslag till Särskilda bärighetshöjande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 54 för reservation 10 av Gösta Andersson och Anna Wohlin-Andersson.

Mom. 38 (bärighetsupprustning i södra Sverige)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion T339 av Berndt Ekholm m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 73 (fördelningssystemet för väganlagen)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 113 för reservation 11 av Olle Grahn m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrags

arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1986/87:12 om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1986/87:100 delvis) och

1986/87:14 om anslag till jämställdhetsombudsmannen m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling arbetsmarknadsutskottets betänkande 12 om anslag till statlig personalpolitik m. m. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Statshälsan samt förnyelsefonderna på det statligt reglerade området

Anf. 69 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! I budgeten föreslås att anslaget till Statshälsan uppgår till 296,8 milj. kr. för nästa budgetår. Anslaget bygger på kollektivavtal från 1979, då summan var 153 milj. kr.

Redan i dag bidrar de myndigheter som är anslutna till Statshälsan i viss mån till finansieringen av denna förebyggande hälsovård. I år betalar resp. myndighet 105 kr. per anställd, och den totala kostnaden är nästan 950 kr. per anställd. I årets budgetproposition föreslår regeringen en höjning med 40 kr. per anställd, vilket innebär att resp. myndighet bidrar med ca 15 % av den totala kostnaden – resten betalas med skattemedel.

I folkpartiets kommittémotion anför vi att det finns starka skäl att lägga över en betydligt större andel av kostnaderna på de anslutna myndigheterna.

Resp. myndigheter har i dag ett eget ansvar för arbetsmiljön inom myndigheten. Genom att myndigheterna får ta ett större ansvar för finansieringen av den förebyggande hälsovården skapas incitament för dem att på egen hand ta ett ökat ansvar för åtgärder för att förbättra arbetsmiljön. Jag yrkar därför bifall till reservation 1 i arbetsmarknadsutskottets betänkande 12.

Mot den angivna bakgrunden anser vi också att regeringen i nästa års budgetproposition bör presentera ett förslag som innebär att myndigheterna själva svarar för minst hälften av kostnaden för företagshälsovården.

Vidare anser vi att denna kostnad inte behöver påverka resp. myndigheters tjänster, eftersom betydande insatser för en förbättring av arbetsmiljön också leder till lägre kostnader för myndigheten.

Herr talman! I reservation 2 behandlas frågan om bidraget till förnyelsefonder på det statligt reglerade området. Vad folkpartiet tycker i denna fråga är väl känt för kammarens ledamöter varför jag nöjer mig med att yrka bifall även till reservation 2.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 70 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet behandlar i detta betänkande delar av proposition 100, bil. 2 och 15, samt i anslutning härtill två motioner.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag på samtliga punkter.

Två reservationer har fogats till betänkandet. Jag skall kort kommentera dessa.

I motion So720 av Anne Wibble, vilken följs upp av en gemensam borgerlig reservation, yrkas att en betydligt större andel av kostnaderna för Stiftelsen Statshälsan läggs på de anslutna myndigheterna. Motionären hävdar att myndigheterna därigenom skulle ta ett ökat ansvar för sin egen arbetsmiljö.

Utskottet är här av en annan uppfattning. Genom att i ett uppbyggnadsskede hålla låga ingångskostnader för myndigheterna när det gäller att ansluta sig till företagshälsovården kan stora grupper av anställda snabbare komma i åtnjutande av en god företagshälsovård. Detta är enligt utskottets mening av stor betydelse för arbetet med att skapa en bättre arbetsmiljö. Det statliga bidrag som nu ges, för att i ett ingångsskede hålla anslutningsavgifterna nere och därigenom få flera myndigheter att snabbare ansluta sig, kommer säkerligen att visa sig vara ekonomiskt försvarbart.

Företagshälsovårdens främsta insatser ligger ju på det förebyggande planet – man skall alltså undvika att människor skadas sig. Kort sagt gäller det att "bota arbetsplatserna".

Det måste därför vara av stort intresse för statsmakterna att snabbt kunna bygga ut den statliga företagshälsovården, något som också de anställda och deras organisationer i hög grad är intresserade av.

Med det anförda yrkar jag avslag på motion So720 och reservation 1.

När det gäller bidrag till förnyelsefonderna på det statliga området har de borgerliga partierna nu, liksom förra året, reserverat sig. I år är det centern

som står för motionen och där kräver man – liksom moderaterna gjorde förra året – uppsägning av ett redan ingånget avtal.

Men något har väl de borgerliga partierna ändå besinnat sig, eftersom folkpartiet i år inte yrkar avslag beträffande bidraget till förnyelsefonderna – dvs. att man inte skulle anslå några medel för att uppfylla ingångna avtal.

Jag ser det som en klar realitetsanpassning att man börjar respektera ingångna avtal.

Kvar står dock, herr talman, att man i motionen kräver uppsägning av ett redan ingånget avtal – ett avtal som inte innehåller någon uppsägningsklausul, ett avtal som *enhälligt* har godkänts av riksdagens löne delegation, där *samtliga* borgerliga partier deltog i beslutet. Det innebär att centern i sin motion menar att man inte skall följa det enhälligt godkända avtal som dess representant i löne delegationen var med om att träffa.

Om man i längden skall upprätthålla ordnade förhållanden på arbetsmarknaden, kan man enligt min mening inte handla så. Jag noterar dock att eftertankens kränka blekhet har drabbat de borgerliga företrädarna. I den gemensamma reservationen kvarstår inte motionsyrkandet om att man skall säga upp avtalet, och det är bra.

Nu säger man i stället att man "av formella skäl" inte vill motsätta sig att medel anvisas för ändamålet och att man "i fortsättningen avstår från att medverka till att nya avtal om förnyelsefonder kommer till stånd".

Det är, skulle jag vilja säga, ytterligare en realitetsanpassning, och det är bra. Att respektera ingångna avtal på svensk arbetsmarknad har varit ett adelsmärke. Det har gjort vårt land känt över hela världen. Det är bra att de borgerliga partierna i riksdagen nu inser detta.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 12 och avslag på de två reservationerna.

Anf. 71 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Gustav Persson talar om Statshälsan och ekonomin i det sammanhanget. Därför vill jag fråga: Är det inte på det sättet att man, om det finns ett ekonomiskt incitament, ekonomiska skäl, att verkligen göra någonting åt arbetsmiljön, också ger sig i kast med sådana frågor? Vi vet ju att det faktiskt finns mycket att göra på arbetsmiljöområdet när det gäller just de statliga myndigheterna. Därför måste man på något sätt försöka påverka dessa, så att de på allvar tar tag i detta. Såvitt jag förstår tycker också regeringen att man skall gå den vägen. Då borde det vara rimligt, Gustav Persson, att gemensamt se till att de statliga myndigheterna får anledning att jobba litet effektivare med dessa frågor.

Sedan något om förnyelsefonderna. Det är riktigt, Gustav Persson, att vi tycker att man inte skall teckna nya avtal. Jag anser mig inte behöva upprepa det som folkpartiet tidigare har sagt i den här frågan. Som jag sade tidigare är det väl känt. Jag nöjer mig således med att vidhålla yrkandet om bifall till de båda reservationerna.

Anf. 72 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Vi vet inte exakt hur många människor som drabbas av skador i arbetslivet. Många har hävdat att det kan röra sig om 500 000 personer. Företagshälsovården – i detta fall Statshälsan – är naturligtvis ett väldigt viktigt instrument när det gäller att motverka arbetsskador. Som jag sade i mitt inledningsanförande handlar det om att "bota arbetsplatserna".

Rehabiliteringsberedningen har också tagit upp dessa frågor. Även rehabiliteringsberedningen ser alltså rehabiliteringen i många perspektiv. Det gäller ju att åstadkomma förbättringar dels för den enskilde individen, dels för företaget, dels för myndigheten. Men det gäller också samhället. Dessutom kan man se detta i ett humanistiskt perspektiv. Det gäller ju att skapa goda arbetsplatser för människorna. Vidare måste det vara ekonomiskt gångbart för samhället. Alla dessa perspektiv finns således med.

Jag menar alltså att det är viktigt att företagshälsovården snabbt byggs ut. Det gäller att stimulera de myndigheter som ännu inte har anslutit sig till Statshälsan att göra det. Enligt min mening utgör det ett mycket starkt motiv när det gäller att verkligen hålla nere ingångskostnaderna. På det sättet kan man snabbt bygga ut företagshälsovården på det statliga området. Om avgifterna i detta sammanhang höjs, tvekar man kanske. Budgetprövningen är ju ganska hård i samhället i övrigt.

Anf. 73 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet av det skälet att det på Gustav Persson låter som om de borgerliga reservanterna tycker att Statshälsan skall avskaffas. Men det förhåller sig inte på det sättet, Gustav Persson. Statshälsan skall inte alls avskaffas. I stället tycker vi att varje myndighet på sitt sätt skall betala för de tjänster som Statshälsan står till förfogande med. Det innebär inte att man på något sätt skall undvika att ta Statshälsans tjänster i anspråk. Statshälsans personal gör självfallet ett mycket bra arbete. Där hjälper man ju verkligen till med att undanröja viktiga hinder, så att vi kan få en bättre hälsomiljö.

Statshälsan skall alltså inte alls avskaffas. Men varje myndighet skall, naturligtvis, betala för dess tjänster. Det gäller ju att känna att det finns skäl att förbättra arbetsmiljön. På den punkten finns det inga delade meningar, Gustav Persson. En bättre arbetsmiljö är till fördel för de anställda. Dessutom är det fråga om ekonomiskt sett mycket välmotiverade insatser.

Anf. 74 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Jag tänkte ta upp en fråga som gäller reservation 2 om förnyelsefonderna. Gustav Persson började med att kritisera centerpartiet för att vi hade motionerat och krävt uppsägning av avtal. Han menade att vi hade gjort en reträtt och påpekade att vi i reservationen säger att några nya förnyelsefonder inte skall avtalas i framtiden. Det är en bra reservation, därför att den är en varning till socialdemokraterna så att de inte skall återkomma med förnyelsefonder.

När förnyelsefonderna infördes på det statliga området, skedde det genom ett avtal, som godkändes av lönedellegationen och sedan lades på riksdagens bord. Detta får betecknas som ett anslag, och jag tycker inte att det är en

förhandlingsfråga. Regeringen hade kunnat lägga detta ärende direkt på riksdagens bord, och det hade då inte behövt bli några låsningar vare sig i avtal eller med lönelegationen. Så blev dock inte fallet.

Vi går i centerpartiet emot förnyelsefonderna på det privata området, och i konsekvens därmed går vi emot sådana också på det statliga området. Vi kan se hur det fungerar, när man har låst fast sig vid denna form av fondsystem. Nu måste det inrättas ett kansli, med en kanslichef och anställda som skall handha ärendena i förnyelsefonden, och sedan skall en nämnd godkänna dem.

Det är alltså den vanliga byråkratiska vägen, som det blir när socialdemokraterna skall styra och ställa. Det är just den vägen som vi i centerpartiet går emot, eftersom den innebär ytterligare byråkratisering. Myndigheterna kunde ha fått anslaget och därigenom på olika sätt förnyat och utbildat sina anställda. Man behöver inte gå vägen över ett fondsystem.

Anf. 75 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Jag vill säga till Sigge Godin att jag mycket väl förstår att folkpartiet inte är motståndare till Statshälsan – jag har inte försökt framställa det så. Vad jag menar är att det är viktigt att få med så många som möjligt av de statliga myndigheterna i Statshälsan så fort som möjligt.

Varför har jag denna inställning? Jo, jag har arbetat ganska mycket med försäkringsfrågor och framför allt arbetsskadefrågor i pensionsdelegationen och numera i socialförsäkringsnämnden, där man vet att de företag som har företagshälsovård har mycket lättare att klara hälsovården och att få i gång förebyggande åtgärder på arbetsplatserna. Det är motivet för att inte vara snål i detta fall – snålheten bedrar visheten om myndigheternas ingångskostnader sätts för högt. Det är viktigt att så många myndigheter som möjligt ansluter sig.

Beträffande förnyelsefonderna säger Ingvar Karlsson i Bengtsfors att det är en bra reservation. Jag håller med om att reservationen är mycket bättre än motionen, därför att i motionen föreslås att riksdagen skall avslå bidrag som utgår enligt ett redan ingånget avtal, vilket däremot inte föreslås i reservationen. I det avseendet håller jag alltså med om att reservationen är bättre. Jag anser fortfarande att fonderna bör vara kvar.

Samtliga borgerliga partier har gått emot fonderna, och det är märkligt. Ni kritiserar ofta den offentliga sektorn och säger att den bör förnya sig, men ni vill inte ge den resurser till förnyelsen. Ni klagar ofta på bristen på service m. m., men nu vill ni inte vara med. Löntagarorganisationerna i detta land är alltså mera positiva och är beredda att göra en mer aktiv insats för denna förnyelse inom den offentliga sektorn än de borgerliga partierna är. Det är en utveckling som jag beklagar, men jag tror att ni kommer att acceptera detta på sikt.

Den andra frågan, herr talman, gäller metoderna för att stoppa förnyelsefonderna. En metod är att vägra anslå medel som skall utgå enligt ett redan ingånget avtal, där det inte finns någon uppsägningsklausul. Man har nu ändrat sig på den punkten, och det är bra, som jag sade i mitt inledningsanförande. Även om man inte gillar förnyelsefonderna skall man inte använda

metoder som är främmande på den svenska arbetsmarknaden för att stoppa dem.

Anf. 76 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Det viktiga i detta betänkande är reservation 2, där det sägs att regeringen i framtiden inte skall återkomma med några förnyelsefonder. Jag tycker att Gustav Persson skall hålla sig till reservationen i detta fall, som ju är det som ställs mot utskottsmajoritetens skrivning i betänkandet.

Myndigheterna har inte resurser, säger Gustav Persson. Vi anser i centerpartiet att det kunde ha ordnats genom ett anslag till myndigheterna i stället för denna byråkratisering genom ett fondsystem. Vi har aldrig sagt att man inte skall se till att myndigheterna har pengar så att de är effektiva och kan driva sin verksamhet på ett rationellt sätt. Vi hävdar ofta att det är tvärtom vad Gustav Persson säger.

Anf. 77 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater vill inte byråkratisera. Det är bra att arbetsmarknadens parter är beredda att arbeta med förnyelsefonder och med förnyelse av den offentliga sektorn, och det kan knappast sägas vara byråkrati. Från borgerligt håll talas det ofta om att det är bättre med förhandlingar än lagstiftning, men nu kallas förhandlingar plötsligt för byråkrati. Hur vill ni ha det?

Jag vill också säga något om det argument som Ingvar Karlsson i Bengtsfors tog upp och som gällde att fonderna skall skötas centralt. Det är inte så underligt att det finns ett kansli centralt, som kan göra insatser på olika områden där det behövs. Vi kan jämföra med exempelvis Volvokoncernen. Den skulle aldrig sprida ut sina insatser, utan den sköter det hela centralt för att kunna göra insatser där de bäst behövs. Här skall det nu plötsligt vara tvärtom, vilket är mycket underligt. Ibland kritiserar de borgerliga partierna den offentliga sektorn för att den inte handlar som det privata näringslivet, men när den gör det får den kritik också för det. Hur vill ni ha det?

Anf. 78 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Det är myndigheten själv som skall komma med förslag till förnyelsefonden om vilka åtgärder den vill vidta, och de skall sedan godkännas av fonden. Det är möjligt att socialdemokraterna ser det som en fördel att gå denna väg, dvs. att de olika förslagen först skall handläggas i kansliet och sedan godkännas av nämnden. Det innebär att socialdemokraterna har ett mycket dåligt förtroende för myndigheterna, som om de inte skulle vara kompetenta att avgöra på vilket sätt de kan effektivisera sin verksamhet. Socialdemokraterna inkompetensförklarar därmed de olika myndigheterna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om arbetsmarknadsutskottets betänkande 14.)

Kammaren övergick till att debattera arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 om anslag till jämställdhetsombudsmannen m. m. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

*Anslag till jämställdhetsombudsmannen
m. m.*

Anslag till jämställdhetsombudsmannen m. m.

Anf. 79 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! När bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet tillkom, var det egentligen i första hand avsett för de opolitiska kvinnoorganisationernas verksamhet. Det var de som under en mycket lång tid hade arbetat för att få ett statligt stöd, och det var välbehövligt och nödvändigt, därför att de inte hade någon annan typ av stöd. Sedan har det visat sig att merparten av stödet har gått till de politiska kvinnoorganisationerna. Det är orättvist, därför att de ju får sin del av partistödet. Vi moderater har påpekat detta i en reservation.

Det är fel, som det står i betänkandet, att kvinnoorganisationerna i motsats till andra folkföreelser står utan någon form av stöd enligt vårt förslag. Som framgår av reservationen innebär vårt förslag att de opolitiska kvinnoorganisationerna skall erhålla statligt stöd men inte de politiska, därför att de redan har del av partistödet. Därför har vi moderater föreslagit en halvering av bidraget.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till reservation 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 80 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! För ungefär ett år sedan stod jag här och pläderade för att jämställdhetsombudsmannens kansli skulle förstärkas med en assistenttjänst. Varken regeringen eller socialdemokratiska företrädare här i kammaren hade någon som helst förståelse för att en sådan tjänst skulle behövas.

Nu har man, som väl är, tänkt om, och JämO får i år sin assistenttjänst, som folkpartiet under en lång tid kämpat för. Detta är bra – men tyvärr har viktigt arbete försenats på grund av socialdemokraternas njugga behandling av JämO. Detta är tyvärr alltför vanligt. Ända från den tiden när folkpartiet föreslog inrättandet av JämO och införande av jämställdhetslagen har socialdemokraterna bromsat. Först var man helt emot, men så småningom gav man med sig och insåg tydligen att det fanns behov av JämO och lagen. Men varför, Gustav Persson, som är utskottets talesman här i dag, fortsätta och bromsa nu?

Antalet anställda på JämO är i dag detsamma som 1982, dvs. sju, trots att arbetsbelastningen hela tiden ökat. JämO har i år begärt en extra handläggare förutom assistenttjänsten och en anslagshöjning för att förbättra administrationen. Folkpartiet är berett att tillstyrka detta – det skulle vara på tiden att socialdemokraterna insåg vilket betydelsefullt arbete JämO utför och också drog konsekvenserna av det. Eller skall man visa samma återhållsamma inställning som tidigare år? Vi i folkpartiet tycker JämO har motiverat sitt krav på en extra handläggare mycket bra. Det är en imponerande läsning att

studera JämO:s verksamhet under det gångna året, men det skulle leda alltför långt att gå in på den. Jag kan bara konstatera att den föreslagna handläggaren behövs bl. a. för att följa upp regionalprojektet i Uppsala, för att pröva nya idéer för det aktiva jämställdhetsarbetet ute på arbetsplatserna och för att ge arbetsgivare och fack efterfrågad hjälp när de vill starta ett aktivt jämställdhetsarbete.

För alla kostnader utom löner, hyra och ordbehandlare disponerar myndigheten 557 000 kr. Detta är en ökning med 26 % under sex år. Under samma tid har inflationen, utvecklingen av konsumentprisindex, uppgått till 60,88 %. Var och en inser då att myndigheten har fått minskade medel för framställning av informatonsmaterial, konferenser, utbildning och utredningar osv. Vad man nu närmast önskar kunna göra är faktiskt att trycka verksamhetsberättelsen för åren 1983–86 och kunna nytrycka och omarbota broschyren Jämställdhet är mer än lika lön. Tycker inte socialdemokraterna att det är för bedrövligt att en myndighet inte ens har råd att trycka sin verksamhetsberättelse? Och det är faktiskt särskilt viktigt i detta fall, eftersom den här verksamhetsberättelsen skulle kunna ge tips, idéer och information vid många kurser och konferenser om jämställdhet.

JämO startade 1980. De gångna åren har gett JämO ökad kunskap om förhållandena på arbetsmarknaden och diskrimineringsmönstren. Ombudsmannen har nu bättre möjligheter än tidigare att göra än mer verkningsfulla insatser. Mot bakgrund av detta och av de stora förväntningar som från många håll ställs på JämO är det synnerligen olyckligt att ombudsmannens kunskaper och erfarenheter till följd av brist på medel inte kan utnyttjas fullt ut. Jag yrkar bifall till reservation 1, som innebär en välbehövlig förstärkning till JämO på en halv milj. kr. Detta betyder ändå bara ett förslagsanslag på 2 950 000 kr. – och det är faktiskt en liten summa för en hel myndighet.

Herr talman! Slutligen vill jag verkligen beklaga moderaternas avslagsyrkande beträffande bidrag till de politiska kvinnoförbunden. Jag tycker faktiskt att det är bedrövligt att detta yrkande återkommer år efter år. Jag är som förbundsordförande i Folkpartiets kvinnoförbund alldeles övertygad om att vårt förbund hade haft stora svårigheter att existera om vi inte hade fått det statliga stödet.

Tydligen har Moderata kvinnoförbundet så gott om pengar att det inte är beroende av det aktuella anslaget. Förbundet har uppenbarligen så stora anslag från moderpartiet att det inte behöver de här pengarna. Men jag kan försäkra er att så är det inte för oss i folkpartiet – vi tar t. ex. inte emot några pengar från näringslivet. Vi i Folkpartiets kvinnoförbund behöver i allra högsta grad de knappa 150 000 kr. som vi får i statligt bidrag. Vi är glada för den lilla höjningen på den rörliga delen om 30 öre per medlem upp till 5:80 kr. per medlem som görs i år. Visserligen anser vi att det hade varit bättre om vi hade fått ett förstärkt grundbidrag, eftersom alla organisationer, även små, har vissa fasta utgifter, som de inte kommer ifrån. Vi är vana i kvinnoförbunden att arbeta under mycket knappa ekonomiska villkor, men det finns gränser för vad man klarar av. Inte ens vpk, som inte har något kvinnoförbund, går emot det här anslaget på 2,8 milj. kr. Moderaterna vill bara ge pengar till de opolitiska kvinnoorganisationerna. Jag tycker uppriktigt sagt

att det är dålig stil att moderaterna, även om de inte själva är i direkt behov av dessa pengar, ändå inte ser till att de övriga politiska kvinnoförbunden, som verkligen behöver pengarna, kan få detta anslag.

Vad är det egentligen för logik, Ingrid Hemmingsson, att ge statligt stöd till politiska ungdomsförbund och studentföreningar, som också har anslag från moderpartiet, men inte till politiska kvinnoförbund? Kvinnoförbunden är självständiga samverkande organisationer. Jag tycker att det vore olyckligt om vi vore helt och hållet beroende av pengar från moderpartiet.

Jag yrkar avslag på reservation 4.

Anf. 81 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill för det första säga till Charlotte Branting att vi inte talar i egen sak här i riksdagen. Vi talar inte alls med utgångspunkt i vår egen ekonomiska situation. För det andra är vi i Moderata kvinnoförbundet i lika stort behov av mer pengar som Folkpartiets kvinnoförbund är.

Charlotte Branting låter påskina att vi skulle ta emot pengar från näringslivet. Charlotte Branting måste väl veta att det är många år sedan alla partier beslöt att inte ta emot något bidrag från näringslivet eller andra. Alla politiska kvinnoförbund står nog på ungefär samma nivå när det gäller ekonomin.

Det vi har velat säga är att bidraget i fråga har utnyttjats i så hög grad av de politiska kvinnoförbunden att det har blivit mycket litet över till de opolitiska. Utnyttjandet har skett på deras bekostnad. Vi anser att alla underorganisationer till ett politiskt parti tillhör partiet, och därmed skall de också få pengar via det statliga partistödet. Det är mycket viktigt att de opolitiska kvinnoförbunden får ett stöd, så att de kan fungera. Det tog ganska lång tid innan det blev möjligt för dem att få del av det aktuella stödet. Vi är måna om att deras verksamhet skall kunna fortsätta, och därför har vi föreslagit att de skall få hälften av det nuvarande anslaget. Som det nu är får de politiska förbunden så mycket att endast en mindre del av anslaget blir kvar till de opolitiska organisationerna.

Anf. 82 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Vi talar inte i egen sak vi heller. Jag talar för alla politiska kvinnoförbund, och nu har jag fått fram att också Moderata kvinnoförbundet skulle behöva pengar. Då förstår jag ännu mindre varför Ingrid Hemmingsson yrkar avslag på utskottets förslag. Ungefär hälften av pengarna går till de politiska kvinnoförbunden och hälften till de opolitiska. Det är inte heller så, Ingrid Hemmingsson, att ni från moderata samlingspartiet har yrkat på någon ökning av anslaget till de opolitiska kvinnoförbunden.

Anf. 83 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Officiellt har vi jämställdhet på arbetsmarknaden i vårt land. Vi har en jämställdhetslag som säger att kvinnor inte får diskrimineras i arbetslivet på grund av sitt kön. Arbetsgivarna är också skyldiga att aktivt arbeta för jämställdhetsåtgärder på arbetsplatserna. I praktiken finns det fortfarande stora skillnader mellan mäns och kvinnors möjligheter att få

arbete, det är skillnad mellan arbetsvillkoren och mellan möjligheterna för kvinnor och män att vidareutveckla sig i arbetet.

Vi kvinnor vågar i dag på ett helt annat sätt än tidigare protestera mot könsdiskriminering, och vi vågar ställa krav. Det finns en mängd orsaker till detta, och det är klart att det beror på att vi nu förvärvsarbetar i större utsträckning än tidigare, att vi har bättre utbildning och att vi har en större medvetenhet. Vi får nog tacka den nya kvinnorörelsen för denna medvetenhet. Kvinnorörelsen har bedrivit en massiv propaganda under hela 1970-talet. Givetvis beror vår ökande medvetenhet och att vi tårs ställa krav också på att vi har en jämställdhetslag och en jämställdhetsombudsman sedan 1980.

Kraven och förväntningarna på JämO har ökat under åren. Arbetsbelastningen är nu så stor att JämO endast hinner pröva rent principiella fall. Man tvingas avvisa många kvinnor, och för de kvinnor som blir avvisade av JämO återstår bara fackföreningen. Tyvärr visar erfarenheten att facket sällan förmår driva kvinnornas intressen i diskrimineringsärenden. Det kan bero på att man inte har tillräckliga kunskaper, men det kan också bero på att de flesta fackföreningar är dominerade av män och att männen inte känner att detta är så angeläget. För att facket skall kunna åta sig den här typen av ärenden i större utsträckning och driva dem med framgång behövs det en massiv information till fackföreningsrörelsen, och den informationen skulle JämO kunna hjälpa till med, men JämO har inte resurser.

Nyligen har ett ovanligt mål tagits upp i arbetsdomstolen. Det gäller en kvinna som blivit utsatt för sexuella trakasserier på sin arbetsplats. Oavsett utgången av målet – den vet vi inte i dag – är jag övertygad om att den publicitet detta fått kommer att resultera i att fler kvinnor nu vågar anmäla att de blivit utsatta för sexuella trakasserier på sina arbeten. Jag är av den bestämda uppfattningen att denna speciella form av könsdiskriminering förekommer i större utsträckning än vad vi hittills vågat erkänna. Som bekant väcker ju den debatten inte så sällan ett visst löje, som ytterligare drabbar oss kvinnor.

Nu finns det också dokumenterat i de s. k. Fridaprojekten att kvinnor som använt sig av jämställdhetslagen diskrimineras och trakasseras ytterligare just därför att de gjort anmälan om könsdiskriminering. Jämställdhetslagen och jämställdhetsombudsmannen ger effekter som ringar på vattnet. Det är också riktigt och bra att man använder sig av lagen och dess möjligheter.

För att vi skall kunna uppfylla lagens målsättning och också till fullo använda oss av lagstiftningen är det helt nödvändigt att JämO får ökade resurser. Vpk har föreslagit en höjning i förhållande till regeringens förslag med 400 000 kr. Folkpartiet har i sin reservation lagt till ytterligare 100 000 kr. I sak har vi inga från folkpartiet skilda uppfattningar i frågan, kanske är förklaringen att vpk har räknat för blygsamt i detta fall. Det är mycket angeläget att JämO får ytterligare en handläggartjänst och att man får en höjning av anslaget till förvaltningskostnader, så att man kan hjälpa till och sprida den information som sannerligen behövs på området.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3 och 5 i betänkandet.

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet behandlar i detta betänkande frågor rörande anslag till jämställdhetsombudsmannen och särskilda jämställdhetsåtgärder under arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel. Vidare behandlas bidrag till kvinnoorganisationerna under civildepartementets huvudtitel och sex motioner från den allmänna motionstiden.

Av regeringens proposition framgår att insatser görs på bred bas. Även om det i dag råder bred politisk enighet om jämställdhetsmålen, vet vi att det fortfarande råder stora skillnader mellan kvinnors och mäns villkor. Det gäller inte minst på arbetsmarknaden. En stor del av insatserna har därför koncentrerats till detta och närliggande områden.

För att ge kvinnorna samma villkor som männen på arbetsmarknaden krävs att männen också tar gemensamt ansvar för hem och barn. Utbyggnad av barnomsorgen, möjligheter till föräldradedighet vid barns födelse och sjukdom utgör därför viktiga inslag i jämställdhetspolitiken. En förändring av den traditionella mansrollen blir därför också nödvändig.

En viktig förutsättning för jämställdhet mellan kvinnor och män är ekonomiskt oberoende. Det måste byggas på eget förvärvsarbete. Här vet vi att villkoren är mycket olika mellan olika kvinnogrupper, beroende på utbildning, ekonomisk standard inom familjen och var man bor i landet.

Flickor i familjer med låg inkomst eller sociala problem får en sämre start än flickor från socialt och ekonomiskt gynnade familjer. Flickor – och även pojkar med för den delen – från familjer där föräldrarna har en bristfällig utbildning och låg inkomst hamnar ofta själva i samma situation.

En politik för jämställdhet mellan kvinnor och män måste därför i första hand vara en del av en allmän politik för jämlikhet mellan alla människor. Kvinnor i olika samhällsklasser är inte jämlika. Det är de sämst ställda kvinnorna som hårdast drabbas av bristen på jämställdhet.

Vi kan därför inte nöja oss med att skapa formellt lika möjligheter. Större insatser måste göras för de kvinnor som har det sämre. I annat fall vidgar vi de sociala klyftorna i samhället.

Att utjämna villkoren på arbetsmarknaden mellan kvinnor och män är därför en viktig strategisk insats. Den historiska erfarenheten visar att kampen mot arbetslöshet och för full sysselsättning har lett till den största utjämningen i samhället. Tidigare gällde detta främst männen, men inget säger att inte detta också måste gälla kvinnorna. Och här måste också – på samma sätt som tidigare för männen – åtgärderna utformas så att de största insatserna görs för de kvinnor som har de sämsta sociala och ekonomiska villkoren.

Särskilda problem finns på de kvinnodominerade delarna av arbetsmarknaden. Många av de arbetsuppgifter som kvinnorna har riskerar i den pågående strukturomvandlingen, den tekniska förändringen och demokratiseringen i arbetslivet att utarmas eller helt rationaliseras bort.

Förnyelsefonderna bör här kunna spela en viktig roll, inte minst på fortbildningens område. Vi beklagar att alla de borgerliga partierna i detta avseende är så negativa. Jag hoppas att åtminstone de kvinnliga företrädarna i de borgerliga partierna funderar än en gång, innan de dömer ut förnyelsefonderna.

Den omfattande projektverksamhet som bedrivs över hela landet för att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden har varit värdefull och skall utvärderas. En särskild referensgrupp med representanter för arbetsmarknads parter, AMS och SÖ följer och utvärderar projekten.

Nya metoder och samarbetsformer har prövats och studiematerial har utarbetats. Insatser riktade till både flickor i ungdomsskolan och kvinnor i arbetsmarknadsutbildning har genomförts. Detsamma gäller kvinnliga småföretagare och kvinnor inom mansdominerade yrken. Invandrarkvinnornas situation har uppmärksammats inom särskilda projekt. Likaså har JämO tilldelats särskilda projektmedel för att se över frågan om sexuella trakasserier på arbetsplatserna.

Vid bedömningen av projekten har särskild vikt lagts vid förslag som varit utformade så att de kunnat ingå i det ordinarie arbetet.

Utöver de 9 milj. kr. som anslås för särskilda jämställdhetsåtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets område har inom socialdepartementet medel givits för lokalt utvecklingsarbete inom den kommunala barnomsorgen och kurs i teknik i förskolan. Särskilda sommarkurser i teknik för flickor får 3 milj. kr. inom utbildningsdepartementet, och civildepartementet anslår 1 milj. kr. för särskilda jämställdhetsprojekt i statens arbetsmarknadsnämnds regi. Ytterligare 1 milj. kr. avsätts för åtgärder som syftar till fler kvinnor på högre tjänster inom statsförvaltningen.

Den näringspolitiska propositionen behandlar också jämställdhetsfrågor i vidare mening. Utvärdering av könskvotering i det regionalpolitiska stödet pågår inom regeringskansliet och beräknas bli klar under året. Många länsstyrelser har avsatt regionala utvecklingsmedel för särskilda kvinnoprojekt. Kvinnorepresentationen i beslutande och rådgivande församlingar är under utredning.

Herr talman! Det är inte möjligt att på denna korta tid redovisa alla projekt och som pågår på jämställdhetsområdet. Jag har med denna beskrivning endast velat visa på bredden i de insatser som pågår.

Jag övergår nu till att beröra motionerna i anslutning till propositionen.

I propositionen föreslås att anslaget till JämO höjs, så att en assistent kan anställas. Syftet är att avlasta handläggarna och därigenom effektivisera arbetet inom kansliet. I motioner från folkpartiet och vpk yrkas ytterligare förhöjt anslag utöver regeringens förslag.

Utskottet delar uppfattningen i propositionen att det föreligger behov av en assistent och yrkar avslag på motionerna A232 av Margó Ingvardsson m. fl. och A813 av Bengt Westerberg m. fl.

När det gäller särskilda jämställdhetsåtgärder finner utskottet, med hänsyn till det jag tidigare redovisat, att medelsanvisningen är väl avvägd, och jag yrkar avslag på motion A257 av Lars Werner m. fl.

Bidraget till de politiska kvinnoorganisationernas centrala verksamhet yrkar moderaterna – precis som tidigare år – avslag på. Utskottet finner inte att några nya omständigheter framkommit som motiverar ändrade ståndpunkter.

Utskottet anser liksom tidigare att de politiska kvinnoorganisationerna har en viktig uppgift att fylla i samhället som väl motiverar att de, liksom övriga jämförbara folkrörelser, bör få ett statligt stöd för sin centrala verksamhet.

Vi kan endast beklaga att moderata samlingspartiet inte delar denna uppfattning med övriga partier i riksdagen.

Slutligen föreslår vpk i motion A603 av Lars Werner m. fl. ett statligt stöd till en kvinnohusfond.

Utskottet som ser positivt på denna verksamhet är emellertid inte berett att biträda förslaget om särskilda statliga medel för detta ändamål.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 14 och avslag på samtliga reservationer.

*Anslag till jämställdhetsombudsmannen
m. m.*

Anf. 85 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Gustav Persson talar sig varm för olika jämställdhetsprojekt, och jag kan instämma i vartenda ord han säger. Vi har också varit överens om detta i utskottet. Jag känner igen många av dessa frågor från tidigare folkpartimotioner. Det är bra att kraven nu går igenom.

Sedan är man inte beredd att ta konsekvenserna och stärka JämO. Det är inte någon assistenttjänst som vi talar om här, Gustav Persson. Assistenttjänsten har t. o. m. ni accepterat i år. Vi har från folkpartiets sida drivit den frågan i många år. I år handlar det om en extra handläggartjänst. Det är den ni säger nej till. Jag vill fråga Gustav Persson om han har varit hos JämO och sett vilken arbetsbelastning man har på den myndigheten och vilken arbetsbörda man dignar under.

Det är inte ofta vi i folkpartiet talar om ökade anslag, men i detta fall menar vi att vi måste prioritera. Vi tycker att JämO väl har motiverat att handläggartjänsten behövs. Jag beklagar att socialdemokraterna återigen bromsar när det gäller JämO:s möjligheter att arbeta aktivt och effektivt och ta itu med alla de uppgifter som man förväntar sig.

Anf. 86 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Även jag kan till fullo ställa upp på den beskrivning som Gustav Persson gav av kvinnors villkor på arbetsmarknaden. Den stämmer. Officiellt har vi jämställdhet, men i praktiken är det oerhört mycket som skiljer kvinnors och mäns villkor åt.

När det så gäller det ökade anslaget till jämställdhetsombudsmannen för att jämställdhetsombudsmannen skall ha en möjlighet att följa den lagstiftning som vi har på jämställdhetsområdet vill inte socialdemokraterna anslå mera pengar. Men någon motivering till avslaget ges inte i utskottsbetänkandet och inte heller här av Gustav Persson. Anser Gustav Persson att Charlotte Branting och jag har fel när vi beskriver JämO:s ökande arbetsuppgifter? Anser inte Gustav Persson att JämO:s arbete har någon betydelse för att komma till rätta med kvinnors och mäns olika villkor på arbetsmarknaden? Om det nu är en kostnadsfråga och man anser att man inte har råd att betala 400 000 kr. ytterligare till JämO, undrar jag hur mycket socialdemokraterna är villiga att satsa i pengar för att kvinnors villkor på arbetsmarknaden skall förbättras.

Anf. 87 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Betänkandet behandlar i huvudsak anslaget till jämställdhetsarbetet. Gustav Persson tog i större delen av sitt anförande upp de stora övergripande arbetsmarknadspolitiska problemen. På grund av kammarens arbetssituation tänker jag inte gå in på just detta område. Det får vi möjlighet att diskutera i höst.

När det gäller anslaget till de politiska kvinnoorganisationerna är det fel som Gustav Persson sade, att vi inte anser att den verksamheten är viktig. Den är viktig. Men vi granskar ju alla utgifter på alla anslag här i riksdagen. I detta fall har vi prioriterat de opolitiska kvinnoorganisationerna.

Vi värderar inte olika kvinnoorganisationers verksamhet med utgångspunkt i bidragens storlek. De politiska kvinnoorganisationerna har tillgång till partistödet till de politiska partierna, medan de opolitiska kvinnoorganisationerna inte får mer än det som är upptaget just under här aktuellt anslag.

Anf. 88 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Herr talman! Även vi föreslår ökning av detta anslag. Men i mitt anförande här i kammaren visade jag på bredden av de insatser som föreslagits i budgetpropositionen och som vi redan har beslutat om. Jag har full förståelse för att jämställdhetsombudsmannen har enormt mycket att göra. Å andra sidan finns det så många andra områden där vi kan göra insatser för att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor. Vi har alltså valt att göra en bred insats, varvid vi steg för steg bygger ut JämO:s verksamhet. Vi föreslår nu en assistent, som kan underlätta för handläggarna att arbeta vidare.

Vi är naturligtvis glada om också de andra partierna ställer sig bakom dessa breda insatser, eftersom vi tror att det krävs enorma sådana på arbetsmarknadens och utbildningens områden om vi skall kunna lyckas med dessa strävanden. Vi har alltså inte någon illvillig inställning till JämO, men resurserna måste fördelas jämnt för att insatserna skall kunna bli så bra som möjligt. Den avvägning vi har gjort är att nu föreslå en assistenttjänst. Sedan får vi göra en bedömning av behovet av fortsatta insatser.

Margó Ingvardsson nämnde att JämO skulle bedriva upplysning på det fackliga området, och det kan nog vara bra. Men jag tror också att facket självt måste klara en del av denna verksamhet. Margó Ingvardsson känner säkerligen till tesen att arbetarklassens befrielse skall vara dess eget verk. Jag tror att också befrielsen av arbetarklassens kvinnor skall vara dess eget verk. Det är viktigt att man arbetar även inom organisationerna för att klara denna uppgift.

Vi måste pressa männen till att ta ett större ansvar. Vi kan inte tro att vi någonsin skall klara uppgiften enbart genom lagstiftning. Så har inte skett på andra områden. Vi har lyckats åstadkomma mycket genom förhandlingar o. d. på den svenska arbetsmarknaden, och sådana vägar måste prövas även i fortsättningen. Anledningen till att vi ändå införde JämO var att vi fann att vi behövde gå fram både förhandlingsvägen och lagstiftningsvägen.

Anf. 89 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Könsförtrycket finns inom alla socialgrupper och samhällsklasser, men tyvärr visar det sig att könsförtrycket många gånger kan vara extra hårt i arbetarklassen och att det finns ett speciellt kvinnoförtryck på mansdominerade arbetsplatser.

Jämställdhetslagen har visat oss att man har hjälp av en lagstiftning. Denna lag har givit kvinnor deras enda möjlighet att hävda sina rättigheter.

Men när JämO inte haft tillräckligt med resurser har man fått vända sig till sin fackförening. Och fackföreningarna är, som Gustav Persson vet, mansdominerade. De har manliga ombudsmän, som kanske själva på sätt och vis finns med på den förtryckarskala som männen har arbetat fram inom alla samhällsklasser, och de känner kanske inte ett engagemang för att ta sig an kvinnornas sak. Det skulle delvis också innebära att kritik riktas mot dem själva.

JämO har pekat på att det behövs en informationsverksamhet inom fackföreningsrörelsen, och såvitt jag vet ställer sig fackföreningsrörelsen också positiv till att ta emot sådan information och utbildning från JämO. Men JämO saknar möjligheter att följa upp detta. Det skulle kanske på sikt vara resursbesparande om JämO fick möjlighet att öka sin information inte bara i fackföreningar utan även på andra håll i samhället. På sikt skulle JämO här kanske kunna avlastas en del arbetsuppgifter.

Anf. 90 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Gustav Persson säger att han inte har någon illvillig inställning till JämO. Nej, det hoppas jag verkligen inte att socialdemokraterna har. Men jag tycker att det nu verkligen är dags att de visar detta. De har år efter år bromsat anslagen till JämO. Det är dags att man visar att man uppskattar det arbete som jämställdhetsombudsmannen och hennes anställda gör och att man inte fortsätter att bromsa upp på det sätt som skett.

Jag vill fråga Gustav Persson om han vet vilket arbete som den handläggare som JämO nu önskar få skall utföra. Denne handläggare skall bl. a. ägna sig åt regionprojektet i Uppsala. Eftersom Gustav Persson kommer från Uppsala, förmodar jag att han känner till det regionprojekt som man där har satt i gång. Det skulle vara synnerligen besvärande för Gustav Persson om han nu skulle tillkännage att han ställer sig bakom att det inte skall finnas någon handläggare för att följa upp detta projekt i Uppsala, vilket många av oss förväntar oss mycket av.

Handläggaren skulle dessutom pröva nya idéer för det aktiva jämställdhetsarbetet och, som Margó Ingvardsson var inne på, försöka ge arbetsgivare och fackföreträdare den hjälp som man efterfrågar i detta sammanhang. Det finns alltså många orsaker till att en sådan handläggartjänst behövs. Tycker verkligen Gustav Persson att knappt 3 milj. kr. är för mycket att lägga på jämställdhetsombudsmannen och dennes stora kansli? Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan här i dag.

Anf. 91 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Herr talman! Charlotte Branting säger att vi socialdemokrater bromsar utvecklingen för JämO. Vi föreslår ju ett ökat anslag. Såvitt jag förstår är detta enligt svenskt språkbruk inte att bromsa, utan motsatsen. Man bör använda ord som stämmer med de verkliga förhållandena. Vi föreslår alltså en ökning med en assistenttjänst för att handläggarna skall få hjälp med sitt arbete.

Beträffande projektet i Uppsala tror jag att vi har sådana resurser att vi kan klara detta på egen hand. Jag vill påstå att Uppsala kommun är en av de förnämsta när det gäller att arbeta med dessa frågor. Det var också därför som JämO valde att bedriva projektet just där. Uppsalaprojektet är alltså inte något särskilt starkt argument för en ökning av anslaget. Det projektet kommer att gå bra även detta förutan.

Jag erkänner vidare att den information som JämO kan ge är mycket viktig, som Margó Ingvardsson sade. Men jag tror också att man kan ge mera resurser till facket för att detta självt skall kunna arbeta med detta. Jag tror att det ger större effekt än om myndigheter går ut och arbetar inom fackföreningsrörelsen. Så har varit förhållandet i alla andra sammanhang, och jag tror att det är på samma vis även här. På vilket sätt skulle arbete för kvinnors befrielse skilja sig från det arbete som vi bedriver med sikte på männen?

Jag tror att det finns en sådan solidaritet inom fackföreningsrörelsen att man kan få till stånd en ökad upplysning inom detta område. En av de främsta insatserna för att skapa jämställdhet för kvinnor har varit att åstadkomma full sysselsättning. Vi har arbetat mycket hårt med den uppgiften. Den andra stora insatsen för åstadkommande av jämställdhet mellan de breda grupperna har varit den solidariska lönepolitiken. Denna har givit de lägst betalda kvinnorna mycket bättre löner än några andra insatser kunnat bidra till.

Jag tror att man måste diskutera JämO:s arbete också i detta perspektiv, om man skall hamna rätt.

Anf. 92 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det är inte så länge sedan som det kom ett nödrop från arbetsmarknadsdepartementet, nämligen när kvinnorepresentationsutredningen var klar. Många kvinnor och även män har varit med i debatten sedan dess, men debatten tystnade alldeles för snabbt.

En av dem som både går ut i den fackliga rörelsen och påverkar politiska partier och andra är Gerd Engman, och jag skulle vilja berätta litet grand om vad hon bl. a. har sagt till mitt eget gamla fackförbund, Beklädnadsarbetareförbundet, där ju många kvinnor är organiserade.

Tyvärr får hon konstatera att trots att arbetarrörelsen organisatoriskt är stark i det här landet och trots att vi har haft närmare 100 år av demokratisk process när det gäller t. ex. parlamentariskt arbete, tävlar LO och SAF om första pris i gubbvälde. SAF vinner förstås, men LO är inte långt efter. Av LO:s medlemmar är 43 % kvinnor och av LO:s representanter i regionala styrelser är 3 % kvinnor. I de nyvalda länsarbetsnämnderna finns inte en enda LO-kvinna.

Gerd Engman tycker att det här är ett förskräckligt resultat efter så många års diskussioner om jämställdhet. Vi har JämO, och det är bra, men precis som Margó Ingvardsson och Charlotte Branting har sagt måste naturligtvis JämO ha utökade resurser. Liksom de andra kvinnor som varit uppe i debatten råder jag Gustav Persson att besöka JämO och ta en diskussion för att få litet inblick i vilka resurser som verkligen behövs.

Så till frågan om att arbetarklassens kvinnors befrielse skall vara deras eget verk. Ja, naturligtvis uppmanar vi som deltar i kvinnokampen också kvinnor i facket och på andra områden att revoltera. Precis det gör också Gerd Engman. Hon säger apropå det dåliga läget bl. a. i facket och inom LO att kvinnorna i facket borde göra revolution. Jag instämmer helt i Gerd Engmans uppmaning. Men samtidigt behövs, parallellt med denna kamp, mycket av samhällets stöd.

En ung tjej i industrin, eller den som är arbetslös, lever inte sitt liv på lika villkor som en högutbildad kvinna i "karriären". Städerskan som tvingas att gå ut i strejk när arbetsgivare planerar att lämna över städuppgifterna till en privat städfirma lever ett helt annat liv än kapitalistkvinnan som äger en hel koncern. Där existerar inget systemskap – klasserna skiljer dem åt.

Inez och Antonia kommer aldrig att kämpa tillsammans. Medan Inez och hennes medsystrar tar kamp för sina jobb, sitter Antonia på styrelsesammanträden och kan delta i beslut som rör en stor arbetsplats och dess framtida öde. Medan Inez väntar på sin dom i arbetsdomstolen, demonstrerar Antonia tillsammans med överklassen mot löntagarfonderna. Maktstrukturen mellan klasserna och männens dominans över kvinnor existerar parallellt. Det är arbetarklassens kvinnor som är minst jämställda i samhället och i arbetslivet, både i jämförelse med män i LO-kollektivet och med kvinnor från andra samhällsgrupper.

Jag är glad över att det verkar som om Gustav Persson har läst vpk:s motioner väldigt noga. Det här var ett litet avsnitt ur en av dem, och den har både kvinnoperspektiv och klassperspektiv.

En ung kvinna i industrin, Kia Matsson, säger så här: "Sverige har en av de mest könsuppdelade arbetsmarknaderna i Europa. Då borde AMS begripa att det inte går att ändra på könsroller och kvinnoförtryck över en natt med lite annonskampanjer."

Jag har flera gånger här i kammaren tagit en debatt – vid ett tillfälle med Anna-Greta Leijon – just om AMS:s kampanjer för att hjälpa framför allt unga kvinnor inom mansdominerad industri. Den diskussionen utgick från en rapport som kom från Kopparbergs län. Där var man nämligen först i landet med att ha utvärderat effekterna av den AMS-kampanj som har pågått sedan slutet av 70-talet och som kom till för att få ut fler kvinnor till industrin.

Efter utvärderingen har länsarbetsnämnden i Dalarna gett upp försöken att hjälpa kvinnor att bryta in på de mansdominerade arbetsplatserna. Vi ser alltså här hur lätt det är för myndigheter att ge upp, om inte resurserna är tillräckligt stora och påtryckningarna tillräckligt starka, precis på det sätt som man har gjort i Kopparbergs län.

Kia och hennes kamrater i kontaktnätet "Blåställskvinnor" protesterar mot länsarbetsnämndens uppgivna politik. Grunden för deras organisation "Blåställskvinnor" utvecklades just under tiden när de gick på industrinlinjen

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

*Anslag till jämställdhetsombudsmannen
m. m.*

på AMU. Nu hoppas de få kontakt med fler kvinnor, samtidigt som de samlar in information och erfarenheter för att kunna påverka arbetsgivare, fack och myndigheter. Kvinnorna ser länsarbetsnämndens agerande i Dalarna som en tillbakagång i arbetet för att bryta mansdominansen i industrin.

Rapporten Unga kvinnors arbete och utbildning visar att AMS satsning till stor del misslyckats. Ett exempel är att mer än en tredjedel av de unga kvinnor som uppmanats att satsa på yrkesutbildning till ett mansdominerat yrke, t. ex. verkstadsmekanisk kurs, har hoppat av utbildningen, detta trots att utbildningen oftast är kortare än ett år.

Vid den debatt som jag hade med Anna-Greta Leijon för några månader sedan lovade hon att man skulle göra en total utvärdering över landet för att se om det var lika illa ställt i övriga län med AMS kampanjresultat som det var i Kopparbergs län. Ännu har jag inte sett någon sådan utvärdering, men helt klart är att det behövs mer pengar och resurser, såväl till JämO:s arbete som för AMS-kampanjer som satsar på framför allt unga kvinnor och också till länsarbetsnämndernas och länskolnämndernas jämställdhetsinsatser i övrigt.

Vpk har i en partimotion krävt att man skall göra en ordentlig satsning den här gången. Vi vill öka på statsbidraget med 20 milj. kr., jämfört med det som finns i betänkandets majoritetsförslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 5 från vpk.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 12

Punkterna I och II.1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt II.2 (anslag till Bidrag till stiftelsen Statshälsan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt II.3 (anslag till Bidrag till förnyelsefonder på det statligt reglerade området)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 149 för reservation 2 av Alf Wennerfors m. fl.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 14

Punkt A 1 (anslag till Jämställdhetsombudsmannen m. m.)

Först biträdades reservation 1 av Charlotte Branting och Sigge Godin med 51 röster mot 17 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 242 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 246 röster mot 62 för reservation 1 av Charlotte Branting och Sigge Godin. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt A 2 (anslag till Särskilda jämställdhetsåtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg.

Punkt G 1 (anslag till Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt G 2 (medelsanvisning till nytt anslag Kvinnohusfond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

11 § Voteringar under kvällen torsdagen den 4 juni

Anf. 93 ANDRE VICE TALMANNEN:

För att i möjligaste mån undvika komplikationer vid kammarbehandlingen av ärendena under riksmötets sista arbetsdagar (t. ex. vid eventuell återförvisning) har talmannen efter samråd med vice talmännen och de valda ledamöterna i talmanskonferensen beslutat att de ärenden som behandlas i kammaren torsdagen den 4 juni skall kunna företas till avgörande även efter kl. 18.00.

12 § På förslag av andre vice talmännen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

13 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkanden

1986/87:17 om föräldraförsäkringen m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

1986/87:18 om vårdbidrag för handikappade barn och handikappersättning (prop. 1986/87:100 delvis) samt

1986/87:7 om rutiner vid ansökan om svenskt medborgarskap (förs. 1985/86:23).

Andre vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning.

Först upptogs till behandling socialförsäkringsutskottets betänkande 17 om föräldraförsäkringen m. m.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Voteringar under kvällen torsdagen den 4 juni

Förelärförsäkringen
m. m.

Anf. 94 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Betänkandet rörande förelärförsäkringen m. m. är sig tämligen likt sedan föregående år vad avser motioner och reservationer, så jag skall fatta mig kort och övergå till de reservationer vi avgivit till detta betänkande.

Reservation nr 1 är en välkänd moderat reservation. Vi anser att både det statsfinansiella och det samhällsekonomiska läget kräver betydande besparingar. Även regeringen framhåller i budgetpropositionen nödvändigheten av återhållsamhet med samhällsutgifter. Vi delar den uppfattningen och följer därmed upp motion Sf329 av Nils Carlshamre m. fl. angående en sänkning av kompensationsnivån inom förelärförsäkringen till 80 %. Den av oss föreslagna sänkningen påverkar inte nämnvärt den sociala standarden, med hänsyn till den i partimotionen av Carl Bildt m. fl. föreslagna marginalskattesänkningen. Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 2 rörande garantinivån inom förelärförsäkringen följer vi upp en partimotion av Carl Bildt m. fl., där det föreslås att garantinivån bestäms till en trehundra sextiofemtedel av basbeloppet fr. o. m. den 1 januari 1988. Det blir 68 kr. per dag. Garantinivån bör enligt vår mening automatiskt följa penningvärdesutvecklingen. Vi anser att vårt förslag har stor betydelse för dem som endast har rätt till garantibeloppet i förelärförsäkringen. Hit hör t. ex. de som studerar och ännu inte hunnit komma ut i yrkeslivet, hit hör också flerbarnsfamiljerna och de med en familjeförsörjare. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Reservation nr 5 gäller tillfällig föräldrapenning när dagbarnvårdarens barn är sjukt. Här har vi moderater anslutit oss till centerpartiet och folkpartiet. Vi anser att sjukdomsfall av detta slag kan vara ett problem. Utskottsmajoriteten har yrkat avslag med motiveringen att den som fördelat barnomsorgen, dvs. i allmänhet kommunen, har ett ansvar för att ersättare finns tillgänglig. Det låter sig sägas, men det fungerar sannerligen inte överallt. Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

I reservation nr 6 rörande läkarutlåtande för tillfällig föräldrapenning har vi också anslutit oss till centern och folkpartiet. Detta rör en grupp föräldrar till barn med handikapp eller långvariga sjukdomar som i regel är så väl kända att det obligatoriska läkarintyget skall kunna ersättas med annan dokumentation. Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Till sist, herr talman, kommer reservation nr 7 rörande flexibelt uttag av kontaktdagarna. Vi anser att det totala antalet s. k. kontaktdagar, 16 stycken, bör kunna tas ut när som helst när barnet är mellan fyra och tolv år. Detta skall gälla oavsett vilken barnomsorgsform som utnyttjas. Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! I dagens betänkande om föräldraförsäkringen behandlas några folkpartimotioner, som jag tänker kommentera. Jag vill dock börja med en positiv händelse, nämligen den förändring när det gäller begränsningen till 60 dagar för tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn som folkpartiet tagit upp i motion Sf213. För ett fåtal familjer med handikappade barn, som ofta är sjuka, kan begränsningen vara besvärlig. Vi vet att det rör sig om ett mycket litet antal, men för dem är det desto viktigare att frågan löses på ett för dem positivt sätt. Och äntligen har vi fått med oss majoriteten i utskottet och kunnat enas om att ge regeringen i uppdrag att utforma och lägga fram förslag om hur man bäst skall hjälpa dessa familjer. Därmed har ett gammalt folkpartikrav nått en bit på väg mot en förbättring av försäkringsskyddet för dessa föräldrar.

I samma motion, Sf213, tar vi också upp problemet för föräldrar till svårt handikappade barn som är över 16 år. De hamnar ofta i motsvarande situation. De har ingen rätt att få ledigt, än mindre rätt till ersättning när deras vuxna barn blir sjuka. De här "barnen" har ofta förtidspension eller helt eller halvt sjukbidrag. När de blir akut sjuka skall de alltid lita till utomstående om inte någon av föräldrarna kan ta ledigt. Jag vet att det rent känslomässigt kan vara svårt att anlita utomstående. Det känns alltid bättre och tryggare om en anhörig finns till hands. För samhället kan det inte vara fråga om någon större kostnad. Om jag anlitar hemtjänsten utgår lön. Om en förälder i stället skulle få ersättning motsvarande sjukpenningen, blir troligen kostnaden för samhället densamma. Regeringen bör därför utreda hur ett sådant stöd skall utformas. Jag yrkar bifall till reservation nr 11.

I motion Sf206 begär folkpartiet att ATP-grundande ersättning motsvarande sjukpenningen skall utgå vid ledighet för vård av nära anhörig. Det kan tyckas att den grupp jag talade om tidigare, handikappade barn över 16 år, borde behandlas på liknande sätt. Men jag vill påstå att det är en viss skillnad. När det gäller barn handlar det oftast om att få fortsätta att bistå sitt barn, medan det i det senare fallet oftast rör äldre anhöriga som tidigare klarat sig på egen hand.

Rätt till längre eller kortare ledighet för vård av anhörig finns inte i dag. Samhällsekonomiskt är en sådan lösning billigare än en sjukhusplats, men vården måste bygga på frivillighet. Det är alltså viktigt att de anhöriga inte behöver känna krav från samhällets sida att de skall vara tvungna att ställa upp som vårdare.

Anhörigkommittén föreslog redan 1983 i sin utredning att man skulle ha rätt till ledighet under 30 dagar för vård av anhörig. Däremot ansåg sig utredningens majoritet inte kunna föreslå att ersättning skulle utgå. Men rätt till ledighet utan ersättning är ett slag i luften. Frågan har alltså legat i regeringskansliet för beredning under flera år. Folkpartiet tycker att det är synnerligen angeläget att problemet får en lösning, allra helst som vi vet att många kommuner har bekymmer med sjukvård och omvårdnad i hemmet. Jag vill därmed yrka bifall till reservation nr 12.

I motion Sf310 kräver motionärerna en översyn av rätten till föräldrapenning när dagbarnvårdarens egna barn blir sjuka med påföljd att dagbarnvårdaren inte kan ta emot dagbarnen. Utskottsmajoriteten har avstyrkt

liknande motioner tidigare är och vidhåller därför avslagsyrkandet även denna gång. Man säger att den som förmedlat barnomsorgen, i allmänhet kommunen, har ett ansvar för att ersättare finns att tillgå. Om så vore fallet vore det inget problem. Problemet uppstår först när kommunen inte kan skaffa ersättare, eller det av annan anledning är olämpligt att lämna barnet hos annan dagbarnvårdare än den ordinarie. Föräldraförsäkringsutredningen ansåg också att det finns skäl att ge rätt till föräldrapenning i sådana här situationer, men föreslog ingen förändring med hänsyn till de kostnader som en sådan ändring skulle medföra. Folkpartiet anser att en översyn bör göras i syfte att rätta till denna brist i föräldraförsäkringen. Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Samma motion, Sf310, behandlar också ett flexiblere uttag av de 16 kontaktdagarna för barn mellan 4 och 12 år. I motion Sf342 föreslås att utnyttjandetiden utsträcks så att föräldrar kan använda dessa kontakt dagar även när barnet går på högstadiet. Vi tycker att man skall ge föräldrarna valfrihet. Vill de vara med i skolan en hel vecka när barnet skall börja skall de ha rätt till det. Likaså är det väsentligt att ge dem möjlighet att även utnyttja kontakt dagarna för besök på högstadiet. Det är det stadium som föräldrar har minst kunskap om och där problemen oftast är störst. Det är också extra viktigt med besök på högstadiet med tanke på det ökade våldet i skolan. En lösning på dessa problem måste bestå av ökad föräldramedverkan – som utskottsmajoriteten anser viktig, men bara fram till 12 års ålder. Vi folkpartister har svårt att förstå utskottsmajoritetens avoga inställning till förslaget om utsträckt nyttjandetid. Majoriteten har inte heller bemödat sig om att framföra ett enda argument emot. Därför vore det intressant att få höra de förslagen här i kammaren i dag.

Ges föräldrar rätt till ledighet med ersättning kan ingen skylla på att man inte kan ta ledigt från jobbet för att besöka barnens skola. Barnen kan inte heller utöva den press på föräldrarna att avstå från att komma till skolan som ofta förekommer just på högstadiet. Med rätt till ledighet har föräldrar ingen ursäkt att inte besöka skolan. Jag vill därför yrka bifall till reservation nr 8.

Herr talman! Utöver redan nämnda reservationer vill jag också yrka bifall till reservationerna 6 och 10.

Anf. 96 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Småbarnsföräldrar som yrkesarbetar upplever ofta märkliga byråkratiska regler som försvårar deras dagliga tillvaro. I valet av barnomsorg kan deras förutsättningar att kunna utföra sitt förvärvsarbete avgöras. Placeras barnen på daghem uppkommer det ytterligt sällan att de inte kan lämna sina barn i den omsorgen. Ett skäl kan vara att personalen har studiedag eller planeringstid. Men den frånvaron vet man som förälder om i god tid, och kommunen kan även vara behjälplig att ordna ersättningsomsorg. Väljer man familjedaghem där dagmamma också har egna barn lever man under stor otröygghet. Den dag då familjedagmammans egna barn är sjuka förhindras man att lämna sina barn, och det finns plötsligt inte någon möjlighet att ordna den barnomsorg som man behöver för sina barn. Valet blir då utan alternativ, en av föräldrarna stannar hemma och tar hand om barnen. Man räknar med att kommunen snart ordnar barnsamarit eller

annat familjedaghem. Då upptäcker dessa föräldrar att de inte äger rättighet till ersättning från föräldraförsäkringen för denna dags förlorade inkomst. Drabbar detta en ensamstående förälder kan det i olyckliga fall innebära stora ekonomiska förluster, enbart beroende på vilken barnomsorgsform man valt eller blivit hänvisad till.

I en centermotion tar vi upp detta förhållande och kräver att föräldrar i denna situation skall få möjlighet att erhålla ersättning från föräldraförsäkringen. Utskottet avstyrker denna begäran med motiveringen att detta skulle utvidga föräldraförsäkringen, och vill bara ge kommunerna i uppdrag att tillse att det finns barnsamariter eller att man på annat sätt löser problemet. Detta sistnämnda motsätter vi oss inte, men den praktiska verkligheten är ju att den här situationen oftast blir uppenbar tidiga morgnar – och barnen kan inte lämnas vind för vägg. Vi anser att det finns skäl som talar för att denna möjlighet skall ges småbarnsföräldrarna. Deras situation är redan så utsatt, att det finns all anledning att i varje fall inte förorsaka ekonomiskt bortfall av dessa speciella orsaker som föräldrarna inte kan påverka.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 5.

I syfte att förhindra byråkrati och avlasta läkare från inte nödvändiga arbetsuppgifter har jag tillsammans med Martin Olsson i en motion begärt att det skall bli möjligt att med enklare dokumentation än läkarintyg försäkra att man som förälder till ett barn över tolv år deltagit i vård eller tillsyn när barnet varit sjukt. Nu pågår ett försök i Kopparbergs län som går ut på att det räcker att läkaren med en kryssmarkering intygar att förälders närvaro varit berättigad. Detta ger då rätt till ersättning från föräldraförsäkringen. Vi anser att man borde kunna förenkla ytterligare, då Kopparbergsförsöket inte fullt ut förenklar intygsförfarandet.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 6.

Det förhållandet att föräldrar själva inte får bestämma hur kontaktdagar skall tas ut måste ju innebära att samhället inte anser att föräldrar är kapabla att själva bestämma när det bäst passar den egna familjen. Två dagar per år finns att ta ut för besök i samhällets barnomsorg eller liknande. Denna förmyndarattityd anser vi vara helt onödig. Det måste vara föräldrarna själva som bestämmer över detta. Låt dessa dagar bli ett familjens beslut, och ta bort kravet på fördelningen över åren! Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 8.

I de fall då kommunen inte kan erbjuda barnomsorg får föräldrarna uppleva vissa överraskningar. De förvägras, i de fall då de anlitar privat barnomsorg, rätt att utnyttja dessa kontaktdagar för inskolning av barnen eller för besök i den barnomsorgsformen. Att denna rättighet bara är till för de redan gynnade kan vi i centerpartiet inte acceptera. I en motion av Kerstin Göthberg krävs att dessa förhållanden skall ändras. Tyvärr ville inte utskottsmajoriteten ställa upp på det kravet, trots att den borde vara väl medveten om den brist på barnomsorgsplatser som finns.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 10.

När det gäller anhörigvården, som också berörs i betänkandet, har vi i centern inte något yrkande som tas upp i detta sammanhang. Vi har däremot i vår äldreomsorgsmotion utvecklat våra krav på tjänstledighet och möjligheter till projektanställningar för anhöriga. Detta är en mycket viktig del i vård-

och omsorgsarbetet, inte minst med tanke på den utbyggda hemvården. Det kan väl ändå inte vara regeringens mening att man skall behålla den gamla hemmadotterrollen utan ersättning för gjorda insatser på vårdområdet och i hemmiljön. Denna debatt har vi anledning att återkomma till i ett annat sammanhang.

Herr talman! Vi i centern vill ge barnfamiljerna en rättvis möjlighet till ersättningar, och vi anser att det är möjligt att förbättra föräldraförsäkrings-systemet. Det är bara synd att inte centerns krav vunnit utskottets gillande.

Anf. 97 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Många småbarnsföräldrar har i dag en pressad situation. Det är långa arbetsresor, man skall lämna och hämta barnen på dagis eller hos dagmamman, och sedan har man hemarbetet. Därtill kommer det dåliga samvetet för att man aldrig hinner vara tillsammans med sina barn så mycket som man önskar och vill. När man står mitt uppe i detta slit, ofta trött och med ett konstant dåligt samvete, kan löften om vårdnadsbidrag framstå som en lösning på de egna problemen.

Men ett vårdnadsbidrag skulle få även samhälleliga konsekvenser. Kvinnornas positioner både på arbetsmarkanden och i hemmet skulle flyttas bakåt. Ett vårdnadsbidrag kan aldrig sättas så högt att det kan ersätta en lön. Män tjänar så gott som alltid mer än kvinnor, och därför kommer det att bli kvinnan som får stanna hemma med vårdnadsbidraget. Och ju mer utbrett det blir att vi kvinnor stannar hemma några år med barnen, desto sämre blir vår position på arbetsmarknaden. Vi vet att män vilkas hustrur är hemma tar mindre del i hemarbetet än andra män. På så sätt kommer könsrollerna att förstärkas och jämlikhetssträvandena att bromsas.

En utbyggd föräldraförsäkring är bästa sättet att motverka dessa konsekvenser av ett vårdnadsbidrag. Vi inom arbetarrörelsen som motsätter oss ett vårdnadsbidrag på grund av de samhälleliga konsekvenserna måste därför snabbt ena oss och redovisa ett alternativ för föräldrarna. Vi menar att regeringen nu bör göra upp en plan för utbyggnaden av föräldraförsäkringen. Vpk anser att en första etapp i den planen skall vara att den nuvarande ersättningen med garantibeloppet under 90 dagar slopas och att samtliga dagar ersätts med belopp motsvarande sjukpenningen. Nästa etapp skall vara en utbyggnad till 18 månader med full ersättning motsvarande sjukpenningen.

En nyckelfråga i jämställdhetsarbetet är arbetsfördelningen i hemmet mellan män och kvinnor. Arbetsfördelningen grundläggs mycket tidigt i ett samboförhållande och ett äktenskap. Den permanentas ofta i samband med att familjen får barn. Därför är det oerhört viktigt att männen kan förmås att redan från början ta ansvar för barnen. Den formella möjligheten finns faktiskt redan i dag genom föräldraförsäkringen. Det är bara så, att männen inte använder sig av den möjligheten i tillräcklig omfattning. Fortfarande, efter tolv år, avstår fyra av fem pappor från att vara hemma någon längre tid med barnet under det första året. Säkerligen kan dessa pappor ange praktiska skäl som omöjliggör att de använder föräldraförsäkringen. Det är alltid praktiska skäl man anger. Ingen säger öppet att han tycker att ansvaret bör vila på kvinnan. Men uppfattningarna om vad män skall göra och vad

kvinnor skall göra sitter djupt i vårt patriarkaliska samhälle. Den s. k. mansgruppen har genom sitt arbete visat att män som varit hemma med barnen under det första året får en annan inställning än andra män till vad det innebär att vara hemma och ta hand om hem och barn. Genom den ändrade inställningen till hemarbetet får de också en annan syn på kvinnan och vad som traditionellt räknas som kvinnliga ansvarsområden.

Om vi bara skall vänta på att männen skall inse att även de har fördelar av att ta hand om barnen på samma villkor som kvinnorna, då får vi nog vänta på en annan generation. Våra män behöver nu en aktiv puff hem till barnen. Vpk föreslår därför att föräldraledigheten kvoterar, dvs. att den förälder som tagit ut merparten av föräldraförsäkringen måste låta den andra föräldern ta ut resterande del; annars fryser föräldraförsäkringen inne. Detta gäller givetvis bara när det finns två vårdnadshavare i familjen. Med nuvarande längd på föräldraledigheten är det rimligt att 60 dagar kvoterar utan överlåtelse rätt. Inför en utbyggnad av föräldraförsäkringen till ett och ett halvt år är det helt nödvändigt med en kvoteringsregel.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag också uttrycka min och mitt partis glädje över att utskottsmajoriteten nu ger regeringen i uppdrag att lägga fram förslag om att föräldrar vilka har barn som på grund av sjukdom, handikapp eller psykisk utvecklingsstörning är sjuka oftare än andra barn, får möjlighet att vara hemma mer än 60 dagar per år. Det tycker vi är mycket bra; det är ju också ett krav som vpk har verkat för i motioner under en följd av år.

Jag vill bara till protokollet få antecknat att det tyvärr har insmugit sig ett litet tryckfel på s. 7 i betänkandet. I anledning av det här förslaget anger man två motioner, den ena av folkpartiet och den andra av vpk. Men det är fel nummer på vpk-motionen. Det skall vara Sf282 yrkande 3.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till reservationerna 3, 4, 9 och 13.

Anf. 98 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Margó Ingvardsson ställer sig negativ till ett vårdnadsbidrag och anser att det inte skulle vara någon lösning på föräldrarnas problem. Hon vill i stället förorda ett tvång – att man tvingar föräldrar att dela på föräldraförsäkringen och på det viset lösa familjens problem.

Jag tillhör ett parti som under ett stort antal år har förespråkat ett vårdnadsbidrag. En undersökning som nyligen har gjorts visar också att vi här de allra flesta med oss när det gäller den frågan. De som har tillfrågats tycker att vårdnadsbidrag – eller vårdnadsersättning – är ett bra sätt för familjerna att få en valfrihet. Jag tror också att familjernas, och inte minst barnens, valfrihet är mycket viktig.

I centerpartiet förordar vi en familjepolitik, som utgår från barnens situation och inte i första hand från föräldrarnas situation. Det som är bra för den enskilda familjen skall man också som enskild familj ha möjlighet att välja. Och det är många som i dag vill kunna vara hemma den korta period – som det ändå innebär – när barnen är små. Det finns alla skäl för oss att fortsätta att strida för en vårdnadsersättning.

När det gäller mäns villighet att delta i hemarbetet finns ju undersökningar som klart visar att i och med att barnen har fötts yrkesarbetar nu män som aldrig förr. Det som man tidigare bidragit med när det gäller hemarbete

avstår man från när barnen är födda, och man ägnar sig mer åt sin yrkeskarriär. Det innebär att det arbete som kvinnan utför i hemmet på intet sätt kommer att värderas, och hon får heller ingen del i det trygghetssystem som den som yrkesarbetar har tillgång till.

Vi tror inte på tvång, och vi tror inte på kvotering. Vi tror på en valfrihet för barnfamiljerna, och till den valfriheten hör att det också skall finnas möjlighet till en vårdnadsersättning.

Anf. 99 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill påpeka att också folkpartiet under en följd av år har förespråkade vårdnadsbidrag. Men till skillnad från centerpartiet har vi sagt att det skall vara skattefritt för att föräldrarna skall få valfrihet. De skall alltså kunna använda vårdnadsbidraget till att betala sin barnomsorg, eller stanna hemma. Karin Israelsson säger här att det är många som vill ha vårdnadsbidrag. Men vi vill alltså ha en annan typ.

Anf. 100 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! När vpk motsätter sig vårdnadsbidraget är det inte för att vi inte vill att föräldrarna skall kunna vara hemma hos sina barn. Vi vill tvärtom öka möjligheterna för bägge föräldrarna, både mammorna och papporna, att vara hemma med barnen. Vi har bedömt situationen i dag så, att det är helt nödvändigt att papporna får litet extra hjälp med att prova att vara hemma hos sina barn. För det har ju visat sig vara oerhört betydelsefullt, både för barnen och papporna, om de kan få den här första kontakten. Vi är inte övertygade om att det bara är praktiska hinder som omöjliggör för männen att stanna hemma. Det finns fortfarande fördomar i samhället om vad som är manligt och vad som är kvinnligt och vem som skall vara hemma och ta hand om barnen. Därför föreslår vi den här kvoteringsregeln.

Vad tror Karin Israelsson skulle bli följden om vi fick centerns vårdnadsbidrag på 2 000 kr. i månaden? Finns det någon man som skulle avstå från förvärvsarbete och lön för att vara hemma på 2 000 i månaden? Nej, knappast. Däremot kommer kvinnan att hänvisas till att vara hemma.

Om vi får ett vårdnadsbidrag kommer vi inte att få en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Jag tror inte att de borgerliga partierna kommer att anvisa pengar till detta, utan de kommer att hänvisa till att det finns ett vårdnadsbidrag och att det därför inte längre föreligger samma behov av en utbyggd barnomsorg. Det förväntas då att kvinnorna skall stanna hemma och passa barnen.

Då får vi just den utveckling jag har pekat på. Jämlikhetssträvandena bromsas upp och våra positioner, både på arbetsmarknaden och i hemmet, kommer att försämrast.

Anf. 101 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Kvinnors och mäns val styrs naturligtvis av de ekonomiska förutsättningarna. Vår modell för vårdnadsersättningen är att man skall kunna välja sex timmars arbetsdag och ändå, med en normal industriarbetarlön, inte förlora inkomst. Det är ett sätt även för män att använda sig av vårdnadsersättningen.

Vi måste ge familjen valfriheten. Jag vill inte att samhället skall styra hur man skall ordna sin barnomsorg. Det måste familjerna själva kunna avgöra.

Det finns saker som tyder på att mödrar har ett stort intresse av att vara tillsammans med sina små barn. Det skall inte hindra att också män ges den möjligheten. Föräldraförsäkringen utnyttjas så att män när barnen blir litet äldre gärna utnyttjar den för att vårda sjukt barn. Jag vet att vårdnadsersättningen inte kommer att hindra de män som önskar det, och som har den familjesituationen, att ta stor del i barnens omsorg. Det är inte bara dessa förutsättningar som avgör det hela.

Jag gjorde ett besök på en kibbutz i Israel där man hade en klar arbetsfördelning. I det daghem som fanns på kibbutzen valde de mödrar att arbeta som hade barn i barnomsorgen där. Få män gjorde så, även om man helt delade på det arbete som fanns.

Det är möjligt att det finns en biologisk förutsättning för kvinnor och också en biologisk önskan att delta i barns omsorg. Vad vi behöver göra är att omvärdera detta arbete och ge det en status. Det ingår i centerns vårdnadsersättningsförslag. Vårdnadsersättningen skall vara ATP-grundande och beskattad.

Anf. 102 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Karin Israelsson tror att det är ekonomiska överväganden som får papporna att avstå från att utnyttja föräldraförsäkringen i dag. Jag håller med om att det är ekonomiska överväganden till en viss del, men att det också fortfarande beror på fördomar och attityder.

Men om det skulle vara enbart ekonomiska överväganden, som hon säger, hur skulle det då gå om vi fick en vårdnadsersättning på 2 000 kr. i månaden? Med den summån har ju männen ännu mindre möjligheter att stanna hemma. Alltså kommer det att bli kvinnan som får vara hemma med barnen. Då får vi just den utveckling som jag har pekat på.

Karin Israelsson hänvisade tidigare till en opinionsundersökning som hade gjorts om föräldrarnas inställning till vårdnadsbidrag. Också jag tog del av den undersökningen, men jag tror inte den var riktigt rättvisande. Här hade föräldrarna inget alternativ att välja på. De hade bara den egna situationen just då, som förmodligen var väldigt besvärlig i många fall, och alternativet vårdnadsbidrag. Men om föräldrarna även fick alternativet utbyggd föräldraförsäkring och utbyggd barnomsorg, och kanske dessutom vpk:s förslag om sex timmars arbetsdag för alla, då tror jag att många föräldrar skulle inse fördelarna med dessa förslag.

Tredje vice talmannen anmälde att Karin Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 103 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är ungefär ett år sedan som vi hade samma diskussion. Det var den 4 juni i fjol. Någon sade här att argumenten ifrån majoriteten inte har blivit annorlunda. Jag tycker att inte heller argumenten från reservanterna i olika frågor har blivit annorlunda. På den punkten är vi lika.

När föräldraförsäkringen infördes var det mycket diskussion om styrning-

en av familjerna och familjernas uppläggning av sin situation. Många var negativa mot den nya formen av föräldraförsäkring, där man också gav fäderna rätt att vara med och ta hand om sina barn. Det som i dag är glädjande är att de flesta motioner och reservationer handlar om att man vill bygga ut föräldraförsäkringen ännu mera. Det är egentligen bara moderaterna som har en negativ motion och reservation där de vill minska ersättningen i föräldraförsäkringen till 80 %.

Moderaterna är dessutom inkonsekventa. Samtidigt som de vill höja den ersättning som bygger på inkomstbortfall, vill de höja garantinivån. Och de vill låsa alla framtida möjligheter till extra pengar till höjning av garantinivån med basbeloppet. Då skulle vi inte ha tillfälle att välja vad vi helst vill lägga dessa pengar på, som vi eventuellt kan skaka fram.

Föräldraförsäkringen är en del av familjepolitiken. Till den har vi ekonomisk ersättning, men vi har också en barnomsorg som skall hjälpa familjerna, och vi har en diskussion på gång om arbetstiden för att föräldrarna, både man och kvinna, skall kunna dela barnens uppväxt på ett annorlunda sätt.

Bidragen till föräldraförsäkringen i år är 1 165 milj. kr. Det vill man bygga på med ytterligare ersättningar, medan man på andra områden inte är villig att vara med på de besparingar som samhället måste göra för att klara den ekonomiska politiken i stort.

Jag skulle kort och gott kunna säga att jag yrkar avslag på de motioner och reservationer som finns och bifall till den del av proposition 100 som vi nu diskuterar, men jag skall göra några kommentarer.

Siri Häggmark framställer moderaternas syn på en sänkning av ersättning till 80 % genom att säga att det inte har någon betydelse. Men det är precis vad vi tycker att det har. För den enskilda människan betyder det mycket om hon får 80 % eller 90 % i ersättning. Vi tycker inte att vi kan vara så nonchalanta mot stora grupper att vi säger att de genom den marginalskattsänkning som moderaterna föreslår får så stor behållning att man klarar att gå ned till 80 %. Detta är nonchalant mot dem som har mycket låga inkomster. De behöver åtminstone 90 % i ersättning.

Vi höjde garantisumman till 60 kr. den 1 januari i år. Nu vill man höja den med en trehundra- och sextiofemtedel av basbeloppet till 68 kr., och sedan vill man fortsätta på det sättet.

Men det kan ju hända att också moderaterna kommer på att man behöver de tillgängliga medlen för att klara t. ex. en form av det vårdnadsbidrag som de vill genomföra. Man kanske inte vill prioritera just den här sidan för all framtid. Därför yrkar vi avslag på det förslaget.

Ett krav från kvinnorna inom socialdemokratien är att man skall bygga ut föräldraförsäkringen. Det kravet har vi framställt undan för undan, men vi har också sagt att vi inte kan genomföra detta med mindre än att vi kan ekonomisera reformen. Vi måste ekonomisera varenda månad vi bygger ut föräldraförsäkringen, och därför måste vi anpassa utbyggnaden till den tillväxt i ekonomin vi kan få. Därför kan vi i dag inte tillgodose den vpk-motion som ligger bakom reservation 3.

I reservation 4 kommer nästa krav på föräldraförsäkringen, att kvotera. Jag tycker vi skall avvakta. I följande diskuterade vi Kompis i dag – kompis i

morgon och vad den informationskampanjen hade givit när det gällde att få fäderna att utnyttja föräldraförsäkringen. Vi bör fortsätta att upplysa och informera. Jag tror att de fäder som i dag använt sig av föräldraförsäkringen är så goda exempel för sina kamrater, att vi på den vägen kan påverka attityderna. Vi kan inte säga: Du skall vara hemma så och så länge och sköta om dina barn. Män och kvinnor måste själva känna att de vill vara hemma och göra detta och att de kan klara av det lika bra – visserligen inte med detsamma, Karin Israelsson, men när barnen blir litet större.

I reservation 5 föreslås ganska fantastiskt att man skall bygga ut ersättningen också till det fallet att dagbarnvårdarens barn blir sjuka. Är det någon som har räknat ut vad detta skulle kunna betyda i pengar, ifall vi inte gör någon avgränsning utan låter detta ingå i försäkringen? Det måste i stället vara nödvändigt för oss att ställa krav på kommunen. Det finns barnsamariter, och det finns hemsamariter, och det finns alltid någon ledig plats på någon barnstuga. Det finns möjligheter för föräldrar att arrangera för sina barn när dagbarnvårdarens barn är sjuka. Detta krav skall vi starkare ställa på våra kommuner.

När det gäller läkarutlåtandet i det fall man följer med sina barn, har Karin Israelsson redan nämnt försöket i Kopparbergs län. Vi vill avvakta och se resultatet av detta försök. Förr vill inte riksförsäkringsverket ge ut några råd och anvisningar för att tillgodose detta behov.

I fråga om det flexibla uttaget av kontaktdagar hade vi också på den punkten en lång diskussion i fjol. Jag hävdar att det är en fördel att man varje år kan följa sina barn i utvecklingen och få utbildning och erfara vad som händer, från förskolan och upp till dess barnen blir tolv år.

När det gäller barn som absolut behöver ha en förälder hemma en vecka i början av skoltiden, kanske föräldrarna kan ta till de få kontaktdagar man har och möjligen någon semesterdag eller annan ledighetsdag. Men att kräva att vi på en gång skall bygga ut försäkringen och ge den frivilligheten skulle medföra att man missar en poäng med dessa kontaktdagar, enligt en gammal pedagogs och förälders uppfattning. Det är det kontinuerliga följandet som är värdefullt för föräldrar och barn.

Om vi skall bygga ut försäkringen med ytterligare dagar måste vi ha alla de pengar Margó Ingvardsson och vpk besitter, för det är också en ekonomisk fråga att öka antalet kontaktdagar.

Folkpartiet tycker att dessa 16 dagar skall utsträckas till att kunna tas ut också på högstadiet. Jag tycker folkpartiet skall vänta och göra sällskap med vpk, så att man får litet mera pengar och får så många dagar att man eventuellt kan ta ut några på högstadiet.

Jag tycker att man nog får ta till andra möjligheter och medel för att ta ledigt än att kräva att samhället skall ge betalda kontaktdagar. Om samhället arrangerar barnomsorg, skall samhället också kunna ställa upp med dessa kontaktdagar. Men om man avstår härifrån, får man också avstå från kontaktdagarna. Om kommunen anvisat barnomsorg hos en enskild dagmamma, har man säkerligen också andra möjligheter att med en enskild dagbarnvårdare få den kontakt som man annars skulle få i en barnstuga eller tillsammans med en större grupp barn.

Reservation 11 handlar om tillfällig föräldrapenning för vård av vuxna

handikappade barn. Vi tycker att denna fråga inte hör hemma inom föräldraförsäkringen, utan här bör man söka andra vägar för att ge dessa föräldrar möjlighet att följa vuxna förtidspensionerade barn till exempelvis akutsjukvård.

Frågan om ersättning för vård av anhörig har behandlats av anhörigvårdsutredningen. Reservanterna på denna punkt säger att utredningsbetänkandet har legat hos regeringen ett visst antal år men att det inte kommit något förslag och att riksdagen därför måste säga ifrån att så här får det lov att bli. Jag vill då påminna om den debatt som fördes innan jag kom upp i talarstolen. Hur länge har ni inte mellan era partier diskuterat frågan om vårdnadsbidraget? Hur många år hade ni inte på er att lösa den frågan? Men ni kom ju inte överens. Hur storsint uttalade sig inte Olof Johansson i TV förra veckan. Nu skulle hela frågan om vårdnadsersättningen lösas. Han garanterade att ni till nästa år skulle ha ett gemensamt program, i vilket vårdnadsbidraget ingår som en del. Men ni lyckades inte klara denna fråga när ni hade regeringsmakten, och de borgerliga partierna kan inte heller i dag visa att de står på samma grund när det gäller vårdnadsbidraget, dess utbetalande, beskattningen av bidraget, osv.

Barbro Sandberg uttryckte sin stora glädje över att vi kommit fram till en lösning när det gäller frågan om ersättning för vård av ofta sjuka barn eller barn som drabbas av en allvarlig sjukdom under en begränsad tid. I dessa fall behöver föräldrarna ett bättre försäkringsskydd. Utskottet skriver att regeringen bör se över denna fråga. Det kanske behövs fler dagar med tillfällig föräldrapenning eller en annan grund för utbetalning av vårdbidrag. Det kan här gälla barn som är svårt sjuka, kanske under en övergående period. Det kan då vara rimligt och mänskligt att föräldrarna får möjlighet att vara hos barnen under den tiden. Vi föreslår riksdagen att hemställa hos regeringen om ett förslag till lösning av denna fråga utan att gå in på hur förslaget bör utformas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 104 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Först vill jag be om överseende för att jag i mitt tidigare anförande glömde att yrka bifall till reservation 10, vilket jag nu härmed gör.

Herr talman! När regeringen sparar på olika områden, är det konsekvent. När vi moderater föreslår en sänkning av garantinivån till 80 %, då är det inkonsekvent. Vi följer ju faktiskt upp regeringens sparförslag. Jag sade i mitt anförande att det i budgetpropositionen framhålls att det måste göras stora besparingar när det gäller de samhälleliga utgifterna. Jag vet inte för vilken gång i ordningen jag nu påpekar att vårt förslag inte får plockas sönder i de olika beståndsdelarna utan måste ses i sin helhet. Till våra samlade förslag hör också förslaget om en sänkning av marginalsatserna. Vårt förslag medför inte den fruktansvärda nedrustning som Ulla Johansson påstår att föräldrarna skulle drabbas av. Men detta förutsätter att vi får genomslag för hela vår politik. Vi framhårdar när det gäller att framföra våra förslag.

Vårt förslag när det gäller garantinivån sades också vara inkonsekvent. Jag

förstår inte varför det skulle vara så inkonsekvent. Vi vill ju faktiskt åstadkomma likvärdiga förhållanden. I mitt anförande nämnde jag också, Ulla Johansson, de grupper för vilka det är mycket viktigt att garantivån höjs, eftersom denna ersättning för många är den enda inkomst de har.

Jag tycker att det är bra att centerpartiets ledare Olof Johansson gick ut och talade om föräldraförsäkringen och barnomsorgen. Även vi moderater anser att vi måste ha en föräldraförsäkring och en barnomsorg som gör det möjligt att ge alla föräldrar valfrihet. Den nuvarande föräldraförsäkringen med dess stränga regler ger ingen valfrihet. Valfriheten är inte ens så stor att jag får spara två kontaktdagar till nästa år, om jag skulle vilja göra det. Det anser jag vara att styra föräldraförsäkringen väl hårt.

Anf. 105 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Vpk har en gammal paroll, som lyder ungefär så här: Mindre åt militären, mera åt barnen! Jag har svårt att förstå att det inte skulle finnas pengar i samhället för att utöka antalet kontaktdagar, när det alltid finns pengar att ge till militären. Nyligen har socialdemokraterna träffat en uppgörelse med de borgerliga partierna genom vilken man öser miljoner över militären. Det gäller miljarder när vi skall ha ett nytt stridsflygplan. Det gällde nästan en miljard för två år sedan, då socialdemokraterna ansåg att man kunde minska förmögenhetsbeskattningen. Den dag som socialdemokraterna säger att nu har vi inte längre råd att ösa miljoner över militären och miljarder på nya stridsflygplan, då skall jag tro att vi inte har råd att satsa på föräldrar och barn.

Jag vill göra socialdemokraterna uppmärksamma på att vår reservation om en utökning av antalet kontaktdagar är den enda reservation i detta betänkande som kostar pengar. Vårt förslag om en plan för utbyggnad av föräldraförsäkringen kostar inte omedelbart några pengar, men jag tror att det är oerhört viktigt att vi inom arbetarrörelsen kan samla oss till ett förslag som visar föräldrarna att det finns ett bra alternativ till vårdnadsbidrag. Jag tror att det är helt nödvändigt med tanke på den diskussion som pågår ute i samhället. Jag tycker givetvis att det är bra att de socialdemokratiska kvinnorna också vill ha denna plan för utbyggnad av föräldraförsäkringen. Men se då till att ni får partiet med er, så att vi kan lägga fram en sådan här plan mycket snart.

Så till frågan om kvoterad föräldraledighet. Jämställdhetsdelegationen gav i februari 1987 ut sin rapport nr 9. I denna visar man klart att fädernas vilja att utnyttja föräldraförsäkringen ökade mellan åren 1974 och 1979. Därefter, sägs det i rapporten, kan man se en sakta men säker minskning av fädernas uttag av föräldrapenningen. Detta uttag ökar alltså inte nu, utan det minskar. Då måste vi diskutera vad vi skall göra för att papporna skall utnyttja föräldraförsäkringen. Vi kan inte längre fortsätta med bara information och försök till attitydpåverkan. Jag tror att papporna behöver samhällets stöd för att kunna ta ut föräldraledigheten. Det bästa stöd vi kan ge dem är att kvotera föräldraledigheten, så att papporna får en skyldighet att stanna hemma hos barnen. Intill dess någon lägger fram ett annat förslag med vilket vi når samma syfte, håller jag fast vid förslaget om kvoterad föräldraledighet. Vi

har inte längre tid att bara vänta på att papporna av egen kraft skall ändra sin inställning till att stanna hemma hos sina barn.

Anf. 106 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! När man hör Ulla Johansson får man uppfattningen att vad som behöver göras alla redan är gjort. Det skulle alltså inte finnas någonting mer att göra på föräldraförsäkringens område. Men vi har ju konkret pekat på de behov som föreligger och hur man skulle kunna förbättra föräldraförsäkringen för dem som skall utnyttja den. Socialdemokraterna säger t. o. m. nej till förslaget om en utredning om ersättning till de föräldrar som är tvungna att stanna hemma när dagbarnvårdarens barn är sjukt. Man bortser från den faktiska verkligheten när man inte vill ge föräldrarna möjlighet att få ersättning för förlorad arbetsinkomst därför att de i sådana fall måste stanna hos barnen. Det finns många andra situationer som ger möjlighet till ersättning från försäkringssystemet men som man kan ifrågasätta är bättre skäl till ersättning än just det jag här berört. Jag vidhåller att det finns fog för att utreda vad denna ersättning skulle kosta, men inte ens det kravet går socialdemokraterna med på.

Jag är förvånad över att Ulla Johansson, som är lågstadielärare, tycker att det är vettigt att man skjutsar omkring barnen som varor i de fall då dagbarnvårdarens barn är sjukt och man därför inte kan utnyttja familjedaghemmet. Barn kräver faktiskt litet mer än att de bara får vistas någonstans. Till detta måste vi ta hänsyn, och kommunerna måste förebygga sådana situationer. Men med den dåliga planering som socialdemokraterna har när det gäller utbyggnaden av den allmänna barnomsorgen, har man inte lyckats bygga i kapp behovet, och köerna är oändligt långa. Detta är ett problem för dem som utnyttjar familjedaghem eller privat barnomsorg.

När det gäller kontaktdagarna tror jag faktiskt att föräldrarna har den bästa insikten i när de behöver ta ut dessa dagar.

I fråga om Olof Johanssons utspel i helgen om en folkomröstning beträffande vårdnadsersättningen och familjepolitiken, anser jag att den tanken är helt riktig. Det har kommit i gång en stark rörelse för en annan familjepolitik än den vi har i dag. Det handlar om värdering av barnomsorgen. Jag tror att det är med all rätt som vi driver denna fråga, som är stor och viktig för de allra flesta familjer. Även den som inte har barn, har antingen nära anhöriga eller personer i bekantskapskretsen som har det. Därför vet alla hur bekymmersamt barnfamiljerna kan ha det.

När det gäller vårdnadsersättningen har vi inbjudit de andra partierna till överläggningar för att vi skall komma överens om enhetliga riktlinjer för den delen av familjepolitiken. Jag tror att det finns goda förutsättningar för att socialdemokraterna framöver kommer att få ta ställning till ett förslag på den punkten. Frånhand oss inte rätten att ha en uppfattning om föräldraförsäkringssystemet! Det finns fortfarande svagheter i detta system, även om mycket har blivit bättre.

14 § Kammarerna beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

15 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Föräldraförsäkringen
m. m.

16 § Föräldraförsäkringen m. m.

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkande 17)

Anf. 107 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att kommentera Ulla Johanssons kritik när det gäller kontaktdagarna. Ulla Johansson sade 12 dagar, men jag utgår från att det var en felsägning. Det är faktiskt 16 dagar det rör sig om.

Utskottsmajoritetens uppfattning att endast en jämn fördelning av dessa dagar, dvs. två dagar per år, skall vara utslagsgivande för kvaliteten, har jag ingen som helst förståelse för. Utslagsgivande borde ändå vara behovet av kontakt förskola-skola. Ett år behövs kanske fler kontaktdagar därför att man har stora problem. Ett annat år går allt sin vanliga lunk. Föräldrarna och personalen borde väl bäst kunna avgöra när kontakt behövs.

En utsträckning av tiden för besök även på högstadiet medför ingen kostnadsökning. Vi föreslår inte ett ökat antal dagar utan bara en omfördelning i tiden.

När det gäller taket på 60 dagar för den tillfälliga föräldrapenningen uttryckte jag glädje i mitt första anförande. Men den glädjen grumlades en aning när jag hörde Ulla Johansson. Hon sade att regeringen skall titta på detta. Jag fick känslan att socialdemokraterna inte ställer upp helhjärtat bakom detta förslag. I så fall får jag verkligen beklaga att skrivningen blev ändrad från den som förelåg i det första utkastet till betänkandet.

Jag vill än en gång påpeka, som jag har sagt många gånger förut, att dessa familjer kanske redan har vårdbidrag. Det går inte bara att säga att tidsgränserna skall ändras och att det skall vara möjligt att frångå bestämmelsen om sex månader. De kan ha vårdbidrag men ändå behöva tillfällig föräldrapenning.

När det sedan gäller de vuxna handikappade barnen sade jag i mitt anförande att det faktiskt finns en viss skillnad mellan att hjälpa egna barn som blivit vuxna och andra anhöriga. De egna barnen är vana vid att någon av föräldrarna har tagit hand om det till dess de blivit 16 år. Sedan skall plötsligt någon utomstående komma för att hjälpa dem. Det måste för många barn – om jag får använda uttrycket i detta sammanhang – vara obegripligt. Jag tror faktiskt inte heller att det blir någon större kostnad att låta föräldrarna vårda de vuxna barnen. Hemtjänstpersonal skall ha sin lön. Om en förälder eller annan anhörig i stället skulle få sjukpenning tror jag att det inte skulle bli så stor skillnad. Dessutom vet vi i dag att många kommuner har svårt att ställa upp med personal.

Men jag skall också erkänna att det ligger något i att detta kanske bör lösas inom anhörigvården. Men vi folkpartister ställer inte upp på det. Jag anser trots allt att den här gruppen är känsligare än andra.

Om dagbarnvårdarnas barn blir sjuka skall – det framhårdar Ulla Johansson – kommunerna ordna hjälp. Men vad händer om de inte gör det? Ulla Johansson hänvisar till kostnaderna och säger att det blir dyrt. Men det

vet man faktiskt inte förrän man har utrett frågan, och socialdemokraterna ställer inte upp på det heller. Det som vi har begärt är en översyn.

Det kanske rent av är så i dag att föräldrarna sjukanmäler sig själva, när de inte har någonstans att göra av sina barn och om inte dagbarnvårdarna kan ta emot barnen.

Anf. 108 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall börja med att vända mig mot ett uttryck som Karin Israelsson använde. Hon tyckte att min syn på barnen var att man kunde skjutsa runt barnen hur som helst, såsom varor. Om det hade varit min syn på barn kanske jag inte hade blivit lågstadielärare, inte mor. Jag kanske inte heller hade kommit att motionera om kommunal barnomsorg – därför att jag såg hur barn for omkring utan någon som helst tillsyn innan barnomsorgen startat.

Ett antal företag började med barnomsorg för att få kvinnorna att ta jobb i fabrikena. När sedan kvinnorna gick ut på arbetsmarknaden i ännu större utsträckning än tidigare, skulle också samhället hjälpa till att ordna barnomsorg. Det kunde också hända att en mamma ville byta arbete men hindrades av att det inte fanns någon annan barnomsorg än den hon hade tillgång till på fabriken. Det var kanske inte heller så bra barnomsorg alla gånger. Det var samma socialgrupps barn som träffades både i området med arbetarbostäderna och i barnomsorgen.

Så några ord om kontaktdagarna. Det talas så mycket om valfrihet när det gäller att ta ut kontaktdagarna. När tas de då ut? Det visar sig av uppgifter som framkommit att det gärna blir examensdagen i skolan. Är det kontaktdagen för våra småbarn och föräldrar, såsom vi hade avsett den? Eller detta att ta ledigt en vecka när barnen börjar på lågstadiet – för att ta ett annat exempel – när barnen är i skolan en eller två timmar om dagen. Är det nödvändiga kontaktdagar? Då har man kontakt med barnen hemma, inte i skolan. Det blir inte mer än ett par timmar per dag under inskolningsperioden.

Det är underligt att Barbro Sandberg inte förstår att om vi skall försöka att införa någon form av överlappning mellan dagar då man kan följa med sjukt barn och eventuellt vårdbidrag måste ett sådant system ses över innan förslag läggs fram. Det vore egendomligt om man lade ett förslag utan att veta vad det innebär. Därför måste regeringen få det förberedning och se vad det kan betyda. Vi är inte säkra på hur det skall lösas – om vi skall besluta om fler dagar eller om möjlighet att vid vissa tillfällen ge vårdbidrag för en kortare period. Vi har knutit an speciellt till barn med vissa allvarliga sjukdomar. Det kanske kan komma att bli ett tidsbegränsat vårdbidrag. Det vet vi ännu inte.

Antag att vi går ut med folkomröstning om vårdnadsbidrag och frågar: Vill du ha de här pengarna och stanna hemma? Då tror jag att väldigt många säger ja. Resultatet av en folkomröstning beror helt på hur man formulerar frågor, argument och motiv. Jag undrar vad svaret blev om vi skulle lägga till frågan: Är du beredd att avstå från en utbyggd samhällelig barnomsorg om du kan få vårdnadsbidrag ett par år? Det måste bli en följd. Pengarna räcker inte till allting.

Det har gjorts undersökningar av vad kvinnorna ser som viktigt om de skall

gå ut i förvärvslivet men ändå vill skaffa fler barn. För dem är det viktigt att det finns en trygg barnomsorg. Satsar vi inte på utbyggd barnomsorg, på att utbilda personal i barnomsorgen och ett bra programinnehåll i den, förfeljar vi det hela och använder våra pengar på ett felaktigt sätt.

Valfrihet består i att det finns något att välja på annat än att stanna hemma. Det är för oss som står bakom majoritetsskrivningen innebörden i ordet valfrihet.

Anf. 109 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! När jag replikerade Ulla Johansson gjorde jag det med anledning av det anförande hon höll här i kammaren, som berörde just de föräldrar vilkas barn vistas i familjedaghem och vad som händer när familjedaghemmet inte tar emot på grund av sjukdom bland de egna barnen. Det verkade som om Ulla Johansson inte hade någon större känsla för dem som skulle skjutas runt i kommunens barnomsorg, få hemsamarit, barnsamarit eller annat av det som räknades upp. Det var det jag vände mig emot.

Jag betvivlar på intet sätt Ulla Johanssons patos när det gäller att kämpa för att föräldrar skall erbjudas en god barnomsorg. Det låg absolut inte i mitt anförande.

Om föräldrar tycker att det är bra att vara med på examensdagen, låt då föräldrarna vara med. Barnen uppskattar det. Vi som jobbar i den här kammaren upplever att vi inte kan vara med på våra barns examensdagar och vet vad det innebär av små tragedier i våra egna hem.

Tidigare fanns den särskilda föräldraförsäkringen, som gav möjlighet att utnyttja de s. k. kontaktdagarna när det bäst behövdes. Jag har inte insett att det skulle ha utnyttjats på något felaktigt sätt.

Jag vill också säga några ord om en folkomröstning om vårdnadsersättning. Socialdemokraterna är synnerligen skickliga på att ställa frågor att folkomrösta om. Jag betvivlar inte deras förmåga i det här fallet heller. Vill man ha folks verkliga mening tror jag att man måste ställa bra frågor. Jag tror visst att ni vågar ställa upp – men tidigare har ni inte vågat ställa sådana här frågor till allmänheten.

Man kan omfördela pengar. De pengar som finns skulle räcka till både det ena och det andra om viljan finns. I dag räcker pengarna till en barnomsorg som är världens dyraste. Det finns andra alternativ, som skulle ge en verklig valfrihet. Vi i centerpartiet är också för en bra barnomsorg, men en barnomsorg även i eget hem.

Anf. 110 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Hade jag vetat att man tyckte att kontaktdagarna skulle vara till för att gå på barnens examen, hade jag nog inte röstat för dem i första hand. Det är den dag man har minst kontakt med varje förälder, med barnets verkliga situation. Det är den dagen när allting är fest och jubel och alla gör allting så positivt och roligt som möjligt. Då diskuteras inte, vad jag vet, i någon skola mobbningsproblem, kontaktproblem eller annat. Jag tycker att man skall välja något annat argument för att använda kontaktdagarna på ett annorlunda sätt.

Det är så lätt att säga att vi har världens dyraste barnomsorg. Det kostar att

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Vårdbidrag för handikappade barn och handikappersättning

ha en bra barnomsorg, och det skall kosta när det gäller våra barn. Man skall inte jämföra vår barnomsorg, och våra kostnader för den, med en barnomsorg som inte är likvärdig. Jag vet inte om Karin Israelsson vill minska kraven på den barnomsorg samhället står för i dag. Jag trodde tvärtom. Då måste det få kosta.

Vidare: Valfrihet är inte att välja mellan arbetsinkomst av arbete som t. ex. riksdagsman och några tusen i månaden för att stanna hemma. Valfrihet innebär allas rätt till arbete, allas delaktighet, men också möjligheten för barnet att få en vettig uppväxtperiod med andra barn.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Kammaren övergick till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 18 om vårdbidrag för handikappade barn och handikappersättning.

Vårdbidrag för handikappade barn och handikappersättning

Anf. 111 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det utskottsbetänkande vi nu skall diskutera behandlar viktiga stödformer för handikappade, bl. a. vårdbidrag till handikappade barn och handikappersättning. Även dessa frågor har vi diskuterat flera gånger tidigare, särskilt när det gäller ytterligare en grad av vårdbidrag.

Senast under fjolåret gav riksdagen regeringen till känna att det fanns skäl att utreda om de nuvarande reglerna ger ett tillräckligt stöd för familjer som har handikappade barn. Det har emellertid inte kommit något som helst förslag från regeringen.

En utskottsmajoritet bestående av representanter för moderaterna, folkpartiet, centern och vpk begär nu ett förslag från regeringen om att en fjärdedels vårdbidrag skall införas från den 1 januari 1988. Låt mig säga, herr talman, att jag personligen är mycket glad för denna framgång. Jag stod vid en tidpunkt som ensam motionär, men nu har vi blivit flera. Droppen urholkar stenen som bekant.

Detta är en viktig reform som kommer att ge ett stöd till de familjer som i dag inte når över bidragströskeln som berättigar till ett halvt vårdbidrag. Särskilt torde detta beslut gynna de familjer som har barn med diabetes, allergier och vissa mag- och tarmsjukdomar och som det i dag är svårt att få någon form av vårdbidrag för.

I reservation 3 följer utskottets moderater och folkpartister upp motioner som rör en ännu lägre nivå inom handikappersättningen. De nuvarande reglerna innebär svårigheter för vissa sjukdomsgrupper att uppfylla kraven för handikappersättning. Det kan gälla människor som har psoriasis, diabetes och vissa tarmsjukdomar. Trots att de har ett betydande handikapp och dryga merkostnader når de inte upp till de kvalifikationsgränser som berättigar till en 34-procentig handikappersättning. Det här skulle vara en viktig reform för de handikappade och jag beklagar att utskottsmajoriteten inte velat stödja motionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 5 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 112 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det är ingen egenskap att vara handikappad. Det innebär att man har ett funktionshinder förorsakat av en skada under fosterstadiet, vid födseln eller senare i livet.

Handikappade finns i alla samhällsgrupper och deras livssituation växlar på samma sätt som andra människors. Handikappolitiken syftar till att undanröja svårigheter och hinder som handikappet medför. För ett socialliberalt parti är det naturligt att värna om utsatta grupper.

Trots att insatserna ökat väsentligt kvarstår stora brister. Förr tog samhällets institutioner hand om de flesta barn med utvecklingsstörning och andra handikapp. Det var sällsynta undantag när barnen bodde kvar hos sina föräldrar och syskon. Vår tids handikappade barn växer som regel upp i sina familjer. Utvecklingen från institutions- till hemmaboende har gått överraskande snabbt under de senaste 15 åren. Normaliseringen ställer kravet att samhället tar sitt ansvar för att kompensera barnets handikapp.

Den enskilda familjen måste få resurser och stöd att leva så normalt som möjligt. Familjerna måste få ekonomiskt stöd, som kompenserar både de extra utgifter som är förknippade med handikappet och inkomstbortfall för föräldrarna.

Många familjer upplever med rätta att det ekonomiska stödet inte är tillräckligt. Att vårda ett utvecklingsstört barn hemma ställer stora krav på familjen. Oftast måste någon av föräldrarna avbryta sitt förvärsarbete, vilket givetvis leder till en svår ekonomisk situation. Den förälder som stannar hemma får ett vårdbidrag som vid helt bidrag utgår med max 45 000 kr. Det är mycket svårt att få dessa pengar att räcka till. Det är därför angeläget att det sker en höjning av vårdbidraget. Folkpartiet föreslår därför i sin partimotion att vårdbidraget höjs till 60 000 kr. Alltså en höjning med drygt 1 000 kr. i månaden.

Genom att vårdbidraget endast kan utgå med helt eller halvt belopp utestängs en stor grupp familjer från ersättning, trots att de har betydande merkostnader. Detta gäller framför allt familjer med barn som har diabetes eller allergier. På riksdagens uppdrag har regeringen tillsatt en utredning i ämnet. Utredningen bör snarast presentera sitt förslag så att rätten till ett fjärdedels vårdbidrag kan införas. Glädjande nog anser nu en majoritet i utskottet att detta är en angelägen reform och begär alltså att den skall genomföras till den 1 januari 1988. Därför skall ett förslag läggas fram snarast.

Försäkringskassorna arbetar i dag efter en viss praxis när det gäller att bedöma när vårdbidrag till ett barn med diabetes skall upphöra. Från folkpartiets sida anser vi att den gräns som ligger vid 7-8 års ålder är för låg och att regeringen bör överväga att verka för att denna praxis ändras så att den är generös upp till 16 års ålder.

En annan fråga som bör övervägas är vårdbidrag till efterlevande föräldrar. Föräldrar till gravt handikappade barn får i regel ett omfattande stöd. Om barnet avlider, upphör omedelbart samtliga bidrag utan att

familjen ges möjlighet att anpassa sig till den nya situationen. Det kan t. ex. bli nödvändigt att byta bostad och att ordna förvärvsarbete åt den förälder som vårdar barnet. Möjlighet att förlänga vårdbidraget eller införa någon form av efterlevandebidrag bör enligt folkpartiets mening därför övervägas, eventuellt genom en frivillig försäkring som kan tecknas genom t. ex. försäkringskassan.

De nuvarande nivåerna på handikappersättningen och tillämpningen av reglerna för rätt till ersättning innebär svårigheter för vissa sjukdomsgrupper att uppfylla förutsättningarna för rätt till ersättning. En möjlig utväg för att åstadkomma ett bättre ekonomiskt skydd för en del grupper är att införa en ännu lägre nivå inom handikappersättningen, eftersom en stor del av dessa grupper har sjukdomar som innebär betydande handikapp. Vi anser därför att riksdagen hos regeringen bör begära ett förslag med denna innebörd.

Herr talman! Med hopp om att en del av dessa förslag från folkpartiets sida skall vinna riksdagens gillande vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 5.

Anf. 113 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill precis som moderaterna och folkpartiet uttrycka min tillfredsställelse över att det nu finns en majoritet i utskottet för att införa en fjärdedels vårdbidrag. Givetvis hade det känts ännu bättre om även socialdemokraterna hade kunnat ställa upp bakom majoritetens skrivning. Men socialdemokraterna har valt att reservera sig mot förslaget. Man gör det med hänvisning till att en utredning ser över frågan och att man skall avvakta resultatet av denna innan man fattar beslut om en ny bidragsnivå. Men denna fråga har ju utretts tidigare av anhörigvårdskommittén. Dessutom har handikapprörelsen noga gått igenom konstruktionen av vårdbidraget och är fullt enig om att det är just en fjärdedels vårdbidrag som man vill ha. Vpk har i många år väckt denna motion, och när det nu blev en majoritet för förslaget är vi givetvis nöjda med det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 114 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Föräldrar som har ett handikappat barn som behöver särskild tillsyn och vård i hemmet kan få ett vårdbidrag som motsvarar folkpensionen för en förtidspensionär. Vårdbidraget är antingen helt eller halvt. Det hela vårdbidraget är för närvarande på 46 272 kr., och det halva vårdbidraget är på 23 136 kr. per år. Det är dagens situation.

I detta betänkande behandlas motioner i vilka man begär ändringar av gällande regler, vilket föregående talare har redovisat. Dessa ändringar gäller bl. a. en begäran om nya beräkningsgrunder. Man begär att bidraget skall höjas till två och ett halvt basbelopp. Ändringarna gäller även efterlevandebidrag till föräldrar när ett handikappat barn avlider, och det gäller införande av ytterligare en nivå på vårdbidragen, nämligen en fjärdedels vårdbidrag. Dessutom förekommer det i motionen en kritik mot försäkringskassornas bedömning av rätten till vårdbidrag. Det är i fråga om dessa motioner som det föreligger reservationer.

Jag vill börja med kravet på nya beräkningsgrunder, som innebär att

bidraget skall basbeloppsanknytas till 2,5 basbelopp. Sådana här tankar har funnits tidigare. Anhörigvårdskommittén gjorde därför en grundlig genomgång av vilken form som är den bästa. Kommittén fann då att anknytningen till förtidspensionen, som nu gäller, har haft stora fördelar genom att den följer förbättringarna av förtidspensionen, utöver basbeloppsuppräknings. Sådana uppräknings har vi gjort tidigare av förtidspensionen. Kommittén föreslog alltså ingen ändring av beräkningsgrunderna. Vi från utskottsmajoriteten har inte heller funnit någon anledning att biträda motionen.

Beträffande efterlevandebidraget till föräldrar vilkas barn avlider hade Kenth Skårvik och jag en diskussion för ungefär ett år sedan. Jag hade då, och har fortfarande, den uppfattningen att det naturligtvis finns föräldrar som kan få ekonomiska problem när en sådan här fruktansvärd händelse inträder. Men jag vidhåller att detta inte är det enda problemet. Det finns alldeles säkert problem i den situationen som är bra mycket svårare och som kräver att samhällets olika instanser – försäkringskassan, socialbyrån och kuratorer på sjukhus – har en framförhållning så att vi kan hjälpa varje familj med det stöd den behöver. Jag tror inte att behoven är så likartade. Därför är det viktigt att vi i det fallet har ett anpassat stöd.

Beträffande kraven på ytterligare en nivå, nämligen en fjärdedels vårdbidrag, och kritiken när det gäller bedömningen ute på försäkringskassorna av rätten till ersättning var vi i utskottet för ett år sedan eniga om att vi bortsett från kraven i de motioner som då förelåg – det är likalydande motioner denna gång – skulle avvakta den utvärdering som riksförsäkringsverket höll på med. Den är nu efter ett år ännu inte klar, men vi tycker att den är viktig. Man gör tydligen en grundlig genomgång på verket av de regler som nu gäller och som gällt några år. I år anser de fyra oppositionspartierna att det ej finns anledning att avvakta riksförsäkringsverkets utvärdering, utan de begär att regeringen lägger fram förslag till en ändring så att ändringen kan träda i kraft den 1 januari 1988.

Det har i de flesta fall varit en god sed i utskottet att man skall ha ett bra material som en grund för förslag till ändringar. Vi vidhåller den ståndpunkt som vi hade för ett år sedan. Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen 2.

Jag går nu över till handikappersättningen, som ju är ett stöd till vuxna handikappade som fyllt 16 år och som före 65 års ålder har blivit skadade så att möjligheten att klara sig själva blivit nedsatt. Den ersättningen utges med 65, 50 eller 34 % av basbeloppet, beroende på merutgifter och hjälpbehovets omfattning. Utskottet har också behandlat en motion som begär att vi skall få ytterligare en lägre nivå inom handikappersättningen, dvs. en nivå som är lägre än 34 % av basbeloppet. Det är inte heller någon nyhet för vårt utskott. Vi har fått dessa krav tidigare. Vi har då sagt att det även här är viktigt att vi avvaktar den beredning som pågår inom regeringskansliet, mot bakgrund av att handikapprådet för drygt ett år sedan lämnade en rapport där man hade kartlagt det ekonomiska stöd som finns till vuxna handikappade.

Jag, och även majoriteten i utskottet, tror att det är mycket viktigt att vi får en sammanställning av de olika stöd som finns. Det rör sig ju inte bara om försäkringen, utan även kommuner och landsting ger stöd till vuxna handikappade. Jag tycker att vi efter sammanställningen som har skett skall

avvakta beredningen. Därigenom kan vi få ett samordnat och bättre stöd.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i övrigt.

Anf. 115 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Man kanske inte kunde vänta sig mycket mer än det som redan var sagt i detta sammanhang. Precis som Ingegerd Elm sade, hade vi en diskussion om detta för ungefär ett år sedan. En talare som behandlade det förra ämnet sade också att de som hade reserverat sig inte hade mycket mer att komma med. Det är dock ganska logiskt att man har samma uppfattning om man inte har ändrat åsikt.

Ingegerd Elm uppehåller sig hela tiden vid att man skall avvakta beredningar. Det är visserligen naturligt att se vad en beredning har att komma med, men beredningen får inte dröja hur länge som helst innan några förslag kommer fram. När det gäller vårdbidraget fick man förra året en beställning av riksdagen, och man borde ha kunnat komma fram med något förslag under detta riksdagsår.

När det sedan gäller handikappersättningen är det mycket viktigt att man förstår att det trots allt handlar om människor – människor som lider, människor som behöver ersättning och som lever i mycket små ekonomiska förhållanden.

Jag är mycket förvånad över att just socialdemokraterna skall gå ifrån en reform som den beträffande efterlevnadsbidraget. Vi kan inte hålla på att räkna upp att de skall vända sig till kuratorer, läkare, socialkontor osv. Det handlar om människor som försätts i en mycket svår situation. Först lever de med ett handikappat barn i många år och gör allt vad de kan för detta barn. Barnet avlider sedan och föräldrarna sätts omedelbart i en mycket svår ekonomisk situation, förutom att den psykiska hälsan är dålig efter allt vad de har genomlevt. Det finns många saker som skulle kunna räkna upp som skäl för att en sådan här efterlevandearsättning borde utgå: man kan ha kostnader för speciallägenheter, man kanske inte har kunnat ha något arbete eller man har tappat en del av sin utbildning. Vi ställer inga stora krav i detta sammanhang, utan det gäller att under en övergångstid på ett halvår eller ett år få en möjlighet att ha kvar detta för att både psykiskt och praktiskt reda upp sin situation. Jag tycker att socialdemokraterna med sin inställning och syn på den sociala sidan borde kunna ställa upp på detta.

Jag är vidare litet besviken över att Ingegerd Elm inte tog upp frågan om försäkringskassornas praxis när det gäller barn med diabetes. Praxis är nu 7–8 år. Det vore väldigt skönt om vi kunde få höra att just regeringspartiet skulle vara villigt att verka för att denna tillämpning skulle bli litet generösare. Eftersom jag arbetar inom försäkringskassan vet jag att man t. ex. på grund av läkarintyg kan få förlängd ersättning. Om vi inte är vaksamma i försäkringsnämnderna, kommer många barn med diabetes inte att få denna ersättning efter 7–8 år.

Anf. 116 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Till det sista vill jag bara kort säga att övriga fyra partier är fullständigt eniga om att det när det gäller bedömningen av den praxis som tillämpas i försäkringskassorna är viktigt att avvakta den utvärdering som riksförsäkringsverket nu genomför. I detta fall, om något, kan vi som riksdagsledamöter inte på grundval av enskilda upplevelser påtala brister i kassornas handläggning och säga att bristerna finns över hela landet. Jag har mycket svårt att förstå hur vi på den grunden skulle kunna slå fast hur det förhåller sig, innan riksförsäkringsverket redovisat resultatet av den utredning som verket fått i uppdrag att genomföra.

Jag vill sedan återkomma till frågan om stödet till efterlevande föräldrar. Jag har fått klart för mig att detta är en hjärtefråga för folkpartiet, och jag skall inte polemisera mot Kenth Skårvik på den punkten. Men eftersom Kenth Skårvik sade att han inte kan förstå hur socialdemokraterna kunde gå ifrån en sådan här reform vill jag säga att vi ju aldrig har haft något sådant stöd, utan det är krav på en reform som vi har haft att ta ställning till.

Jag tycker att Kenth Skårviks uppräknade av en mängd möjligheter som står till buds motsäger vad han sagt om att vårdbidraget är alldeles för lågt. De drygt 46 000 kr. som utgår till dem som har helt vårdbidrag skulle alltså vara tillräckligt för att täcka alla de behov som föräldrarna har vid ett barns död. Då tycker jag att de möjligheter jag har anvisat är mer humana. Samhället skall i olika instanser ställa upp för de efterlevande föräldrarna. Det kan gälla att ge dem ekonomiskt stöd, men det kan också mycket väl gälla att ge psykologiskt stöd. Jag är förvissad om att sådana insatser stöder föräldrarna på ett bättre sätt.

Anf. 117 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! För att ta den sista frågan först vill jag säga att det känns nästan meningslöst att diskutera detta med Ingegerd Elm. Om hon inte vill begripa vad som menas, då är det ingen idé att diskutera frågan. Det handlar endast om att hjälpa människor under en mycket svår övergångstid, innan de har rätt upp sin situation.

Vi tycker inte att 46 000 kr. räcker som helt vårdbidrag. Vi har begärt att detta skall höjas till 60 000 kr. Den summan behöver enligt vår mening en familj som skall ha hand om och sköta ett handikappat barn.

Vad beträffar stödet till efterlevande föräldrar kan man naturligtvis hävda att vi inte har genomfört någon sådan reform och alltså inte kan frånga den. Jag vet mycket väl, Ingegerd Elm, att det är förslag som vi har haft att ta ställning till. Men förslaget till en sådan reform vill socialdemokraterna inte ställa upp på. Det är detta som jag tycker är dåligt.

Så till frågan om försäkringskassornas praxis. Alla försäkringskassor arbetar i dag efter en praxis där man tar bort ersättningen när barnet är 7-8 år. Jag vill att regeringspartiet skall hjälpa försäkringsverket att förstå att kassorna bör ändra den praxisen så till vida att inte all ersättning abrupt tas bort i sådana fall. När det gäller den frågan måste de som sitter i försäkringsnämnderna vara vaksamma framöver.

Jag hoppas att ni verkligen försöker att skynda på alla dessa beredningar

och utredningar, så att de blir klara någon gång och så att de handikappade och deras familjer får den ersättning de skall ha.

*Rutiner vid ansökan
om svenskt medborgarskap*

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Kammaren övergick till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 7 om rutiner vid ansökan om svenskt medborgarskap.

Rutiner vid ansökan om svenskt medborgarskap

Anf. 118 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag och Olle Aulin har väckt en motion om att man på ett bättre sätt än för närvarande borde högtidlighålla den tidpunkt då en person blir svensk medborgare. Vi har fått idén dels från många människor som blivit svenska medborgare och som tyckt att det har varit litet trist, grått och tråkigt att bara få ett brunt kuvert innehållande enbart ett konstaterande att vederbörande är svensk medborgare, dels från svenskar som menar att vi borde liva upp denna händelse litet grand.

Om man vidgar horisonten litet och tittar efter hur det förhåller sig utanför Sveriges gränser, finner man att det i andra länder förekommer vissa högtidligheter i samband med att en person blir ny medborgare i landet. I USA, Canada, Australien och Storbritannien förekommer ceremonier av olika slag, när någon invandrare blir medborgare i något av dessa länder. Olle Aulin och jag menar att något sådant borde man försöka initiera även i Sverige. Men tyvärr har utskottsmajoriteten inte ansett att detta var ett bra förslag.

För att inte glömma bort det, herr talman, vill jag nu yrka bifall till reservationen i betänkandet.

Jag vill påstå att utskottets skrivning inte är riktigt korrekt. Man har nämligen inte återgett det som vi talat om i vår motion. Vi har framhållit att det skulle vara positivt, om män ute i kommunerna kunde vidta arrangemang, en högtidlighet, där nyblivna svenska medborgare skulle medverka och där man då visade deras nya medborgarskap. Vi har poängterat att detta skulle vara helt frivilligt för kommunerna. Det skulle också vara frivilligt för den nya svenska medborgaren att delta i denna eventuella ceremoni. I utskottsbetänkandet framgår det icke någonstans att det hela skulle vara frivilligt. Det kan man beklaga, för om detta hade framgått på ett bättre sätt hade kanske majoriteten intagit en annan ståndpunkt. Jag kan i och för sig förstå att utskottet under våren har haft en enormt stor arbetsbörda och kanske haft att syssla med betydligt viktigare saker än den som behandlas i detta betänkande. Samtidigt vill jag säga att jag måhända inte är helt oskyldig själv, eftersom vi i motionen kanske inte poängterat frivilligheten så som vi borde ha gjort.

Om den här motionen kommer att väckas igen till nästa års riksdag och man då verkligen penetrerar den och talar om vad den innehåller, nämligen att det inte skall innebära något tvång för den enskilda kommunen eller något

tvång för den enskilda nya svenska medborgaren utan att allt deltagande är frivilligt, så är det min förhoppning att de kommuner som framöver vill arrangera en sådan här ceremoni för nya svenska medborgare också skall få möjlighet att göra det.

I debatten har man kanske frågat sig varför man skall gå omvägen via riksdagen – det kan ju stå varje kommun fritt att besluta om man vill anordna en högtidlighet i samband med att någon av kommunens invånare blir svensk medborgare. Jag tror emellertid att det i detta sammanhang kan vara viktigt att kommunerna får ett uttalande av riksdagen. Jag tror också att de människor som blir svenska medborgare sätter stort värde på att det är Sveriges riksdag som poängterar önskvärdheten av att det, om möjlighet därtill finns, ordnas en ceremoni när en person blir svensk medborgare.

Herr talman! Jag hoppas kunna återkomma med motionen till nästa riksdag och att jag då skall få ett betydligt bättre gehör för mitt förslag än jag fått i dag.

Anf. 119 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Utskottet har mycket riktigt avisat motionärernas förslag om en särskild högtidlighet för dem som blivit svenska medborgare, men Sten Andersson i Malmö har ändå funnit anledning att på egen hand driva frågan vidare i en reservation.

Det är ca 10 000 som varje år beviljas medborgarskap i landet, och det är ett mycket stort antal. Det är lätt att förstå att det är förenat med stora kostnader och en rad praktiska problem att anordna en ceremoni av det slag som motionärerna har tänkt sig. Vid behandlingen i utskottet av frågan har vi alltså kommit fram till att övervägande skäl talar mot ett bifall.

Jag vill också säga att vi har uppfattat motionärerna på det sättet att det inte skall råda något tvång utan att det naturligtvis skall vara frivilligt att delta. Detta har vi tagit hänsyn till vid utskottsbehandlingen, men det har alltså inte förändrat vårt ställningstagande.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 120 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Till sist vill jag bara betona att Olle Aulin och jag i den motion vi har skrivit understryker vikten av att varje kommun och varje enskild ny svensk medborgare själva skall besluta, om de vill arrangera resp. delta i den här verksamheten eller ej. Att stå här och rabbla upp att så många som 9 000–10 000 nya svenska medborgare tillkommer varje år är ganska ointressant. Till skillnad från de många andra propåer som kommer från riksdagen varje år, som ålägger kommunerna direktiv som kostar pengar, är i det här fallet varje enskild kommun självständig och suverän att själv bestämma om den vill arrangera en sådan här högtidlighet eller ej, och vi vill inte heller tvinga någon nybliven svensk medborgare att delta i en sådan högtidlighet om han eller hon finner att detta är fel.

Herr talman! För att inte förlänga debatten skall jag nästa år begära att få återkomma med en ny motion, där vi kanske på ett bättre sätt kan klargöra de

förutsättningar för verksamheten som vi menar borde finnas än vad som har framgått i den här debatten.

Än en gång vill jag yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

17 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:43 om dubbelbeskattningsavtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, m. m. (prop. 1986/87:94).

Nordiskt dubbelbeskattningsavtal m. m.

Anf. 121 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Av en tillfällighet fick vi se en passus i den finstilta texten i det nordiska dubbelbeskattningsavtalet som är skriven så att den helt enkelt förutsätter att det redan har fattats ett beslut om att bygga en Öresundsbro. Så är tack och lov inte fallet, och som bekant har vpk agerat både här i riksdagen och på annat sätt för att opinionen skall bli tillräckligt stark för att en Öresundsbro inte skall byggas.

Gång på gång har den här frågan bordlagts i kammaren. Tiden har inte varit mogen, och Sverige och Danmark har inte kunnat komma överens om huruvida de fasta förbindelserna över huvud taget skall komma till stånd och om det skall handla om en bro, en tunnel eller någon annan lösning.

Så sent som vid trafikutskottets senaste sammanträde denna vecka bordlades frågan om fasta förbindelser, en bro, över Öresund ännu en gång – för femtioefte gången, skulle jag vilja säga.

Det är väl ingen hemlighet att socialdemokraterna under det senaste året har haft det ganska besvärligt. Det gäller då interna problem och ett beslut vid en konferens i Skåne, där en majoritet av socialdemokraterna faktiskt var emot byggandet av en Öresundsbro. När man sedan ser en avtalstext som är skriven på ett sådant sätt att det kan framstå som självklart att ett sådant brobygge skall komma till stånd, reagerar man naturligtvis kraftigt. Vi i vpk har därför skrivit en reservation, där vi påtalar både det odemokratiska i ett sådant tillvägagångssätt och det i sak felaktiga med att fatta ett beslut i en fråga som ännu inte har behandlats i riksdagen.

Herr talman! Jag tror faktiskt inte att det endast är fråga om ett olycksfall i arbetet. Jag tycker att det hela i mycket hög grad påminner om den fyrkantighet som ofta gör sig gällande i sådana här sammanhang. Från de övriga partiernas sida tror man helt enkelt att ett beslut om en Öresundsbro kommer att fattas här i riksdagen. Man är t. o. m. mycket säker på sin sak. Det kan vi i vpk inte acceptera och därför har vi också väckt en motion. Dessutom har vi, som jag nyss sagt, också avgett en reservation, vilken återfinns i detta betänkande.

Om man granskar texten i betänkandet, finner man att den är litet märklig.

Det påstås nämligen där att riksdagen, om vår motionstext skrevs in i avtalet i fråga, därmed skulle ha bundit sig för en broförbindelse. Men det överensstämmer inte alls med vad vi har sagt.

Jag skulle bli väldigt glad om Sverre Palm erkände att det faktiskt rör sig om en ren felskrivning i sakfrågan när det gäller texten i betänkandet. Vad vi vänder oss emot är den avtalstext som finns och det beslut som alltså fattas, innan vi i riksdagen över huvud taget har diskuterat och fattat beslut i Öresundsfrågan.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservation som är fogad till detta betänkande.

Anf. 122 SVERRE PALM (s):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande nr 43 som vi nu behandlar gäller ett nytt nordiskt dubbelbeskattningsavtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige.

Det tillhör inte vanligheterna att dubbelbeskattningsavtalen debatteras i riksdagen. Således är detta avtal specifikt i det avseendet. Även i övrigt är avtalet specifikt till sin utformning, beroende på att det är multilateralt. Vidare kan tilläggas att det nordiska dubbelbeskattningsavtalet är det avtal som berör de flesta skattskyldiga och som tillämpas mest frekvent.

Behandlingen i skatteutskottet har medfört att en reservation har fogats till betänkandet. Det finns därför anledning att rent allmänt något belysa detta dubbelbeskattningsavtal.

Utbytet av arbetskraft mellan de nordiska länderna har sedan lång tid tillbaka varit omfattande och utgör ett väsentligt inslag i det nordiska samarbetet. Vi kan se detta avtal som ett led i ett fortsatt gott samarbete inom Norden, för en utveckling av en gemensam arbetsmarknad med social trygghet.

Som jag redan tidigare sagt är avtalet gemensamt för de nordiska länderna. Det är också det avtal som tillämpas mest frekvent. Avtalet ersätter det nu gällande avtalet från 1983 och skall tillämpas i sina huvudsakliga delar från den 1 januari 1988. Bland de förändringar och tillägg som föreslås kan nämnas justeringar i bestämmelserna som rör begreppet fast driftställe, beskattning av realisationsvinst samt viss verksamhet utanför en stats kust.

Beskattning av inkomst av enskild tjänst skall, liksom hittills, som regel ske i den stat där arbetet utförts. I och med detta dubbelbeskattningsavtal kommer samtliga nordiska stater att tillämpa undantagandemetoden för ifrågavarande slag av arbetsinkomst. Detta innebär t. ex. att svenskar som arbetar i Norge som regel skall undantas från beskattning i Sverige. Genom övergång till undantagandemetoden har man också löst de problem som utgjorts av att den norska folketrygdeavgiften inte kunnat avräknas fullt ut från den svenska skatten med den hittillsvarande avräkningsmetoden. Denna lösning har kunnat ske, eftersom skattereglerna i Norden numera är tämligen lika.

Vidare råder det inte någon större skillnad i det samlade skatte- och avgiftsuttaget länderna emellan. Beträffande gränsgångare sker inga förändringar mot nu gällande avtal. I förhållandet Sverige-Danmark förutsätts överenskommelsen av den 15 april 1986, som gäller i dag, gälla fram till den

sista december 1989. Från den 1 januari 1990 skall det avtal vi nu diskuterar gälla även för gränsgångare mellan Sverige och Danmark. Till skillnad från tidigare kommer de nya reglerna mellan Sverige och Danmark också att omfatta inkomst av offentlig tjänst.

Avtalet berör även en specifik grupp, nämligen de personer som uppbär ersättning enligt finsk sociallagstiftning. De betalar inte skatt i Finland för denna inkomst på grund av ersättningens speciella karaktär.

Utskottet ställer sig bakom föredragande statsråds förslag att dessa ersättningar ej heller skall beskattas här. Utskottet instämmer också i förslaget att pensioner, oavsett art, som inte beskattas här skall slippa progressionsuppräknung. Utskottet finner det angeläget att de som får sådana pensioner, dvs. finska invandrare i Sverige som har finsk arbetspension, informeras om dessa ställningstaganden av riksskatteverket. Detta bör kunna ske via den utbetalande finska myndigheten.

Beträffande den till betänkandet fogade reservationen av vpk vill jag anföra följande.

Den bestämmelse som vpk motsätter sig var redan med i 1983 års avtal. I utskottsbehandlingen har såväl från föredraganden som från utskottsmajoritetens sida klargjorts att bestämmelsen under punkt III inte utgör något ställningstagande i Öresundsbrofrågan.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen.

Avslutningsvis vill jag framhålla att det nu föreslagna dubbelbeskattningsavtalet väsentligt kommer att minska skattemyndigheternas administrativa arbete, samtidigt som komplicerade utredningar beträffande tillämpningen av avtalet bortfaller. En viktig synpunkt är också att det nya avtalet är lättare att förstå för de skattskyldiga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande nr 43.

Anf. 123 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det var en mycket informativ föredragning som Sverre Palm gjorde. Jag fick reda på saker som jag inte kände till förut, och det kanske var bra att vpk hade väckt en motion och skrivit en reservation så att vi fick en föredragning över huvud taget.

Vi har inte påstått att man i propositionen eller i betänkandetexten har tagit ställning för Öresundsbron – det är inte det vi vänder oss mot. Självfallet vänder vi oss inte heller mot att det finns ett dubbelbeskattningsavtal, som är gemensamt för de nordiska länderna och som innebär social trygghet – det är naturligtvis en riktig väg att gå.

Men, Sverre Palm, att det 1983 fanns en bestämmelse inskriven i avtal som rörde Öresundsbrofrågan gör ju inte saken bättre i dag. I principfrågan anser vi i vpk nämligen fortfarande att det är helt felaktigt att tala om Öresundsbron i ett avtal i en så kontroversiell fråga, där riksdagen ännu inte har tagit ställning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Tredje vice talmannen meddelade att debatten skulle vara gemensam för samtliga punkter.

Rättshjälp m. m.

Anf. 124 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! När det gäller justitieutskottets betänkande nr 26 har kammaren att besluta i frågan om rättshjälpen. Det kan synas vara en sekundär fråga i kammarens arbete, men här finns en annan dimension som egentligen avgör rättsstatens styrka visavi den enskilde medborgaren.

Herr talman! Fr. o. m. 1984 gäller nya regler beträffande rätten att få offentlig försvarare förordnad. Denna reform ledde till att andelen tilltalade med offentlig försvarare minskade kraftigt. Motiven för reformen var att från samhällets sida ransonera de kostnader som staten hade för offentligt försvar och att mål av enklare beskaffenhet skulle kunna avgöras utan att den tilltalade hade biträde av offentlig försvarare. Tanken var inte orimlig, den såg tvärtom logisk och riktig ut.

Men verkligheten blev som vanligt inte den som vi tänkt oss – den blev sämre. Den blev inte sämre för staten, utan sämre för den tilltalade.

Vi kan nu notera att antalet personer som dömts till fängelsestraff utan att ha haft möjlighet till biträde av offentlig försvarare har ökat. Vi kan också notera – vilket styrker mitt påstående – att andelen tilltalade personer som anlitat privat försvarare ökat från tidigare 2 % till nu 5 %.

I en enkät som har genomförts av domstolsverket bland advokater framgår att man genomgående upplever att rättssäkerheten försämrats.

Herr talman! I rättsstaten skall samma rätt gälla såväl för den svage som för den starke. Det är en av de mest fundamentala principerna för rättsstatens uppbyggnad. Det skall alltså inte vara så att den tilltalades ekonomiska, sociala eller andra förutsättningar avgör om han eller hon får den ena eller den andra påföljden. Även den allra svagaste skall enligt moderata samlingspartiets rättssyn få möjlighet till det försvar som också tillkommer den starke. Det är enligt vår mening ovärdigt rättsstaten att människor döms till frihetspåföljd utan att de haft möjlighet att få biträde av offentlig försvarare.

I fråga om rättegångsbiträde i förvaltningsprocessen gäller enligt vår, folkpartiets och centerpartiets mening samma sak.

Vi pekar i reservation 2 på det faktum att processen framför allt i taxeringsmål, men också i sociala mål och körkortsmål alltmer fått karaktären av ett kontradiktoriskt förfarande. Den enskilde har små eller inga möjligheter att värja sig mot motparten, vilken i alla sammanhang är expert på området. Vi menar att det är tveksamt om domstolen i dessa mål alltid förmår att tillvarata den enskildes intressen, trots sin skyldighet i detta avseende.

Återigen står vi inför en rättsstridig obalans, där den enskilde är utlämnad och inte förmår föra sin talan gentemot en överväldig expertis.

Herr talman! I reservation 3 föreslår moderata samlingspartiet och

folkpartiet att medel anslås för att påbörja en process som återger den enskilde hans möjlighet till en rättighet som varje medborgare skall ha, nämligen att få biträde av försvarare när han eller hon riskerar frihetsstraff.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i justitieutskottets betänkande 26.

Anf. 125 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! När vi förra året behandlade rättshjälpen i kammaren fanns det till justitieutskottets betänkande fogat ett särskilt yttrande från folkpartisterna i utskottet. De menade att alla tecken tydde på att de nya reglerna från den 1 januari 1984 om förordnande av offentliga försvarare fått en alltför restriktiv praxis i domstolarna och att detta gått ut över rättssäkerheten. Men i väntan på den utvärdering av reformen som domstolsverket på regeringens uppdrag då höll på med nöjde vi oss med ett särskilt yttrande.

I en fråga i höstas till justitieministern undrade jag om han tänkte föreslå någon ändring i de gällande bestämmelserna i fråga om offentlig försvarare. Han svarade att det då var för tidigt att säga något om behovet av lagändringar. Han hade då nyss fått domstolsverkets rapport. Vi kan i dag konstatera att han och majoriteten i utskottet inte heller nu, trots rapporten, är beredda att utöka möjligheterna för brottsmisstänkta att få biträde av offentlig försvarare. Och det är allvarligt, herr talman! Det är allvarligt av flera skäl. Det allvarligaste är, att rapporten visar att över en tredjedel av dem som döms till fängelse i Sverige i dag står utan försvarare i rätten, vilket är en klar ökning. Det är en siffra som enligt vår mening inte kan tolereras i ett rättssamhälle. Det är också allvarligt ur rättssäkerhetssynpunkt att den geografiska olikheten i tillämpningen har ökat. Det är lättare att få advokat i Nedre Norrlands hovrättsområde än t. ex. i Västra Sveriges. Det kan naturligtvis bero på att målen ser annorlunda ut i glesbygd än i tätorter. Men skillnaderna är ändå för stora – och de har ökat – för att utan vidare kunna godtas.

Av domstolsverkets rapport framgår också att alla advokater, en tredjedel av de tingsrätter som tillfrågats och även en del åklagare menar, att rättssäkerheten har klart försämrats av lagändringen sedan 1984. Och nog måste väl socialdemokraterna vara oroad över utvecklingen att de tilltalade i högre grad än tidigare vänder sig till privata försvarare. Hur har det då, herr talman, gått med likheten inför lagen? De som har råd att skaffa advokat gör det, de mindre bemedlade kan det inte; de har helt enkelt inte råd. Det är oacceptabelt ur socialliberal synpunkt, och man kan tycka att det också borde vara det ur socialdemokratisk.

Riktmärket för möjligheterna att erhålla offentlig försvarare skall enligt vår mening vara, att den som riskerar att dömas till fängelse skall få biträde av offentlig försvarare. Det kommer naturligtvis att kosta pengar, mer pengar än vad socialdemokraterna är villiga att anslå till rättshjälpskostnader. Vi vill därför under den punkten räkna upp anslaget med 5 milj. kr. Rättssäkerhet måste nämligen få kosta pengar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3 i betänkandet. Reservation 2, som jag också yrkar bifall till, gäller rättegångskostnader i skatteprocessen. Det är en borgerlig trepartireservation. Jag kan nöja mig

med att konstatera att den enskilde, när han vinner en sådan process som det är fråga om, enligt vår mening skall ha ovillkorlig rätt att få skälig ersättning för sina rättegångskostnader.

Anf. 126 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Från centerpartiets sida har vi under flera år drivit kravet att kvinnor som har utsatts för sexuella övergrepp skall ha rätt till juridiskt biträde. Nu finns det ett förslag från rättshjälpskommittén i denna fråga. Ett enigt utskott förutsätter att det relativt snart skall komma ett förslag till riksdagen. Därför har centerledamöterna i utskottet inte lagt någon reservation. Däremot har vi ett särskilt yttrande som rör vår syn på utformningen av kommande lagförslag.

När det gäller övergrepp mot kvinnor vet vi att det många gånger är en kombination av misshandel och sexuella övergrepp. Det kan exempelvis börja med misshandel och övergå till våldtäkt. I det enskilda fallet är det inte sällan svårt att avgöra om det skall rubriceras som misshandel eller sexuell övergrepp. Vi menar att kvinnans behov av stöd och juridiskt biträde är lika stort vid alla former av sexuella övergrepp. Även i de fall brottsrubriceringen formellt är misshandel men sexuella övergrepp i realiteten ingår, bör kvinnan tillerkännas rätt till biträde.

En annan fråga som behandlas i detta betänkande rör rättegångskostnader i skatteprocessen. Enligt förvaltningsprocesslagen har våra förvaltningsdomstolar ett ansvar för att målen blir så utredda som deras beskaffenhet kräver. Ofta har dock den enskilde behov av att anlita juridiskt biträde eller annan sakkunnig. Bestämmelser om skatter och avgifter är krångliga och svåröverskådliga. Rättens utredningsansvar kan inte ersätta den hjälp som ett biträde kan lämna. Från centerpartiets sida anser vi att det är naturligt att den som vinner en tvist i en domstol skall hållas skadeslös. Det bör finnas en ovillkorlig rätt att få skälig ersättning för sina rättegångskostnader, främst kostnader för ombud och för bevisning. Vi anser att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till lagändringar som tillgodoser detta krav.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 127 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande behandlas olika frågor som rör enskildas möjligheter att inför domstol hävda sina intressen. Jag skall ta upp ett par frågeställningar som berörs i vpk-motioner.

I motionen Ju629 har vpk föreslagit en rad åtgärder mot kvinnomisshandel. I motionen tecknas en bild av läget och visas på behovet av en serie åtgärder. I justitieutskottets betänkande behandlas ett av fyra yrkanden, nämligen det om rätt för misshandlade kvinnor att få eget juridiskt biträde i samband med förundersökning, rättegång m. m.

Man måste ställa sig tveksam till den skiljelinje som rättshjälpskommittén dragit upp mellan kvinnomisshandel och sexualbrott. Ofta finns det ett samband mellan dessa typer av brott. Kommittén vill jämställa kvinnomisshandel med misshandelsbrott i allmänhet. Detta är ett formellt juridiskt betraktelsesätt, som leder fel i den verklighet som råder.

Bedömningen att sexualbrottsmålen är ett område där, behoven av målsägarbiträde är störst kan godtas, men detta står inte i motsättning till ett förstärkt stöd för misshandlade kvinnor.

Vi kan instämma i utskottets uttalade tillfredsställelse över att det föreligger ett konkret förslag om juridiskt biträde åt personer som har utsatts för sexuella övergrepp. Utskottet refererar till tidigare ställningstaganden om att en ny reglering kan omfatta även andra våldsbrott än sexualbrott.

Utskottet menar att överväganden i den riktning som motionärerna – det finns tre motioner utöver vpk-motionen – önskar pågår i regeringskansliet och att förslag snart kan väntas. Därför anser man att riksdagen inte nu bör ta något initiativ i frågan.

Även om ett arbete pågår i regeringskansliet, bör nog riksdagen ta initiativ i frågan. Det hade varit önskvärt att utskottet angivit en klar viljeinriktning för de överväganden man hänvisar till. Nu sker inte detta.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motion Ju629 i den del som behandlas i detta betänkande.

Den andra fråga jag vill ta upp gäller rättegångskostnader i brottmål där enbart målsägande för talan, dvs. i mål om enskilt åtal.

I motion Ju709 har jag tillsammans med Bo Hammar aktualiserat frågan om översyn av reglerna om rättegångskostnader i brottmål där enbart målsägande för talan, i syfte att möjliggöra att kostnader i vissa fall betalas av statsverket.

De ekonomiska konsekvenserna vid enskilt åtal kom tydligt i dagen i samband med det s. k. Johannålet. Målsägandena ålades att utge ersättning till den tilltalades försvarare med en halv miljon kronor. Att regeringen genom ett särskilt beslut befriade målsägandena från betalningsskyldigheten i detta fall innebär inte att problemet som sådant är löst.

Vi kan inte dela utskottets uppfattning att nuvarande regler är motiverade av att ha en återhållande inverkan på kändandesidans processvillighet. Visst fyller de den funktionen, men de kan också ha avskräckande effekt i fall där det kan vara motiverat att få en fråga domstolsprövad genom enskilt åtal.

I det återopade fallet kom tingsrätt och hovrätt till olika beslut, vilket visar de svåra gränsdragningsproblem som kan finnas. Att i ett sådant fall motverka att enskilt åtal kan väckas, beroende på ekonomiska konsekvenser, kan inte vara tillfredsställande ur rättssynpunkt.

Utskottet anser att det råder en rimlig avvägning mellan olika intressen. Men man är dess bättre inte mer tvärsäker än att frågorna om rättegångskostnader i mål om enskilt åtal kan förtjäna mer ingående överväganden. Detta anser utskottet lämpligen skulle kunna ske inom ramen för det utredningsarbete som pågår beträffande bl. a. frågor om rättegångskostnader i brottmål.

Jag är, herr talman, något osäker på hur utskottets ställningstagande skall tolkas. Menar utskottet att avvägningen är rimlig, eller skall frågorna bli föremål för ingående överväganden? Skall utskottets uttalande tolkas som att pågående utredningsarbete skall uppmärksamma detta problem, eller får utredarna själva göra som de vill med den saken?

Det är, herr talman, viktigt att få höra utskottets talesman tolka dessa frågor. Svaret har nämligen betydelse för om utskottets ställningstagande skall accepteras eller om bifall skall yrkas till motionen.

Anf. 128 SVEN-OLOF NORDLUND (s):

Herr talman! Samhällets kostnader för offentlig försvarare har under åren stigit kraftigt, speciellt före den gjorda lagändringen 1984. Utskottet anförde i 1983 års betänkande att det, inte minst av statsfinansiella skäl, var nödvändigt att inskrida mot den dittillsvarande utvecklingen. Det kan konstateras att kostnadsökningen klart minskat efter 1984 års lagändring.

Riksmärket för lagändringen var att åstadkomma en rättstillämpning som stämde överens med vad som ursprungligen avsetts i fråga om offentlig försvarare.

I årets betänkande vill dock utskottet understryka att frågan om den misstänktes rätt till offentlig försvarare gäller ett mycket viktigt samhällsintresse. Det kan inte accepteras att den som är i verkligt behov av offentlig försvarare inte skall erhålla denna förmån.

De mer preciserade reglerna om rätten till offentlig försvarare som infördes år 1984 syftade till att förordnandet endast skulle ske om verkligt behov fanns. Grundtanken måste vara att rättsväsendets begränsade resurser skall användas där de bäst behövs.

I den gemensamma motionen från folkpartiet och moderaterna hävdar man att rättssäkerheten har försämrats och att allt fler personer döms till fängelsestraff utan att offentlig försvarare har förordnats. Man pekar på domstolsverkets utvärdering av de nya reglerna.

Enligt domstolsverkets rapport har en viss nedgång skett i försvararförordnanden för fängelsedömda, men denna nedgång hänföres i första hand till gruppen rattfylleriåtalade. Om rattfyllerimålen räknas bort, stiger andelen försvararförordnanden mycket kraftigt, enligt domstolsverkets rapport.

Den nu föreliggande utvärderingen visar, enligt utskottets mening, att de nya reglerna haft avsedd effekt. Vidare ger inte utvärderingen något underlag för att rättssäkerheten minskat genom de nya bestämmelserna.

Utskottet vill dock framhålla att, i mål där det är tveksamt vilken mer ingripande påföljd som skall väljas, det är synnerligen viktigt att den tilltalade biträds av offentlig försvarare. Om det inte föreligger någon tvekan i påföljdsfrågan bör däremot inte offentlig försvarare förordnas, såvitt inte andra skäl föreligger.

Högsta domstolen har efter lagändringen prövat frågor om förordnande av offentlig försvarare i sex fall. Dessa finns refererade i Nytt juridiskt arkiv och har som exempel medtagits i betänkandet. HD:s avgörande ger en god vägledning för domstolen och bör medverka till en enhetlig rättstillämpning.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det för närvarande inte finns anledning att vidta några lagstiftningsåtgärder i vad gäller rätten till offentlig försvarare. Jag avstyrker därför bifall till reservation 1 om offentlig försvarare. Utskottet kommer dock med hänsyn till de säkerhetsintressen som frågan rör att med stor uppmärksamhet följa utvecklingen.

Reservation 2 tar upp frågan om rätt till ersättning för rättegångskostnader vid taxeringsmål, vissa sociala mål och körkortsmål. Reservanterna menar att det klarare bör slås fast, att när den enskilde vinner en sådan process skall han ha ovillkorlig rätt att få skäligen ersättning för sina rättegångskostnader, främst kostnader för ombud och bevisföring.

Frågan om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål, särskild

ersättning till enskilda som vinner skattemål, har tidigare behandlats i riksdagen. Utskottet uttalar en stark tveksamhet mot att införa en regel som medger att enskilda som vinner processer mot staten alltid får ersättning för sina kostnader. Men det är uppenbart att det finns mål, inte bara inom skatteprocessen, som är så komplicerade att den enskildes rätt inte kan tas till vara om han inte själv har juridiskt biträde. Om den enskilde i ett sådant fall vinner målet, skulle det vara obilligt att låta honom bära ansvaret för rättegångskostnaderna. Det kan alltså behövas en möjlighet att på något sätt ersätta den enskilde för hans rättegångskostnader.

Skatteförenklingskommitténs arbete har nu utmynnat i förslag i betänkandet Ersättning för kostnader i skatteärenden och skattemål. Efter remissbehandling kommer förslagen att övervägas i finansdepartementet. Samtidigt pågår inom justitiedepartementet överväganden rörande frågan om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsprocessen i allmänhet.

Eftersom de frågor som reservanterna tar upp inom kort kommer att föreläggas riksdagen saknas anledning för riksdagen att nu vidta någon sådan åtgärd som reservanterna efterlyser. Jag avstyrker därför bifall till reservation 2.

I reservation 3 yrkar reservanterna under förutsättning av bifall till reservation 1 att medelsberäkningen för rättshjälpskostnader utökas med 5 milj. kr. Jag avstyrker bifall även till reservation 3 och motion Ju629.

Med det anförda yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 26 i dess helhet.

Herr talman! I ett särskilt yttrande av Gunilla André och Elving Andersson från centerpartiet tas frågan upp om juridiskt biträde åt kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp.

Rättshjälpskommitténs betänkande remissbehandlas för närvarande och skall därefter behandlas i regeringskansliet.

Utskottet vill först uttrycka sin tillfredsställelse med att det nu föreligger ett konkret förslag om juridiskt biträde åt personer som har utsatts för sexuella övergrepp. Denna fråga har vid upprepade tillfällen aktualiserats för riksdagen. Utskottet har då understrukit behovet av noggranna överväganden i vad avser frågan om en ny reglering bör ges en generell giltighet och omfatta t. ex. även andra fall av våldsbrott än sexualbrott.

Ett förslag till riksdagen i angiven riktning kan förväntas under innevarande år.

Anf. 129 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att man kan föra in Sven-Olof Nordlunds anförande under rubriken Den obotfärdiges förhinder. På något sätt var det tragiskt att höra hans argumentering. Han sade att den som behöver offentlig försvarare skall få det. Men vad jag försökte visa i mitt anförande var att de som behöver offentlig försvarare inte får det. Detta visas också av statistiken. Av den framgår dess värre, herr talman, att de resursstarka människorna, de som har en fet plånbok – ett uttryck som ju ofta brukar användas i denna kammare – har skaffat sig privata försvarare.

Oavsett om domen gäller rattfylleri, stölder eller något annat är den väsentliga principen i detta sammanhang att den person som riskerar att

dömas till frihetsstraff skall ha rätt till offentlig försvarare. Sedan skall det vara ointressant hur tjock plånboken är. Den svages rätt skall vara lika hållfast som den starkes.

Det överraskar mig en aning, herr talman, att man på socialdemokratiskt håll på ett så flagrant sätt avviker från en viktig princip, som faktiskt är en av hörnpelarna inom svenskt rättsväsende och som vi ofta känner stolthet över. Vi brukar tycka att den konstituerar den rättsstat som vi vill slå vakt om.

Anf. 130 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Sven-Olof Nordlund var ganska nöjd med reformen från den 1 januari 1984. Besparingsmålet var nämligen nått, och 5 miljoner hade sparats in.

Herr talman! Det är nödvändigt att föra en besparingspolitik på många områden, men den får inte gå ut över rättssäkerheten, och det är vad den har gjort i det här fallet. Domstolsverkets rapport visade trots allt, Sven-Olof Nordlund, att samtliga tillfrågade advokater, många av de tillfrågade domarna och flera av de tillfrågade åklagarna var överens om att rättssäkerheten hade gröpts ur genom reformen den 1 januari 1984.

Nog tror väl Sven-Olof Nordlund att en tilltalad känner sig säkrare och tryggare under en rättegång, om han biträds av en försvarare. Rättegången kan förberedas och genomföras säkrare med en offentlig försvarare. Från dessa utgångspunkter är det i alla fall för mig fullständigt självklart att rättssäkerheten har försämrats. Det måste vara säkrare att ha tillgång till en offentlig försvarare. Generositet är ingen dålig utgångspunkt i rättssäkerhetssammanhang.

Anf. 131 GUNILIA ANDRÉ (c):

Herr talman! Sven-Olof Nordlund talade om centerpartiets särskilda yttrande, där vi utvecklat vår syn när det gäller rätt till juridiskt biträde åt kvinnor som utsatts för olika övergrepp. Jag sade i mitt anförande att det är bra att vi nu har fått rättshjälpskommitténs förslag. Jag är givetvis väl medveten om att detta nu är under beredning i departementet. Just därför tycker jag att det är viktigt att understryka att man i det förslag som inom kort kommer till riksdagen bör beakta de synpunkter som vi har framhållit. Som jag sade tidigare kan det vara en fråga om brottsrubricering, om man i ungefär samma situationer skall få rätt till juridiskt biträde eller inte. Om jag förstod rätt var också Nils Berndtson inne på samma tankegångar.

I reservation 2 om rättegångskostnader i skatteprocessen, som vi står bakom, tycker vi från centerpartiets sida att det är naturligt att den som vinner en tvist i domstol skall hållas skadeslös och få ersättning för rättegångskostnader, främst kostnaderna för ombud och för bevisning. Det kan enligt vår uppfattning inte vara riktigt att man inte skall våga söka sin rätt på grund av brist på pengar.

Anf. 132 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Medge, Sven-Olof Nordlund, att det går att tolka utskottets skrivningar på olika sätt. Antingen råder rimliga avvägningar mellan olika intressen när det gäller reglerna för enskilt åtal eller också förtjänar frågorna

ingående överväganden. Båda dessa påståenden står att läsa i betänkandet. Vad är det som gäller?

Skall man tolka utskottets skrivning som en beställning till utredningen om rättegångskostnader i brottsmål att utreda problemen om ersättning för enskilt åtal? Får jag be om ett svar på den frågan.

Anf. 133 SVEN-OLOF NORDLUND (s):

Herr talman! När det gäller Göran Ericssons resonemang om vem som skall äga rätt till offentlig försvarare, om det skall vara plånboken som avgör det eller ej, kan man se på skillnaden i antalet mål med offentlig försvarare före 1983 och efter lagändringen 1984. Räknar man bort rattfyllerimålen är skillnaden endast 4 %. Det visar sig då att offentlig försvarare i mångt och mycket är förordnad för den åtalade.

Vad avser Lars Sundins fråga finns det enligt domstolsverket inte något underlag för att rättssäkerheten har minskat till följd av de nya bestämmelserna. Däremot har de nya reglerna fått den avsedda effekten: man klarar de mål som är viktiga i dagens rättegångar.

Beräffande Nils Berndtsons fråga – och vpk:s motion – vill jag bara säga att utskottet framhållit att problemet kommer att behandlas i det här sammanhanget, vilket ju också utskottet skriver i betänkandet.

Anf. 134 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag skall bara konstatera två saker. Det ena är att Sven-Olof Nordlund säger att skillnaden till de enskildas nackdel bara är 4 %, om man tar bort de rattfylleridömda. Jag vill då upprepa det som jag sade i mitt förra inlägg, nämligen att man inte kan resonera på ett sådant sätt. Det är inte avgörande på vilken grund man dömts. Vad som är avgörande är om man riskerar frihetsstraff eller inte. Det är detta som reservanterna vänder sig mot och pekar på.

Jag konstaterar att socialdemokratin i denna del inte har någon som helst förståelse för att enskilda människor kommer i kläm. Det är tragiskt och tråkigt. Denna utveckling inom socialdemokratin tycker jag är mycket dålig.

Jag tvingas även konstatera, herr talman, att Sven-Olof Nordlund säger att reformen fick den avsedda effekten. Domstolen klarar de mål som den har. Det är på något sätt symptomatiskt för en socialdemokrat att säga att reformen fick den avsedda effekten. Socialdemokraterna tittar i statsbudgeten och konstaterar besparingen. Om människor sedan får illa av denna besparing, denna reform, tycks inte röra dem i ryggen. Man klarar målen och den offentliga förvaltningen, den offentliga sektorn, rullar vidare. Huruvida den trampar på enskilda eller inte bryr sig Sven-Olof Nordlund tydligen inte om. Jag tycker att det är bra om man kan få in detta i kammarens protokoll.

Anf. 135 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Sven-Olof Nordlund säger att domstolsverket har sagt att rättssäkerheten inte har försvagats genom reformen från januari 1984. Jag har rapporten med mig. På s. 94 i rapporten sägs det att rättssäkerheten är en svår fråga och att den inte är något absolut begrepp, utan rättssäkerheten beror på hur den enskilda människan upplever den. Domstolsverket säger att

det närmast är självklart att en tilltalad känner sig säkrare och tryggare med en försvarare vid sin sida och att rättegången kan genomföras på ett säkrare, enklare och snabbare sätt om den tilltalade har en offentlig försvarare.

I domstolsverkets rapport står det vidare: "Från dessa utgångspunkter kan det nog sägas att rättssäkerheten har försämrats."

Så står det i domstolsverkets rapport, Sven-Olof Nordlund.

Anf. 136 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag kan tyvärr inte tolka Sven-Olof Nordlunds svar som en klar viljeyttring att frågan om reglerna vid enskilt åtal *skall* tas upp i det pågående utredningsarbetet utan bara som en möjlighet att så kan ske. Det är jag inte riktigt nöjd med. Därför yrkar jag, herr talman, bifall även till motion Ju709.

Anf. 137 SVEN-OLOF NORDLUND (s):

Herr talman! Jag skall peka på en viktig del i utskottets betänkande, nämligen den del där vi mycket kraftigt understryker att frågan när det gäller den misstänktes rätt till offentlig försvarare är ett viktigt samhällsintresse. Om det finns ett verkligt behov av offentlig försvarare skall offentlig försvarare erhållas. Jag tycker att man klart kan märka detta i de sex fall som högsta domstolen har tagit fram. De måste ligga till grund för domstolens prövningar framgent.

Beträffande rättssäkerheten vill jag till Lars Sundin säga att det i dagsläget är mycket svårt att avgöra om rättssäkerheten har minskat. Jag tror att en utvärdering är mycket viktig i detta avseende, vilket vi också har sagt i betänkandet. Det är viktigt att konstatera, att om rättssäkerheten blir urholkad, tvingas vi naturligtvis se över bestämmelserna som gäller i fråga om detta och försöka förbättra dem. Men i den nuvarande utvärderingen finns skillnaden mellan domare, åklagare och advokater som har litet olika uppfattningar. Det är mycket viktigt att framtiden får utvisa om vi skall förstärka detta ytterligare.

Jag vet egentligen inte vad Nils Berndtson menar med sitt inlägg. Vi har gett uttryck för vår syn i betänkandet, och det är utifrån denna vi kommer att arbeta framgent.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

19 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1986/87:29 om ändring i förvaltningsprocesslagen, m. m., (prop. 1986/87:113).

Ändring i förvaltningsprocesslagen, m. m.

Anf. 138 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! I utskottets betänkande behandlas proposition 1986/87:113. Till utskottets betänkande är fogad en reservation från moderata samlingspartiet, till vilken jag yrkar bifall.

Herr talman! I propositionen föreslås att de allmänna förvaltningsdomstolarna och försäkringsdomstolarna får ökade möjligheter att avstå från skriftväxling med sökandens eller klagandens motpart i de fall där talan inte bifalls. Oaktat att det enligt remissinstanserna redan nu föreligger möjlighet att avstå från att höra motparten i de fall där något sakligt behov att yttra sig inte föreligger, går regeringen fram med ett än mer långtgående förslag.

Vi moderater delar inte denna uppfattning. En skattskyldig som besvärar sig över en taxering till länsrätten har ofta inte den sakkunskap som finns hos läns-skattemyndigheten eller länsrätten. Genom det nuvarande förfarandet får den skattskyldige ett yttrande från läns-skattemyndigheten, där ett eventuellt avstyrkande av besvären *skall* motiveras. Detta underlättar den skattskyldiges möjligheter att argumentera för och motivera sin ståndpunkt.

Det är av stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt att det också fortsättningsvis förs en kommunikation mellan myndigheten/domstolen och den skattskyldige.

Det är, herr talman, uppseendeväckande att jag i detta ärende, liksom i det tidigare, kan notera en fullständig okänslighet för de resurssvaga grupperna från socialdemokraternas sida. Här kommer kammaren att anta en ändring i förvaltningsprocesslagen som slår hårt mot de svaga, medan de starka alltid klarar sig. Egentligen undrar man utifrån vilken ideologisk ståndpunkt ett sådant förslag kommer, när det framläggs av företrädare för den svenska socialdemokratin, som alltid sagt sig stå på de svagas sida. Denna munnens bekännelse, herr talman, tycks inte gälla de svaga i deras egenskap av skattebetalare.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 139 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Då det gäller s. k. kommunikation i förvaltningsdomstolarna vill de moderata reservanterna att ingen ändring skall göras i de nuvarande reglerna. I propositionen föreslås att de allmänna förvaltningsdomstolarna och försäkringsdomstolarna får ökade möjligheter att avstå från skriftväxling med sökandens och klagandens motpart i de fall där talan inte bifalls.

Reservanterna vill att motion Ju122 skall bifallas. Detta yrkar samtliga partier i utskottet avslag på, utom moderaterna. Men utskottet vill betona – särskilt mot bakgrund av vad som sägs i motion Ju122 – att det åligger förvaltningsdomstolarna att se till att *varje* mål blir tillräckligt utrett. Domstolen är också skyldig att vara parten behjälplig med att anvisa hur utredningen bör kompletteras. Farhågorna för bristande utredning är inte befogade, eller i vart fall starkt överdrivna.

Enligt förslaget skall domstolen få avstå från kommunikation, om det saknas anledning anta att talan kommer att bifallas. Förslaget tar sikte på enklare skattemål. I mål av mer omfattande och invecklad beskaffenhet är

inte domstolens utredningsskyldighet uppfylld utan att motparten beretts tillfälle att yttra sig. Utskottet har också understrukt att undantagsreglerna om kommunikation bör tillämpas försiktigt.

Bakgrunden till förslaget från regeringen är att öka effektiviteten och snabbheten i handläggningen. Det finns ett stort behov av detta med hänsyn till ärendebalanserna i förvaltningsdomstolarna. Men rationaliseringsåtgärder får enligt utskottet inte medföra några risker för den enskildes rättssäkerhet.

Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande 29 och avslag på reservationen.

Anf. 140 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra två påpekanden. Om det inte sker någon kommunikation mellan å ena sidan myndigheten och å andra sidan den enskilde, innebär detta de facto en form av rättssäkerhet.

Herr talman! Bengt-Ola Rytta säger att detta endast skall gälla enklare mål. Men Bengt-Ola Rytta, enklare mål innebär också svagare grupper. Komplicerade mål gäller ofta ekonomiskt starkare människor och företag, som har förmåga att skaffa juridiska biträden som bevakar deras ärenden hos myndigheten eller domstolen. Detta förslag rörande enklare mål medför rättssäkerhet för de svaga grupperna och inte för de starka. Det förbryllar mig att socialdemokraterna för den typen av politik i rationaliseringstider. När man sparar, slår man mot de svaga.

Anf. 141 BENGT-OLA RYTTAR (s) replik:

Herr talman! Göran Ericsson tycker att socialdemokratin åsidosätter de svagas intressen. Jag tror emellertid att det är väsentligt att man satsar resurserna på de områden där de svaga verkligen har nytta av dem. Snabbhet i handläggningen är också en viktig fråga i detta sammanhang. Man kan i detta fall öka snabbheten och minska byråkratin utan att den enskildes rättssäkerhet kommer i kläm.

Som jag ser det finns det ingen anledning för moderaterna att motsätta sig detta förslag. Moderaterna är tyvärr ganska tvärsäkra i denna fråga. Man skall nog vänta med att vara så tvärsäker tills man ser att ändringen verkligen innebär någon rättssäkerhet. Jag tror definitivt inte att så är fallet. Vi skall komma ihåg att denna typ av domstolar har utredningsskyldighet, och de skall vara parterna behjälpliga. Tillämpningen av denna lagstiftning skall självfallet följas mycket noga, och man skall se till att utskottets intentioner på detta område efterlevs.

Anf. 142 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort säga till Bengt-Ola Rytta: Vi är inte tvärsäkra inom moderata samlingspartiet, men vi är rädda för att enskilda människor onödigtvis kommer i kläm. Det är en väsentlig skillnad mellan att vara tvärsäker och att vara rädd.

Vad skall Bengt-Ola Rytta säga den dag det visar sig att denna reform inte fick så lyckad effekt? Massor av människor har då stängt sina pannor

blodiga – de har inte kommit fram, de har inte fått rätt och då står de där. Det är detta vi vill förhindra, ingenting annat.

Jag trodde att kammaren skulle kunna bli överens i just denna fråga, men det blev vi alltså inte.

Anf. 143 BENGT-OLA RYTTAR (s) replik:

Herr talman! Göran Ericsson är mycket rädd för att rättssäkerheten skulle vara i fara i det här fallet. Jag tror att den rädslan är ogrundad. Moderaterna står dessutom ensamma bakom reservationen i denna fråga.

Jag har redan tidigare sagt att vi skall följa upp detta och bevaka att rättssäkerheten inte kommer i kläm.

Anf. 144 KARIN AIHLAND (fp):

Herr talman! Efter denna debatt mellan en företrädare för utskottsmajoriteten och en för reservanterna kunde jag kanske ha avstått från att gå in i diskussionen. Men jag känner ett behov av att deklarerat folkpartiets ståndpunkt, där vi är fullständigt ense med majoriteten.

Jag tror att det råder stor enighet i riksdagen om att lagstiftningen skall garantera rättssäkerheten och att däri ligger att ingen skall dömas ohörd, som det heter enligt ett gammalt svenskt talesätt. Detta är en grundpelare i vår rättstradition.

Just den principen är naturligtvis grunden för att vi har en långtgående skyldighet att också i den skriftliga processen kommunicera allt material mellan parterna. Det är och förblir huvudregeln i förvaltningsprocessen, och det är en viktig princip, som vi skall hålla fast vid. Ingen medborgare skall kunna drabbas av att få ett beslut som är negativt – observera: negativt! – för honom, utan att han åtminstone har vetat om att någonting var på gång och därför haft möjlighet att "värja sig" genom att göra invändningar som han själv anser vara viktiga. En sådan princip skall vi naturligtvis inte rucka på, och det sker heller inte med det här förslaget.

Men, herr talman, med erfarenhet från 20–25 års verksamhet i svensk förvaltning vill jag säga att jag där har sett många utomordentligt ambitiösa tjänstemän komma något i darrning när det gällt frågan om huruvida de skall tänka på denna kommunikationsprincip eller inte. Min erfarenhet har nämligen lärt mig att just kommunikationsprincipen i vissa fall strider mot ett annat viktigt krav, nämligen kravet på effektivitet, och detta alldeles i onödan. Jag har som beslutande fått in akt efter akt, där ärendet har vandrat fram och tillbaka mellan parter, utan att detta på något sätt varit nödvändigt. Det hördes ibland skämtsamma uttalanden, som man väl egentligen inte får avslöja i riksdagen, men som gick ut på att ifall man inte hade tid med ett ärende, så kunde man alltid remittera det någonstans – jag skall inte säga vart.

Det här har gått så djupt in i medvetandet hos många tjänstemän att de inte alls är benägna att fundera över om det verkligen behövs en kommunikation i ett enskilt ärende. Man kommunicerar ett ärende trots att det är alldeles uppenbart att motparten till en klagande inte kan ha något att tillföra det och trots att motparten – och det är honom det handlar om – alldeles tydligt inte kommer att få sin situation ändrad.

Sådant är inte rationellt, och då bör man vara beredd att ändra på det, vilket också sker genom detta lagförslag.

Det verkar som om moderaterna har reserverat sig för avslag främst av den anledningen att det just i skatteprocessen ibland förekommer att motivering-
en från taxeringsnämnden är bristfällig. Om motparten, länsstatemyndig-
heten, i sådana fall hörs, har klaganden, den skattskyldige, åtminstone en
större chans att få en utförlig förklaring till varför hans talan inte kan bifallas
– men observera att det då inte är fråga om att ändra någonting till det sämre.

Låt mig först påpeka att det faktiskt finns en skyldighet i lag för alla
myndigheter att motivera sina beslut. Det är huvudregeln – det går att låta bli
att motivera beslutet om man bifaller den klagandes talan fullständigt. Jag
vill också påminna om att vi från folkpartiets sida under flera år har krävt en
skyldighet för myndigheterna att sätta ut det lagrum som de stöder beslutet
på, detta för att ge medborgaren en möjlighet att med lagtextens hjälp finna
ut om han har en rimlig chans till bifall i en besvärstalan. I den frågan har vi
inte fått gehör från andra partier, såvitt jag har kunnat märka. Det hade varit
en stor hjälp.

Låt mig till sist påpeka att majoriteten mycket noga understryker i
betänkandet att besvären bör kommuniceras i fall där ett överklagat beslut
saknar motivering – vilket egentligen strider mot förvaltningslagen – eller där
motiveringen är knapphändig. Då kan en klagande få den förklaring som
moderaterna är ute efter.

En annan möjlighet är ju för övrigt att den myndighet som prövar besvären
följer svensk lagstiftning och skriver en motivering. Jag har den uppfattning-
en att detta sker alltmer nu för tiden. Det är också lättare för myndigheterna
att göra det, om de får ägna sig åt sådant som är väsentligt i stället för att
skicka papper fram och tillbaka i onödan. Det viktiga med det här förslaget är
nämligen att undvika fullständigt onödiga remissomgångar, som i praktiken
inte tjänar till något annat än att fördröja beslut och ta upp en massa tid som
kunde användas bättre.

Låt mig påpeka att förslaget kommer från kammarrätten i Stockholm, som
har skrivit att en utgångspunkt bör vara att mer omfattande kommunika-
tionsskyldighet inte bör föreskrivas än som är sakligt påkallad. Det handlar
här inte om att lura någon liten människa, det handlar om att inte besvara
människor i onödan. Det handlar ju aldrig om att låta bli att kommunicera,
ifall det över huvud taget kan komma på tal att gå den enskilde emot utan att
han har hört någonting.

Det bör också gälla att underrättelse i allmänhet inte skall behöva ske till
part som inte själv har anfört besvär, om ändring inte görs i det överklagade
beslutet till partens nackdel. Det är de skäl som har styrt kammarrätten i
Stockholm när den har begärt en lagändring, och det har kunnat motiveras
tillräckligt. För övrigt kan det vara bra att komma ihåg att samma ståndpunkt
har justitieombudsmannen, riksdagens egen ombudsman, uttalat.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, och
det innebär också ett bifall till de moment som gäller domstolarnas
behörighet i mindre skattemål.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

*Överenskommelse
med Tyska Demo-
kratiska Republiken
om inbördes rättshjälp
i brottmål*

20 § Föredrogs
justitieutskottets betänkande

1986/87:30 med anledning av en överenskommelse mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken om inbördes rättshjälp i brottmål (prop. 1986/87:96).

Överenskommelse med Tyska Demokratiska Republiken om inbördes rättshjälp i brottmål

Anf. 145 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Till justitieutskottets betänkande nr 30 finns fogad en moderat reservation till vilken jag inledningsvis yrkar bifall.

Den överenskommelse om rättshjälp i brottmål riksdagen nu har att ta ställning till är ett aktstycke, som i allt väsentligt överensstämmer med de åtaganden som Sverige gjort gentemot andra stater genom anslutningen till 1959 års europeiska konvention om rättshjälp i brottmål.

Vad vi reserverar i utskottet vänder oss mot är att denna överenskommelse görs med DDR. DDR är inte en rättsstat i den mening vi i vårt land lägger i begreppet.

Enskilda fri- och rättigheter är starkt inskränkta. Öppen politisk opposition och fria media t. ex. tillåts inte. Hårda restriktioner gäller beträffande rätten för medborgarna att lämna det egna landet. Det är väl känt att personer som saknat tillstånd att lämna landet men likväl velat överskrida gränsen skjutits till döds.

Med detta land, herr talman, skall nu Sverige ingå ett avtal om rättshjälp i brottmål. Svagheten och problemen med detta avtal kan beläggas på följande sätt. I anledning av denna överenskommelse skulle Sverige vara tvingat att exempelvis söka delge en person vissa handlingar, dvs. röja hans vistelseort i landet.

Sverige är vidare förpliktigt enligt överenskommelsen att delge DDR uppgifter ur vårt straffregister, ett åtagande som saknas i vår likartade överenskommelse med den enligt vår mening mer moderata kommunistdiktaturen i Ungern.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket, men jag måste mot denna bakgrund få fråga utskottets företrädare Karin Ahrland, som dessutom är representant i denna kammare för det liberala partiet i Sverige: Varför skall avtalet med DDR vara mer långtgående än avtal med andra kommunistdiktaturer?

Jag yrkar bifall till den reservation som fogats till utskottets betänkande.

Anf. 146 KARIN AHIRLAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Låt mig få påpeka att eftersom Sverige av hävd, som det heter, eller av tradition, med ett annat ord, brukar lämna andra länder rättshjälp, vare sig det finns något avtal eller inte, så innebär den här överenskommelsen egentligen ingenting nytt.

Vi kräver från svensk sida inte något avtal för att bistå ett annat land i den här typen av ärenden. Våra svenska myndigheter kan alltså, oavsett om vi bifaller utskottets hemställan eller reservationens här i kväll, i princip förfara precis likadant som det står i fördraget, antingen det finns något fördrag eller inte. Men eftersom en del andra länder inte är villiga att ge oss liknande bistånd, om det inte är reglerat genom en konvention eller ett bilateralt fördrag, och eftersom faktiskt också vi själva ibland kan ha behov av rättshjälp från en annan stats sida, har vi ingått vissa multilaterala eller bilaterala överenskommelser på det här området. Det är alltså inte fråga om några nya, revolutionerande – om vi nu skall tala om revolutionära länder – idéer som vi skall hänge oss åt.

Såvitt jag förstår är reservanterna mest oroade över att överenskommelsen gäller DDR eller Östtyskland – vilket också framgick av Göran Ericssons anförande. Den här debatten borde alltså egentligen inte föras av Göran Ericsson och mig utan av våra partikamrater i utrikesutskottet, men nu är de inte här. Vi borde egentligen tala mera om juridiken i stället.

Ni menar att ett avtal skulle förmedla ett intryck av att Östtyskland har ett från svensk synpunkt godtagbart rättsligt och politiskt system – ungefär så står det. Jag kan försäkra Göran Ericsson att vi från folkpartiets sida inte gillar Östtysklands kommunism ett dugg mer än han. Jag kan också försäkra Göran Ericsson om att jag när jag sitter i justitieutskottet inte har någon som helst anledning att gradera olika stater bakom järnridån.

Jag tror också – om vi nu skall tala utrikespolitik – att Göran Ericsson kan hålla med mig om att vi har alla skäl att upprätthålla vissa förbindelser med ett grannland i söder, och de kan ge oss behov av rättshjälp från DDR. Dessa förbindelser kan säkert inte bli särskilt hjärtliga, men här är det fråga om strikta förbindelser – inte heller farliga förbindelser. Det gäller ett avtal som båda parter, också vi, kan ha nytta av. Det är därför jag vill yrka bifall till det.

I folkpartiet är vi så liberala att vi kan tala med de flesta på den internationella scenen.

Med detta anförande – under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

21 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:22 om konsumentpolitiska frågor m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

*Konsumentpolitiska
frågor m. m.*

Anf. 147 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! För nästan ett år sedan debatterade vi här i kammaren i anslutning till proposition 1985/86:121 mycket ingående frågan om inriktningen av konsumentpolitiken. Vi redogjorde då för moderata samlingspartiets grundläggande syn på konsumentpolitiken.

Jag kommer därför inte att ha någon lång konsumentpolitisk inledning denna sena kväll, utan jag inriktar mig bara på att redogöra för en del av de reservationer som har fogats till det betänkande som vi nu behandlar.

Reservationerna 1 och 5 har vi framställt gemensamt med de två andra borgerliga partierna. Reservation 1 handlar om anslag till allmänna reklamationsnämnden och reservation 2 handlar om ett partssammansatt råd. För tids vinnande avstår jag från att beröra dessa reservationer, eftersom Ulla Orring och Martin Olsson senare kommer att kommentera dem.

När det gäller att uppnå bra konsumentpolitiska mål anser vi moderater att det är främst genom ett samspel mellan kompetenta konsumenter och ansvarskännande producenter som man kan uppnå dessa mål. Marknadsekonomi bygger på ett sådant samspel – ett växelspel i marknadsekonomi mellan konsumenter och producenter utgör den största tryggheten för konsumenterna, därför att fri konkurrens är ett betydande inslag i marknadsekonomi.

Faran för konsumenten är när detta växelspel sätts ur funktion. Vad jag syftar på är alltså när konkurrensen försvinner – vilket kan ske i fråga om vissa av samhällets producerande tjänster. Inom de områden där konkurrensen försvinner blir det alltid nackdelar för konsumenten. Det gäller exempelvis inom den offentliga sektorns verksamheter, där konsumenternas val är begränsat till en enda källa. Där det skapas monopol, där sätts också marknadsekonomi ur spel.

I reservation 6 framhåller vi reservanter att en framsynt konsumentpolitik skall syfta till att inrikta de samhälleliga insatserna på områden där de verkligen behövs för att skydda dem som kan komma i en svagare ställning.

Inom konsumentverkets verksamhet bör man därför prioritera frågor rörande efterlevnaden av marknadsföringslagen, avtalsvillkorlagen och branschöverenskommelser med näringsidkarnas organisationer. På det sättet stärker man konsumentens ställning.

Konsumentverket bör också i ökad utsträckning syssla med jämförande information. Det gäller då varors pris och kvalitet. Vi tror att ett ökat samarbete med näringslivet skall kunna komma till stånd när det gäller informationsinsatser. Däremot anser vi att konsumentverket bör avstå från att behandla frågor som hör till andra specialområden.

Om konsumentverket ges denna inriktning, kan besparingar göras inom verket. Därför anser vi att konsumentverket inte behöver något resurstillskott. Uppgifter som bedöms vara angelägna kan lösas genom omfördelningar inom verket. Vi tror att konsumentverket inom ramen för ett oförändrat anslag kan fullfölja sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt utan att konsumenterna drabbas. Anslaget till verket bör därför bestämmas till det belopp som gäller för innevarande budgetår.

Vidare anser vi att besparingar är nödvändiga även på det konsumentpolitiska området. Vi för därför fram samma krav som vi fört fram under en följd av år – det gäller då en sammanslagning av konsumentverket och statens pris- och kartellnämnd.

Utskottsmajoriteten avvisar förslaget och hänvisar till förra årets behandling av frågan. Då följde man upp ett yttrande från näringsutskottets majoritet, som ansåg att en sammanslagning framstår som orealistisk med hänsyn till att de båda myndigheternas aktiviteter har så olika karaktär och riktar sig till olika målgrupper.

Statens pris- och kartellnämnd har liksom konsumentverket en viktig informationsuppgift. Även om uppgifterna skiljer sig en del från varandra, tror vi att den sammanslagning som vi föreslår skulle vara möjlig och väl motiverad.

I det yttrande från näringsutskottet som jag förut hänvisade till har de moderata ledamöterna en avvikande mening. Man skriver: "En konsumentpolitik inriktad på att fungera som ett medel att stärka marknadsekonomi och stimulera en fri konkurrens skulle på ett naturligt sätt bäras upp av ett sammanhållet organ för pris-, konkurrens- och konsumentfrågor." Detta yttrande ställer även vi moderater i lagutskottet oss bakom.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3, 4, 5, 6 och 11.

Anf. 148 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Förra våren fastställde riksdagen mål och riktlinjer för konsumentpolitiken i vårt land. Som underlag för besluten förelåg den konsumentpolitiska utredningen Hushållning för välfärd.

Allt skulle kunna synas vara gott och väl, men även i denna fråga – som i så många andra frågor – hänger inriktningen av konsumentpolitiken samman med den grundsyn som partierna utifrån sin politiska ideologi företräder. Detta dokumenterades från folkpartiets sida förra året i en rad reservationer. Vi har i år återkommit med en kommittémotion, där vi lägger fram förslag om en liberal konsumentpolitik.

Först vill jag allmänt anföra att vi ur ett liberalt perspektiv vill se ett samhälle med en fungerande marknadsekonomi, där konsumenten själv styr inköpen, dvs. det fria valet skall råda, och där konsumenten genom egen kompetens eller efter rådgivning kan avgöra vilket inköp som är det bästa i köpsituationen. Vi inser dock att det stora utbudet av varor och tjänster kan göra det svårt för konsumenten att känna till kvalitet och priser, vilket är en förutsättning för att det verkligt riktiga och informerade valet skall kunna ske.

Därför ställer folkpartiet också upp när det gäller behovet av olika hjälpmedel inom konsumentpolitiken, som lagstiftning, information, utbildning, producentpåverkan och inte minst opinionsbildning. Den direkta utgångspunkten för en liberal konsumentpolitik är emellertid ett samhälle som bygger på fri konkurrens, fritt konsumtionsval och fri prisbildning inom ramen för en socialt inriktad marknadsekonomi.

Herr talman! Hur står det då till i Sverige i dag? Har vi en fri prisbildning och fri konkurrens? Tyvärr måste svaret bli nej. Det saknas fri konkurrens, så länge som regeringen försvarar de offentliga monopolerna och sätter upp

skyggglappar för privata initiativ. Folkpartiet har kritiserat detta ensidiga system, som inte gagnar konsumenten och som bromsar en nödvändig utveckling.

Ett annat anmärkningsvärt förhållande är det allmänna prisstopp som nu råder i landet sedan januari månad. Det är en styggelse för en fri marknad. Handeln och näringslivet blir utsatta för en svår ekonomisk begränsning.

Folkpartiet har krävt att prisstoppet skall slopas. Det drabbar företag mycket orättvist och leder till en osund marknad, som inte ligger vare sig i handelns eller i konsumentens intresse. Höjda importpriser och ändrade valutakurser är dock faktorer som påverkar handeln – utan att kompensation nu ges. Det kan inte anses rättfärdigt.

Regeringen har själv tidigare i annat sammanhang påtalat att långvariga prisstopp är skadliga.

Frågetecken finns också för regeringens inställning till extrapriser. Jordbruksministern är oroad och menar att statsmakterna kan ingripa. En vpk-motion om förhållandet med extrapriser och krav på utökad informationskyldighet vid lockpriser har dock enhälligt avvisats av utskottet i detta betänkande.

Ett annat orosmoln för konsumenterna är frågan om öppethållandetiderna. Handelsanställdas förbund skramlar från gång till annan med vapnen och kräver restriktioner för de fria butikstiderna. Kommer regeringen att ge efter med nya restriktioner?

Herr talman! I beslutet från 1986 om konsumentpolitiken betonades kraftigt handelns ansvar – och där förelåg en överenskommelse mellan alla partier – för att i ökad omfattning vidta egenåtgärder. Det kan vara allt från strukturella konsumentproblem till en del särskilt viktiga frågor om produkt-säkerhet, otillbörlig marknadsföring, bristande produktionsinformation och dåliga reklamerationsrutiner.

På samma sätt måste krav ställas på inställning och agerande, vilket har avgörande betydelse för inte minst svensk detaljhandel, där den fria konkurrensen nu har drivits så långt och gagnat konsumenterna med lägre priser på varor, bra kvalitet och bra service.

Folkpartiet anser att man inte enbart kan ställa krav på näringslivet, allra helst när reglerna sätts ur spel genom prisstopp. Det åvilar verkligen statsmakterna att hålla sig till spelets regler, om de vill föra en ansvarsfull konsumentpolitik. Ansvaret för en fungerande marknad måste fördelas mellan statsmakterna, näringslivet och konsumenten.

Jag har tidigare talat om behovet av rådgivning. Den kommunala konsumentvägledningen har stor betydelse för kommuninvånarna. I dag saknas konsumentvägledning i 26 av landets 284 kommuner. Redan för tio år sedan rekommenderade riksdagen kommunerna att starta sådan verksamhet på frivillig basis, men fortfarande saknas den i en rad kommuner som Vallentuna, Vaxholm och Lerum. Här måste kommuninvånarna vara pådrivande.

I Sverige saknas tyvärr en slagkraftig frivillig konsumentrörelse. Exempel på sådana finns både i USA, England, Frankrike och i andra E.G-länder. Til syvende og sidst är det ju de enskilda människornas engagemang som skall driva på utvecklingen även inom det konsumentpolitiska området.

Folkpartiets uppfattning är att kunniga, aktiva konsumenter är till gagn för hela samhället och att de genom sin förmåga att hushålla med resurser bidrar till en bättre samhällsekonomi. Utbildningen inom skolan på detta område behandlas inte i detta betänkande men utgör en avgörande faktor i det sammanhanget.

Redan vid behandlingen av den konsumentpolitiska propositionen förra året reserverade sig folkpartiet mot majoritetsbeslutet. Vi återkommer i år med ett antal reservationer som vi har fogat till lagutskottets betänkande 1986/87:22.

Det har erfarenhetsmässigt visat sig att det är angeläget för konsumenten att ha tillgång till en bra information vid köptillfället. Idealet vore om det ginge att få till stånd en omfattande organisation som gav konsumenten vad hon eller han mest behövde, nämligen opartiska varudeklarationer. Det kan kanske ske med ett databaserat informationssystem. Men först behövs ett varudeklarationssystem som kan vara ett stöd för marknadsföringen och därigenom även intressera de enskilda företagen. Det tidigare VDN-systemet lever fortfarande kvar som ett levande begrepp för de flesta konsumenter. Ett sådant system skulle gagna seriösa och ansvarskännande företag. En tänkbar modell kan vara den som möbelbranschen tillämpar. Vi anser att konsumentverket borde ta initiativ till ett sådant samarbete med andra organ för ett frivilligt varudeklarationssystem.

Vi yrkar därmed bifall till reservation 7.

Även varuprovningar är ett beprövat konsumentpolitiskt instrument. Vi anser att den provningsverksamhet som konsumentverket nu bedriver på fabrikantens uppdrag borde kompletteras med möjlighet till jämförande provning inom samma varugrupp. Det är först när alla märkesvaror inom varusortimentet provas jämsides som konsumenten verkligen kan testa resultatet. Varuprovningar inom konsumentverkets verksamhetsområde borde enligt folkpartiets åsikt prioriteras ytterligare och finansiering ske genom avgifter, vilket sker i dag. Ytterligare behov finns emellertid att utveckla provningsmetoderna i verkets regi. Där måste konsumentverket finna nya vägar för samarbete med producenterna och för en ekonomisering för att få fram ändamålsenliga produkter. Detta har vi framfört i vår reservation 9.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Herr talman! Vi lever i ett samhälle med ett rikt utbud av varor, vilket jag berört tidigare. Konsumenten är inte enbart beroende av varuprovningar och varutester utan också av tillgången till dessa tester.

Dataterminaler finns i Sverige redan i dag på postkontor och andra offentliga inrättningar. Jag kan t. ex. i Umeå gå in på mitt postkontor och rekvirera en biljett till Operan i Stockholm. Det är en utmärkt teknik. Datatekniken måste nu också ställas till konsumentens förfogande. Flera hundra persondatorer finns på arbetsplatserna. Många familjer har också hemdatorer med telefonmodem som kan kopplas till telefonnätet. Här öppnar sig ett oändligt framtidsperspektiv för konsumenten, som på detta sätt kan få tillgång till marknadsöversikter och varujämförelser. Även för hushållens budgetrådgivning är datorn ett hjälpmedel. Konsumentverket har datorprogram för budgetrådgivning som kan användas av kommunerna.

Folkpartiet anser nu att en starkare satsning bör ske på utveckling med datorstöd för konsumenterna. Särskilt försök med videotex bör kunna startas mer än vad som nu sker. Vi har i vår kommittémotion pekat på olika användningsområden, vilket vi följer upp i reservation 8, som jag yrkar bifall till.

En stor utgiftspost för många familjer är bilen. Den är samtidigt nödvändig, särskilt för många barnfamiljer. Informationen om den begagnade bilens kondition vid inköpet är dock alltför ofullständig. Många ungdomar som sparat till den första bilen har blivit djupt besvikna. Man har köpt grisen i säcken. Även vid reparationer är det svårt för kunden att bedöma om det arbete som verkstaden utfört är av bra kvalitet och värt priset. Allmänna reklamationsnämnden har under årens lopp fått ta emot ca 1 200 klagomål varje år till sin motoravdelning. Av dessa rörde nära 450 köp av begagnad bil. Av de kommunala konsumentvägledarnas kontakter med konsumenterna utgjorde bilköpen 18 % av ärendehandläggningen, dvs. 14 000 klagomål på ett år.

År 1984 antog konsumentverket ensidigt riktlinjer om varudeklaration på begagnade bilar. Det betyder att branschen inte ställde upp för riktlinjerna.

Vad gäller prisinformation om bilreparationer har förhållandet för konsumenten blivit sämre efter ikraftträdandet av den nya konsumenttjänstlagen. Den tidigare överenskommelsen mellan konsumentverket och branschen följs numera inte. I praktiken får kunden inte längre någon prisuppgift på reparationen, inte heller en skriftlig beställningssedel som reglerar vad som skall åtgärdas och inte heller anges någon tidpunkt när arbetet skall vara klart.

Dessa förhållanden – dels information om begagnade bilars kvalitet, dels prisuppgift för bilreparationer – är nu föremål för marknadsdomstolens avgörande. Under nära tio år av förhandlingar har konsumentens rättmätiga krav på faktauppgifter försumrats. Det skall inte heller förnekas att det finns en grå zon, dvs. en försäljnings- och reparationsmarknad utanför den etablerade branschen. Inte minst för den verksamheten måste sakförhållandet uppklaras. Vi anser därför att regeringen bör följa utvecklingen noga och snarast vidta åtgärder, självfallet med hänsyn till utgången i marknadsdomstolen. Även detta krav är framfört i en reservation.

Herr talman! Till sist vill jag ta upp anslagsfrågorna. I en gemensam reservation vill moderata samlingspartiet, centern och folkpartiet bifalla folkpartiets kommittémotion angående ökat anslag till allmänna reklamationsnämnden. Det har nämligen visat sig, vilket vi också förutsåg vid behandlingen i kammaren i fjol av anslaget till allmänna reklamationsnämnden, att ärendetillströmningen till nämnden inte avtagit utan snarare tvärtom. Inte minst konsumentproblemen inom bilområdet, som jag redovisat här tidigare, kräver en stor del av verkets kapacitet. För att motverka förlängda handläggningstider bör allmänna reklamationsnämnden tillföras 300 000 kr. Vi har också i en gemensam folkparti- och centerreservation yrkat bifall till i en folkpartimotion i berörd del framförda krav att konsumentverkets budget skulle reduceras med motsvarande summa.

Dessutom hävdar moderater, folkpartister och centerpartister i en gemensam reservation att allmänna reklamationsnämnden inte behöver tillföras ett

särskilt partssammansatt råd. Uppenbarligen har behovet inte heller varit särskilt uttalat från regeringens sida, eftersom rådet tillsattes först nu i april. Vi föreslår att rådet upplöses och yrkar därmed bifall till reservation 5. Ett av skälen för tillskapandet av rådet var att de erfarenheter som vinnas inom allmänna reklamationsnämnden skulle återföras till andra konsumentorgan. Detta sker i dag fullt ut utan rådets medverkan.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 5, 7, 8, 9 och 10, och på andra punkter bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! I fjol fastställde riksdagen riktlinjer för konsumentpolitiken, och det skedde i relativt stor enighet. Flera reservationer förelåg dock.

När det gällde de allmänna riktlinjerna för konsumentpolitiken framhöll vi från centerns sida i en reservation vikten av marknadsekonomi, konkurrenspolitik och decentraliserad produktion.

Vi betonade att den påtagliga koncentration till färre och större enheter som kännetecknar industrin och även handeln är ett hot mot väsentliga konsumentintressen. Möjligheterna till insyn i och påverkan av företagets verksamhet minskas därigenom. Förlängda transportvägar medför ökade kostnader för konsumenterna.

Kommuner och orter som drabbas av företagssammanläggningar och företagsnedläggelser får svårt att ge sina invånare en god service. Från konsumentpolitisk synpunkt talar enligt centern många skäl för att stimulans skall ges till lokal produktion och decentralisering av produktionsresurserna.

Vi framhöll även att det ekonomiska system som bäst främjar en fortsatt välförhållandenpolitik i vid bemärkelse och därmed även en positiv konsumentpolitik för alla grupper och över hela landet är ett marknadsekonomiskt system med olika typer av företag som konkurrerar på lika villkor och som genom lagstiftning och samhällsorgans åtgärder och stöd verkar inom ramen för sociala, miljömässiga och regionalpolitiska hänsynstaganden.

I år har vi från centerns sida inte väckt motioner med krav på ändring av de i fjol fattade besluten om konsumentpolitiken. Jag kan erinra om att vi var motståndare till den av regeringen för några år sedan föreslagna indragningen av hemkonsulentverksamheten, men vi misslyckades då med att få stöd här i riksdagen för att slå vakt om hemkonsulenterna.

I årets betänkande har vi anslutit oss till reservationer där det ställs konkreta krav som vi i fjol var med och reserverade oss för. Det gäller allmänna reklamationsnämndens anslag och verksamhet samt det i fjol beslutade partssammansatta rådet, som skulle tillföras reklamationsnämnden.

I fjol ville regeringen minska allmänna reklamationsnämndens anslag med 700 000 med hänvisning till att kommunerna skulle öka sin konsumentpolitiska verksamhet. Från de tre icke-socialistiska partierna motsatte vi oss denna nedskärning, bl. a. på grund av att vi ansåg att en eventuell ökad kommunal verksamhet inte skulle hinna utvecklas redan från den 1 juli fjol, då det nya budgetåret alltså började. Efter en kompromiss med vpk minskade socialdemokraterna i riksdagen anslaget – inte med 700 000 utan med 300 000 kr.

När vi nu åter har att ta ställning till anslaget till allmänna reklamations-

nämnden kan vi konstatera att tillströmningen av ärenden i stort sett varit oförändrad i jämförelse med tidigare år. Riksdagsmajoritetens bedömning i fjol att ärendetillströmningen skulle minska har alltså visat sig felaktig.

I reservation 1 av de tre icke-socialistiska partierna framhåller vi att det är angeläget att söka motverka förlängda handläggningstider och en ökad ärendebalans och tillstyrker därför en ökning av anslaget till allmänna reklamationsnämnden med 300 000 kr. Det motsvarar den minskning av anslaget som nämnden fick vidkännas i fjol.

Som framgår av reservation 2 finansierar vi detta förslag genom att minska konsumentverkets anslag med 300 000 kr. Det är en mycket blygsam minskning för konsumentverket. Jag har räknat ut att det är en minskning med 0,6 %.

I fjol beslöt riksdagsmajoriteten att ett partssammansatt råd skulle knytas till allmänna reklamationsnämnden. Vi motsatte oss då detta förslag. Vi fann nämligen att de uppgifter som rådet skulle ha var mycket oklara och att rådet förmodligen skulle medföra både ökade kostnader och ökad byråkrati.

Trots att riksdagen fattade beslut om rådets inrättande redan den 27 maj i fjol och rådet borde ha kunnat utses inför halvårsskiftet i fjol, har regeringen först nyligen utsett ledamöter i rådet, som alltså ännu inte börjat sin verksamhet. Behovet av detta råd måste följaktligen av regeringen inte ha bedömts vara så stort, eftersom man väntat så länge med att utse det.

Vi har samma syn på detta råd i år som vi anförde i fjol, och i den gemensamma reservationen 5 yrkar vi på att det partssammansatta rådet skall avskaffas.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 5.

Anf. 150 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! De två vpk-motioner som behandlas i lagutskottets betänkande 22 berör skilda problem. Den ena gäller informationskyldighet vid s. k. lockpriser på livsmedel. Den andra gäller könsdiskriminerande reklam.

I motion L710 har jag tillsammans med Tore Claesson tagit upp den ökande omfattning av s. k. lockpriser som livsmedelshandeln tillämpar. Det kan naturligtvis vara olika skäl till prisnedsättningar på livsmedel. Ibland kanske det beror på att hållbarheten är begränsad.

Det är naturligt att många söker utnyttja lågpriserbjudanden för att nedbringa de höga matkostnaderna. Men om skälet till prisnedsättningen är att den s. k. bäst före-tiden snart utgår, kan kunden komma att inhandla livsmedel av sämre kvalitet och med starkt begränsad hållbarhet. Om man därtill lägger att det ofta är äldre personer med nedsatt syn som kan drabbas av detta, blir problemet tydligare. Den som utnyttjar priserbjudanden för att djupfrys varorna löper särskilda risker.

Lagutskottet redovisar gällande bestämmelser och pekar på att frågan om extrapriser på livsmedel är föremål för diskussion inom konsumentverket. Detta kan vara av betydelse för frågan.

Något svårare kan det vara att se vilken betydelse jordbruksministerns uttalande har. Om han är rätt refererad, har han tydligen menat att om inte allt är bra, så bör handeln själv sanera systemet. Det ligger onekligen en viss

poäng i Nic Grönvalls särskilda yttrande om att uttalandet inte ger någon vägledning.

Jag tror att detta är en fråga som inte bara kan överlätas åt branschen att lösa. Det krävs klara direktiv och regler för att skydda konsumenternas intressen. Det är inget orimligt krav att skälen till prisnedsättning tydligt skall anges. Om skälet är begränsad hållbarhet, bör kunden veta detta. Om affärsidkaren av andra skäl vill locka kunder med lågpriser, kan denne inte ha något att förlora på en skyldighet att ange skälen till prisnedsättning.

Motionen har pekat på ett problem. Eftersom direktiven till utredningen om konkurrensförhållanden inom livsmedelsbranschen tydligen skall behandla marknadsföringsmetoder och former för priskonkurrens och deras konsekvenser för konsumenterna, bl. a. effekterna på livsmedelskvaliteten, bör de frågor som tagits upp i motionen kunna höra hemma där. Därtill kommer den eventuella revidering av konsumentverkets riktlinjer för extrapriser på livsmedel som utskottet hänvisar till.

Det hade varit önskvärt att motionens yrkande om tillkännagivande till regeringen biträtts. Med hänsyn till vad som är på gång på området och trots Ulla Orrings uttolkning av utskottets ståndpunkt skall jag dock avstå från att i dag ställa något yrkande. Frågan är väckt och kommer att följas med stor uppmärksamhet.

Den andra vpk-motionen – L718 – gäller missaktning med anspelning på kön. En av motionens att-satser behandlas i lagutskottets betänkande.

Könsdiskriminerande reklam blir allt vanligare och motverkar strävandena mot jämställdhet mellan könen. För närvarande finns det ingen lag som förbjuder den, varken marknadsföringslagen, brottsbalken eller grundlagen.

Trots jämställdhetslag, arbetsmarknadsavtal och kvinnokamp går utvecklingen mot jämställdhet långsamt. Delvis kan det förklaras med att man inte bryter tusenåriga kulturmönster över en natt. En annan förklaring är att det finns starka krafter som verkar i andra riktningen. Hit hör den könsdiskriminerande reklamen. Det är orimligt att reklamen skall tillåtas gå på tvärs mot samhällets jämställdhetssträvanden.

I vår motion föreslås ändring eller tillägg i marknadsföringslagen. Detta är inget nytt krav. Redan 1976 skrev konsumentombudsmannen till regeringen och föreslog en lagändring för att göra det möjligt att med stöd av marknadsföringslagen ingripa mot könsdiskriminerande reklam. KO begärde detta efter det att marknadsdomstolen 1976 fattat ett prejudicerande beslut, som innebar att det än i dag inte är möjligt att förbjuda könsdiskriminerande reklam med stöd av marknadsföringslagen.

I Norge finns lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam sedan 1979. Den ingår i den norska marknadsföringslagen och riktar sig mot annonsörer och dem som utformar reklam. Den reklam som

- står i strid med mäns och kvinnors lika värde
- ger intryck av nedvärdering av det ena könet
- på ett kränkande sätt avbildar män och kvinnor
- kan angripas och förbjudas med stöd av lagen.

Lagutskottet refererar tidigare ställningstaganden och konstaterar att utskottet helt har ställt sig bakom syftet med motionen. Det är bra. Samtidigt

nödgas dock utskottet konstatera att den typ av annonser som framställer kvinnor som enbart sexobjekt fortfarande förekommer.

Det är också bra att utskottet ånyo understryker vikten av att reklamen återspeglar ett livsmönster, som bygger på principen om kvinnors och mäns lika värde och jämställdhet mellan könen. Däremot vill inte utskottet att frågan skall lösas lagstiftningsvägen. Men om inte andra vägar leder till resultat?

Lagutskottet erinrar om att konsumentverket 1986 fick i uppdrag att dokumentera den könsdiskriminerande reklamens omfattning. Det visade sig finnas ett stort intresse ute i landet för dessa frågor. Såvitt jag har mig bekant skickades 700 olika annonser in som visade på könsdiskriminerande och kränkande reklam. Man har också kunnat konstatera en ökning av denna reklam, vilket måste ses som allvarligt.

Till skillnad från utskottets majoritet börjar allt fler se lagstiftning som en nödvändig väg för att sanera reklamen i detta avseende.

Jag vill på intet sätt undervärdera det arbete som pågår, men kommer till en annan slutsats än lagutskottet. Utskottet anser tydligen att lagstiftning inte behövs och hävdar t. o. m. att lagstiftning inte är något bra instrument.

En motsatt ståndpunkt är att en lagstiftning behövs och att den skulle bli ett värdefullt stöd för det saneringsarbete som bedrivs av olika organ.

Riksdagen bör hos regeringen begära förslag till ändring eller tillägg i marknadsföringslagen, så att könsdiskriminerande reklam förbjuds.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till motion L718 i den del som nu behandlas.

Anf. 151 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Så här dags på kvällen och vid den här tiden på året är långa debatter inte särskilt populära. Vi hade dessutom, som Ewy Möller, Ulla Orring och Martin Olsson har påpekat, för ett år sedan en mycket lång och intensiv debatt om inriktningen av konsumentpolitiken. Jag tänker inte följa deras exempel och upprepa vad vi sade i den debatten.

I det här ärendet är det heller inte nödvändigt med en lång debatt, eftersom de motioner som behandlas i lagutskottets betänkande i de flesta fall är gamla bekanta. Inte heller har några nya argument framförts som skulle kunna motivera några förändringar av inriktningen av konsumentpolitiken. Jag skulle helt enkelt kunna hänvisa till debatterna under de senaste fem åren, dvs. under den tid då jag själv varit med i riksdagen, och med utgångspunkt i dessa yrka avslag på samtliga reservationer, men jag skall trots allt ta några minuter i anspråk för att kommentera några av reservationerna, dock inte alla.

Jag börjar med reservationerna 1, 2 och 3, som rör anslagen till reklamationsnämnden och konsumentverket. Samtliga borgerliga partier anser att reklamationsnämnden bör få ytterligare 300 000 kr. och åberopar att ärendetillströmningen inte har minskat, vilket förutsattes förra året. Utskottsmajoriteten anser dock att den utbyggnad av den kommunala konsumentverksamheten som har pågått och som fortfarande pågår kommer att få större genomslag i reklamationsnämndens ärendebalans under nästa

budgetår, och vi kan inte se att det nu finns någon anledning att ändra uppfattning i den frågan.

Samtliga borgerliga partier vill också minska konsumentverkets anslag, dock med olika belopp. Samtidigt ställer man krav innebärande att konsumentverket skall ägna mer tid åt olika uppgifter, dock utan att kunna ange varifrån den tiden skall tas. Detta går inte ihop riktigt för mig.

Ewy Möller sade att man skall spara på punkter som berör andra specialområden, och det låter ju vackert. Kan vi få några exempel på vilka områden det gäller, vad man sparar in på och hur mycket tid som man därigenom vinner?

Ulla Orring har talat för en mängd ökning av insatser för datainformation, för varudeklarationer, för upplysning gällande regler och riktlinjer osv. Det är samma sak med detta, Ulla Orring: Vilka områden är det som vi skall spara in på för att ytterligare öka takten i det arbete som pågår och som noggrant redovisas i betänkandet – ett arbete som har pågått under många år och till vilket vi med varje års betänkande lägger en liten bit utöver det som kommit till under det närmast föregående året. Vi kanske i kväll kan få besked om vilka områden det är som man skall dra in på.

Ulla Orring förde också in en diskussion om en mängd ämnen som inte hör hemma under lagutskottets kompetensområde, exempelvis prisstopp och öppettider, beträffande vilka det mig veterligt inte finns några förslag till förändringar. Hon tog också upp extrapriserna, som jag skall återkomma till litet längre fram. Jag tänker inte heller i anslutning till dessa frågor ge mig in i något slags allmänpolitisk debatt. Jag tycker att vi skall hålla oss till de ämnesområden och motioner som behandlas i detta betänkande.

De frågor som behandlas i reservationerna 5 t. o. m. 9 diskuterades mycket ingående förra året, och sedan dess har arbetet gått vidare i den riktning som riksdagen då angav. Några nya argument eller någon anledning till ytterligare åtgärder från riksdagens sida i dag har jag inte kunnat finna.

Den enda nya fråga som nu tas upp är konsumentskyddet på bilområdet, som behandlas i reservation nr 10. Jag tror att vi alla inom utskottet är överens om att det här är en mycket allvarlig fråga. Bilköp och bilreparationer sätter djupa spår i enskilda konsumenters ekonomi. Den ståndpunkt som bilbranschen nu har intagit är därför särskilt beklaglig. Till skillnad mot folkpartiet anser vi dock att som frågan för närvarande bevakas finns det ingen anledning till något tillkännagivande till regeringen. Jag vet inte riktigt vad Ulla Orring vill uppnå med ett tillkännagivande, när frågan behandlas på det sätt som nu sker. Konsumentverket bevakar noga vad som händer i marknadsdomstolen och är redo att se till att nödvändiga förändringar blir gjorda om domen skulle gå i felaktig riktning. Vi vet inte än hur domen kommer att se ut. Det kanske inte behövs fler åtgärder över huvud taget.

Reservation nr 11 från moderaterna handlar om könsdiskriminerande reklam. Moderaterna tycker tydligen att vi skrivit onödigt mycket om de problem som finns på området. Jag kan inte tolka reservationen på annat sätt. Från majoritetens sida tycker vi att det är angeläget att beskriva nuläget, men vi är fortfarande väl medvetna om svårigheten att skriva en användbar lag som kan rätta till avarterna.

Till skillnad från Nils Berndtson har vi inte den uppfattningen att den

norska lagen fungerar särskilt väl. Den har inte kunnat användas i särskilt många fall. Vi vill gärna ha andra åtgärder. Det visar också konsumentverkets pågående utredning som nu är ute på remiss hos en mängd berörda instanser. De berörda instanserna påpekar själva just svårigheten att skriva en lagtext som är relevant.

Vpk har också i en motion tagit upp frågan om informationsskyldighet vid s. k. lockpriser på livsmedel. Jag blev mycket förvånad när Ulla Orring tog upp de pågående diskussionerna om extrapriser som något negativt, eftersom Ulla Orring faktiskt står bakom utskottets skrivning i frågan. Frågan har diskuterats vid flera tillfällen under den senaste tiden och det finns anledning att följa utvecklingen. Konsumentverket håller på att titta på nya riktlinjer när det gäller extrapriserna. Jag kan inte se att det skall vara någon nackdel att jordbruksminister Mats Hellström har tagit upp denna fråga offentligt. Samma sak har statssekreterare Lars Strandberg gjort vid SLIM:s årsmöte. Lars Strandberg har uppmanat handeln att sanera bland extrapriserna. Detsamma har även generaldirektörerna Laila Freivalds, konsumentverket, och Arne Kardell, livsmedelsverket, gjort. Varför görs detta? Jo, självfallet därför att vi har varit överens om att vi skall ge olika branscher möjlighet till självsanering innan vi går in med tvingande åtgärder.

I nr 17 av Fri Köpenskap handlar ledaren om att det behövs impulser utifrån för att starta egenåtgärder. Företrädare från branscherna hävdar att de inte vet vilka problem de skall ta itu med. Eftersom jag vet att tidningen representerar en bransch som noga följer lagutskottets konsumentpolitiska arbete och noga läser våra betänkanden och debattprotokoll när det gäller den här frågan – och även andra frågor som tas upp i utskottets betänkanden – hoppas jag att den har fått tillräckliga impulser för att inse att det, om branschen vill ha en chans att visa att den menar något med självsanering, är dags att sätta igång nu.

Herr talman! Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet 1986/87:22 och avslag på samtliga till betänkandet fogade reservationer.

Anf. 152 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! På en punkt kan vi vara överens. Inga-Britt Johansson och jag, nämligen att denna sena timme inte är den bästa tiden för att diskutera konsumentfrågor. Men jag vill, i motsats till henne, säga att det finns ett behov av att framföra de olika konsumentpolitiska åsikterna. Vi representerar olika linjer i denna fråga, och jag förbehåller mig rätten att trots den sena timmen framföra mina åsikter, som också är folkpartiets åsikter.

I motsats till Inga-Britt Johansson anser jag att prisfrågorna, öppethållandetiderna och fri konkurrens är frågor som berör den vanliga konsumenten på ett mycket påtagligt sätt.

Man har konstaterat att allmänna reklamationsnämnden inte har kunnat fullfölja alla de uppgifter som den har blivit ålagd på grund av den nedskärning som har skett av dess resurser, och det har uppstått svåra balansproblem. Vår reservation går ut på att man skall förstärka allmänna reklamationsnämndens resurser. Vi föreslår en blygsam förstärkning, men det är dock en förstärkning.

Inga-Britt Johansson kommenterade vår motion om varuprovningar.

information om produkterna och den databaserade verksamheten. Jag kan säga till henne att vi kommer att återkomma till dessa frågor till dess vårt förslag vinner allmänt gehör. Vi tror att konsumenterna har nytta av att vi för fram dessa viktiga önskemål som gäller konsumenternas bästa.

Beträffande frågan om konsumentskydd på bilområdet vill jag säga att det kan ta över ett år innan denna fråga har avgjorts av marknadsdomstolen. De konsumenter som under detta år skall avvakta marknadsdomstolens beslut fordrar nog att regeringen tar skäligen hänsyn till deras önskemål om att de får sina krav tillgodosedda så att de vet att den bil de köper är av den kvalitet som de begär.

Frågan om extrapriser är synnerligen viktig, och jag rekommenderar Inga-Britt Johansson att läsa nr 19 av Fri Köpenskap, där man på ett mycket påtagligt sätt har beskrivit marknadens önskemål om att tillgodose konsumenter med ett bra pris på en vara. Det tycker inte jag är fel. Tvärtom är det ett inslag i den fria konkurrensen.

Anf. 153 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson säger att den norska lagen inte fungerar bra. Jag vet inte vad hon har för stöd för detta påstående. Men en sak är vi ju ändå på det klara med, nämligen att det inte fungerar utan en lag. Det skriver ju utskottet i betänkandet. Utskottet talar om en hel del åtgärder som har vidtagits i opinionsbildande syfte och på annat sätt. Men utskottet konstaterar ändå att den typ av annonser som t. ex. framställer kvinnor som enbart sexobjekt fortfarande förekommer. Det är väl ändå oroande?

Utskottet understryker vikten av att reklamen återspeglar ett livsmönster, som bygger på principen om kvinnors och mäns lika värde och jämställdhet mellan könen. Det är mycket bra att utskottet säger detta, vilket jag i mitt tidigare inlägg har noterat som positivt. Det är bra att utskottet både markerar sin principiella syn på detta och pekar på områden där dessa frågor bearbetas. Men jag tror att hela denna kamp måste få stöd i en lag för att bli framgångsrik. Jag är övertygad om att medvetandet om behovet av en lag kommer att mogna hos många av dem som i dag ännu är tveksamma till lagstiftningen. Jag tror att vi skall komma fram till att det behövs en lagstiftning för att vi skall nå framgång i kampen mot denna typ av reklam.

Anf. 154 EWY MÖLLER (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt, eftersom Inga-Britt Johansson valde att i stort sett inte kommentera mitt inlägg. Hon avfärdade mitt inlägg med att säga att det bara innehöll gamla bekanta. Men jag vill säga att vi återkommer med krav år efter år. Vi gör det därför att vi tror på våra idéer, och vi förtröttas inte i att föra fram dem. Vi för fram våra förslag år efter år därför att vi tror att vi till sist kan få gehör för dem.

Det var på en enda punkt som Inga-Britt Johansson kommenterade mitt inlägg. Det var då jag menade att konsumentverket inte skall syssla med sådant som hör hemma på andra områden. Hon ville ha exempel på områden där vi skulle kunna göra besparingar. Jag kan göra det lätt för mig genom att säga till Inga-Britt Johansson att vi diskuterade detta ingående förra året. Jag kan bara nämna att vi när det gäller t. ex. varuprovningen har den bestämda

uppfattningen att man lika gärna kan lägga den på statens provningsanstalt. Det finns en hel del också inom forskningen som konsumentverket inte behöver syssla med.

Anf. 155 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Både Ulla Orring och Ewy Möller tycker det är tråkigt att vi inte upprepar den diskussion som vi förde förra året. Om vi skall ha en ny diskussion om konsumentpolitiska frågor, vore det en fördel om det kom fler och nya argument så att det fanns något mer att diskutera. Men en fråga som diskuterats på samma sätt i flera år finner jag inte något större behov av att fortsätta diskutera. Självfallet är det partiernas rätt att återkomma med sina krav och åsikter hur många gånger som helst. Det har jag ingenting emot, men jag behöver naturligtvis inte föra samma diskussion varje år.

Beträffande problemen vid bilköp och bilreparationer säger Ulla Orring att det kommer att ta ett helt år, innan ärenden kommit upp i marknadsdomstolen. Menar Ulla Orring med sin reservation att regeringen skall strunta i marknadsdomstolen, att regeringen skall strunta i att undersöka om den nuvarande lagstiftningen är tillräcklig eller inte och införa ny lag och jämsides driva frågan i marknadsdomstolen? Detta måste vara innebörden av vad Ulla Orring sade från talarstolen alldeles nyss.

Nils Berndtson frågar hur jag vet att den norska lagen inte fungerar bra. Vi hade frågan uppe i konsumentpolitiska kommitténs arbete och studerade noga den norska lagen. Anledningen till att vi inte lagt fram ett direkt förslag om lagstiftning var att vi klart kunde konstatera att lagen inte fungerar bra. Det är alltså anledningen. Nu vet varken Nils Berndtson eller jag vilket resultat arbetsgruppen hos konsumentverket kommer fram till i det pågående arbetet. Man har kommit så långt att sammanställningen av de 700 bilderna nu är ute på remiss. Jag tycker att vi kan avvakta det år som det högst kan ta innan arbetsgruppen kommer med sina rekommendationer och förslag till åtgärder som behöver vidtas. Sedan kan vi diskutera frågan igen.

Ewy Möller vill spara inom varuprovning och forskning. Då kan jag bara konstatera att moderaterna knappast kan få någon majoritet i denna kammare för att dra ner på varuprovning och forskning, eftersom det är ett par av de områden som de flesta i de övriga partierna prioriterar och anser att konsumentverket skall ägna mer tid åt. Så det är litet svårt att spara in några pengar på det sättet.

Anf. 156 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson klagar på oss när det gäller dessa frågor och efterlyser fler och nya argument. Jag får väl å min sida fråga vilka inspirerande förslag regeringen kommer med då det gäller konsumenterna. Det saknas verkligen initiativ på den kanten. Jag tänker särskilt på branschen för begagnade bilar och prisinformation för reparationsarbeten.

Om Inga-Britt Johansson läser vår reservation så skall hon finna att vi klart och tydligt har sagt ifrån att regeringen noga bör följa utvecklingen med tanke på frågans vikt samt snarast vidta de åtgärder som med hänsyn till utgången i bl. a. marknadsdomstolen kan anses erforderliga för att stärka konsumentskyddet. Jag uppfattar detta som att regeringen och socialdemo-

kraterna har varit ganska passiva och inte har tagit frågan riktigt på allvar.

Redan när man införde marknadsföringslagen så skrev man i motiven att ett exempel är att det skulle kunna finnas anledning att ålägga dem som säljer begagnade bilar viss informationsskyldighet. Denna proposition lades fram 1975/76. Det är nu snart 12 år sedan, och ingenting har hänt.

På grund av det initiativ som folkpartiet har tagit då det gäller just bilbranschen kan vi kanske få litet fart på det här ärendet. Det skulle kunna vara till nytta för konsumenterna.

Anf. 157 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Denna motion som handlar om begagnade bilar lades fram under den allmänna motionstiden i januari. Mig veterligt, och som det också står i betänkandet, tog konsumentverket i juli 1985 fram riktlinjer för information om begagnade personbilar. Det kunde knappast bero på folkpartiets motion i riksdagen 1987.

Arbetsuppgifterna är fördelade mellan regeringen och verken. I den mån konsumentverket bedömer att förändringar behöver göras i de lagstiftningar som berör olika frågor, har man att ta initiativet till att tala om detta för regeringen. När det gäller denna fråga menar även konsumentverket att man nu skall avvakta vad som händer i marknadsdomstolen.

För övrigt vill jag påpeka att det i regeringskansliet pågår arbete med en ny köplag. Man ser då också över vad som händer inom just dessa områden och vilka initiativ som behöver tas. Arbete pågår verkligen. Ulla Orrings reservation är således, enligt min uppfattning, ett slag i luften.

Andre vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 158 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Konsumentpolitiken kännetecknas av det faktum att politikerna här-fritt får exponera sin tilltro till sin förmåga att styra helt vanliga samhällsföreteelser, t. ex. en köparens vilja att köpa olika sorters varor. Det är beklagligt att vi debatterar denna fråga, som jag tycker är ganska central, i en tom kammare i kväll. Jag vill gärna uttrycka min särskilda högaktning för Hallandsbänkens "rikliga befolkning".

Jag har begärt ordet för att särskilt få argumentera för reservation nr 11 och det särskilda yttrande som jag ensam har fogat till betänkandet. Reservation nr 11 rör vid ett ämne som förmodligen är mycket känsligt för politiker, nämligen frågan om jämställdhet mellan könen. Politiker frestas alltför ofta att bedriva sin verksamhet utifrån populistiska synpunkter. I sådana här känsliga frågor i marginalen av vardagspolitiken kan politikernas verksamhet ibland liknas vid flyttfåglarnas: de flyger från träd till träd och kvittrar samma sång. Just så är det i frågan om jämställdhet mellan könen. Det ena partiet höjer sin röst något mer än det andra, och ett tredje parti sjunger samma sång ännu högre.

Herr talman! Detta leder till slut fram till att riksdagens dokument, som ändå borde representera någon form av balans, kunskap och politisk sans och

måtta, fylls av meningar och uttryck som jag med ett uttryck som användes förr i tiden vill kalla för rappakalja.

På s. 15 i betänkandet, herr talman och fru Johansson – jag skulle vilja vända mig också till Nils Berndtson, som ju har talat så mycket om detta ämne – återfinner man meningar om könsdiskriminerande reklam som jag tycker verkligen skall, det är alltså ett krav, utmönstras ur riksdagens tryck. Det är detta reservation 11 går ut på. Vi skall inte tolerera att det i riksdagens tryck inryms sådana populistiska uttalanden som följande, som alltså återfinns i betänkandet på s. 15:

”Ett svårare problem utgör däremot, som utskottet tidigare påpekat, den schabloniserande reklam som kan sägas avspegla vissa värderingar och handlingsätt i samhället, som av en del människor kan upplevas som könsdiskriminerande och av andra som betydligt mer positiva och kanske roande.”

Jag ser fram emot att Inga-Britt Johansson talar om vad den meningens betydelse är.

Samma synpunkt gör sig gällande även i det särskilda yttrande som jag har fogat till betänkandet. Det särskilda yttrandet avser ett avsnitt i betänkandet som handlar om extrapriser och lockpriser. Jag har, herr talman, svårt att tänka mig någonting som mer borde tilltala en konsument. Det handlar här om att en producent eller en varuförsäljare gör ett i prishänseende särskilt erbjudande till sina konsumenter: han sänker priset. De politiker som framträtt i kammaren i kväll för att kritisera detta tror sig således om att genom lagstiftning kunna ta ifrån konsumenten en förmån. Man undrar: Vad kan det vara för motivering till det? Har man en totalt överdriven tilltro till politikernas förmåga att styra vanligt enkelt marknadsbeteende, som gynnar konsumenterna?

Men det är inte detta jag har tagit fasta på i mitt särskilda yttrande. Det är i stället det faktum, herr talman, att majoriteten i sin skrivning i frågan om lockpriser och extrapriser har citerat jordbruksministern och därigenom gjort dennes uttalande till sitt. Detta sker i en mening som står på s. 9 i betänkandet. Jag ser fram emot att någon företrädare för majoriteten – det kan vara en företrädare för folkpartiet, socialdemokraterna eller något annat parti – talar om vad följande mening betyder:

”Vidare har jordbruksministern – i samband med deltagande i Svenska sparbanksföreningens konferens den 18 mars 1987 om Sveriges ekonomiska läge – riktat en uppmaning till handeln att gå igenom systemet med extrapriser och undersöka om det verkligen fungerar på avsett sätt.”

För att vi skall kunna göra ett sådant här uttalande, som inryms i ett betänkande som riksdagen skall anta, till riksdagens uppfattning måste ett minimikrav vara att riksdagen verkligen vet vad som står i denna mening.

Kan någon av majoritetens företrädare tala om för mig vad som menas med ”på avsett sätt” när det gäller funktionen av systemet med extrapriser och lockpriser? Vad menas med ”en uppmaning till handeln”? Vad menas med talet om att en genomgång av systemet med extrapriser skulle leda till en undersökning? Vad skulle undersökningen leda till?

Anf. 159 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Nic Grönvall säger att lockpriser gynnar konsumenterna och att man nu med lagstiftning vill ta bort möjligheten till lågpriser. Det är inte det det handlar om, Nic Grönvall. Gärna låga priser, helst på alla varor! Gärna bort med moms på maten för övrigt! Men man kan väl ändå tala om skälén till att en vara säljs billigare. Det förekommer nämligen inte så sällan att konsumenten, när han eller hon kommer hem med den där varan och tänker placera den i frysen för att bevara den framöver, upptäcker att det kanske är sista förbrukningsdagen eller bra nära sista förbrukningsdagen enligt varans datumstämpling. Det kan väl inte vara orimligt att begära att den som försäljer en vara till ett lägre pris än det ordinarie talar om skälet därtill. Det kan, som sagt, bara vara fråga om att locka kunder med det lägre priset, och då behöver ju inte vederbörande vara rädd för att tala om det. Men det kan också vara fråga om att varans lagringstid är begränsad. Då bör man också tala om den saken.

Det krav som vi har rest i motionen handlar inte om större ingrepp än så. Jag tror att det är viktigt för konsumenten att få det skyddet.

Anf. 160 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Ja, Nic Grönvall, jag instämmer i vad Nils Berndtson sade, att det verkligen inte gäller att ta ifrån konsumenterna en förmån. Så många instanser har emellertid nu ansett att detta med extrapriser inte fungerar på det sätt som man avsett från början, att det finns anledning att undersöka vad man skall göra åt det.

Sedan gäller det könsdiskriminerande reklam. Jag vet att Nic Grönvall inte är något sanningsvittne – vågar man använda det ordet? – när det gäller hela moderata samlingspartiets jämställdhetspolitik; jag hoppas i alla fall det, även om man ibland kan bli litet tveksam. Om man skall prata om politiker som gör populistiska uttalanden, så var väl Nic Grönvalls inlägg här från talarstolen alldeles nyss ett utmärkt exempel på just sådana. I fråga om schabloniserande reklam, som av en del människor upplevs som könsdiskriminerande, av andra betydligt mer positiv och roande, är det ju så att det finns en förfärlig massa reklam som kränker många människor, därför att den nedvärderar deras roll. I de flesta fall drabbar den reklamen kvinnor – inte alltid; den drabbar ibland även män. De som roas av den här typen av reklam är i de allra flesta fallen män. I ett modernt samhälle 1987 bör man inte ha den typen av reklam. Man bör visa litet mer respekt och aktning för sina medmänniskor av det motsatta könet och se till att få bort dessa avarter från reklamen och i stället verka för att reklamen blir informativ och vettig och ger konsumenterna den information som de behöver ha för att kunna göra ett vettigt val, när de skall köpa en vara.

Anf. 161 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Eftersom Nic Grönvall har utmanat folkpartiet då det gäller skrivningen om extrapriser finner jag mig föranläten att svara. Om jag minns rätt från utskottsbehandlingen var väl Nic Grönvall mest irriterad över det här citatet av jordbruksministerns uttalande. Det kan man naturligtvis ha en åsikt om, men jag står bakom utskottets skrivning, att frågan om extrapriser

på livsmedel är föremål för överväganden på olika håll. Det är faktiskt så att konsumentverkets chef har förklarat att verket nu skall se över riktlinjerna när det gäller extrapriser.

Däremot håller jag med Nic Grönvall om att det måste vara mycket bra för konsumenterna att ha en fri prisbildning på marknaden och ha tillgång till extrapriser på varor. Och vem går inte på rea och köper sina kläder och annat som är nödvändigt för hushållet? Jag tycker vi skall vara försiktiga med att skärpa frågeställningarna då det gäller en fri prisbildning. Vi skall ha extrapriser. Jag har därför sagt tidigare att jag inte ställer mig bakom vpk:s krav på en redovisning av skälen till prisnedsättningen. Konsumenten har genom utbildning och på annat sätt fått kunskaper och möjligheter att själv ta reda på varför en vara är prisnedsatt.

Anf. 162 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag är alldeles säker på att många kommer att säga att jag överdriver min egen roll i den här debatten.

Jag tycker det är två faktiskt mycket väsentliga frågor vi talar om: extrapriserna och den reklamlagstiftning som Inga-Britt Johansson företräder. Här bryts uppenbarligen två politiska ideologier mot varandra, nämligen den som säger att konsumenten i vårt land kan och vill bestämma vad han skall köpa – han behöver inte ledas vid handen av politiker och byråkrater – och å andra sidan den politiska mening som Inga-Britt Johansson och Nils Berndtson företräder, som underkänner konsumentens kapacitet och kompetens att avgöra vad han vill, kan och får.

Jag gläder mig åt Ulla Orrings medgivande att extrapriser och lockpriser i grunden utgör en konsumentvänlig prisbildning. Att till dem lägga ett krav, som det Nils Berndtson framför, att motivera varför man ger extrapriser åt konsumenterna, ger just det intryck av politikerövertro som är så skrämmande för dem som har en liberal och konservativ hållning som jag har. Vi tror på människornas förmåga att fatta sina egna beslut. Vi tror inte på att politikerna kan göra det bättre.

Låg mig sedan, Ulla Orring och framför allt Inga-Britt Johansson, tala litet om könsdiskriminerande reklam.

Reklam är, Inga-Britt Johansson, det kanske bredaste uttrycket för kulturen i ett samhälle. Den görs tillgänglig utan kostnad för den som vill titta på den. Den representerar den verkliga kulturbilden av ett samhälle. Om man tror att en lagstiftare kan gå in och reglera hur företagens kulturutbud skall se ut, måste man vara en regleringspolitiker, då måste man vara en socialist som är övertygad om att politikerna skall styra människors beteende.

Vi har sagt i vårt yttrande i utskottsbetänkandet att könsdiskriminerande reklam som förnedrar det ena könet inte skall godtas, men att gå därhän att man skriver meningar om vad som är roande och mindre roande och vad som är det ena och det andra kan vi inte acceptera. Vi tror på människans förmåga att välja de varor hon vill ha utan politikernas vägledning.

Anf. 163 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Lockpriser gynnar konsumenterna, sägs det gång på gång. Men frågan är väl också: Bör man inte sträva efter att hålla laga priser över huvud taget? Konsumenten är kanske mer angelägen om en låg prisnivå på alla livsmedel än att lockas med vissa. Därtill är det uppenbarligen så att detta inte bara är ett erbjudande, utan att det ofta handlar om att bli av med varor som annars riskerar att bli för gamla där de ligger i butiken. Tala med pensionären som tycker att han eller hon har gjort en lysande affär och köpt fisken mycket billigare i frysdisk, men kommer hem och vid närmare studium upptäcker att det faktiskt var på gränsen att varan inte längre skulle kunna säljas.

Vi har ju lagar till konsumentens skydd i flera andra avseenden. Och varför har vi det? Jo, därför att konsumenten vanligtvis är den svagare parten i ett kommersialiserat system.

Jag tror att vi behöver klarare riktlinjer även på det begränsade område som vi i vpk har tagit upp i vår motion. Vi säger således att det behövs klara direktiv för livsmedelshandeln i dessa avseenden och det är, såvitt jag förstår, ett mycket rimligt krav, som bör uppfyllas.

Anf. 164 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jo, Nic Grönvall, konsumenten kan och vill bestämma vad han eller hon skall köpa. Självfallet är det så. Men det vill till att konsumenten får så mycken bra och relevant information som möjligt, så att han eller hon kan göra ett bra val. Oavsett om det gäller varufakta eller priser skall konsumenten få all den information som behövs för att han eller hon skall kunna göra ett bra val – och vi vill ingenting hellre.

När det gäller reklamen vill jag påminna Nic Grönvall om att även reklambranschens eget samorgan faktiskt har fördömt den könsdiskriminerande reklamen och sagt att vi gemensamt måste se till att det blir ett slut på sådan här förnedrande framställning av människor – det gäller oberoende av kön. Det är således ingenting som de som Nic Grönvall kallar regleringspolitiker är intresserade av att sticka sin näsa i.

Om Nic Grönvall anser att det finns en skillnad i det avseendet mellan en konservativ och en socialdemokratisk människosyn, måste jag säga att jag är väldigt stolt över att tillhöra socialdemokraterna. Tack vare deras sätt att visa omsorg och värna om medmänniskorna accepterar jag inte att människor framställs på ett förnedrande sätt i reklammedia.

Anf. 165 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag vill gärna påminna Inga-Britt Johansson – bl. a. genom den klapp på kinden som jag nyss gav henne – om att också vi moderater menar att reklam inte skall få innehålla en förnedrande kvinnoosyn. Däremot är vi alltså främmande för sådana skrivningar som närmast kan betecknas som löjligen beskrivningar av situationen i vår tid. Med det sagda tror jag att vi kan glömma könsdiskrimineringsdebatten. Den frågan görs ju till en storsak, därför att man tror att det är populärt – det tror dock inte jag.

Frågan om extrapriser är faktiskt en viktigare fråga. Nils Berndtson tror inte att de pensionärer som han här har talat om själva, sedan de kanske en

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Vårdnad om barn
m. m.

gång blivit bedragna av sin livsmedelshandlare, kan fatta beslutet att de inte skall fortsätta att gå till samma livsmedelshandlare. Det är naturligt att Nils Berndtson har den uppfattningen, eftersom det för Nils Berndtson inte finns sådana marknadskrafter som tillåter att kunden gör sina inköp där det bäst passar honom eller henne. I stället tror Nils Berndtson att kunden gör sina inköp i den affär som politikern utpekar som det bästa inköpsstället. Men det är en grav misstro, Nils Berndtson!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

22 § Föredrogs
lagutskottets betänkande
1986/87:25 om vårdnad om barn m. m.

Vårdnad om barn m. m.

Anf. 166 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till folkpartiets reservation i lagutskottets betänkande 1986/87:25. Som skäl för det vill jag anföra följande.

Jämställdhetsdebatten i Sverige handlade länge – och på goda grunder – nästan uteslutande om kvinnor. Det var kvinnor som diskriminerades, drabbades av orättvisa regelsystem och utestängdes från politiskt inflytande.

Könsrollerna är inte ett fenomen som drabbar enbart kvinnor. Många män pressas av traditionella mönster. Det är angeläget att opinionsbildningen för en friare mansroll får en positiv prägel. Jämställdhet skall vara ett erbjudande om ett rikare liv, om större del av omsorger om hem och barn, om ökad delaktighet i traditionellt kvinnliga uppgifter, om nya upplevelser och nya dimensioner i tillvaron. Den skall inte uppfattas som ett påbud från myndigheter.

Men en frigörelse från traditionella mansroller är också en nödvändig förutsättning för att kvinnorna skall få samma chanser i arbetslivet, i politiken och i familjen. Det ger männen en nyckelställning i 1980- och 1990-talens jämställdhetsarbete.

Det är en illusion att tro att en friare mansroll kan regleras fram. Lika litet kan eller skall en jämnare arbetsfördelning i hemmen pressas fram genom politiska beslut. Men människor kan uppmuntras, fördomar ifrågasättas, nya mönster stimuleras, både genom opinionsbildning och på politisk väg. I botten på många beslut – och avsaknaden av beslut – ligger en familjepolitisk grundsyn. Antingen tycker man att det är värdefullt att män ägnar tid och kraft åt sina barn redan från början eller också gör man det inte.

En väsentlig och nödvändig förändring anpassad till det samhälle vi nu lever i är att männen får chanser att ta ansvar för sina barn. I dag måste den ogifte pappan anmäla sig som vårdnadshavare till sitt eget barn, medan den ogifta mammans vårdnadskap erkänns automatiskt. I ett uppmärksammat

fall i massmedia för några år sedan uppmanades en mamma att stämma den ogifte fadern till sitt barn för att han inte ville fylla i en integritetskränkande blankett om faderskapet – detta trots att såväl mamman som pappan varit helt överens om faderskapet.

Det är väsentligt att stärka den ogifte pappans ansvar, skyldigheter och rättigheter gentemot barnen.

Folkpartiet anser att en faderskapspresumtion kan tillskapas på olika sätt. En väg är att införa en lagregel om direkt faderskapspresumtion, som motsvarar regeln för gift fader. Ett annat sätt är att inte bara påbörja utan även avsluta nuvarande faderskapsutredning redan före barnets födelse. I dessa fall skulle, under förutsättning av att parterna är överens, fadern direkt vid barnets födelse anses vara rättslig fader till barnet. För att bryta en sådan faderskapspresumtion skulle samma regel som gäller i fråga om barn som föds i äktenskapet kunna tillämpas.

Med hänvisning till det anförda finner folkpartiet det angeläget att reglerna i föräldrabalken om fastställande av faderskap och om vårdnad blir föremål för översyn i syfte att stärka den ogifte faderns ställning till gagn för barnet.

Med det anförda vill jag, herr talman, återigen yrka bifall till folkpartiets reservation.

Anf. 167 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl. a. min och Sten-Ove Sundströms motion om olovligt bortförande av barn i internationella förhållanden. Utskottet skriver mycket positivt och engagerat kring detta problem. Därvid utgår man också från att regeringen kommer att ta de initiativ som kan behövas för att minska eller undanröja problemen med de internationella barnaroven.

Utskottets skrivning ger dock vid handen att man inser att det behövs ett omfattande och tålmodigt arbete i denna fråga. Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över den positiva skrivning som utskottet har gett som svar på vår motion. Det är bara att innerligt hoppas att utskottets bedömning av effekten av regeringens arbete kring dessa problem skall visa sig välgrundad. Det kan finnas goda skäl att följa utvecklingen och eventuella framsteg samt återkomma om framstegen inte blir så stora som utskottet har förmodat i sitt betänkande.

Anf. 168 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Jag skall inte använda tid till att kommentera alla de punkter i betänkandet om vårdnad om barn där utskottet är enigt. Det är för övrigt mycket glädjande att vi kunnat enas vid behandling vid motioner angående bl. a. internationella barnarov. I stället skall jag begränsa mig till att kommentera den folkpartistiska reservationen som Kjell-Arne Welin redan argumenterat för.

Till att börja med vill jag framhålla att jag inte håller med folkpartiet om att en del ogifta fäder skulle vara mindre engagerade i sina barn än gifta fäder. I alla fall uppfattar jag en del av reservationen på det sättet. Orsaken till detta skulle vara att de ogifta fäderna har en undanskymd roll i lagstiftningen. Vore

jag en ogift far skulle jag reagera starkt mot detta påstående. Jag är helt säker på att dessa fäder bryr sig lika mycket om sina barn som andra.

Däremot vet jag att en del ogifta fäder – och mödrar – tycker att det är omständligt att besöka socialnämnden för faderskaperkännande. Det är klart, visst är det mer omständligt än om faderskapet registreras automatiskt, som för gifta. Men det finns faktiskt skäl till att föräldrabalkens regler är utformade på detta sätt. Det handlar om omtanken om barnets bästa i ett längre perspektiv. Det är viktigt att det verkligen är fadern och inte någon annan som skriver på ett faderskaperkännande, eftersom ett felaktigt erkännande sedan kan få mycket olyckliga konsekvenser för barnet.

I sin reservation anger folkpartiet två vägar för fastställande av faderskap när föräldrarna är ogifta. En väg skulle vara en lagregel om faderskapspresumtion för en sammanboende. Jag måste medge att det är ett märkligt förslag. Det förekommer ju i dag ingen som helst registrering av sammanboende. Sammanboende är alltså inte på samma sätt som äktenskapet officiellt, och ett par kan flytta ihop och separera utan att det blir känt för samhället. Så blir det även sedan den nya sambolagen trätt i kraft. De kyrkobokföringsrutiner som vi har i dag skulle inte heller passa för en sådan presumtion.

Om man som exempel tar ett par som sammanbor i en hyresfastighet, så kyrkobokförs dessa enbart på adressen och inte på den speciella lägenheten. Man vet alltså inte vilka som bor ihop i huset. Vid en faderskapspresumtion för en sammanboende skulle det alltså i vilket fall som helst behöva utredas om parterna är sammanboende. Och då är vi där igen.

Ett annat sätt som folkpartiet anger är att faderskapsutredningen avslutas före barnets födelse. Socialnämnden skulle då före barnets födelse, innan man har en objektiv grund, godkänna faderskapet. Det som här, enligt folkpartiet, skulle vinnas, vore att fadern då även är rättslig fader när barnet föds. Detta skulle i praktiken innebära att faderskapet blev fastställt några veckor snabbare än vad som i dag är fallet.

I dag kan det gå till så att föräldrarna gör faderskaperkännande resp. godkännande före barnets födelse. Socialnämnden godkänner sedan detta när barnet är fött och man har fått meddelande om detta. Det kan då som mest dröja tre veckor efter barnets födelse innan alla papper är klara. Men om föräldrarna vill kan det gå snabbare, enbart på någon vecka. Med det nuvarande förfarandet värnar man barnets bästa genom att socialnämnden utifrån kända förhållanden kan godkänna faderskapet. Man kan fråga sig om det, med folkpartiets förslag, skulle vara värt att i vissa fall äventyra barnets rättigheter att från början få rätt juridisk far, med allt vad det för med sig. Utskottet anser inte det.

Herr talman! I fall med ogifta föräldrar behöver det bara gå kort tid efter barnets födelse innan det också har en juridisk far, och denne kan därigenom få sitt ansvar, sina rättigheter och skyldigheter gentemot barnet – och det är vi alla överens om att han skall ha. Genom detta förfarande har man även värnat barnets intressen. Därför yrkar utskottet avslag på folkpartiets motion som ligger till grund för reservationen.

Jag vill också till sist yrka bifall till lagutskottets hemställan i alla delar.

Anf. 169 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Jag har faktiskt litet svårt att förstå de argument som Ewa Hedkvist Petersen har anfört. När människor som i alla avseenden lever som gifta får barn betraktas barnet inte som barn till mannen i förhållandet. Men om de har gift sig är det självklart att mannen i äktenskapet är far till barnet.

Jag kan inte förstå logiken i detta. Om mannen och kvinnan är överens om att mannen är far till barnet, kan erkännandet innan barnet föds göras mycket enkelt med de nuvarande blanketterna, där det finns två frågor. Man frågar om parterna varit sammanboende under hela konceptionstiden och om parterna är övertygade om att barnet är deras gemensamma barn. Detta måste kunna utredas innan barnet föds så att barnet redan från födseln har såväl moder som fader även i juridiskt hänseende.

Som Ewa Hedkvist Petersen säger är det viktigt att rätt man fastställs som barnets far för att barnet inte i framtiden skall få obehag. Men säkerheten att få de riktiga föräldrarna blir enligt folkpartiets förslag inte mindre än när det gäller föräldrar inom äktenskapet. Jag tycker, Ewa Hedkvist Petersen, att ni från socialdemokratin har alldeles fel. Folkpartiets förslag värnar verkligen om såväl föräldrarnas som barnets bästa, och det borde vinna mycket bredare gehör i riksdagen.

Anf. 170 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Först vill jag säga att bakom utskottets betänkande står samtliga partier i utskottet utom folkpartiet, alltså inte enbart socialdemokratin.

Jag kan bara upprepa vad jag tidigare sagt, att ett samboförhållande inte är officiellt på samma sätt som ett äktenskap. Man kan flytta ihop och flytta isär utan att det på något sätt är känt. Det kommer att vara så även när vi får den nya sambolagen. Då måste man likafullt ställa frågor och på något sätt utreda. Sedan skall socialnämnden godkänna det hela, eftersom den gör utredningen. För att göra denna utredning måste det finnas en objektiv grund, och det har man när barnet har fötts, när man ser förhållandet till konceptionstiden t. ex.

Erkännandeförfarandet kan i dag ske på ett mycket smidigt och enkelt sätt. Nu är "erkännande" ett olyckligt ord, vilket vi påpekat i utskottet tidigare. Man bör kanske kunna ändra det. Men förfarandet har förenklats under de år som gått just på grund av att föräldrar har ansett det vara kränkande frågor och ett integritetskränkande förfarande. Det dröjer mycket kort tid efter barnets födelse innan det hela är klart.

Jag vill än en gång, liksom jag gjorde förra året, påpeka att barnet har en mor och en far när det föds, och det juridiska ordnas mycket snabbt. Skälet till detta förfarande är barnets bästa.

Anf. 171 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! I de allra flesta kommuner tillämpas den förenklade handläggningen. Enligt de riktlinjer som finns skall detta ske i alla kommuner, men i en del kommuner tillämpas fortfarande utredningsförfarandet med en annan blankett.

Jag måste säga till Ewa Hedkvist Petersen att det för mig fortfarande är

obegripligt att ni vill göra en utredning om föräldrar, som är fullständigt överens om att de tillsammans är föräldrar till ett barn. Det finns ju ingenting att utreda när föräldrarna är överens. Jag kan inte förstå att ni fortfarande vidhåller den syn ni har på dessa frågor.

Anf. 172 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Jag vill helt kort säga till Kjell-Arne Welin att utskottet vid flera tillfällen har påpekat att det är mycket viktigt att kommunerna handlägger sådana här ärenden på ett smidigt sätt och på ett sådant sätt att föräldrarna känner att detta är viktigt för barnet. Vi måste utgå från att kommunerna kan handlägga dessa frågor på ett bra sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

23 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:26 om följdlagstiftning till äktenskapsbalken m. m. (prop. 1986/87:86 delvis).

Följdlagstiftning till äktenskapsbalken m. m.

Anf. 173 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Den 8 april i år fattade riksdagen beslut om den nya äktenskapsbalken. Då fattade vi även beslut om viktiga ändringar i arvslagstiftningen och dessutom om införande av sambolagen. Däremot fattades då inga beslut om ikraftträdande eller övergångsbestämmelser. Det är först nu som riksdagen har att ta ställning till de principiellt viktiga frågorna om ikraftträdande, övergångsbestämmelser och i vad mån lagstiftningen skall tillämpas på redan före ikraftträdandedagen ingångna äktenskap och pågående samboförhållanden, alltså om reglerna skall få retroaktiv verkan.

Under utskottsbehandlingen har vi representanter för centern, moderaterna och folkpartiet avgivit en gemensam reservation, i vilken vi föreslår ett ikraftträdande den 1 januari 1989, för att alla skall hinna få kännedom om och vidta erforderliga åtgärder med anledning av de nya reglerna.

För att spara kammarens dyrbara tid har vi reserveranter kommit överens om att jag ensam skall företräda oss i denna debatt.

Herr talman! Den nya äktenskapsbalken och de ändrade arvsreglerna är av största betydelse för de allra flesta, både som enskilda individer och som familjemedlemmar. Genom de nya reglerna ändras hävdvunna, av de allra flesta väl kända och grundläggande principer för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar och barns arvsrätt. Jag vill erinra om några betydelsefulla förändringar.

Efterlevande make kommer att få behålla hela boet och behöver så att säga inte dela med sig till de gemensamma barnen.

Barnens traditionella rätt att arva sina föräldrar ändras, så att barn vilkas

föräldrar är gifta med varandra får ut arv först sedan båda föräldrarna avlidit.

Det kommer inte att göras någon skillnad mellan om den avlidnes egendom är giftorättsgods eller om det är vederbörandes enskilda. Den efterlevande maken får disponera allt.

Dessutom införs möjlighet till jämkning av äktenskapsförord.

Genom den nya äktenskapsbalken införs även ökad övertaganderätt för den andra maken och rådighetsinskränkningar. Så kommer t.ex. även bostadsfastighet som den ena maken innehar som enskild egendom att mot dennes vilja kunna övergå till den andra maken.

Detta är några viktiga ändringar jämfört med hittillsvarande regler. Dessa regler är alltså beslutade, flera av dem i stor enighet, andra under viss oenighet – det skall jag inte ta upp här.

Det är två viktiga spörsmål som riksdagen nu har att ta ställning till. Det är dels om de nya reglerna skall bli tillämpliga på redan ingångna äktenskap och pågående samboförhållanden, dels när de nya reglerna skall träda i kraft.

När det gäller den första frågan föreligger det enighet i utskottet om att vi skall stödja regeringens förslag att lagstiftningen skall gälla så att säga fullt ut, till skillnad från vad som skedde när man 1921 införde nuvarande giftermålsbalken. Men just på grund av att reglerna får retroaktiv verkan är det enligt vår mening speciellt viktigt att tiden från beslut om lagarnas innehåll till dess att de träder i kraft blir tillräckligt lång. Det är särskilt viktigt eftersom reglerna, som jag tidigare framhållit, får stor betydelse för de allra flesta och eftersom väl kända principer ersätts av nya.

Från de tre partier som står bakom reservationen har det understrukits att det är nödvändigt att alla får erforderlig information om de nya reglerna i sådan omfattning att det inte uppstår risk för att människor skall drabbas av rättsförluster på grund av bristande kännedom om de nya reglerna och deras effekter för just honom eller henne eller närstående. Sålunda måste enskilda människor få information och möjlighet till rådgivning så att de kan bedöma vilka konsekvenser deras äktenskapsförord eller testamenten får sedan de nya lagreglerna trätt i kraft. De nya reglerna kan i många fall medföra att äktenskapsförord eller testamente måste skrivas om för att få avsedd effekt.

Det är väsentligt att ingen på grund av brist på information och rådgivning blir påtagligt överraskad i framtiden, när han eller hon upptäcker att de nya reglerna leder till annat resultat vid exempelvis skilmässa eller anhörigs bortgång än som hade förutsetts.

Många torde behöva sakkunnig rådgivning. I god tid före reformens ikraftträdande måste därför praktiskt verksamma jurister och andra få utbildning så att de kan ge fullgod information.

Vid bedömning av lämplig ikraftträdandetid måste alltså enligt vår mening hänsyn tas till att människors behov av information och rådgivning kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Det är därför vi reseranter har kommit fram till att riksdagen bör besluta att de nya lagarna skall träda i kraft den 1 januari 1989 och att medborgarna, alltså skall få ett år längre förberedelsestid än enligt regeringens förslag, som socialdemokraterna i lagutskottet stöder. Vi har påpekat att andra stora lagverk har trätt i kraft flera år efter det att de beslutats. Konstitutionsutskot-

tet har även uttalat, 1974, att då det gäller lagar med retroaktiv verkan bör man vara, som det heter, varsam vid övergången.

Ett skäl som talar för längre övergångstid är att regeringen har aviserat att den skall lägga fram ett förslag till erforderliga följdändringar i lagen om arvs- och gåvoskatt med anledning av de här ändrade arvsreglerna. Den propositionen har mig veterligen ännu inte framlagts, och skattens utformning har ju betydelse för människor när de har att bedöma de här situationerna.

Slutligen, herr talman, vill jag framhålla att det snart är 18 år sedan direktiven för familjelagssakkunniga utfärdades. Det har tagit nästan 18 år för samhället att noggrant förbereda den nya lagstiftningen. Det är ingen kritik mot förberedelsestiden, utan det visar att vi i Sverige vill vara mycket noggranna. Jag tror att det finns starka skäl för att låta de människor som berörs få litet längre tid, ett och ett halvt år, på sig för att noggrant studera och ta ställning till den nya lagen.

Med detta, herr talman, ber jag att yrka bifall till den för centern, folkpartiet och moderaterna gemensamma reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Anf. 174 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Mot bakgrund av den utbildningsverksamhet som pågått sedan början av 1987 och med hänsyn till de förberedelser som gjorts för en omfattande information, som skall inledas efter det att riksdagen fattat beslut om datum för ikraftträdandet, har majoriteten i utskottet ansett sig kunna tillstyrka förslaget om den 1 januari 1988.

En omfattande utbildning av bankjurister, advokater m. fl. praktiskt verksamma på det familjerättsliga fältet pågår redan. Den påbörjades i februari i år, och mer än 500 advokater har genomgått utbildning om den nya lagstiftningen. Utbildningen fortsätter under resten av maj samt i höst.

I höst kommer vidare domstolsverket att anordna sex kurser för domarkåren om den nya lagstiftningen. Genom föreläsningar av justitiedepartementets personal vid s. k. juristföreningar under det gångna året har domare, advokater och andra jurister också fått en fortlöpande information om lagstiftningsarbetet och reformens innehåll.

När det gäller informationen är följande förberedelser vidtagna:

I TV kommer det på Anslagstavlan att pålysas ett antal gånger med början 18-24 maj i år att en ny familjelagstiftning träder i kraft den 1 januari 1988. Jag har fått uppgifter om att dessa inslag i TV redan har börjat sändas. Trots allt beklagar jag detta, eftersom de kommer några dagar innan riksdagen har fattat beslut i ärendet. Självfallet kommer de att fortsätta efter riksdagsbeslutet.

Vidare kommer två informationsbroschyrer om reformen att tillhandahållas från den 18 maj 1987. Den ena är en kortfattad information om de olika delarna i reformen och reformens huvudsakliga innehåll. Den trycks i 500 000 exemplar och skall tillhandahållas på alla ställen där allmänheten kan tänkas efterfråga den, t. ex. banker, advokatbyråer och socialbyråer. I den andra broschyren, som ingår i serien Justitiedepartementet informerar, ges en mera ingående beskrivning av nyheterna. Den kan rekvireras från justitiedepartementet. Upplysning om detta finns i den lilla broschyren. I

båda broschyrerna anges att reformen träder i kraft den 1 januari 1988.

När det gäller informationen direkt till allmänheten har justitiedepartementet sedan relativt lång tid tillbaka lämnat information till olika medier, inte minst till pressen. Där har man redan talat om, att regeringens förslag till riksdagen är att den nya lagen skall träda i kraft den 1 januari 1988. Vi kan också konstatera att flera sådana uppgifter har införts i olika tidningar.

Slutligen: Domstolsverket har också förberett reformen genom att bl. a. arbeta ut nya blanketter och förbereda ändrade lydelse i handböcker m. m.

Det är mot denna bakgrund majoriteten har ansett att den kan tillstyrka den 1 januari 1988 som datum för ikraftträdande av den här stora reformen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 175 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Beroende på den sena tidpunkten fick jag korta mitt anförande, och jag får väl korta även replikmöjligheterna.

Den långa förteckning som Lennart Andersson läste upp här om informationsåtgärder var glädjande mot bakgrunden först och främst av att det i propositionen om äktenskapsbalk m. m. egentligen inte alls angavs någonting om informationsfrågorna. Jag var en av dem som tog upp saken motionsledes.

Det är bara några veckor sedan vi slutjusterade det här betänkandet i lagutskottet. Inte heller då vi behandlade frågan i utskottet fick vi någon av de uppgifter som här har lämnats. Jag är glad för att det sätts i gång omfattande informationsinsatser. Däremot är det ett faktum att de ändringar i fråga om arvs- och gåvobeskattningen som det har utlovats förslag om har vi ännu inte sett till här i riksdagen.

Herr talman! Jag är alltså nöjd med att det blir information, men det ändrar inte vår inställning att man när det gäller denna för alla så genomgripande lagändring skulle ha kunnat vänta i ett och ett halvt års tid. Det är ändå kortare tid mellan beslut och ikraftträdande än då t. ex. rättegångsbalken en gång trädde i kraft.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

24 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

25 § Anmälades och bordlades

Skrivelserna

1986/87:157 Vissa avfallsfrågor m. m.

1986/87:162 Redogörelse för telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål

Meddelades att följande frågor framställdes

den 12 maj

1986/87:589 av *Karl-Anders Petersson* (c) till miljö- och energiministern om institutets för vatten- och luftvård kontor i Karlskrona:

IVL-kontoret i Karlskrona står för närvarande i stort sett outnyttjat sedan cirka ett halvt år tillbaka. Det finns tillgång till bra lokaliteter och dyrbar utrustning, som inte används för någon forskningsverksamhet för närvarande. En man finns enligt uppgift som sköter vakthållningen på anläggningen.

I januari 1987 har länsstyrelsen i Blekinge i skrivelse till miljödepartementet påpekat förhållandena vid IVL i Karlskrona och krävt snabba åtgärder för att IVL-verksamheten åter upptas och intensifieras.

Östersjön är ett innanhav med en yta om 422 000 km², ett av jordens största bräckvattensområden. Sverige har i enlighet med 1982 års havsrättskonvention inrättat en fiskezon: 90 % av zonen ligger i Östersjön. 80 % av Sveriges matfisk landas från Östersjön.

Vad har gjorts för att återuppta verksamheten?

den 13 maj

1986/87:590 av *Bengt Wittbom* (m) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att täcka näringslivets behov av arbetskraft:

Den offentliga arbetsförmedlingen har under lång tid misslyckats med huvuduppgiften att täcka näringslivets behov av arbetskraft. Detta gäller särskilt inom området kvalificerade yrkesarbetare. Trots det förändringsarbete som påbörjats inom AMS har inga grundläggande förändringar till det bättre skett.

Arbetsmarknadsministern visar stor medvetenhet om problemet, bl. a. i ett uttalande den 13 mars 1987: "Det har diskuterats om det finns faror med att öppna arbetsförmedlingar som vänder sig till en speciell kategori, men jag är övertygad om att den här verksamheten är viktig för företagets fortlevnad."

Resultatet blir att näringslivet självt, för att klara sin fortlevnad, söker vägar att råda bot på bristen på arbetskraft. Detta stoppas tyvärr av vissa fackliga organisationers tillämpning av den lagstiftning som reglerar dessa förhållanden på arbetsmarknaden. Ett exempel under senare tid är ett företag i Blekinge, vars verksamhet stoppades av facket. Grunden för detta var enligt min mening en felaktig tillämpning av lagar och avtal, vilket ytterligare försvårat företagets fortlevnad och varit till nackdel för företagets kunder.

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern att vidta för att underlätta näringslivets möjligheter att rekrytera arbetskraft i de situationer där den offentliga arbetsförmedlingen misslyckas?

1986/87:591 av *Lennart Alsén* (fp) till bostadsministern om förläggningen av det genom sammanslagning av bostadsstyrelsen och planverket nybildade ämbetsverket:

Prot. 1986/87:122
13 maj 1987

Meddelande om frågor

Sedan en riksdagsmajoritet förra året beslutade att bostadsstyrelsen och planverket skall sammanläggas har direktiven för en utredning om sammanslagningen numera äntligen presenterats.

I anledning härav vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Är regeringen beredd att medverka till att det nya ämbetsverket förläggs till någon ort med utomordentligt behov av tillskott av statlig verksamhet, såsom Karlskrona?

27 § Kammaren åtskildes kl. 22.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Onsdagen den 13 maj

Andre vice talmannen 3, 103
Tredje vice talmannen 78
Aglert, Per Arne (fp) 41
Ahrland, Karin (fp) 142, 144
Andersson, Gösta (c) 55, 63, 66
Andersson, Lennart (s) 170
Andersson, Marianne (c) 41
Andersson, Sten, i Malmö (m) 126, 127
André, Gunilla (c) 133, 137
Andrén, Margareta (fp) 43
Annerstedt, Ylva (fp) 81
Berndtson, Nils (vpk) 133, 137, 139, 152, 157, 161, 163
Bohlin, Görel (m) 50, 63, 65, 71, 72
Brånting, Charlotte (fp) 91, 93, 97, 99
Claesson, Viola (vpk) 57, 64, 67, 100, 128, 130
Edgren, Margitta (fp) 8, 24
Ekholm, Berndt (s) 78
Elm, Ingegerd (s) 122, 125
Ericsson, Göran (m) 131, 136, 138, 140, 141, 144
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 10, 17, 23, 26, 30, 33, 37
Godin, Sigge (fp) 85, 87, 88
Grahn, Olle (fp) 54
Grönvall, Nic (m) 159, 162, 163
Gustavsson, Åke (s) 80
Hedkvist Petersen, Ewa (s) 165, 167, 168
Hemmingsson, Ingrid (m) 91, 93, 98
Holmberg, Bo, civilminister 34
Hägemark, Siri (m) 104, 114
Hökmark, Gunnar (m) 4, 22, 25, 31, 33
Ingvardsson, Margó (vpk) 46, 49, 93, 97, 99, 108, 110, 111, 115, 122
Israelsson, Karin (c) 106, 109, 110, 116, 119
Johansson, Inga-Britt (s) 154, 158, 159, 161, 163
Johansson, Kersti (c) 47, 50
Johansson, Ulla (s) 111, 118, 119
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 88, 90
Konradsson, Ingemar (s) 82
Lestander, Paul (vpk) 165
Lindblad, Gullan (m) 120
Lööv, Maj-Lis (s) 74, 76
Mattsson, Kjell A. (c) 76
Möller, Ewý (m) 146, 157
Nilsson, Börje (s) 127
Nordlund, Sven-Olof (s) 135, 138, 139
Olsson, Martin (c) 151, 168, 171

Orring, Ulla (fp) 147, 156, 158, 161
Palm, Sverre (s) 129
Persson, Gustav (s) 86, 88, 89, 90, 95, 98, 100
Rensfeldt, Claes (s) 40
Ryttar, Bengt-Ola (s) 140, 141, 142
Sandberg, Barbro (fp) 105, 110, 117
Skårvik, Kenth (fp) 121, 124, 125
Sundin, Lars (fp) 132, 137, 138
Svensson, Jörn (vpk) 13, 17, 24, 27
Svensson, Olle (s) 3, 18, 25, 27
Tarschys, Daniel (fp) 28, 32, 33
Thorén, Rune (c) 72
Welin, Kjell-Arne (fp) 164, 167
Wohlin-Andersson, Anna (c) 68, 71, 72
Öhrsvik, Lena (s) 45, 48
Östrand, Olle (s) 59, 65, 67, 70, 72, 75

Prot.
1986/87:122

